

บทลคร เรื่อง อิเหนา

พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จ ฯ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ

เล่ม ๒

พระนางเจ้าสุขุมาลมารศรีพระราชเทวี โปรดให้พิมพ์

ในงานฉลองพระชัณษาซายิด

เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๖๔

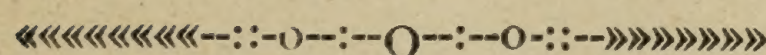
พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทย ถนนรองเมือง

29

บทละครเรื่องอิเหนา

พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จฯ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เล่ม ๒

Inao

A PLAY COMPOSED

BY

KING RAMA II.

VOL. II.

B. E. 2464.

สารบานอิเหนา เล่ม ๒

สารบานรูปภาพ

บทละครพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา

เล่ม ๑๒

ช้า ๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงระตูจรกานาถา
ตั้งแต่ให้ราชสารา ไปกล่าวขุษยาได้ดังใจ
พระยิ่งชื่นชมโสมนัศ ในจิตรประดิพัทธพิศมัย
มีแต่เปรมปริ่มกระหยิ่มใจ ดังได้เสวยสวรรค์ชั้นฟ้า
เวียนคลึกระดายวาดรูปนาง ประทับกับทรวงพลางทางหวนหา
ป่านนี้พุ่มพวงดวงสุดา จะคิดคอยพี่ยาทุกนาที
พี่ก็ให้เร่งรัดจัดงาน จะยกไปทำการภิเศกศรี
แต่โหยหวนครวญคนึงถึงเทวี ไม่เป็นอันที่จะนิทรา

๚ ๘ คำ ๚

ร่าย ๏ ครั้นรุ่งรังษีรวิวรรณ พระทรงธรรม์อ่าองค์ทรงภูษา
ย่างเยื้องยุรยาตรคลาศคลา ออกมาพระโรงรัตน์ชัชวาลย์

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ บัดนั้น เสนาดาหาราชฐาน
ก้มเกล้าประนตบทมาลย์ ทูลแถลงแจ้งการทันที
บัดนี้พระผู้ผ่านดาหา ใช้ข้ามาทูลบทศรี
ด้วยท้าวกะหมังกุหนิงภูมี ให้เสนีนำราชสารา

ไปกล่าวพระบุตรีโฉมยง ให้องค์พระโอรสา
สมเด็จพระราชบิดา ตอบว่าได้ให้แก่ภูวไนย
ในว่าไม่ให้ไม่พึ่งกัน จะชิงตุนาหงันให้จงได้
ป่านนี้เห็นจะยกพลไกร มาชิงไชยดาหาธานี

๏ ๘ คำ ๏ เจรจา[๑]บทที่ ๑

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี
ได้ฟังคั่งแค้นแสนทวี- ดั่งอัคคีจี้จุดดวงใจ
แผดเสียงสิงหนาทบรรหาร เหม่มันอหังการหยาบใหญ่
จะชิงดวงยิหวาของกูไป ดีแล้วจะได้เห็นกัน
จึงตรัสสั่งตะหมังมนตรี เร่งตรวจเตรียมโยธีทัพขันธ์
ม้ารถคชไกรครบครัน ให้ทันจะยกยาตรา
ตำมะหงงจงเร่งรีบไป ทูลไทธิเบศร์เชษฐา
ให้กรีธาทัพใหญ่ไคลคลา ไปช่วยเข่นฆ่าไพรี

๏ ๘ คำ ๏

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนาบดีศรี
รับสั่งแล้วรีบจรลี มาตรวจเตรียมโยธีรี้พล

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ เจรจาบทที่ ๒

ยานี
๏ กรมช้างผูกช้างชนะงา กรมม้าผูกม้าโกลาหล
เหล่าทหารจัดแจงแต่งตน แต่ละคนแขงขันเกยพันตู

---

๑ เจรจาแต่บทที่ ๑ ถึงที่ ๖๘ คือคำเจรจาพระราชนิพนธ์ที่พิมพ์ไว้ในสมุดเล่ม ๔ ขอให้พลิกดูในสมุดเล่มนั้น

มาเข้ากระบวนทัพคับคั่ง ซ้ายขวาน่าหลังเปนหมวดหมู่
ถือเสน่าเกาทัณฑ์ทวนธนู โล่ห์เขนหอกคู่ปืนไฟ
พร้อมพรั่งตั้งพยุหโยธา คายคาดังสายน้ำไหล
ตำมะหงงเสนานั้นรีบไป ยังกรุงไกรล่าสำธานี

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

ร่าย ◎ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี
ครั้นใกล้พิไชยฤกษ์ดี ก็จรลีมาสรงคงคา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

โทน ◎ ขัดสีสารพางค์สำอางองค์ บรรจงทรงสุคนธ์โอ่อ่า
ผัดภักตร์ลูบไล้ไปมา ให้กลบผิวภักตราพระภูมี
ใส่สนับเพลาทรงภูษา งามวิจิตรรจนาระบายสี
ฉลององค์ทรงกระสันอินทรีย์ ซึ่งพ่วงพีให้เห็นเปนทรวดทรง
ห้อยน่าผ้าทิพย์ขลิบสุวรรณ ทับทรวงดวงกุดั่นดอกต้นหยง
ทองกรกาบกิ่งยิ่งยง ธำมรงค์ร่วงรุ้งพาหุรัด
ทรงชฎาเดินหนกุณฑลทอง เรืองรองดอกไม้ไหวสบัด
ห้อยอุบะบรรจงทรงทัด พระหัตถ์กุมกฤชแล้วจรจรัล

๚ ๘ คำ ๚ เสมอ

ร่าย ◎ เสด็จขึ้นทรงคอคชสาร สอดชนักหน่วงพานผูกมั่น
ได้ฤกษ์ยิงปืนเปนสำคัญ ให้เคลื่อนพลขันธ์มิทันนาน

๚ ๒ คำ ๚ กราว

โทน ๏ ช้างเอยช้างต้น ชาญชนชนะงากล้าหาญ
ใหญ่หลวงพ่วงพีพ้นประมาณ เคยเปนคชาธารที่นั่งทรง
ทนยืนยืนสู้ศึกใหญ่ เข้าไหนไล่ลุยเปนผุยผง
สำเนียงโกญจนาทอาจอง งางอนดังจะส่งสอยดาว
ผูกเครื่องเรืองรัตน์รายอร่าม ห้อยหูภู่จามรีขาว
ปกตระพองกรองแก้วแพร้วพราว กระวิลวาวชนักถักทอง
เครื่องสูงชุมสายรายเรียง แซ่เสียงประโคมครึกกึกก้อง
ช้างม้ารนร่านทยานร้อง ยกกองทัพรีบคลาไคล

๚ ๘ คำ ๚ เชิด

ร่าย ๏ เดินทางทั้งทิวาราตรี หมายจะล้างไพรีให้ตักษัย
รีบเร่งบทจรไม่นอนใจ ถึงพิไชยคาหาธานี

๚ ๒ คำ ๚

ช้า ๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ไสยาศน์ในรายราตรี แสนทวีเทวศในวิญญา
ม่อยหลับแล้วกลับผวาตื่น คิดแต่จะคืนไปหมันหยา
ป่านนี้โฉมงามสามสุดา จะละห้อยคอยท่าทุกคืนวัน
เวลาดึกเดือนตกนกร้อง ระวังไพรไก่ก้องกระชั้นขัน
เสียงดุเหว่าเร้าเรียกหากัน พึงหวั่นว่าเสียงทรามไวย
พระลุกขึ้นเหลียวแลชะแง้หา เจ้าตามมาร้องเรียกฤๅไฉน
ลมชวยรวยรศสุมาไลย หอมเหมือนกลิ่นสไบบังอร

ยิ่งเคลิ้มคลุ้มกลุ้มจิตรพิศวง ทะดองค์ลงกับบรรจฐรณ์
กลิ้งกลับสับสนทุรนร้อน กรตระกองกอดหมอนถอนฤๅไทย

๏ ๑๐ คำ ๏ เจรจาบททิ่ ๓

ร่าย ๏ ครั้นรุ่งรางสว่างเวหน สุริยนแย้มเยี่ยมเหลี่ยมไศล
จึ่งอ่าองค์ทรงเครื่องอำไพ ภูวไนยออกน่าพลับพลา

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ ได้ยินเสียงแตรสังข์ฆ้องกลอง ครั่นครึกกึกก้องมาหนักหนา
จึ่งดำรัสตรัสสั่งปู่นตา จงให้โยธาไปถามดู
ใครยกทัพมาแต่เมืองไหน เหตุใดจึ่งซ้ำล่าอยู่
ฤๅพวกอริราชศัตรู จะมาพันตูต่อตี

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น พระพี่เลียงประนตบทศรี
ออกมาสั่งกันทันที ตามมีพระราชบัญชา

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาใจกล้า
คำนับรับคำแล้วอำลา ขึ้นม้าควบขับไปฉับไว

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งถามถ้วนถี่ ทัพยกมานี้จะไปไหน
อยู่ยังถิ่นฐานบ้านเมืองใด คือใครเปนจอมจัตุรงค์

ระเด่นมนตรีตรัสใช้ มาถามไถ่ให้แจ้งโดยประสงค์
จงบอกเนื้อความตามตรง จะได้ทูลองค์พระทรงธรรม์

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น นายหมวดขุนพลคนขยัน
จึงตอบคดีที่ถามนั้น พระผู้ผ่านเขตรขัณฑ์จรกา
รู้ข่าวว่าท้าวกะหมังกุหนิง มารบชิงพระบุตรีดาหา
จึงเตรียมทัพสรรพเสร็จเสด็จมา หวังว่าจะช่วยชิงไชย

๏ ๔ คำ ๏ เจรจายทที่ ๔

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาอัชฌาไศรย
ได้ฟังจะแจ้งไม่แคลงใจ ก็เร่งรีบกลับไปไม่รอรั้ง

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงตรงเข้าไปหา ปูนตาพี่เลี้ยงผู้รับสั่ง
แล้วแถลงแจ้งความให้ฟัง โดยดังคดีทุกประการ

๏ ๒ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น ปูนตาฟังคำว่าขาน
มายังพลับพลาพลันมิทันนาน กราบกรานแล้วทูลพระทรงธรรม์
ว่าทัพนั้นคือท้าวจรกา ซึ่งมาขอพระธิดาตุนาหงัน
แจ้งว่ายังจามิตรติดพัน จึงมาช่วยป้องกันเวียงไชย

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น ประสันตาได้ฟังไม่นิ่งได้
จึงว่าเราลำบากยากใจ สู้ทนบุ๊นไฟแทบตาย

ท่านมาชุบมือเอาสรรพ นั่งกินสำรับเล่นง่ายง่าย
เมื่อมิใช่ท่านได้พลอยสบาย แม้นแพ้ก็จะตายแต่พวกเรา

๏ ๔ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๕

๏ เมื่อนั้น พระผู้เฉิดโฉมยงองค์อิเหนา
จึงว่าอย่าพูดมากปากเขา ใครเข้าได้ยินจะนินทา
ตรัสพลางทางเรียกอัศดร เห็นทินกรเรืองแรงแสงกล้า
จะเข้าไปถวายบังคมลา สั่งเสร็จเสด็จมาอ่าองค์

๏ ๔ คำ ๏ เสมอ

โทน
๏ ทรงสุคนธ์รวยรินกลิ่นเกลา สนับเพลาเชิงกนกวิหคหงส์
ภูษิตวิจิตรบรรจงทรง ฉลององค์ดุนกุดั่นรังแตน
อินทรธนูติดต้นพระพาหา ริ้วทองบัตหล่าปลายแขน
ผ้าทิพขลิบริมทับทิมแทน ชายไหวหัวแหวนสังวาลวาว
ตาบประดับทับทรวงสายสร้อย เฟื่องห้อยพลอยแดงเขียวขาว
ทองกรวิเชียรช่วงดังดวงดาว ธำมรงค์เพ็ชรพราวไปทุกนิ้ว
ทรงมงกุฎกรรเจียกจรจำรัส ผัดภักตร์นวลลอองผ่องผิว
ห้อยอุบะลมชายปลายปลิว ดูดังจะเลื่อนลิ่วลอยฟ้า

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย
๏ พระหัตถ์กุมกฤชฤทธิรอน กรายกรอ่อนระทวยทั้งซ้ายขวา
ลงจากที่ประทับพลับพลา เสด็จมาขึ้นทรงพาชี

๏ ๒ คำ ๏ เชิดฉิ่ง

โทน
๏ ม้าเอยม้าต้น ผ่านดำขำขนสลับสี
สูงระหงทรงงามพ่วงพี ท่วงทีขี่ขับเรียบร้อย
ฯ
เยื่องอกยกเท้าสอดซ้ำ ติดพยศย่างย่ำทำถอย
เปลี่ยนขวามาซ้ายซ้ำรอย ถูกน้อยซอยเต้นไปตามทาง
ผูกเครื่องสุวรรณวาวดาวจำหลัก หมอนกำมะหยี่ยักหักทองขวาง
สอดสายง่องง้ำประจำคาง พนังข้างอย่างเทศโกลนทอง
ม้าทหารแห่นำสง่างาม ม้ากิดาหยันตามเปนแถวถ้อง
อนุชาขี่ม้าที่นั่งรอง ม้าพี่เลี้ยงเคียงสองข้างไป

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖

ร่าย
๏ บัดนั้น ประชาชนชายหญิงน้อยใหญ่
รู้ว่าจะเสด็จเข้าเวียงไชย เขม้นใจคอยดูด้วยโกรธา
คับคั่งนั่งแน่นริมถนน ผู้คิดปนเข็ญใจก็ไม่ว่า
ครั้นเห็นพระองค์ทรงม้ามา ที่แค้นขัดอัชยาก็ลืมไป
บ้างตั้งตาพินิจพิศวง ตลึงแลรูปทรงหลงใหล
บ้างบังคมชมโฉมภูวไนย ความงามกะไรเหมือนเทวา
บรรดาประชาชาวพระนคร หญิงชายถวายพรถ้วนหน้า
ให้ได้ครองกับพระธิดา ไพร่ฟ้าจะได้พึ่งสืบไป

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๗

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นถึงประเสบันทันใด ภูวไนยลงจากพาชี

จึงชวนสังคามารดา　　อนุชามาไปเปนเพื่อนพี่
ตรัสพลางย่างเยื้องจรลี　　เสด็จขึ้นยังที่มณเฑียรทอง

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคม　　องค์บรมกระษัตริย์ทั้งสอง
หฤไทยระทึกตรึกตรอง　　ให้ระคางหมางหมองวิญญา

๚ ๒ คำ ๚

ช้า ๏ เมื่อนั้น　　พระปิ่นภพพิไชยดาหา
ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา　　เห็นอิเหนาเข้ามาบังคมคัล
ต่างแค้นเคืองขัดไม่ตรัสทัก　　มึนเมินพระภักตร์ผินผัน
ขับแต่สิยะตราลูกยานั้น　　จงไปอภิวันท์พระพี่ยา
เราพ้นเปนเชลยก็เพราะเขา　　คุณอยู่แก่เราหนักหนา
แม้นหาไม่พ่อจะมรณา　　เจ้าจะไปเปนข้าไพรี

๚ ๖ คำ ๚ เจรจาบทที่ ๘

ร่าย ๏ เมื่อนั้น　　สิยะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
ลุกแล่นไปพลันทันที　　ถึงระเด่นมนตรีก็บังคม

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　พระสุริวงศ์ทรงลักษณ์งามสม
อุ้มองค์อนุชาเชยชม　　แล้วปรารมภ์รำพึงคนึงใน
แต่กุมารยังงามถึงเพียงนี้　　ถ้าบุตรีจะงามสักเพียงไหน
ชมพลางทางชำเลืองแลไป　　ดูที่ท้าวไทเห็นโกรธา

ยิ่งคิดครั่นคร้ามขามเขิน ทั้งกลัวทั้งสเทินเมินหน้า
ม่อยเมียงเคียงแอบอนุชา มิได้จำนรรจาพาที

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
จึ่งมีพจนาตถ์เสาวนี สงครามครั้งนี้ไม่ควรเปน
เพราะลูกเจ้ากรรมทำแค้นขัด จนวิบัติบ้านเมืองได้เคืองเข็ญ
ทั้งทุกข์ทั้งอายไม่วายเว้น เลือดตาจะกระเด็นอยู่เปนนิจ
มันช่างอาภัพอัปรลักษณ์ ไม่ได้พึ่งพำนักแต่สักหนิด
ให้ช้ำเสียวงศาสุราฤทธิ์ เจ็บช้ำน้ำจิตรเปนพ้นไป
นี่หากว่ามีนัดดา ได้เปนที่พึ่งพาอาไศรย
สังหารศัตรูกู้เวียงไชย ภักดีมีใจช่วยเจ็บแค้น
จึ่งมิได้เปนเมืองขึ้นเขา บุญคุณของเจ้าเปนเหลือแสน
ไม่มีของต้องใจจะตอบแทน ถ้าแม้นยุยาชิดาเรา
ยังมิได้ให้แก่จรกา จะยกให้เปนข้าของเจ้า
นึกว่าวิบากกรรมทำเนา ลูกคนหนึ่งเราไม่เสียดาย

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองฉาย
ได้ฟังเสาวนีอภิปราย ให้ระคายระคางหมางใจ
กรายยาทยังคมแล้วก้มหน้า จะสนองพจนาก็หาไม่
ในอกร้อนรุมดังสุมไฟ หฤไทยไหวหวั่นพันทวี

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
จึงตรัสแก่ระเด่นมนตรี　　ยัดนี้เสร็จศึกสงคราม
เจ้าสิมีธุระร้อนรน　　จะรีบรั้นกลับไปเราไม่ห้าม
ฤๅจะอยู่ยังนครก่อนก็ตาม　　สุดแต่ความคิดของนัดดา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　อิเหนานขนิ้วเหนือเกษา
จึงบ่ายเบี่ยงเลี่ยงทูลพระราชา　　เมื่อมารีบรั้นพลไกร
เดินทั้งกลางคืนกลางวัน　　จะได้พักพลขันธ์นั้นหาไม่
จะยับยั้งอยู่ยังเวียงไชย　　สักสามวันจึงจะได้บังคมลา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　พระยี่หยักนัคเรศดาหา
จึงมีสิหนาทบัญชา　　ตรัสสั่งยาสาเสนาใน
จงแต่งที่ประเสบันอากง　　ให้องค์นัดดาอาไศรย
โภชนาสาลีจงส่งไป　　กว่าจะได้กลับคืนธานี

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　ยาสารับสั่งใส่เกษี
ก้มเกล้ากรายงามสามที　　ไปจัดแจงแต่งที่ดังบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๙

๏ เมื่อนั้น　　พระทรงภพลบโลกนาถา
จึงสั่งสาวสรรค์กัลยา　　จงไปบอกขุยยามายัดนี้

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางกำนัลสาวศรี
รับสั่งพระองค์ทรงธรณี แล้วรีบจรลีลงไป

๚ ๒ คำ ๚ ชุบ

๏ ครั้นถึงปราสาทนางโฉมยง กราบลงแล้วทูลแถลงไข
องค์ศรีบิตุราบัญชาใช้ ให้เชิญอรไทยเสด็จจร

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาดวงสมร
ได้แจ้งรับสั่งพระบิดร ยังอรถวิลจินดา
อิเหนากุเรปั่นมาเฝ้า จะให้เราไปไหว้กระมังหนา
คิดแล้วก็เข้าที่ไสยา มิได้จำนรรจาประการใด

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอัชฌาไศรย
จึงชวนกันโลมเล้าเอาใจ แม่มาเปนใดดังนี้
พระบิดาให้หาขึ้นไปเฝ้า เหตุผลหนักเบาไม่รู้ที่
ไปพึ่งดูให้รู้ว่าร้ายดี ทูลเท่าไรเทวีไม่ลีลา

๚ ๔ คำ ๚ เจรจายทที่ ๑๐

๏ เมื่อนั้น องค์มะดีหวีเสนหา
แต่คอยคอยอะหนะบุษบา ไม่เห็นขึ้นมาช้าไป
พรั่นจิตรคิดกลัวสองกระษัตริย์ จะเคืองขัดวิญญาอัชฌาไศรย
จึงบุรยาตราคลาไคล ลงไปปราสาทพระบุตรี

๚ ๔ คำ ๓ เสมอ

๏ เผยม่านสุวรรณซึ่งกั้นกาง เห็นนางบรรธมอยู่ในที่
พี่เลี้ยงโลมไล้ไม่ไยดี มะดีหวีจึงเข้าไปว่าวอน
พระบิตุเรศคอยท่าอยู่ช้านาน เยาวมาลย์แม่จงขึ้นไปก่อน
จะปลอยปลุกเท่าไรก็นิ่งนอน จึงอุ้มองค์บังอรจากไสยา
แล้วเอาสุคนธามาทรงให้ อรไทยกวดเกล้าเกษา
พี่เลี้ยงทั้งสี่กัปริดา ช่วยแต่งกายาให้ทรามไวย

๗ ๖ คำ ๆ เจรจาบทที่ ๑๑

ชมตลาด
๏ ให้ทรงภูษายกพื้นตอง ห่มสไบตาดทองผ่องใส
สอดสีทับทิมซับใน แล้วใส่สร้อยสองสังวาลทรง
ตาบประดับดอกดวงพวงเพ็ชร ทองกรแก้วกาบเก็จก่องกง
เข็มขัดรัดรอบเอวองค์ ธำมรงค์เพ็ชรเรืองรูจี
ทรงปรัดผัดภักตร์ปลั่งเปล่ง ดังบุหลันวันเพ็งผ่องศรี
ทรงมงกุฎสำหรับพระบุตรี เสร็จแล้วเทวีไม่ลีลา

๗ ๖ คำ ๆ

ร่าย
๏ องค์มะดีหวีจึงว่าไป จิตรใจกระด้างหนักหนา
ว่าพลางผลักไสให้ไคลคลา ขึ้นมายังปราสาทพระทรงธรรม์

๗ ๒ คำ ๆ เพลง

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาสาวสวรรค์
ทรุดองค์ลงแฝงม่านสุวรรณ สเทินจิตรบิดผันไม่ออกไป

๗ ๒ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
จึงตรัสแก่ธิดายาใจ หามาจะให้ไหว้พี่ยา
จะได้รู้จักไว้ว่าพี่น้อง เกลือกมีเหตุเภทพ้องไปภายน่า
ยากจนจะได้พึ่งพา มิใช่จรกาจะอายไย

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น บุษบาแค้นขัดอัชฌาไศรย
สบัดภักตร์ผินผันเสียทันใด ไม่ออกไปตามคำพระมารดา
นางนั่งนิ่งแฝงม่านอยู่ คิดลอายอดสูหนักหนา
ชนนีซ้ำเตือนให้เคลื่อนคลา ก็ผูกคิ้วนิ่วหน้าไม่พาที

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะดีหวี
จึงตรัสปลอบบุษบานารี มารศรีอย่าประหวั่นพรั่นใจ
ไปเถิดจงฟังแม่ว่า พี่ยาจะติโทษได้
ปลอบพลางผลักไสให้ออกไป บุษบาก็ไม่ไคลคลา

๚ ๔ คำ ๚ เจรจาบทที่ ๑๒

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงว่าเจ้าจงไปวันทา จะลอายเชษฐาไปว่าไร
หาบุญไม่มิได้เลี้ยงกันแล้ว ลูกแก้วอย่าพรั่นหวั่นไหว
แต่จะให้รู้จักกันไว้ ด้วยได้มาร่วมเรียงวงศ์

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น บุษบาแน่งน้อยนวลหง
กลัวพระบิตุเรศฤทธิรงค์ ก็เผยม่านคลานตรงออกมา

๚ ๒ คำ ๚

๏ ครั้นถึงจึ่งถวายอัญชลี พระชนกชนนีนาถา
ให้ขามเขินสเทินวิญญา ก้มหน้านิ่งอยู่ไม่ดูไป

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาอัชฌาไศรย
ค่อยกระซิบทูลองค์พระทรงไชย เปนไฉนไม่ดูกัลยา
อันนางโฉมยงองค์นี้ เลิศล้ำนารีในแหล่งหล้า
นวลลอองผ่องภักตร์โสภา เพียงจันทราทรงกลดหมดราคี
งามดั่งโกสุมภ์ประทุมมาล บานอยู่ในท้องสระศรี
แต่พร่ำทูลระเด่นมนตรี ภูมีฮึดให้ไม่แลไป

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงกำนัลน้อยใหญ่
ทั้งเหล่าท้าวนางข้างใน ต่างไปชิงช่องมองดู
ชมโฉมระเด่นมนตรี ไม่มีผู้ใดจะควรคู่
เปรียบกับพระบุตรีโฉมตรู งามดูดั่งแก้วกับสุวรรณ
บ้างว่าเหมือนอสัญแดหวา กับนางเทพธิดากระยาหงัน
บ้างว่าเหมือนสุริยากับพระจันทร์ ถ้าได้ครองกันจะสมควร

สมทั้งรูปทรงเลยศศักดิ์ เสียดายนักพระมาคิดหักหวน
ต่างคนก็ต่างรัญจวน คร่ำครวญไปทุกหน้านารี

๏ ๘ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๑๓

๏ บัดนั้น พวลนางยาหยันสาวศรี
จึงห้ามฝูงกำนัลไปทันที อย่าพูดเล่นเช่นนี้ไม่ชอบกล
เจ้าเราฤๅจะควรเป่นคู่เคียง ถึงจะเลียงก็ไม่เปนผล
ต่ำศักดิ์แล้วอย่าชักเข้ามาปน ฝูงคนเขาจะเย้ยไยไพ

๏ ๔ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๑๔

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
จึงว่าเขามาช่วยชิงไชย จึงพ้นไภยไม่เสียภารา
เจ้าก็มีคู่ผู้อื่นแล้ว จะอายไยลูกแก้วเสนหา
เปนพี่แล้วก็มีคุณมา จงวันทาเสียเถิดฉนบังอร

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษยาดวงสมร
ฟังพระมารดาว่าวอน ให้กลัดกลุ้มรุมร้อนฤๅไทย
ยิ่งคิดความหลังคั่งแค้นนัก นงลักษณ์มิใคร่จะไหว้ได้
จำเปนด้วยกลัวก็จนใจ จำไหว้นิดหนึ่งพอเปนที

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
เหลียวไปรับไหว้เทวี ภูมีดูนางไม่วางตา

งามจริงยิ่งเทพนิมิตร ให้คิดเสียดายเป่นหนักหนา
เสโทไหลหลั่งทั้งกายา สบัดปลายเกษาเนื่องไป
กรกอดอนุชาก็ตกลง จะรู้สึกพระองค์ก็หาไม่
แต่เวียนจูบสิยะตรายาใจ สำคัญพระไทยว่าเทวี
ความรักรุมจิตรพิศวง จนลืมองค์ลืมอายนางโฉมศรี
ไม่เปนอารมณ์สมประดี ภูมีหลงขับขับขึ้นฉับพลัน

ฯ ๘ คำ ฯ

พัดชา ๏ เจ้าเอยเจ้าดวงยิหวา ดั่งหยาดฟ้ามาแต่กระยาหงัน
ได้เห็นโฉมฉายเสียดายครัน ฉุกใจไม่ทันคิด เอย

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย ๏ สังคามารตาโฉมเฉลา ค่อยสั่นพระเพลาพลางสกิด
หยิกเอาบาทบงสุ์พระทรงฤทธิ์ ภูวไนยได้คิดก็นิ่งไป

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ยุษยาเยาวยอดพิศมัย
ถวายบังคมลาคลาไคล คลานเข้าไปในม่านทอง

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรียิ่งหม่นหมอง
แลตามทรามไวยด้วยใจปอง พลางร้องครวญขับขึ้นฉับไว

ฯ ๒ คำ ฯ

ลีลากระทุ่ม ๏ เจ้าดวงยิหวาพี่ เจ้าจะจรลีไปไหน
พี่จะอุ้มไปส่งณดวงใจ ภูวไนยก็เคลื่อนองค์ เอย

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย ๏ สังกามารตาลอยสกิด เห็นทรงฤทธิ์เคลิ้มคลั่งกำลังหลง
จึงยึดข้อพระบาทไว้มั่นคง พระรู้องค์ได้คิดก็คืนมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงบอกองค์ขนิษฐา
เท้าพี่นี้เปนเหน็บชา จะกลับกายาอย่ายึดไว้

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝูงนางกำนัลน้อยใหญ่
เห็นอิเหนากุเรปั่นพี่เพื่อนไป นางในสรวลแล้วก็บอกกัน
เมื่อกพระขับชมนาง ได้ยินข้างฤๅไม่ณสาวสรรค์
พระจริตก็ผิดไปทุกอัน พระภักตร์นั้นก็ซีดสลดไป
พระกรกอดพระกุมารก็เลื่อนลง เสโทโซมองค์ลงหลั่งไหล
ดูที่ท่านองจะต้องใจ จึงเคลิ้มไคล้ไม่เปนสมประดี

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๑๕

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี
ครั้นมาถึงดาหาธานี เสด็จทรงพาชีคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ริบไปจะเฝ้าพระราชา　　พอพบเสนาผู้ใหญ่
จึ่งว่าท่านจงทูลภูวไนย　　ว่าเราจะเข้าไปบังคมคัล

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　ตำมะหงงเสนาคนขยัน
รับสั่งแล้วรีบจรจรัล　　มายังพระโรงคัลทันที
บังคมก้มเกล้ากราบทูล　　พระผู้ผ่านไอสูรย์เรืองศรี
บัดนี้จรกาธิบดี　　จะมาเฝ้าธุลีพระบาทา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึ่งบรรหารให้หาจรกา　　เข้ามายังท้องพระโรงไชย

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
รับสั่งบังคมภูวไนย　　แล้วรีบออกไปทันที
จึ่งแถลงแจ้งความตามกิจจา　　ว่าพระปิ่นดาหากรุงศรี
ให้มาเชิญเสด็จจรลี　　เข้าไปยังที่พระโรงคัล

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　จรกาได้ฟังเกษมสันต์
ลงจากอาชาฉับพลัน　　แล้วเสด็จจรจรัลเข้ามา

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีคิดฤษยา
แต่ได้ยินออกชื่อจรกา　　ดังเอาไฟฟ้ามาจุดใจ

ครั้นจะอยู่จนระตูเข้ามาเฝ้า จะแลดูหน้าเขากระไรได้
จึ่งบังคมลาคลาไคล ออกไปจากพระโรงรูจี

๏ ๔ คำ ๏

๏ กับสังคามารตาลีลาศ เสด็จมาโดยราชวิถี
พอพบจรกาธิบดี ยังที่น่าพระลานโอฬาร์
ระตูทรุดนั่งลงบังคม พระก้มองค์ลงรับหัดถา
พลางขยับจับกฤชฤทธา อนุชาก็ยึดพระกรไว้
สดุ้งจิตรคิดได้แล้วเดินหนี แกล้งกล่าววาทีแก้ไข
กฤชเคลื่อนจะเลื่อนตกไป พี่จึงกุมไว้ณน้องรัก
ตรัสพลางย่างเยื้องยุรยาตร แสนสวาดิวิตกเพียงอกหัก
คนึงถึงโฉมยงนงลักษณ์ ตรงมายังตำหนักห้องใน

๏ ๘ คำ ๏ เชิด

พระยาโศก ๏ ทอดองค์ลงกับที่บรรจฐรณ์ จะเปลองเครื่องอาภรณ์ก็หาไม่
ให้ระทวยระทดสลดใจ แต่ตริตรึกนึกในไปมา
โอ้ว่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์ เสียดายศักดิ์คือสัญแดหวา
จะระคนปนศักดิ์จรกา อนิจาพี่จะทำประการใด
จะคิดไฉนดีณอกเอ๋ย จะได้เชยชมชิดพิศมัย
พระเร่งร้อนร่านทยานใจ ดังเพลิงกาลผลาญไหม้ทั้งกายา
ฉุกใจได้คิดสิการแล้ว ดังดวงแก้วตกต้องแผ่นผา
ร้าวระยำช้ำจิตรเจ็บอุรา ประหนึ่งว่าจะวายชีวี

แน่นอนถอนฤไทยไหลหลง　　ถึงองค์บุษบายาหยี
ลืมสามสุดานารี　　ภูมีสร้อยเศร้าโศกาไลย

๑ ๑๐ คำ โอด

ร่าย ◎ เมื่อนั้น　　ฝ่ายระตูจรกาอัชฌาไศรย
ครั้นถึงที่เฝ้าท้าวไท　　ก็เข้าไปอภิวาทวันทา

๑ ๒ คำ ๑

ช้า ◎ เมื่อนั้น　　พระองค์ทรงพิภพดาหา
ทั้งสองมเหษีโสภา　　เห็นระตูเข้ามาบังคมคัล
พิศดูรูปร่างเหมือนอย่างไพร่　　เติบใหญ่กำยำล่ำสัน
น่าชังชั่วช้าสารพัน　　ไม่คู่ควรกันกับบุตรี
สามกระษัตริย์เศร้าเสียพระไทยนัก เสียดายลูกรักแสนักดิ์ศรี
จะผ่อนผันฉันใดก็ไม่มี　　จำเปนจึ่งมีบัญชา
เจ้าค่อยอยู่ศุขสำราญ　　ครอบครองศฤงฆารเปนศุขา
ฤๅทุกข์โศกโรคไภยพาธา　　แต่คอยคอยเห็นช้าปรารมภ์ใจ

๑ ๘ คำ ๑

ร่าย ◎ เมื่อนั้น　　จรกากราบทูลแถลงไข
เดชะพระเดชปกเกษไป　　สำราญใจเปนศุขทุกนิรันตร์
ครั้นรู้ข่าวว่าท้าวกะหมังกุหนิง　　ยกมาช่วงชิงตุนาหงัน
ก็กะเกณฑ์กองทัพฉับพลัน　　รีบมาสิบห้าวันถึงภารา

พระเชษฐาจะตามมาภายหลัง ข้าสั่งเสนีให้คอยท่า
อันพวกไพรีที่ยกมา ม้วยชีวาแล้วฤๅพระภูมี

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีบัตหราเรืองศรี
จึงตรัสบอกจรกาธิบดี อันไพรีพ่อลูกนั้นม้วยมิด
ยังแต่ระตูผู้น้อง ทั้งสองไม่รอต่อติด
ขอออกแก่อิเหนาเรืองฤทธิ์ ปัจจามิตรเลิกทัพกลับไป

๏ ๔ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๑๖

๏ บัดนั้น ฝูงสนมนารีศรีใส
ทั้งเถ้าแก่ชะแม่กำนัลใน ต่างไปชิงช่องมองเมียง
ครั้นเห็นจรกาเข้ามาเฝ้า บรรดาเหล่าชะแม่แซ่เสียง
บ้างตำหนิติว่าหน้าเพรียง ดูดำดังเหนี่ยงน่าชังนัก
ไม่มีทรวดทรงองค์เอวอ้วน พิศไหนเลวล้วนอัปรลักษณ์
ใส่ชฎาก็ไม่รับกับภักตร์ งามขาดตานักขี้คร้านดู
บ้างว่าเสียงเพราะเสนาะเหลือ แหบเครือเบื่อฟังรำคาญหู
รูปร่างอย่างไพร่ใช่ระตู ไม่ควรเคียงคู่พระบุตรี
กระนี้ฤๅช่างมาตุนาหงัน เห็นเกินหน้าไกลกันทั้งศักดิ์ศรี
ดังเอาบัดขี้ร้ายราคี ปนมณีจินดาค่าควรเมือง
ลางคนว่าระตูจะคู่ครอง ดั่งเพ็ชรผูกเรือนรองด้วยทองเหลือง
เหมือนทองคำธรรมชาติรุ่งเรือง มารู้กับกระเบื้องไม่ควรกัน

ลางนางย้างโกรธแล้วพาที | เสียดายพระบุตรีสาวสวรรค์
ถ้าได้กับอิเหนากุเรปั่น | น่าชมสมกันข้าชอบใจ
อันระตูผู้นี้บัดสีนัก | จะร่วมเรียงเคียงภักตร์หาควรไม่
ย้างห้ามว่าอย่าอื้ออึงไป | ย้างบ่นพิไรไปมา

๏ ๑๖ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๑๗

๏ เมื่อนั้น | พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึ่งมีพระราชบัญชา | ตรัสแก่จรกาทันใด
เจ้าจงไปคอยเชษฐา | ถึงให้เข้ามาที่อาไศรย
สั่งเสร็จพระเสด็จคลาไคล | เข้าในปราสาทแก้วแพร้วพราย

๏ ๔ คำ ๏ เสมอ

๏ เมื่อนั้น | ระเด่นมนตรีเรืองฉาย
แน่นอนถอนใจไม่รู้วาย | กรก่ายภักตร์นึกตรึกไตร
ซึ่งทูลไว้ว่าจะอยู่สามวัน | จะผ่อนผันให้นานออกจงได้
ด้วยอุบายสายสนกลใน | คิดแล้วลุกไปจากไสยา
จึ่งดำรัสตรัสสั่งเสนี | พรุ่งนี้จงคุมพลอาสา
ไข่กะหมังกุหนิงภารา | ตรวจตราสิ่งของทั้งปวง
แต่บรรดาพวกเผ่าเหล่าระบาด | จงริบราชกวาดส่งมาเปนหลวง
ทั้งเสนาโยธาทุกกระทรวง | ให้เข้าควงรัดรายบาญชีมา

๏ ๘ คำ ๏

๏ บัดนั้น เสนีรับสั่งใส่เกษา
มากะเกณฑ์กันดั่งบัญชา แล้วออกจากภารารีบไป

๗ ๒ คำ ๗ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นรุ่งรางส่างแสงอโณไทย ภูวไนยสระสรงคงคา
ทรงเครื่องเรืองจำรัสพรายพรรณ ลงจากประเสบันที่ข้างน่า
ชวนระเด่นสังคามารตา ลีลาขึ้นเฝ้าพระภูมิ

๗ ๔ คำ ๗ เพลงช้า

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายสุหรานากงเรืองศรี
ทั้งองค์กะหรัดตะปาตี จรกาขิบดีชาญไชย
ต่างเข้าที่สรงทรงเครื่อง เนาวรัตน์จำรัสเรืองแสงใส
แล้วเสด็จลีลาคลาไคล เข้าไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์

๗ ๔ คำ ๗ เชิด

๏ ครั้นถึงน่าตำหนักที่นั่งเย็น พบระเด่นมนตรีอยู่ที่นั่น
สามกระษัตริย์ก็ถวายบังคมคัล แล้วจรจรัลตามเสด็จเข้ามา

๗ ๒ คำ ๗ เสมอ

๏ จึงน้อมเศียรเกล้าอภิวาท เบื้องบาทองค์ศรีบัตหรา
พร้อมกระษัตริย์สามนต์นานา ต่างถวายวันทาทุกองค์

๗ ๒ คำ ๗

ช้า
๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านไอสูรย์สูงส่ง
ครั้นเห็นสุหรานากง อีกองค์กะหรัดตะปาตี

ทั้งกรุงกระษัตริย์ถ้วนหน้า เข้ามาประณตบทศรี
พระชื่นชมภิรมย์ยินดี ภูมีอำนวยอวยไชย
จงจำเริญในราชสมบัติ เสวยศุขศรีสวัสดิ์ผ่องใส
ให้มีอานุภาพปรายไป ทั้งในแผ่นพื้นภูวดล

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย ๏ แล้วมีมธุรศพจนา ชวนสุหรานากงเปนต้น
กับกะหรัดตะปาติสองคน ชุระร้อนรนเจ้าไม่มี
จงอยู่ไปใช้ยนด้วยกันก่อน อย่าเพ่อคืนนครทั้งสองศรี
อันวิลิศมาหราคีรี แสนสนุกพ้นที่จะพรรณา
แล้วสั่งเสนาให้จัดแจง ตำหนักตำแหน่งที่ข้างน่า
ให้แก่สองราชนัดดา เร่งเร็วอย่าช้าบัดนี้

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น กรมวังรับสั่งใส่เกษี
ไปจัดแจงตำหนักทันที แล้วเสร็จดังมีพระบัญชา

๚ ๒ คำ ๚ เจรจาบทที่ ๑๘

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ให้จัดสรรเครื่องทรงอลงการ์ เอามาปูนบำเหน็จกองทัพ
อันระเด่นมนตรีกุเรปั่น เปนจอมพลขันธ์เคี่ยวขับ
มีไชยไพรีระย่ำยับ กะหมังกุหนิงนายทัพม้วยมุด
ประทานสังวาลเพ็ชรรัตน์ จรจำรัสชำมรงค์มงกุฎ
สังคามารตายงยุทธ วิหยาสะกำบุตรบรรไลย

เครื่องประดับทับทิมทั้งนั้น สร้อยสุวรรณสังวาลประทานให้
อันสุหรานากงทรงไชย ได้คุมทัพใหญ่ยกมา
ทั้งระเด่นกะหรัดตะปาติ ล้วนมีความชอบได้อาสา
ประทานเครื่องประดับอลังการ์ มรกฎรจนาเหมือนกัน
พวกพี่เลี้ยงเสนีทั้งสี่กอง ให้เจียดเงินพานทองเปนหลั่นหลั่น
ทั้งเงินตราผ้าเสื้อแพรพรรณ จัดสรรประทานทั่วทุกตัวนาย

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น แม่ทัพนายกองทั้งหลาย
ได้ของประทานมากมาย ต่างถวายประนมบังคมคัล

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านนัคเรศเขตรขัณฑ์
ครั้นปูนบำเหน็จเสร็จพลัน ก็จรจรัลเข้าสู่ปราสาทไชย

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
อุ้มองค์สียะตรายาใจ กลับไปประเสบันมิทันช้า

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งวางเหนือตัก แสนรักสนิทเสนหา
แล้วบัญชาสั่งเสนา เร่งจัดเครื่องเล่นมาทุกสิ่งอัน
โล่ห์ดั้งดาบเขนหอกคู่ ง้าวทวนธนูกั้นหยั่น
กฤชกระบี่เสน่าเกาทัณฑ์ ให้สมกันกับองค์พระกุมาร

ประสันตาจงพาไปเที่ยวเล่น ให้เปนผาศุกเกษมสานต์
ผูกม้าให้ทรงจงสำราญ กิดาหยันบริวารเร่งตามไป

๏ ๖ คำ ๏

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งบังคมไหว้
อุ้มองค์สียะตราคลาไคล เร่งให้ผูกม้าที่นั่งมา
อันพวกกิดาหยันน้อยน้อย ก็พลอยเกษมสันต์หรรษา
พระกุมารขึ้นทรงอาชา ประสันตาพาเที่ยวเล่นสำราญ

๏ ๔ คำ ๏ เชิด เจรจาบทที่ ๑๙

๏ บัดนั้น เสนีตัวนายฝ่ายทหาร
มาจัดเครื่องเล่นหลายประการ ใส่พานไปถวายพระภูมิ

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
ครั้นเห็นเครื่องเล่นก็ยินดี ลงจากพาชีวิ่งตามมา

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
จึ่งประทานเครื่องเล่นกับสาตรา แก่พระอนุชาทันใด

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สียะตรายินดีจะมีไหน
กรายลงเหนือตักภูวไนย หอบอาวุธวิ่งไปฉับพลัน

จึ่งขี่ประสันตาต่างพาชี เล่นคลีกับเหล่ากิดาหยัน
แล้วเล่นยุทธยิงชิงไชยกัน โห่ร้องนี่นั้นบรรเทิงใจ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ แล้วมาเชยชมพระเชษฐา จะไปเล่นอยู่ช้าก็หาไม่
กลางคืนก็ไม่เข้าไป บรรธมด้วยท้าวไทที่ในวัง
ลืมชนกชนนีพี่นาง ของเล่นต่างต่างมาแต่หลัง
เวลาเฝ้าเข้าไปแต่ละครั้ง แล้วกลับมายังพระพี่ยา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเชษฐา
แสนสนิทพิศวาศอนุชา ดังดวงในยนาฎวไนย
ความถนอมฤๅไทยเปนสุดคิด จะระคายสักนิดก็หาไม่
จึ่งอุ้มสียะตรายาใจ กอดไว้แล้วกระซิบพาที
จงไปขอซานที่พี่นางเจ้า ได้แล้วจงเอามาให้พี่
เปนเจ้าขอเองดังทุกที อย่าออกชื่อพี่นี้ณน้องรัก

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตรารับสั่งพระทรงศักดิ์
วิ่งวางมายังที่สำนัก ตำหนักพี่นางนงคราญ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงนอนลงเหนือเพลา คลึงเคล้าเย้าหยอกเกษมสานต์
แล้วบังคมทูลขอซาน จงประทานให้น้องบัดนี้

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ไม่รู้กลอนุชาพาที เทวีคายชานให้ทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราจึงทูลแถลงไข
ว่าชานเก่าจืดไม่ชอบใจ พี่นางจงได้เมตตา
เคี้ยวประทานชานอื่นให้น้องใหม่ เอาเครื่องหอมใส่ให้หนักหนา
ว่าพลางทางหยิบเอาหมากมา ป้อนระเด่นบุษบาฉับพลัน
แล้วรับชานหมากจากพี่นาง วิ่งวางออกไปขมีขมัน
ยาหยันฉวยได้พระองค์พลัน พระกำชานสลานั้นซ่อนไว้

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาหยันผู้มีอัชฌาไศรย
ทูลว่าไม่เสวยนี้ว่าไร จะกำชานไปไหนจงบอกพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระกุมารจึงตอบยาหยัน
ชานใหม่ยังสดพึ่งสบกัน ข้ากลัวจะยันจึ่งกำไว้
จะให้เย็นเสียก่อนจึ่งจะกิน ว่าพลางทางดิ้นเข้าผลักไส
ทำไมมายึดข้าไว้ เขาจะไปเที่ยวเล่นก็จัณฑาล

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาหยันยิ้มแล้วจึงว่าขาน
แม้นจะใคร่ไปเที่ยวให้สำราญ เสวยชานเสียก่อนจึ่งคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　　　　　　สียะตราแค้นขัดอัชฌาไศรย
สยัดพลัดมือกวิ่งไป　　　　ยาหยันแล่นไล่มาไม่ทัน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงประเสบันอากง　　วิ่งตรงเข้ามาขมีขมัน
เอาซานซ่อนย้อนให้พี่ยาพลัน　แล้วทูลเอายาหยันทุกประการ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　　　　　　ระเด่นมนตรีเกษมสานต์
กอดประทับรับขวัญพระกุมาร　แสนสำราญภิรมย์ชมเชย
พาไปให้บรรธมบนแท่นทอง　เอนแอบแนบประคองเคียงเขนย
เสสรวลชวนพลอดกอดก่ายเกย　พระชื่นเชยชมต่างนางบุษยา

ฯ ๔ คำ ฯ

ชมโฉม
๏ ครั้นพระกุมารหลับสนิท　พระโอบอุ้มจุมพิตขนิษฐา
โลมเล้าลูบไล้ไปมา　　　　สำคัญว่าบุษบานารี
พิศภักตร์ภักตร์ผ่องดังเดือนฉาย　พิศทรงทรงคล้ายนางโฉมศรี
พิศปรางเหมือนปรางพระบุตรี　รัศมีสีเนื้อละกลกัน
ทั้งโอษฐองค์ขนงเนตรนาสา　ละม้ายแม้นบุษบาทุกสิ่งสรรพ์
พระกอดจูบลูบไล้เกี่ยวพัน　จนบรรธมหลับสนิทไป

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

ร่าย
๏ ครั้นรุ่งรางสว่างเวหน　สุริยนแจ่มแจ้งแสงใส
จึงตรัสสั่งสียะตรายาใจ　ไปขอซานมาให้เหมือนวานนี้

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น　　　　　　สิยะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
ลุกแล่นจากแท่นมณี　　　ครั้นมาใกล้ถึงที่กีลีลา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ เข้าไปเคารพอภิวาท　　ทำสนิทพิศวาศเปนหนักหนา
สำรวลสรวลเล่นเจรจา　　แล้วพระอนุชาก็ขอซาน

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น　　　　　　บุษยาเยาวยอดสงสาร
คลางแคลงแหนงใจพระกุมาร　คายซานทิ้งเสียมิได้ช้า

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น　　　　　　สิยะตราโกรธกริ้วเปนหนักหนา
กลิ้งเกลือกเสือกซบโศกา　เอาซานมาจะกินบัดนี้

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น　　　　　　โฉมยงองค์มะดีหวี
จึงตรัสแก่บุษยาเทวี　　　ยังว่าจะมีสิ่งใด
แต่ซานหมากจะทิ้งเสียเปล่า　น้องจะเอายังว่าไม่ให้ได้
แม้นประไหมสุหรีรู้ไป　　จะว่าใจทำได้ถึงเพียงนี้
พี่น้องไม่รู้จักรักกัน　　　ดังเดียดฉันขุ่นข้องหมองศรี
น้องกระจึดไม่คิดปรานี　　เทวีร่ำไปทุกประการ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ขุยบาขัดใจไม่ว่าขาน
จำเปนจึงจำเกี้ยวชาน ให้พระกุมารทันใด

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สียะตราฮึ้มแย้มแจ่มใส
รับชานหมากมาจากอรไทย พาวิ่งออกไปประเสบัน

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ เห็นสี่พี่เลี้ยงเฝ้าอยู่ กับหมู่เสนากิดาหยัน
โถมเข้ากอดพระสอทรงธรรม์ มิให้คนทั้งนั้นสงกา
จึงเอาชานซ่อนป้อนให้ จูบปรางภูวไนยทั้งซ้ายขวา
แล้วนั่งเหนือตักพระพี่ยา ก้มเกล้าวันทาด้วยยินดี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงสวัสดิ์รัศมี
เสนหาภูลเพิ่มพันทวี ในองค์พระศรีอนุชา
จึงอุ้มสียะตราพาลีลาศ ไปปราสาทองค์ศรีปัตหรา
พบสุหรานากงจรกา ก็เข้าไปวันทาพร้อมกัน

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหรารังสรรค์
ครั้นเห็นอิเหนากุเรปั่น ทรงธรรม์จึงมีพจมาน
การศึกก็สำเร็จเสร็จสรรพ เมื่อไรเจ้าจะกลับไปราชฐาน
จะยับยั้งอยู่ไยให้เนิ่นนาน ป่วยการรี้พลสกลไกร

๚ ๔ คำ ๚

๑ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ทูลว่าข้าใช้เสนาใน ให้ไปกะหมังกุหนิงภารา
จะงดอยู่ท่าเสนาก่อน พระภูธรจงโปรดเกษา
เมื่อไรผู้ไปนั้นกลับมา จึงจะบังคมลาจรลี

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี
เห็นพระกุมารก็ยินดี ภูมีจึงพยักเรียกไป

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สียะตราจะไปก็หาไม่
ต่อพระเชษฐาให้คลาไคล จึงไปบังคมคัลวันทา

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระตูเกษมสันต์หรรษา
จึงโอบอุ้มองค์กุมารา พิศเพียนไปมาน่าชม
ดวงภักตร์ลักขณาราษี ถ้าเปนกุมารีจะงามสม
กล้องแกล้งแน่งน้อยเพราคม แต่กอดจูบลูบชมไปมา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อิเหนาแค้นขัดสหัสสา
พิศเพ่งเขมงในยนา ให้สบเนตรสียะตราผู้ร่วมใจ

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สียะตรารู้แจ้งอัชฌาไศรย
จึงกลับมากอดเชษฐาไว้ เห็นพระเมินภักตร์ไปก็โศกา

แต่แรกเรียกน้องก็ไม่จร ภูธรขึ้นขับให้ไปหา
แล้วพระมากริ้วโกรธา โทษาน้องผิดสิ่งใด

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ยิดโอยฐสิยะตราหนึ่งหรัดไว้ ปลอบว่าดวงใจอย่าจาบัลย์

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๐

๏ เมื่อนั้น พระองค์ผู้ทรงเขตรขัณฑ์
จึงถามอิเหนากุเรปั่น ว่าไรนั้นให้น้องร่ำไร

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็แก้ไข
ทูลว่าวอนขี่อาชาไนย รบจะให้พาไปบัดนี้

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
จึงตรัสแก่ระเด่นมนตรี จงพาน้องไปขี่ให้สำราญ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อิเหนาคำนับรับบรรหาร
อุ้มองค์สิยะตรากุมาร ออกจากราชฐานมิทันช้า

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงโลมเล้าเอาใจพระน้องรัก อย่าร้องไห้ไปนักพังพี่ว่า
ที่นี่จะไปหาจรกา เขาจะจูบเจ้าอย่าตามใจ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายมหาเสนาผู้ใหญ่
ซึ่งไปกะหมังกุหนิงกรุงไกร กลับคืนมาพิไชยธานี
พอพบตะหมังทั้งสองเมือง คุมเครื่องบรรณาการสองกรุงศรี
ซึ่งขอขึ้นแก่ระเด่นมนตรี มาถึงบุรีพร้อมกัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ต่างคนเข้าไปอภิวาท ถวายของรขาดทุกสิ่งสรรพ์
กับโอรสธิดาลาวรรณ อีกเครื่องราชบรรณาการ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมสานต์
จึงจัดเครื่องอุปโภคศฤงฆาร ล้วนตระการต่างต่างอย่างดี
สำหรับถวายองค์พระทรงเดช กับองค์อัคเรศมเหสี
แล้วสั่งกิดาหยันทันที จงไปหาเสนีทั้งสี่มา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันรับสั่งใส่เกษา
ไปบอกมหาเสนา แล้วพามาเฝ้าภูวไนย

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีจึงปราไส
ตรัสแก่เสนีทั้งสี่ไป เราจะให้ช่วยนำของนี้
ไปถวายแก่องค์พระทรงธรรม์ เหล่านั้นของประไหมสุหรี
ท่านทูลผ่อนผันให้จงดี อย่าให้เคืองธุลีบทมาลย์

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีรับราชบรรหาร
จึงให้ขนเครื่องบรรณาการ มาสถานท้องพระโรงรูจี

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงกราบบังคมทูล นเรนทร์สูรสุริวงศ์เรืองศรี
ถวายของระเด่นมนตรี ให้ทราบธุลีพระบาทา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงมีมธุรศพจนา อิเหนาเอามาให้เราไย
แต่ช่วยปราบไพรีแล้วมิหนำ ยังซ้ำเอาของมาให้
ชอบเราจะสนองให้ต้องใจ จงคืนของไปให้พระนัดดา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีรับสั่งใส่เกษา
จึงให้ขนของคืนมา ยังตำหนักผ่านฟ้าทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า ต่างคนก้มเกล้าบังคมไหว้
ทูลแถลงให้แจ้งพระหฤทัย ตามในบัญชาทุกสิ่งอัน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
จึงตอบเสนีทั้งสิ้นนั้น พระทรงธรรม์ไม่รับของนี้

จงให้แก่ระเด่นบุษยา กับองค์สิยะตราย่าหยี
ท่านกลับไปทูลพระภูมี จงเอาของทั้งนี้คืนไป

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนาผู้ใหญ่
ถวายบังคมลาคลาไคล ขนของคืนไปดังบัญชา

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ ครั้นถึงพระโรงรัตน์รูจี เสนีกรายงามสามท่า
ทูลความตามสั่งพระนัดดา องค์ศรีบัตหราจึงรับไว้

๏ ๒ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๒๑

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นรุ่งรางสร่างแสงอโณไทย ก็เข้าไปเฝ้าองค์พระภูมี

๏ ๒ คำ ๏ เพลง

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริวงศ์เรืองศรี
ครั้นเห็นระเด่นมนตรี จึงมีพจนาตถ์ประภาษมา
เจ้ามาอยู่ดาหาราชฐาน หลายทิวาช้านานนักหนา
เมื่อไรจะไปพระนัดดา ทิ้งภาราไว้ไม่ชอบกล

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็ขัดสน
อัดอั้นอาวรณ์ร้อนรน จะผ่อนปรนคิดอ่านให้นานไป

แต่ยังคมก้มหน้านิ่งอยู่ เป็นครู่จึงทูลขึ้นได้
จะอยู่ไปใช้ยนด้วยภูวไนย กลับมาจึงจะไปภารา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ฟังระเด่นมนตรีทูลมา พระราชาเข้าใจในทำนอง
ให้คิดสงสารพระหลานรัก พิศภักตร์หม่นไหม้มัวหมอง
ไม่ทัดอุบะดอกไม้กรอง จึงสั่งนางฉลองพระโอษฐ์ไป
จงบอกแก่อะหนะบุษบา เร่งแตระอุบะมาจงได้
เราจะให้อิเหนาชาญชัย แต่ในเวลาเช้าวันนี้

๏ ๖ คำ ๏

๏ บัดนั้น นวลนางกำนัลสาวศรี
รับสั่งพระองค์ทรงธรณี แล้วรีบจรลีลงมา

๏ ๒ คำ ๏ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงประนตบทบงสุ์ โฉมยงเยาวยอดเสนหา
แล้วกราบทูลความตามกิจจา โดยดังพระบัญชาภูวไนย

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น บุษบาแค้นขัดอัชฌาไศรย
เข้าที่บรรธมเสียทันใด ไม่แตระอุบะให้ดังบัญชา

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น ทั้งสี่พี่เลี้ยงเสนหา
จึงโลมเล้าเอาใจพระธิดา แม่อย่าคิดเคียดครั่งเกียจการ

รับสั่งใช้จะไม่ทำถวาย ดังโฉมฉายแกล้งขัดพระบรรหาร
จะเคืองข้องลอองบทมาลย์ ขอประทานตรีภูด้วยปรีชา
เราจงจิตรทำให้เมื่อไรเล่า ใครจะล่วงเข้ามาสอดว่า
แต่อ้อนวอนย่ลอยไปมา กัลยามิได้ไยดี
นางกำนัลก็เร่งจะให้ทัน พี่เลี้ยงช่วยกันทั้งสี่
แตระอุยะพลางทูลเทวี มิโปรดเกษีจะมิไภย

๏ ๘ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๒๒

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นภพคาหากรุงใหญ่
คอยอุยะบุหงาเห็นช้าไป จึงใช้พระกุมารไปเร่งมา

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดโอรสา
ก้มเกล้ารับราชบัญชา แล้ววิ่งวางมาทันที

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในปราสาท เห็นอรไทยไสยาศน์อยู่บนที่
พี่เลี้ยงนั้นแตระมาลี ขัดใจจึงมีวาจา
พระพี่นางนี้ขัดรับสั่ง ไม่พึ่งปาปะอะหยีว่า
ไม่แตระดอกไม้ให้พี่ยา มานิ่งนิทราอยู่ว่าไร
ให้แต่พี่เลี้ยงทำนี้ เห็นดีอยู่แล้วฤๅไฉน
แต่ล้วนรอยมือข้าไท ไม่ควรจะให้พระภูมิ

๏ ๖ คำ ๏

๏ บัดนั้น　　นวลนางพี่เลี้ยงทั้งสี่
จึงบังคมคัลอัญชลี　　พันบี้อย่าทูลภูวไนย
จะหาของถวายให้หนักหนา　　แกะแพะอาช้านกไก่
แต่อย่าว่าองค์อรไทย　　อยู่ในแท่นที่ศรีไสยา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　สียะตราทำโกรธเปนหนักหนา
ไม่พึ่งจะทูลพระบิดา　　ว่าแล้ววิ่งมาทันใด

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคม　　กรานก้มกราบทูลแถลงไข
พวงอุบะบุหงามาไลย　　จะใกล้ได้อยู่แล้วบัดนี้

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　จึ่งพระพี่เลี้ยงทั้งสี่
เร่งแตระอุบะมาลี　　เสร็จแล้วสาวศรีใส่พานมา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ พอพบเสด็จองค์พระทรงธรรม์　　จรจรัลจากพระโรงข้างน่า
นวลนางยาหยันกัลยา　　ถวายพวงบุหงาพระภูมี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　ท้าวดาหาจึ่งว่าแก่สาวศรี
เราให้แตระอุบะมาลี　　ให้ระเด่นมนตรีชาญไชย

สั่งแต่แรกนัดตามาเฝ้า คอยเท่าไรไรก็ไม่ได้
จนอิเหนาก็ลาคลาไคล จงเอาตามไปให้นัดตา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาหยันนบนิ้วเหนือเกษา
กรายยาทยทศรีซลีลา รีบมาประเสบันทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงแอบฉากกั้น เอาพานอุบะนั้นส่งให้
ปูนตาถวายภูวไนย แล้วลอยเข้าไปเมียงมอง

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราปรีชาไวว่อง
จึงหยิบดอกไม้ในพานทอง ทูลฉลองว่าอย่าทรงอุบะนี้
พระพี่นางจะแตระก็หาไม่ แกล้งใช้แต่พี่เลี้ยงทั้งสี่
น้องจะทูลพระองค์ทรงธรณี สาวศรีวิ่งวอนจึงอ่อนใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
โอบอุ้มน้องรักใส่ตักไว้ พิศมัยในองค์พระกุมาร
เจ้าดวงยิหวายาใจพี่ ผู้ใดไม่มีเสมอสมาน
พลางหยิบอุบะดมมิทันนาน แล้ววางไว้ในพานสลานั้น

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเฉิดฉัน
ฉุดพานดอกไม้มาพลัน จนถึงยาหยันกัลยา

แล้วพระจึ่งกล่าวคำไป ว่าองค์ทรงไชยเชษฐา
ไม่ทรงอุบะมาลา ด้วยรอยมือข้าไม่มีดี

ๆ ๔ คำ ๆ เจรจา

๏ บัดนั้น นวลนางยาหยันสาวศรี
ขัดใจกลัวไภยไม่พาที่ ฉวยพานมาลีกลับมา

ๆ ๒ คำ ๆ ชุบ

๏ บัดนั้น ประสันตาทำทุกข์เปนหนักหนา
จึ่งกราบทูลถามกิจจา ผ่านฟ้าจะเสด็จไปวันใด
เห็นแต่เวียนเฝ้าอยู่เช้าค่ำ ได้ล่ำลาแล้วฤๅไฉน
ฤๅยังข้องขัดจึ่งผัดไป เมื่อไรเล่าจะคืนไปธานี

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ฟังคำประสันตาพาที ภูมีจึ่งตอบไปทันใด
ธรรมดาว่าคนปากคัน ที่จะนิ่งอยู่นั้นไม่ได้
จำจะแคะค้อนค่อนว่าไป ให้เขาขัดใจจึ่งว่าดี
ถึงจะอยู่จะไปมิใช่การ รำคาญเคืองหูอย่าจู้จี้
ตรัสพลางย่างเยื้องจรลี ชวนพระน้องเข้าที่ไสยา

ๆ ๖ คำ ๆ เสมอ

อิเหนาเล่ม ๑๓

๑ เมื่อนั้น ผ่ายท้าวล่าสำเซษฐา
ครั้นพระอนุชาให้สารมา ก็ตรวจเตรียมโยธาพร้อมไว้
พอได้ฤกษ์อรุณเรืองรอง เสียงฆ้องย่ำรุ่งแสงใส
เสด็จจากแท่นแก้วแววไว เข้าในที่สรงชลธาร

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

โทน ๏ ลูบไล้สุคนธ์ปนปรุง คันธรศเฟื่องฟุ้งหอมหวาน
สอดสนับเพลาทรงอลงการ ปักทองเกี่ยวก้านกระหนกใน
ภูษายกทองท้องแย่ง ฉลององค์โหมดแดงดอกไหม
ผ้าทิพชายแครงแกว่งไกว ซ่าโบะอำไพพรรณราย
ทับทรวงพวงเพ็ชรพาหุรัด ทองกรจำรัสเรืองฉาย
ทรงสังวาลแก้วแพรวพราย เฟื่องห้อยพลอยรายอร่ามเรือง
สอดใส่ธำมรงค์มงกุฎ ประดับบุษราคำน้ำเหลือง
กุมกฤชฤทธาค่าเมือง ย่างเยื้องมาขึ้นรถทรง

๚ ๘ คำ ๚ บาทสกุณี

โทน ๏ รถเอยรถแก้ว พรายแพรวแอกอ่อนงอนระหง
แปรกรองทองทำกำกง ดุมวงพื้นสุวรรณพรรณราย
บุษยกที่นั่งบัลลังก์รอง กระจังทองฐานบัดบัวหงาย
กายเสาพรหมสรสบัดปลาย เครือท้ายลายกระหนกผกพัน

เทียมอาชาชักห้าคู่ สารถีถือขนูเข้มขัน
เครื่องสูงชุมสายรายเรียงรัน ประโคมฆ้องกลองสนั่นพนาลี
เสียงรถเสียงม้าพลากร สัตวสิงห์หวังซอนซอกหนี
เร่งรัดจัตุรงค์โยธี ไปโดยวิถีอรัญวา

๚ ๘ คำ ๚ เชิด

ร่าย
๏ แรมร้อนผ่อนพักพลขันธ์ สิบห้าวันก็ถึงตาหา
เสด็จมาที่อยู่อนุชา เวลาเผ้าก็พากันเข้าไป

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระทรงภพตาหากรุงใหญ่
ครั้นรุ่งรางส่างแสงอโณไทย ภูวไนยเสด็จออกพระโรงคัล

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ เจรจาบทที่ ๒๓

๏ ลดองค์ลงเหนือบัลลังก์อาศน์ หมู่อำมาตย์แวดล้อมหลายหลั่น
เห็นท้าวล่าสำมาอภิวันท์ พระผินผันภักตร์ตรัสประภายไป
ดูก่อนระตูผู้ทรงนาม ค่อยมีความผาศุกฤาไฉน
ครองบุรีราชฐานสำราญใจ ฤาทุกข์โศกโรคไภยพาธา
อันข้าศึกซึ่งฮึกหาญนัก ยกมาโหมหักตาหา
บัดนี้พ่ายแพ้พระนัดดา สุดสิ้นชีวาวายปราณ

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ท้าวล่าสำสนองพระบรรหาร
ว่ามิได้มีเหตุเภทพาน อยู่สำราญเปนศุขสวัสดิ์

ด้วยเดชานุภาพภูวไนย ปกไปได้เย็นเกษ
ไพร่ฟ้าประชาชนมนตรี ในธานีเกษมเปรมปรา
อนุชาให้ราชสารไป ว่าศึกติดพิไชยคาหา
ข้าจึงรีบยกโยธา หวังจะมาช่วยรบราญรอน
บัดนี้ก็เสร็จสงคราม ข้ามีความปรีดาสโมสร
จะขอแต่งการสยุมพร ภูธรจงทรงพระเมตตา

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพคาหา
จึงตรัสสั่งทั้งสามเสนา จงไปทูลพระเชษฐาธิบดี
กับพระอนุชากาหลัง อีกทั้งสิงหัดสาหรี
จะแต่งการวิวาห์พระบุตรี จำเริญศรีสวัสดิ์สถาวร
พรุ่งนี้จะยกยาตรา ไปวิลิศมาหราศิงขร
ให้สามนัดคาฤทธิรอน ยกนิกรเปนกองน่าไป
จรกาให้เดินเปนทัพหลัง แต่งตั้งตามกระบวนพยุห์ใหญ่
สั่งเสร็จเสด็จคลาไคล เข้าในปราสาทสุรกาญจน์

๏ ๘ คำ ๏ เสมอ

๏ บัดนั้น ทั้งสามเสนาออกมาบ้าน
เร่งรัดจัดกันมิทันนาน แล้วขึ้นม้าพาทหารแยกไป

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ บัดนั้น ยาสาเสนีผู้ใหญ่
พร้อมทั้งขุนหมื่นแลคนใช้ นั่งในทิมดาบตำรวจวัง

ให้เสมียนเขียนหมายไปสั่งเวร กะเกณฑ์แจ้งความตามรับสั่ง
จัดกระบวนให้ถ้วนเหมือนทุกครั้ง เตรียมทั้งพยุหยาตรประพาศไพร
กำหนดรุ่งพรุ่งนี้ตีสิบเอ็ด จะเสด็จอย่าให้ขาดได้
พนักงานข้างน่าข้างใน บอกให้รู้ตัวทั่วกัน

๗ ๖ คำ ๗ เจรจาบทที่ ๒๔

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงสนมนางสาวสรรค์
ดีใจที่จะได้จรจรัล ตามเสด็จทรงธรรม์ไปไซ้บน
ลางนางข้างว่าพึ่งมาใหม่ ยังไม่เคยไปแต่สักหน
วุ่นวายทั้งวังเปนกังวล ต่างคนเร่งรัดจัดแจง
บรรดานางกำนัลพนักงาน ก็ตรวจตราเครื่องอานตามตำแหน่ง
มอบหมายมิให้พลัดแพลง แล้วมาจัดแจงเครื่องแต่งตัว
ข้างเที่ยวไถ่ของจำนำเขา คราวเสียแปดเก้ากับชะหัว
ดอกเบี้ยค้างคิดกันพันพัว มิให้อึงออกตัวกลัวอาย
ข้างไร้ทรัพย์ไม่เสงี่ยมเจียมตน อุส่าห์สู้ซ่อนจนขวนขวาย
ไปเชื่อเช่าเขามาทำกรุยกราย แต่งกายประกวดอวดมั่งมี
ข้างหยิบยกเครื่องแย้งออกมาจัด ตะไกรตัดตาดปักทำผักหวี
ปรุงกระแจะใส่ตลับลำดับดี ขวดเนียรคันถีศีลาทอง
ข้างใช้บ่าวผู้หญิงวิ่งไปบ้าน เอาโต๊ะพานจานเชิงเข้าของ
ทั้งหีบหมากเครื่องครบผะอบซอง กับขันทองใส่ตู้อยู่ในเรือน
ลางนางข้างไปเที่ยวซุบซิบ ยืมหยิบแหวนทองของเพื่อน
นั่งปรับทุกข์ร้อนวอนเตือน ครั้นบิดเบือนบอกขัดก็ตัดกัน

บ้างให้ไปเอาสายสร้อง ที่คุณหญิงจัดซื้อนายกำปั้น
ทั้งเข็มขาบริวทองของกำนัน กูจะหั่นตัดแต่งเสียครั้งเดียว
บ้างหาขนมส้มใส่ปิ่นโตสาน ของกินตระการหวานเปรี้ยว
เข้าช่วยบ่าวทำครัวตัวเปนเกลียว โกรธเกรี้ยวข้าไทที่ไม่มา
ลางนางบ้างให้ไปเตือนของ ที่ช่างทองทำค้างอยู่ข้างน่า
ทั้งตุ้มหูงูเพ็ชรถมยา ให้แล้วในเวลาห้าโมงเย็น
บ้างวอนว่าให้บ่าวตัดผมใหม่ เก็บไรประสมรอยสอยขนเหม้น
ติดขี้ผึ้งจับควันกันกระเด็น เวลาเย็นทาขมิ้นหมักไว้
ลางคนบ่นว่าเปนที่สุด สงกรานต์ตรุษก็หาเหมือนครั้งนี้ไม่
ยินดีปรีดาจะคลาไคล ทั่วทุกนางในพระกำนัล

ๆ ๒๒ คำ ๆ เจรจาบทที่ ๒๕

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
จึงสั่งพี่เลี้ยงด้วยพลัน แต่สายัณห์จงไปรับสียะตรา
วันนี้ให้มานอนข้างใน อิเหนาเขาจะไปเปนทัพน่า
เพียงอะหนะมาอยู่ภารา ไม่คลาศเชยชู้สักราตรี

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ บัดนั้น นางพระพี่เลี้ยงทั้งสี่
ก้มเกล้ารับราชเสาวนี ออกจากที่ตำหนักในไคลคลา

ๆ ๒ คำ ๆ ชุบ

๏ ครั้นถึงประเสบันอากง จึงทูลองค์พระโอรสา
พระเสาวนีตรัสใช้ให้มา เชิญไปไสยาที่ในวัง

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราฟังพลางถวิลหวัง
ให้พวักพะวนพ้นกำลัง จึงทูลสั่งพระเชษฐายาใจ
น้องจะไปนอนด้วยพระมารดร ภูธรอย่าทุกข์ทนหม่นไหม้
ทูลพลางทางกอดพี่ยาไว้ มิใคร่จะนิราศคลาศคลา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีกระซิบว่า
ย่ำรุ่งพรุ่งนี้จะลีลา เจ้าอย่าไปด้วยพระชนนี
จงไปรถพี่นางบุษบา แล้วมาขี่ม้ากับพี่
จะได้ชมพฤกษาบรรคามี เที่ยวประพาศพนาลีสำราญใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราประนมบังคมไหว้
รับสั่งแล้วลีลาคลาไคล เสด็จไปตำหนักพระชนนี

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงสวัสดิรัศมี
สถิตย์เหนือแท่นรัตน์รูจี ครั้นสิ้นแสงสุริศรีสนธยา
ให้คิดถึงสียะตราหนึ่งหรัด เคยชมโฉมโสมนัศเสนหา
เชยต่างพี่นางบุษบา วันนี้อนุชาจากไป

พระจึงชวนสังคามาระตา เข้าที่ไสยาพิศมัย
บรรธมบนแท่นแก้วแววไว สองกระษัตริย์ชาญไชยก็นิทรา

๏ ๖ คำ ๆ กล่อม

พัดชา ๏ เวลาเงียบสงัดกำดัดดึก พระรู้สึกขึ้นแล้วก็คว้าหา
ประสบองค์สังคามาระตา พระราชาอุ้มสพักใส่ตักไว้
กรเกี่ยวเกลี่ยวกล่อมชมเชย ตามเคยทุกวันไม่สงไสย
พลางพลอดกอดจูบลูบไล้ มิได้ลืมเนตรขึ้นแลดู

๏ ๔ คำ ๆ

ร่าย ๏ พอได้ยินสรวลซิกก็ได้คิด จึ่งลืมเนตรขึ้นพิศอยู่เปนครู่
เห็นสังคามาระตาโฉมตรู พระอกสู่ทิ้งลงเสียฉับพลัน
ให้ขวยเขินสเทินวิญญา เอนองค์นิทราผินผัน
คิดลอายฤไทยพระทรงธรรม์ ทำบรรธมหลับนิ่งไป

๏ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาไศรย
สรวลพลางทางยิ้ดโอษฐไว้ ด้วยกลัวภูวไนยจะโกรธา

๏ ๒ คำ ๆ

๏ บัดนั้น เสนีซ้ายขวา
แต่ปฐมยามเวลา ก็ตรวจเตรียมโยธาทันใด

๏ ๒ คำ ๆ

ยานี ๏ จัดเปนกระบวนพยุหยาตร สำหรับประพาศย่ำใหญ่
ปลายเชือกนั้นถือธงไชย สอดใส่เสื้อแสดสีจันทร์

ทนายปืนพื้นเสื้อแดงสั้น เต้าชะนวนเขนงดินคาดมั่น
พลธนูหางไก่เกาทัณฑ์ เสื้อม่วงเหมือนกันทั้งกอง
ทหารดาบสองมือถือดาบ ใส่เสื้อเขียวขาบกางเกงปล้อง
เหล่าทวนล้วนถือทวนทอง เสื้อยี่ศตูตะองต่อมา
จัดทั้งรถทรงรถประเทียบ ตั้งระเบียบเรียงรายซ้ายขวา
พร้อมสรรพจัตุรงค์โยธา คอยท่าเสด็จจรลี

๏ ๘ คำ ๏ เจรจา

ร่าย ๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
ครั้นแสงทองส่องฟ้าธาตรี เสด็จมาเข้าที่สรงชล

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

โทน ๏ ให้พนักงานไขสุหร่ายทอง เปนละอองต้องกายดังสายฝน
สำอางองค์ทรงเครื่องพระสุคนธ์ ปรุงปนอำพันจันทน์ขจร
สอดใส่สนับเพลาพื้นตาด ปั้กเปนรูปราชไกรสร
ภูษาโจงจีบจับซับซ้อน ฉลององค์ทรงงอนงามพริ้ง
ชายไหวชายแครงแพลงสบัด พาหุรัดทองกรกาบกิ่ง
ทับทรวงตาบทิศวิจิตรจริง ธำมรงค์ยิ่งยิ่งล้วนพลอยเพ็ชร
ทรงมหามงกุฎกรรเจียกแก้ว เพริศแพร้วดอกไม้ทัดตรัจเตร็จ
ห้อยอุบะเพ็ชรพรายขจายเม็ด กุมกฤชแล้วเสด็จจรลี

๏ ๘ คำ ๏ บาทสกุณี

ร่าย ๏ มาขึ้นเกยสุวรรณบรรจง เสด็จทรงรถแก้วมณีศรี
รถประไหมสุหรีเทวี อีกรถมะดีหวีลำดับกัน

แล้วรถระเด่นบุษบา กับพระน้องสียะตราเฉิดฉัน
รถสามมเหษีเรียงรัน รถประเทียบกำนัลนารี
เครื่องสูงชุมสายรายริ้ว ธงทิวปลิวระยับสลับสี
เสียงประโคมโครมครื้นบั้นถพี ออกจากบุรีรีบมา

๚ ๖ คำ ๚ กลองโยน เชิด

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอสัญหยา
ให้ระเด่นดาหยนกับเสนา ไปเปนทัพน่าภูวไนย
พระยังบรรธมบรมศุข อนุชาจะปลุกก็ไม่ไหว
ต่อท้าวดาหายกไป จึ่งตื่นจากที่ไสยาพลัน
มิได้สระสรงคงคา ทรงแต่ภูษาเฉิดฉัน
ประดับเครื่องเรืองอร่ามพรายพรรณ จรจรัลมาทรงมโนไมย
ให้คิดกลัวองค์ศรีปัตหรา จะว่าขัดบัญชาเปนข้อใหญ่
ก็รีบขับอาชาคลาไคล หลีกไปตามริมมรคา

๚ ๘ คำ ๚ เชิด

๏ ล่วงทัพจรกาซึ่งมาหลัง จะไปยังกระบวนทัพน่า
ครั้นถึงรถกำนัลกัลยา จึ่งรอม้าที่นั่งรั้งไว้
หวังจะแวะเข้ารับสียะตรา จะได้เห็นบุษบาพิศมัย
พระจึ่งสั่งให้เก็บดอกไม้ ใส่พานส่งให้ประสันตา
เอาไปให้พระน้องสองกระษัตริย์ หวังจะแจ้งระหัศที่กังขา
สียะตรามาด้วยบุษบา ฤๅมาด้วยองค์พระมารดร

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งแล้วผันผ่อน
รีบเดินเกินรถนางบังอร ไปถึงรถพระมารดรทันใด

๚ ๒ คำ ๚

๏ จึงถามว่าพระกุมารเมืองดาหา มารถพระมารดาฤๅรถไหน
ครั้นรู้ว่ามารถอรไทย จึงเมียงเข้าร่มไม้ริมมรรคา
เห็นโฉมพระราชบุตรี งามล้ำนารีในแหล่งหล้า
พิศวงหลงไปไม่พริบตา จนพานมาลานั้นเอียงไป

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น ยาหยันพี่เลี้ยงเฉลยไข
คนนี้นี่มาแต่แห่งใด จึงชูพานดอกไม้ตลึงกาย

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ประสันตาตกใจใจหาย
ทูลว่ามาลามากมาย หลายอย่างต่างต่างนานา
พระเชษฐาประทานทั้งสององค์ จำนงหฤๅไทยเปนหนักหนา
ให้รายเก็บสองข้างมรคา จึงช้าอยู่ด้วยเก็บดอกไม้

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สียะตรายินดีจะมีไหน
รับเอามาลามาเทไว้ ส่งพานคืนให้ประสันตา
แล้วแบ่งบุหงาคนละครึ่ง จึงสั่งไปถึงพระเชษฐา
ว่าข้ากับพี่บุษบา บังคมบาทาพี่ยาไป

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ขุยยาเคืองขัดอัชฌาไศรย
จึงขับคยุหงาเสียทันใด อรไทยก็ต่อนุชา
ข้าได้สั่งไปเมื่อไรเล่า ได้ไหนเปล่าเปล่าเอามาว่า
ช่างคิดประดิษฐ์เจรจา ได้เชยฐาแล้วจะกลัวใคร

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สียะตราโกรธพลางเฉลยไข
สั่งไปเพียงนี้จะเปนไร ไม่ควรให้เจียวฤๅจึงโกรธา

๏ ๒ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๒๖

๏ บัดนั้น ประสันตาอภิวันท์หรรษา
กลับมาพบองค์พระราชา ยิ้มแล้ววันทามาแต่ไกล

๏ ๒ คำ ๏

๏ ครั้นถึงจึงทูลว่าพระน้อง ทั้งสองยินดีจะมีไหน
รับยุหงาแบ่งกันทันใด สั่งว่าบังคมไหว้พระองค์มา
ทูลแล้วก็ถอยไปทันที ทำเกษมเปรมปรีดิ์เปนนักหนา
จึงทูลสังคามาระตา ทีนี้ตัวข้าไม่กลัวตาย
ด้วยได้ไปเห็นนางสวรรค์ ผิวพรรณผ่องเหมือนกับเดือนหงาย
ใครยังไม่เห็นอย่าเพ่อตาย เพริศพรายพ้นที่จะรำพรรณ

๏ ๖ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๒๗

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็สรวลสันต์
นี่ชะรอยชาวป่าพนาวัน ไม่เคยเข้าเขตรขัณฑ์เวียงไชย

ครั้นได้เห็นคนรูปงาม ก็มีความพิศวงหลงใหล
ชมชื่นตื่นรูปชาวใน ด้วยไม่เคยเห็นเหมือนเช่นนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาทูลตอบพระโฉมศรี
อันนางเหมือนอย่างพระบุตรี ไม่เคยเห็นดังมีพระบัญชา
ข้าน้อยนี้ชาวดงดอน แต่เห็นชาวพระนครจะยิ่งกว่า
ที่เคยเห็นอยู่เป็นอัตรา แต่ว่าพานผอมครันไป
ลืมเลยเสวยสรงหลับนอน ฤๅฉุกใจทุกข์ร้อนเป็นไฉน
เรานี้จะตั้งหน้าแต่อาไลย เห็นจะไม่ได้กลับไปธานี

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
จึงตอบประสันตาไปทันที อันพี่ว่านี้ข้าเห็นจริง
คนนี้ตัวน้องไสยาศน์ ก็ประหลาดแก่ใจไปทุกสิ่ง
ต่อจะต้องอยู่ที่นี่จริง เห็นยิ่งกว่าครั้งแต่หลังมา

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๘

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญก็หรรยา
เอาดอกไม้ซัดต้องประสันตา แล้วกะระตะม้าขึ้นไป

ฯ ๒ คำ ฯ พระยาเดิน

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดพิศมัย
จึงเลือกทุกพรรณดอกไม้ แต่ละเหล่ามิให้ปนกัน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สิยะตรากล่าวคำคมสัน
ส่วนตัวเจ้าของสิชังกัน ส่วนบุหงานั้นสิชอบใจ

๚ ๒ คำ ๚ เจรจาบทที่ ๒๙

๏ เมื่อนั้น บุษยาแค้นขัดอัชฌาไศรย
มิได้ว่าขานประการใด อรไทยตีเอาพระกุมาร

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ
คนึงถึงบุษยายุพาพาล จึงขับม้าโผนผ่านพลมา

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ล่วงรถสาวสรรค์กำนัลใน จะไปเข้ากระบวนทัพหน้า
ครั้นใกล้รถระเด่นบุษยา ก็ชักม้าฤๅถูกน้อยคอยที

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สิยะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
ได้ยินสุรเสียงพระภูมี ก็เผยม่านรถมณีออกมา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น บุษยาเคืองขัดเปนนักหนา
ปิดม่านเข้าไว้มิได้ช้า พระอนุชาก็เปิดออกทันใด
ท่อยทีท่อยชิงกันไปมา สิยะตราจะพิ่งก็หาไม่
นางตีพระกุมารชาญไชย ก็ครวญคร่ำร่ำไรโศกา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　พระทรงโฉมประโลมเสนหา
จึงขับมโนไมยไคลคลา　　ไปพ้นรัถานางเทวี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
ได้ยินเสียงลูกรักโศกี　　จึงมีเสาวนีตรัสไป
เสียงอะหนะสียะตราหนึ่งหรัด　　ใครทำให้แค้นขัดจึงร้องไห้
ฤๅใครว่าขานประการใด　　จงไปถามดูยังนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ทูลว่าสียะตราโศกี　　วอนว่าจะขี่มโนไมย

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　องค์ประไหมสุหรีศรีใส
จึงว่ารับมาด้วยก็เป็นไร　　อย่าให้น้องร่ำไห้โศกา
จงกลับไปรับมาฉับพลัน　　ให้หายที่กรรแสงหา
ได้ขี่พาชีด้วยพี่ยา　　จะปรีดาผาศุกสำราญใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีชอบอัชฌาไศรย
รับสั่งแล้วขับอาชาไนย　　กลับไปรถระเด่นยุตรี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
กลุ้มกลัดขัดแค้นแสนทวี　　เห็นระเด่นมนตรีเสด็จมา

จึงเปิดม่านทองออกเสียสิ้น　　ร้องดิ้นจะออกไปหา
มารับน้องด้วยพระพี่ยา　　จะขี่ม้ากับองค์พระทรงธรรม์

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีเกษมสันต์
ชักม้าเข้าเคียงรถสุวรรณ　　พระเนตรนั้นดูนางไม่วางตา
ง่าแต่พระหัตถ์เข้าไปชิด　　หฤทัยให้คิดเสนหา
ไม่รับต้องอองค์อนุชา　　คว้าม่านข้างคว้าเปล่าไป
สียะตราบิดข้อพระกรสั่น　　จึงสำคัญคืนสมประดีได้
อุ้มองค์มาทรงอาชาไนย　　ชักม้าเคียงไปกับรถนาง

๏ ๖ คำ ๏

มอญร้องไห้ ๏ เมื่อนั้น　　สียะตราเคืองข้องหมองหมาง
ค้อนอ้อนอาดูรทูลพลาง　　พระพี่นางข่มเหงเป็นพ้นไป
เวียนแต่ ตีน้อง ถึงสามครา　　จะมีโทษาก็หาไม่
เมื่อพระประทานดอกไม้　　ใช้ให้ประสันตาเอามา
น้องสั่งว่ายังคมไป　　จะผิดชอบกะไรนักหนา
ตีน้องว่าเศกสรรจำนรรจา　　ได้เชยฐาแล้วจะกลัวใคร
เมื่อเลือกดอกไม้นั้นน้องว่า　　ส่วนบุหงาของเขาสิรักใคร่
ไม่โต้ตอบตีเล่นตามชอบใจ　　แต่เผยม่านออกไปก็ตีเอา

๏ ๘ คำ ๏

ร้องเชิด ๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีโฉมเฉลา
รับขวัญจูบพลางทางโลมเล้า　　เจ้าอย่าโศกาจาบัลย์

เปนเหตุทั้งนี้ก็เพราะพี่ กลับไปบุรีจะทำขวัญ
ว่าแล้วชักม้าเข้าอารัญ เก็บพรรณดอกไม้นานา
ชี้ชวนชมนกชมไม้ แล้วรีบขึ้นไปทัพหน้า
เข้าได้ในกระบวนยาตรา พระเร่งอาชาคลาไคล

๚ ๖ คำ ๚ เชิด

ร่าย ๏ เมื่อนั้น พระผ่านภพดาหากรุงใหญ่
ครั้นถึงที่ประทับพลับพลาไชย ภูวไนยเกษมเปรมปรีดิ์
จึงชวนพระบุตรีโฉมยง กับห้าองค์อัคเรศมเหสี
พร้อมฝูงสาวสนมนารี ภูมีเสด็จขึ้นพลับพลา

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์มดีหวีเสนหา
จึงตรัสชวนระเด่นบุษบา แม่จะพาไปสรงชลธี
ว่าแล้วลงจากพลับพลาพลัน พรั่งพร้อมกำนัลสาวศรี
เถ้าแก่ชะแม่มากมี ตามเสด็จเทวีคลาไคล

๚ ๔ คำ ๚ เพลง

๏ ครั้นถึงท้องธารธารา เสียงชลฉานฉ่าชลาไหล
ร่มรื่นพื้นพรรณมิ่งไม้ รบัดใบบังแสงทินกร
มดีหวีหยุดประทับยับยั้ง ที่ริมฝั่งร่มไทรใบอ่อน
จึงตรัสสั่งบุษบาบังอร จะลงสรงสาครก็ตามใจ

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　　　　　　บุษบาบังคมประนมไหว้
แล้วชวนสาวสรรค์กำนัลใน　　เที่ยวประพาสเล่นไปตามลำธาร

๚ ๒ คำ ๚ เพลงฉิ่ง

๏ เมื่อนั้น　　　　　　　　ระเด่นมนตรีใจหาญ
แจ้งว่าบุษบายุพาพาล　　　ไปเล่นธารกับพระชนนี
จึงชวนพี่เลี้ยงกับอนุชา　　　ลงจากพลับพลาไชยศรี
นอกนั้นมิให้จรลี　　　　　ภูมิรีบเสด็จคลาไคล

๚ ๔ คำ ๚ เพลง

๏ คั้นคัดลัดเลี้ยวไปต้นธาร　หวังมิให้เยาวมาลย์สงไสย
เก็บพรรณมาลีลอยลงไป　　แล้วแฝงไม้มองดูเทวี

๚ ๒ คำ ๚

ช้า
๏ ภักตร์น้องลอองนวลปลั่งเปล่ง ดังดวงจันทร์วันเพ็งประไพศรี
อรชรอ้อนแอ้นทั้งอินทรีย์　　ดังกินรีลงสรงคงคาไลย
งามจริงพริ้งพร้อมทั้งสารพางค์ ไม่ขัดขวางเสียทรงที่ตรงไหน
พิศพลางประดิพัทธกำหนดใน　จะใคร่ไปโอบอุ้มองค์มา
ดูเดินดังดำเนินเหมราช　　　งามประหลาดเลิศล้ำเลขา
พิศไหนให้เพลินจำเริญตา　　พระราชาชมพลางทางถอนใจ
ทั้งสังคามารตาก็พิศวง　　　พระพี่เลี้ยงงวยงงหลงใหล
มิได้ว่าขานประการใด　　　　ตั้งแต่ดูไปไม่พริบตา

๚ ๘ คำ ๚

พระทอง
๏ เมื่อนั้น | บุษบาเยาวยอดเสนหา
เล่นกับสาวสรรค์กัลยา | ที่ในธาราวาริน
ชิงกันเก็บพรรณดอกไม้ | อันลอยไหลมาตามกระแสสินธุ์
บ้างรายเก็บริมชลบนดิน | หอมตระหลบอบกลิ่นสุมามาลย์
ลางนางบ้างร้อยห้อยมวยผม | บ้างถือดมชมว่าหอมหวาน
บ้างเก็บได้ใส่ตองรองพาน | มาถวายเยาวมาลย์พระบุตรี
บ้างลงในท้องธารเที่ยวเก็บกรวด | ชูอวดเพื่อนนางว่าต่างสี
บ้างเล่นไล่ไขว่คว้าในวารี | สรวลระริกซิกซี้เซ่ไป
ลางนางขับขานประสานเสียง | เคล้าเคียงเพื่อนชอบอัชฌาไศรย
บ้างหยุดยั้งนั่งเล่นที่ร่มไม้ | สำราญใจเปนศุขทุกกำนัล

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๓๐

ร่าย
๏ เมื่อนั้น | ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
อนุชากับสี่พี่เลี้ยงนั้น | ชวนกันหักกิ่งไม้มา
จึงประดิษฐ์คิดต่อเปนเรือนน้อย | กระจ้อยร่อยน่ารักนักหนา
แล้วแกะเอาดินริมคงคา | ปั้นรูปกุมาราฉับพลัน
จึงเขียนหนังสือให้ถือมา | ถึงระเด่นบุษบาสาวสวรรค์
ครั้นเสร็จเอาใส่ในเรือนนั้น | ทรงธรรม์ก็ลอยลงไป

ฯ ๖ คำ ฯ โล้

๏ แล้วพระบุตรซัฏลัดหนี | มายังที่พลับพลาอาไศรย
เข้าห้องบรรธมภิรมย์ใจ | ให้ไขม่านเก้ายังดังนิทรา

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

๏ เมื่อนั้น　　　　บุษบาเยาวยอดเสนหา
ครั้นเห็นเรือนน้อยลอยลงมา　　กัลยาก็หยิบเอาขึ้นดู
จึงเปิดประตูออกฉับพลัน　　ในนั้นจะมีอะไรอยู่
เห็นรูปคนถือหนังสือชู　　โฉมตรูก็วางเสียทันใด

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　　　ยาหยันครั้นเห็นก็สงไสย
จึงหยิบเรือนมาดูด้วยแคลงใจ　　ได้สารก็ถวายพระชนนี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　　　โฉมยงวงศ์มะดีหวี
รับสารานั้นมาทันที　　แล้วคลี่ออกทอดทัศนา

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า
๏ ในลักษณ์นั้นว่าพระบิตุรงค์　　ให้องค์พระโอรสา
ถือสารมาถวายพระมารดา　　หวังว่าจะให้แจ้งความร้อน
ยามกินกินทุกข์ทุกค่ำเช้า　　ด้วยมิได้คลึงเคล้าสายสมร
เมื่อไรได้แต่งการสยุมพร　　จึงจะค่อยคลายร้อนอาวรณ์ใจ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๓๓

ร่าย
๏ มะดีหวีจึงตรัสไปพลัน　　เราจะดูให้มั่นยังสงไสย
พอเห็นสมันเดินมาแต่ไกล　　จึงกวักเรียกไปให้เร็วมา
สมันจงเดินขึ้นไปดู　　ผู้ใดจะอยู่ที่ในป่า
แล้วไปดูระตูจรกา　　เวลานี้จะอยู่แห่งใด

ทั้งองค์ระเด่นมนตรี จะอยู่ที่พลับพลาฤๅหาไม่
อย่าไปไต่ถามใครใคร ดูให้เห็นประจักษ์แก่ตา

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น สมันได้ฟังก็หรรษา
รับสั่งแล้วบังคมลา เที่ยวไปในป่าพนาวัน

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ เห็นแต่รอยเท้าคนเดิน เหยียบหญ้ายับเยินอยู่ที่นั่น
ไม่เห็นสลักสำคัญ สมันก็เร่งรีบไป

๚ ๒ คำ ๚

๏ ค้อมดูระเด่นมนตรี เห็นรีพลเสนีหลับใหล
เงียบสงัดทั้งพลับพลาไชย เขาห้ามว่าภูวไนยไสยา
แล้วไปดูพลับพลาจรกาเล่า เห็นเสนาเฝ้าอยู่แน่นหนา

เจรจาบทที่ ๓๒

สมันก็กลับคืนมา ทูลแจ้งกิจจาทันใด

๚ ๔ คำ ๚ เจรจาบทที่ ๓๓

๏ เมื่อนั้น มดีหวีเคืองขัดอัชฌาไศรย
ทั้งนางสาวสรรค์กำนัลใน ก็ปลงใจว่าระตูจรกา
ต่างว่าเปนน่าชังนัก รูปชั่วต่ำศักดิ์แล้วมิสา
ทั้งน้ำใจก็สมกับกายา ดังว่าจะมิได้เปนคู่เคล้า

ยังแต่จะแต่งวิวาห์ให้　　ควรฤๅทำได้ฉนี้เล่า
ตรัสแล้วชวนองค์นงเยาว์　　คืนเข้าสุวรรณพลับพลา

๏ ๖ คำ ๏ เพลง

๏ เมื่อนั้น　　พระองค์ทรงพิภพดาหา
ครั้นบ่ายยังควรจวนเวลา　　เสด็จมาสระสรงวารี

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

โทน ๏ สำอางองค์ทรงสุคนธ์ปนทอง　ให้หนุนเนื้อผิวผ่องประไพศรี
นางในรำเพยพัชนี　　ภูมีสอดทรงสนับเพลา
ภูษาเขียนทองท้องม่วง　　ดอกดวงเชิงช่อฉลุเฉลา
ฉลององค์ตาดเงินงามเงา　　ชายแครงแสงเนาวรัตน์เรือง
ทองกรแก้วกระหนาบกาบเก็จ　　สังวาลเพ็ชรแวววับประดับเนื่อง
ตาบทิศทับทิมศรีประเทือง　　ธำมรงค์ค่าเมืองเรืองรัตน์
ทรงมงกุฎกรรเจียกจรสุวรรณ　　แก้วกุดั่นดอกไม้ไหวสบัด
พวงอุบะดันหยงทรงทัด　　กุมกฤชกรายหัตถ์จรจรัล

๏ ๘ คำ ๏ เสมอ

ร่าย ๏ ครั้นถึงเกยรัตน์ชัชวาลย์　　พนักงานประโคมครื้นครั่น
เสด็จทรงรถแก้วแพรวพรรณ　　ให้เคลื่อนพลขันธ์ทันที

๏ ๒ คำ ๏ กลองโยน

โทน ๏ รถเอยรถแก้ว　　มรกฎเพริศแพร้วพรายสี
เขียวขำอำไพรูจี　　สำหรับขี่เข้าอรัญบรรพต

กำกงวงดุมหุ้มทอง เรืองรองล้วนพลอยมรกฏ
แอกงอนอ่อนสลวยชวยชด บัลลังก์ลดบุษยกกระหนกกลาย
เทียมด้วยพาชีสีเหลือง ผูกเครื่องมรกฎเฉิดฉาย
เครื่องสูงคู่เคียงเรียงราย ธงฉานธงชายโบกบน
เสียงประโคมเซงแซ่แตรสังข์ ฆ้องกลองก้องดังโกลาหล
โพยมพยับอับแสงสุริยน รีบพลเร่งราชรถไป

๏ ๘ คำ ๏ เชิด

ชมดง ๏ พระชมรุกขชาติที่ริมทาง สูงสล้างและระหงคงใหญ่
ร่มรื่นชื่นชัฏระบัดใบ ลมพัดกิ่งไกวไปมา
ลำดวนหวนหอมพยอมแย้ม พิกุลแกมแก้วเกดกฤษณา
บ้างเผล็ดผลพวงดวงผกา หล่นกลาดดาษดาพนาลี
คณานกโบยบินมากินผล เสียงพลครั่นครื้นกึกตื่นหนี
อันฝูงไม้ขนเทินเนินคีรี ท่วงทีดังดัดอยู่อัตรา
พ่างพื้นบัณฑ์ดังสีชาด เกยรดายด้วยพรรณบุหงา
ชมพลางทางทรงรถมา ยังวิลิศมาหราบรรพต

๏ ๘ คำ ๏ เชิด

ร่าย ๏ จรนี้ถึงพลับพลาเชิงคีรี จึงให้หยุดโยธีทั้งหมด
ลงจากพระที่นั่งบัลลังก์รถ ทรงยศเสด็จขึ้นพลับพลา

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ บัดนั้น เสนีซ้ายขวา
จึงกะเกณฑ์กันเป็นโกลา ให้ตรวจตราระวังนั่งยาม

ตั้งเป็นเขื่อนเพ็ชรเขื่อนขันธ์ รอบนั้นรายรั้วขวากหนาม
ทั้งกองร้อยคอยตระเวนห้ามปราม ทักถามผู้คนไปมา
ตีเกราะเคาะไม้ม้าฆ้อง ทุกกองเกณฑ์พิทักษ์รักษา
ป้องกันอันตรายนานา รอบราชพลับพลาพนาวัน

๏ ๖ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
สถิตย์ในพลับพลาอารัญ ครั้นรุ่งสุริยันตรัจไตร
จึงมีมธุรศพจนา แก่ระเด่นบุษบาศรีใส
ลูกรักของแม่ดังดวงใจ เจ้าจะไปเที่ยวเล่นก็ตามที
จะได้ชมสถานศาลเทวา ลงสรงคงคาในสระศรี
ประพาศพรรณบุหงาบรรดามี แล้วจึงจรลีกลับมา

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดเสนหา
รับสั่งแล้วบังคมลา ลงจากพลับพลารูจี
พร้อมพระพี่เลี้ยงเหล่ากำนัล ดังดาวล้อมจันทร์จำรัสศรี
กรายกรย่างเยื้องจรลี ฝูงอนงค์นารีก็ตามไป

๏ ๔ คำ ๏ เพลงช้า

ชมตลาด ๏ ครั้นถึงซึ่งศาลเทพารักษ์ เรืองฤทธิสิทธิศักดิ์อาไศรย
แม้นธานีมีเหตุเภทไภย ก็บวงบนเทพไททุกครั้ง
ศาลนั้นชั้นเชิงสนุกนัก ฉลุฉลักลายงามทั้งสามหลัง
ทองหุ้มซุ้มทวารบานบัง มีบัลลังก์ตั้งรูปอารักษ์ไว้

ริมรอยขอยเขตรอารามนั้น มีระเบียงสามชั้นกว้างใหญ่
พื้นผนังหลังคาพาไล แล้วไข่ด้วยสุวรรณบรรจง
สถลมาศลาดล้วนศิลาเลี่ยน แลเตียนไม่มีธุลีผง
ที่สถานลานวัดจังหวัดวง บรรจงปรายโปรยโรยทราย
รุกขชาติดายดาน่าชม รื่นร่มใบบังสุริฉาย
ชวนพี่เลี้ยงเที่ยวเล่นเย็นสบาย กำนัลนางทั้งหลายก็ปรีดา

ๆ ๑๐ คำ ๆ เพลงฉิ่ง เจรจาบทที่ ๓๔

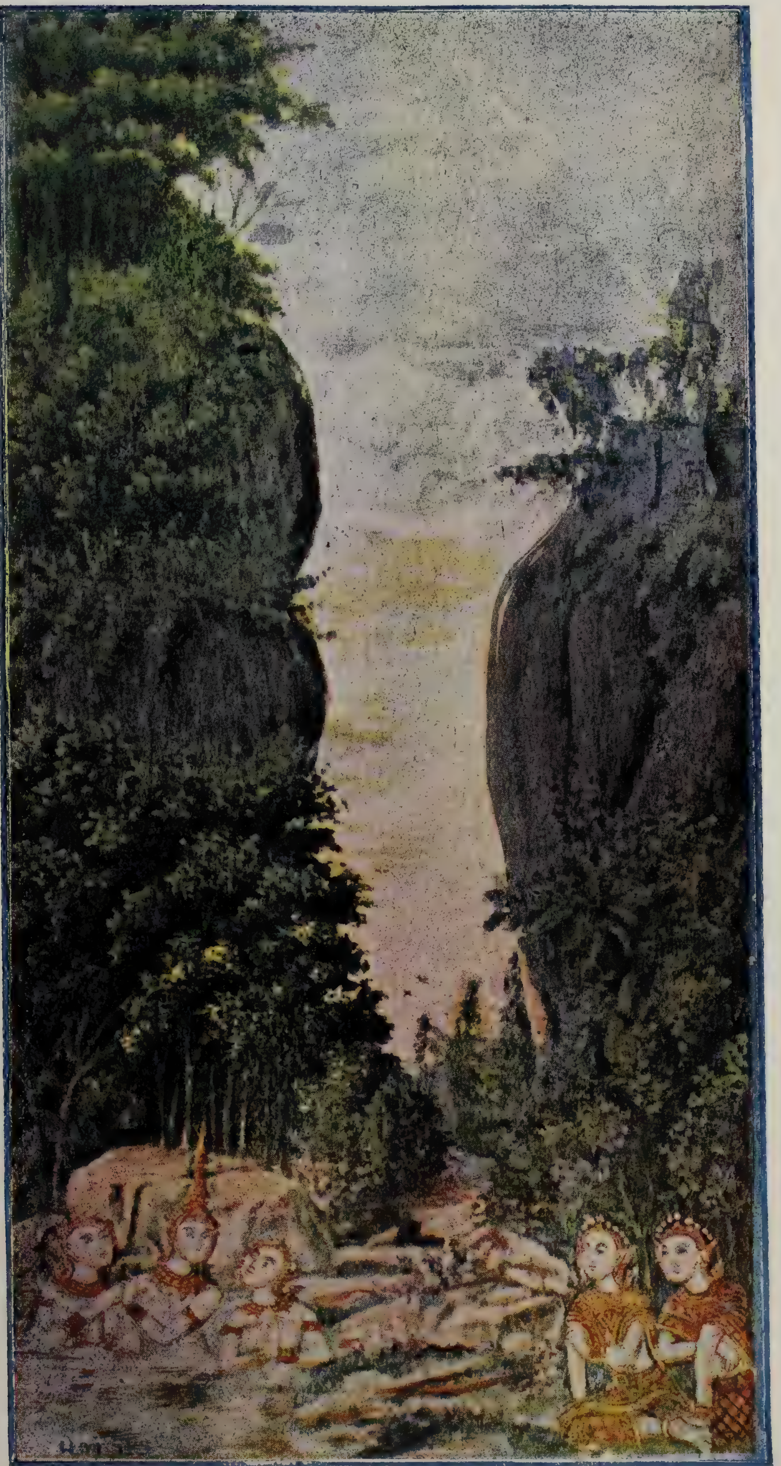
ร่าย ◎ ครั้นสายแสงศิริวิวร ทินกรเกือบถึงเวหา
จึงชวนสาวสรรค์กัลยา ลีลาคลงสู่ท่าชลธาร

ๆ ๒ คำ ๆ เสมอ

พระทองหวน ๑ นางจึงสรงสนานในสระศรี กับกำนัลนารีเกษมสานต์
หอมกลิ่นโกสุมประทุมมาลย์ อายอบชลธารขจรไป
น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา ว่ายแหวกประทุมาอยู่ไหวไหว
นิลุบลพ้นน้ำขึ้นรำไร ตูมตั้งบังใบอรชร
ดอกขาวเหล่าแดงสลับสี บานคลี่ขยายแย้มเกสร
บัวเผื่อนเกลื่อนกลาดในสาคร ขจรเก็บเล่นกับนารี
นางทรงหักห้อยเปนสร้อยบัว สวมตัวกำนัลสาวศรี
แล้วปลิดกลีบประทุมมาลย์มากมี เทวีลอยเล่นเปนนาวา
ลางนางข้างกระทุ่มน้ำเล่น ข้างโกรธว่ากระเซ็นถูกเกษา
ข้างว่ายแซงแข่งเคียงกันไปมา เกษมศุขทุกหน้ากำนัลใน

ๆ ๑๐ คำ ๆ เจรจาบทที่ ๓๕

Report only those absent.
If no one is absent, mark slip "All present."
Send in separate slip for each meeting of class.
Make necessary remarks on back of this slip.

นางจึงลงสรงในสระศรี   กับกำนัลนารีเกษมสานต์
หอมกลิ่นโกสุมประทุมมาลย์   อายอบชลธารขจรไป

น่า ๖๖

ร่าย ๏ สรงเสร็จเสด็จทรงเครื่อง ย่างเยื้องจากฝั่งสระใหญ่
เที่ยวเล่นริมธารสำราญใจ ชมพรรณดอกไม้นานา

๚ ๒ คำ ๚

ปะหลิ่ม ๏ ชวนฝูงอนงค์นางรำฟ้อน ทอดกรกรีดกรายซ้ายขวา
งามงอนอ่อนจริตกิริยา ดังกินราลงเล่นชลธาร
แล้วร้องเรื่อยรับขับครวญ โหยหวนสำเนียงเสียงประสาน
ข้างเก็บโกสุมภ์ตูมบาน มลิดกทุกก้านกิ่งกอ
กำนัลในไล่เก็บชิงกัน ที่ไปไม่ทันก็ตามขอ
ข้างเคล้าเพื่อนอยู่หลังรั้งรอ ข้างเก็บได้ใส่ห่อผ้าห่มมา
ลางนางข้างชวนกันแล่นไล่ ซ่อนซุ่มพุ่มไม้แล้วไปหา
ข้างร้องหวีดวิ่งชิงชี้ฟ้า สรวลสันต์หรรษาสำราญใจ

๚ ๘ คำ ๚ แมลงภู่ทอง เจรจาบทที่ ๓๖

ร่าย ๏ แล้วหยุดนั่งยังแผ่นศิลาลาด เตียนสอาดใต้ร่มโศกใหญ่
จึ่งสั่งสาวสรรค์กำนัลใน ใครเก็บดอกไม้ได้ให้เอามา
เราจะทำบุหงารำไป ยังขาดสิ่งไรให้เร่งหา
จะได้ไปถวายเทวา ให้ทันในเวลาเย็นนี้

๚ ๕ คำ ๚

๏ บัดนั้น หมู่นางกำนัลสาวศรี
ได้ดอกไม้มาด้วยยินดี ถวายพระบุตรีทันใด

แล้วชวนกันเลือกบุหงา ที่กลิ่นกล้ารื่นรศสดใส
ก็ได้ถ้วนทุกพรรณดอกไม้ แต่ปะหนันยังไม่ได้มา

๑ ๔ คำ ๑

๏ บัดนั้น ฝ่ายนางยุบลค่อมทาษา
ครั้นแจ้งรับสั่งพระธิดา ก็ชวนฝูงกัลยาเพื่อนกัน
ลดเลี้ยวเที่ยวบุกไปทุกแห่ง แลลอดสอดแสวงดอกปะหนัน
พลางเก็บผลไม้ในไพรวัน เลี้ยวลัดดัดดั้นเดินไป

๑ ๔ คำ ๑ เพลง

๏ นางยุบลบานจิตรคิดเพลิน หลงไปตามเนินเขาใหญ่
ครั้นเหลียวหลังมาไม่เห็นใคร ก็ตระหนกตกใจเปนสุดคิด
จะกลับมาก็ไม่รู้แห่งทาง ความกลัวยิ่มปางจะดับจิตร
ทั้นเห็นจะตายวายชีวิตร สุดคิดก็ร่ำโศกา

๑ ๔ คำ ๑ โอด เจรจาบทที่ ๓๗

บีนตลิ่งใน ๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอสัญหยา
สถิตย์ยังสุวรรณพลับพลา กับพี่เลี้ยงเสนาทั้งนั้น
พระแสนรฦกตรึกคนึง ถวิลถึงบุษบาสาวสวรรค์
ให้เร่าร้อนอุราจาบัลย์ ดังเพลิงกัลป์ลามลนสกลกาย

๑ ๔ คำ ๑

หรุ่ม ๏ จะใคร่ไปชมศาลเทวา ให้พาใจเศร้ายับเทาหาย
จึ่งเสแสร้งแกล้งชวนพระน้องชาย กับพี่เลี้ยงสี่นายผู้ร่วมใจ

๑ ๒ คำ ๑

ร่าย ๏ พร้อมหมู่แสนสุรเสนี จากที่พลับพลาอาไศรย
ไม่เสด็จโดยทางที่คลาไคล ภูวไนยดั้นดัดลัดมา

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

ชมตลาด ๏ มาถึงอารามพนาเวศ ที่ประเทศแทบเชิงภูผา
พื้นปรายรายรื่นล้วนศิลา พฤกษาร่มแสงพระอาทิตย์
อันซุ้มทวาราแลปราการ ล้วนแล้วแก้วประพาฬไพจิตร
เจดีย์วิหารดังนิรมิตร แกล้งประดิษฐรูปสัตว์อัดเมียง
กระหนกกลายลายจำหลักเครือขด มุขลดน่าบันซั้นเฉลียง
ปลูกไม้ดอกผลรอบเรียง มีระเบียงสามชั้นบรรจง
ชมพลางพระทางคนึงใน หวั่นหวั่นหฤไทยพิศวง
คิดถึงบุษบาโฉมยง พระเดินดัดลัดลงเลียบมา

๚ ๘ คำ ๚ เพลงช้า

ร่าย ๏ ชวนองค์อนุชาพาประพาศ ชมพรรณรุกขชาติที่เชิงผา
พอได้ยินเสียงโศกา พระตรึกตราประหลาดหลากใจ
หยุดยั้งฟังศัพท์สำเนียงนั้น สำคัญที่ทางไม่สงไสย
จึ่งห้ามคนทั้งปวงไว้แต่ไกล แล้วเสด็จคลาไคลดำเนินมา

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึ่งเห็นทายี โศกีร่ำไรอยู่ในป่า
จึ่งซักไซ้ไต่ถามกิจจา เองมาร้องไห้อยู่ไย

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น นางยุบลโศกาน้ำตาไหล
ครั้นเห็นพระองค์ผู้ทรงไชย ความที่ดีใจเปนสุดคิด
บังคมก้มกรายกับบาทา ดังอมฤตย์ฟ้ามายาจิตร
ที่นี้จะรอดชีวิตร ทูลแถลงแจ้งกิจทุกประการ
ข้าน้อยมาตามพระบุตรี บัดนี้ยังเสด็จอยู่ที่ศาล
สั่งให้เที่ยวเก็บสุมามาลย์ จะสักการอารักษ์ฤทธิรณ
ข้ามาเก็บปะหนันหลงอยู่ จะกลับไปก็ไม่รู้แห่งหน
พระช่วยไว้อย่าให้วายชนม์ นางยุบลวิงวอนไปมา

๏ ๘ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๓๘

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
จึ่งว่าเราจะช่วยชีวา จงให้กติกาสัญญาไว้
ถ้าทำตามคำเราได้มั่นคง จะพาลงจากเนินเขาใหญ่
อันสิงสัตว์ในป่าพนาไลย หยาบคายร้ายใช่พอดี

๏ ๔ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๓๙

๏ บัดนั้น นางยุบลค่อมทาษี
ความกลัวเปนพ้นพ้นทวี อัญชลีสนองพระวาจา
แม้นพระเมตตาพาส่ง ให้ลงจากเนินภูผา
จะบรรหารประการใดมา ไม่แขงขัดวัจนาภูวไนย

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉลยไข
เองอยู่นี่ก่อนอย่าร้อนใจ เราไปไม่ช้าจะมาพลัน

ครั้นถึงจึงเข้าไปใกล้　แล้วส่งดอกไม้ให้ทายี
เองรีบเอาไปจงดี　อย่าให้ผิดที่สัญญาไว้

สั่งเสร็จเสด็จลีลา แลลอดสอดหาดอกปะหนัน
ลงจากอารามเชิงเขานั้น จรจรัลไปริมธารา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๏ ได้บุหงาปะหนันทันใด ภูวไนยลิขิตด้วยนะขา
เปนอักษรทุกกลีบมาลา แล้วกลับคืนมายังคีรี

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึ่งเข้าไปใกล้ แล้วส่งดอกไม้ให้ทาษี
เองเร่งเอาไปจงดี อย่าให้ผิดที่สัญญาไว้
แม้นใครถามว่าได้ไหนมา เองอย่าบอกแจ้งแถลงไข
จำเภาะส่งแต่องค์อรไทย แล้วเร่งหลีกออกไปเสียให้พ้น
สั่งพลางทางพายุบลค่อม เดินอ้อมแอบไม้ไพรสณฑ์
ลงจากเชิงผาอารญ จรดลดั้นดัดลัดมา

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นใกล้ถึงซึ่งศาลเทเวศร์ แฝงไม้ในยเนตรชำเลืองหา
แลเห็นระเด่นบุษบา นั่งเลือกมาลากับนารี
จึ่งชี้บอกยุบลทันใด มาใกล้พวกเพื่อนอิงมี่
เองอย่าลัดลงตรงนี้ ไปที่อื่นก่อนจึ่งย้อนมา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึ่งนางยุบลทาษา
บังคมก้มกรายกับบาทา แล้วแฝงกายาคลาไคล

ลัดเดินตามเนินเขานั้น   มิให้เพื่อนกันสงไสย
แอบอ้อมค้อมเดินเข้าไป   ชูแต่ดอกไม้ไม่พาที

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น   ระเด่นบุษบานารศรี
นั่งปลิดบุหงามาลี   กับพี่เลี้ยงนารีกำนัล
เหลือบไปเห็นนางยุบลค่อม   เดินค้อมชูดอกปะหนัน
ดีใจถามไปด้วยพลัน   บุหงานั้นได้ไหนมาให้เรา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น   นางยุบลบังคมก้มเกล้า
ถวายดอกลำเจียกแก่นงเยาว์   แล้วหลีกเหล่ากำนัลหนีมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น   ระเด่นบุษบาเสนหา
ปลิดกลีบปะหนันมิทันช้า   เห็นสาราก็อ่านทันที

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า
๏ ในลักษณ์นั้นว่าจรกา   รูปชั่วต่ำช้าทั้งศักดิ์ศรี
ทรลักษณ์พิกลอินทรีย์   ดูไหนไม่มีจำเริญใจ
เกษานาสิกขนงเนตร   สมเพชพิปริตผิดวิไสย
เสียงแหบแสบสั่นเปนพ้นไป   รูปร่างช่างกะไรเหมือนยักษ์มาร
เมื่อยิ้มเหมือนหลอกหยอกเหมือนขู่ ไม่ควรคู่เคียงภักตร์สมัคสมาน
ดังกากาจชาติช้าสาธารณ์   มาประมาณหมายหงษ์พงศ์พระยา

แม้นแผ่นดินสิ้นชายที่พึงเชย อย่ามีคู่เลยจะดีกว่า
พี่พลอยร้อนใจแทนทุกเวลา ฤๅว่าศนาน้องจะต้องกัน

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย ๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในสาร เยาวมาลย์เคืองขุ่นหุนหัน
จึงฉีกที่มีหนังสือนั้น ทิ้งลงเสียพลันทันใด

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น นวลนางกำนัลที่นั่งใกล้
จึงชวนกันเก็บเอาดอกไม้ มาใส่แซมมวยด้วยพลัน

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น จึงโฉมนวลนางข้าหยัน
ว่าแก่พี่เลี้ยงทั้งสามนั้น ดอกปะหนันนี้เห็นจะรำคาญ
เดิมทีสีให้แสวงหา ครั้นได้มาไม่เปนแก่นสาร
เห็นทรงเพ่งพิศอยู่ช้านาน น่าจะมีเหตุการณ์สิ่งใด
จึงเรียกเอาบุหงามาติดต่อ เปนกลีบแต่พออ่านได้
เห็นความประจักษ์แจ้งไม่แคลงใจ มิใช่ใครอื่นอย่าสงกา
ระเด่นมนตรีกุเรปั้น แม่นมั่นแก่ใจเปนหนักหนา
ทำไมจึงรู้ว่ากัลยา ให้หาลำเจียกจะต้องการ
ช่างเสาะหามาได้ดังประสงค์ แล้วส่งมาต่างราชสาร
นางค่อมไปไหนจึงพบพาน ได้วานเปนทูตถือมา

ว่าแล้วจึงสั่งนางกำนัล　　เจ้าจงชวนกันไปเที่ยวหา
ข้าจะใคร่แจ้งกิจจา　　มาแล้วหลบหน้าไปแห่งใด

๏ ๑๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น　　ฝูงนางกำนัลน้อยใหญ่
แย้มสรวลแล้วชวนกันไป　　เที่ยวหาแห่งใดไม่พบตัว
ค้นทั้งรอบวัดแลวิหาร　　ที่สถานเทวาก็หาทั่ว
บ้างว่าอาจใจช่างไม่กลัว　　บ้างหัวบ้างโกรธโกรธา

๏ ๔ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๔๐

๏ เมื่อนั้น　　พระสุริวงศ์พงศ์อสัญแดหวา
เห็นกำนัลผ่อนกันออกมา　　บ้างดูมาลาที่ให้ไป
อันระเด่นบุษบาโฉมยง　　จะทรงเลือกบุหงาก็หาไม่
ดูบหรงอันลงจับไม้　　พระจะใคร่ให้นางเห็นกาย
จึงดำเนินเดินผ่านออกมา　　จะให้สบในยนาโฉมฉาย
ครั้นนางไม่เห็นก็อุบาย　　เยืองกรายฉายกฤชอันฤทธิ์

๏ ๖ คำ ๏ กลอง

๏ แสงกฤชแวววาบปลาบมา　　ดังสายฟ้าต้องเนตรมารศรี
นางร้องสุดเสียงเทวี　　สลบลงกับที่ทันใด

๏ ๒ คำ ๏ โอด

๏ แล้วพระบุกษ์ฎลัดป่า　　หนีมาตามเนินเขาใหญ่
ไปยังพหลพลไกร　　เข้าในวัดเชิงเขานั้น

๏ ๒ คำ ๏ เจรจา

จึงดำเนินเดินผ่านออกมา　　จะให้สบไนยนาโฉมฉาย
ครั้นนางไม่เห็นก็อุบาย　　เยื้องกรายฉายกฤชอันฤทธิ

น่า ๗๔

๏ บัดนั้น　　　พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ไม่มีขวัญ
เข้าอุ้มองค์อรไทยไว้พลัน　　　ฝูงกำนัลตระหนกตกใจ
บ้างเอาน้ำลูบภักตรา　　　แล้วเอาสุคนธามาทรงให้
นางค่อยคลี่คลายสบายใจ　　　แต่ยังมิได้พาที
พระพี่เลี้ยงบังคมทูลถาม　　　เป่นไฉนโฉมงามของพี่
จึงร้องสุดเสียงไม่สมประดี　　　สลบลงดังนี้ด้วยอันใด

ๆ ๖ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น　　　บุษบาจึงแจ้งแถลงไข
น้องดูบุหรงถึงไป　　　มิได้แจ้งเหตุอันตราย
เห็นแต่แสงปลาบวาบมา　　　วิญญาหวาดหวั่นขวัญหาย
สุดที่จะดำรงทรงกาย　　　ด้วยแสงสายมาต้องในยนา

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ บัดนั้น　　　พระพี่เลี้ยงตริตรึกปฤกษา
อันเหตุทั้งนี้ซึ่งมีมา　　　กับลักษณ์ในบุหงาอันเดียวกัน
แล้วจึงทูลเตือนพระบุตรี　　　ตวันบ่ายชายสี่สุริฉัน
จวนเวลาเฝ้าองค์พระทรงธรรม์　　　ขอเชิญขวัญเมืองแม่เสด็จไป

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น　　　ระเด่นบุษบาศรีใส
จึงพาฝูงอนงค์นางใน　　　กลับไปยังสุวรรณพลับพลา

ๆ ๒ คำ ๆ เพลง

ช้าบ ๏ เมื่อนั้น　　พระสุริวงศ์พงศ์อสัญแดหวา
ยับยั้งนั่งเล่นที่ศาลา　　ถวิลถึงบุษบาเทวี
เย็นนี้จะขึ้นมาขนกหนุง　　พระหมายมุ่งจะใคร่พบโฉมศรี
ครั้นจะกลับพลับพลาก็ไม่ดี　　เหมือนแกล้งตามเทวีทั้งไปมา

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย ๏ เล่นพลางทางดูทินกร　　เมื่อไรจะอ่อนหย่อนแสงกล้า
พระเสแสร้งแกล้งชวนอนุชา　　พูดเล่นเจรจาสำราญใจ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๑

๏ บัดนั้น　　เสนากิดาหยันน้อยใหญ่
บรรดาที่ตามเสด็จไป　　อยู่ในน่าวิหารลานวัด
ข้างตั้งวงส่งเตะตะกร้อเล่น　　เพลาเย็นแดดร่มลมสงัด
ปะเตะโต้คู่กันสันทัด　　ข้างถนัดเข่าเดาะเปนน่าดู
ที่หนุ่มหนุ่มคะนองเล่นจ้องเต　　สรวลเสเฮฮาขึ้นขี่คู่
ข้างรำอย่างชวามลายู　　เปนเหล่าเหล่าเล่นอยู่บนคีรี

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　โฉมยงองค์มะดีหวี
จึงปฤกษาพี่เลี้ยงผู้ภักดี　　อันเหตุทั้งนี้ซึ่งมีมา
องค์ระเด่นมนตรีกุเรปั้น　　ก็เห็นผูกพันอยู่หนักหนา
จะได้ข้างอิเหนาฤๅจรกา　　เปนน่าสนเท่ห์หฤทัย

จะไปไหว้พระปฏิมากร เห็นจะแก้ความร้อนของเราได้
เสี่ยงดูให้รู้แจ้งใจ ว่าจะได้ข้างไหนเปนมั่นคง
ตรัสพลางทางชวนพระธิดา ลงจากพลับพลาอันสูงส่ง
พรั่งพร้อมกำนัลนางอนงค์ เสด็จตรงขึ้นไปบนคีรี

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงเนินผาศิลาลาด เห็นพวกชายเกลื่อนกลาดอึงมี่
หยุดอยู่แล้วมีเสาวนี ให้สาวศรีไปขับเสียฉับพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๒

๏ บัดนั้น สาวใช้รับสั่งแล้วผายผัน
วิ่งพลางร้องไปว่าใครนั้น มาเล่นนี่นั่นอยู่ดังนี้
พระประเทียบจะเสด็จขึ้นมา อย่าช้าจงไปเสียจากที่
ชาวไหนมาชมคีรี สนธยาราตรียังไม่ไป

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
จึงขับโยธาเสนาใน วิ่งซอกซอนไปตามลำพัง
พระโฉมยงกับองค์อนุชา ประสันตาผู้ร่วมฤๅไทยหวัง
วิ่งเข้าในวิหารซ่อนบัง แอบหลังพระปฏิมากร

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มะดีหวีศรีสมร
กับระเด่นบุษบาบังอร ก็พากันบทจรจรลี

มาถึงศาลาริมอาราม จึงตรัสห้ามกำนัลสาวศรี
ให้หยุดยั้งนั่งอยู่แต่นอกนี้ อย่าจรลีตามเราเข้าไป
ให้แต่สี่พี่เลี้ยงกัลยา เชิญเครื่องบูชาเข้ามาให้
สั่งพลางนางเสด็จคลาไคล เข้าในวิหารพระปฏิมา

๚ ๖ คำ ๚ เสมอ

ช้า
๏ ครั้นถึงจึงถวายนมัสการ อธิฐานตามความปรารถนา
แล้วจึงจุดเทียนมิทันช้า กัลยาออกนามตามจำนง
เล่มหนึ่งเทียนระเด่นบุษบา ปักลงตรงหน้านวลหง
เล่มหนึ่งเทียนอิเหนาสุริวงศ์ ปักลงเบื้องขวาเทวี
เล่มหนึ่งเทียนท้าวจรกา อยู่เบื้องซ้ายบุษบามารศรี
เทียนทองทั้งสามเล่มนี้ ของจงเปนที่เสี่ยงทาย

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย
๏ แล้วมิเสาวนีอันสุนทร ตรัสสอนพระบุตรีโฉมฉาย
เจ้าอย่าขวยเขินสเทินอาย จงเสี่ยงทายอธิฐานด้วยวาจา
แม้นเจ้าจะได้ข้างไหนแน่ ให้ประจักษ์ทักแท้จงหนักหนา
แม้นจะได้ข้างระตูจรกา ให้เทียนพี่ยานั้นดับไป
แม้นจะได้ข้างอิเหนากุเรปั่น ให้รัศมีเพลิงนั้นแจ่มใส
ให้เทียนจรกาดับทันใด ขอให้เห็นประจักษ์บัดนี้

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น บุษบาประนตบทศรี
จึงทูลสนองพระชนนี ลูกนี้อกสูเปนพ้นไป

จะให้ว่าเหมือนคำพระมารดา ลูกจะกล่าววาจากะไรได้
นางนิ่งขวยเขินสเทินใจ อรไทยบิดพลิ้วไปมา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น องค์มะดีหวีเสนหา
กับสี่พี่เลี้ยงกัลยา ปลอบนางบุษยาบุพาพาล
เราอยู่ด้วยกันแต่เท่านี้ ไม่มีใครมาในวิหาร
จำแขงใจกล่าวพจมาน จึงจะได้แจ้งการที่เดือดร้อน
จงตั้งจิตรอธิฐานด้วยวาจา กัลยาจงฟังแม่สั่งสอน
อภิวันท์บัญจางค์ซลีกร ดวงสมรของแม่จงว่าไป

๏ ๖ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๔๓

๏ เมื่อนั้น บุษยาบังคมประนมไหว้
จำเปนกล่าวคำด้วยจำใจ ว่าไปตามคำพระมารดา

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์พงศ์อสัญแดหวา
ได้ฟังมธุรศพจนา จึงตอบวาจาไปพลัน
อันนางบุษบานงเยาว์ จะได้แก่อิเหนาเปนแม่นมั่น
จรกาใช่วงศ์เทวัญ แม้นได้ครองกันจะอันตราย

๏ ๔ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๔๔

๏ เมื่อนั้น องค์มะดีหวีโฉมฉาย
กับพี่เลี้ยงไม่แจ้งแห่งอุบาย ก็ตื่นตายยินดีเปนพ้นนัก

เกิดมาไม่ได้ยินใครฤๅเล่า　พระเปนเจ้ากล่าวคำให้ประจักษ์
ชรอยว่าบุญของลูกรัก　เห็นเที่ยงแท้นักไม่สงกา
ต่างคนยอกรบังคม　นบนิ้วประนมเหนือเกษา
มะเดหวิจึ่งมีวาจา　ตอบพระปฏิมาไปทันใด
ซึ่งพระองค์ตรัสมาทั้งนี้　ข้ายาทยังมีความสงไสย
ด้วยอิเหนามิได้ชอบใจ　จึ่งเกิดเหตุเภทไภยดังนี้
เขาไปเลี้ยงระเด่นจินตะหรา　นางร่ำพรรณาเปนถ้วนถี่
พระปฏิมามิได้พาที　มะเดหวีจึ่งว่าแก่บุษบา
แม่ทูลเท่าไรไม่ตอบถ้อย　ชรอยบุญแม่น้อยเปนนักหนา
ลูกรักจงกล่าววาจา　ให้เหมือนแม่ว่าทุกสิ่งไป

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　บุษบาเยาวยอดพิศมัย
บังคมก้มภักตร์ลอายใจ　แล้วทูลไปเหมือนคำพระมารดา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　พระองค์พงศ์อสัญแดหวา
จึ่งตอบคำไปมิได้ช้า　จินตะหราใช่วงศ์เทวัญ
อิเหนากับบุษบาโฉมยง　เปนวงศ์เทวากระยาหงัน
วาศนาเขาเคยคู่กัน　ที่จะมิรักนั้นอย่าสงกา
บัดนี้ตามมาถึงคีรี　ก็เพราะมีใจแสนเสนหา
ว่าพลางทางต้อนค้างคาวมา　ธูปเทียนชวาลาก็ดับไป

ฯ ๖ คำ ฯ คุกพาย

๏ พระจึงย่องมานั่งลงข้างข้าง กลัวจะผิดตัวนางยังสงไสย
ต่อได้ยินสุรเสียงทรามไวย พระลูบไล้ประคองต้องกาย

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น [illegible] บุษบาอกสั่นขวัญหาย
กอดซนนีไว้ไม่เคลื่อนคลาย มือชายมาถูกลูกนี้
นางสยิ้งสยัดยิ้ดย้อง หวาดหวิดกรีดร้องอึงมี่
มืดมลเป่นพ้นพ้นทวี พระชนนีจงช่วยลูกด้วยรา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์มะดีหวีเสนหา
สำคัญว่าองค์พระปฏิมา หยอกนางบุษบาทรามไวย
จึงห้ามว่าอย่าร้องครืนเครง แม่ต้องตัวเจ้าเองว่าอยู่ไหน
ใครจะสามารถอาจใจ ล่วงเข้ามาได้ในนี้

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น จึงพระพี่เลี้ยงทั้งสี่
ได้ยินสุรเสียงพระบุตรี สาวศรีคิดแปลกประหลาดใจ
ต่างคนคลานคลำหาเทียน วนเวียนไปมาไม่หาได้
พบแต่เข้าตอกดอกไม้ ซ่าเหงิดได้เทียนแล้วจุดมา

๚ ๔ คำ ๚ ชุบ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
เห็นแสงไฟแต่ไกลก็ลีลา จากองค์กัลยามาพลัน

เข้าแอบอยู่หลังพระปฏิมา ไนยนาแลลอดรยับขวัญ
ก่นแต่ตกใจอยู่อย่างนั้น ไม่สำคัญว่าพี่รักนางเทวี

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น นวลนางซ่าเหง็ดสาวศรี
มาถึงจึงเอาอัคคี ถวายพระชนนีบังอร

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น องค์มะดีหวีศรีสมร
ก้มเกล้าภูยคีชลีกร แล้วสอนบุษบาให้ทูลไป
ว่าอิเหนามาตามด้วยความรัก ข้อนี้ไม่ประจักษ์ยังสงไสย
ซึ่งมาจากหมันหยาเวียงไชย เพราะดาหามีไภยจึงไคลคลา
หวังจะช่วยรณรงค์สงคราม มิใช่มาด้วยความเสนหา
นี่แวะมาไหว้พระปฏิมา แล้วจะไปหมันหยาธานี

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงสนองพจนาพาที แม้นเทวีมิเชื่อวาจา
แต่นี้อย่ามายูซาเรา ยังเขาวิลิศมาหรา
ว่าพลางกระซิบสั่งประสันตา กับองค์อนุชาภูธร
ทีนี้พี่จะออกไปใหม่ เจ้าเร่งไล่ค้างคาวอย่าหยุดหย่อน
กว่าพี่จะกลับบทจร ว่าแล้วก็ต้อนค้างคาวไป

๏ ๖ คำ ๏ คุกภาษ

๏ ไฟดับมืดมลอนธการ ในวิหารหาเห็นกันไม่
พระจึงค่อยย่องคลาไคล ออกไปยังองค์พระบุตรี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ โอบอุ้มนงลักษณ์ใส่ตักไว้ ลูบไล้ประทุมทองผ่องศรี
นาสาสูบรศสุมาลี หอมกลิ่นเทวีฟุ้งขจร

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาดวงสมร
สุดคิดที่จะปล้ำปลิดกร ยังอรร้องอึงคนึงไป
พระชนนีจงช่วยลูกด้วยรา ชรอยพระพี่ยาเข้ามาได้
ข่มเหงลูกนี้เปนพ้นไป จะหยิกข่วนเท่าไรไม่นำพา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มะดีหวีตกใจเปนนักหนา
ใช้นางปะเสหรันกัลยา จงไปจุดเทียนมาบัดนี้

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปะเสหรันพี่เลี้ยงโฉมศรี
จึงวิ่งไปพลันทันที แล้วจุดอัคคีมาฉับไว

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงทวาราก็เพลิงดับ จึงกลับไปจุดมาใหม่
ถึงสามทีแล้วไม่ได้ไฟ ด้วยค้างคาวบินไปบินมา

พอเหลียวไปเห็นปล้องไม้ วางอยู่แทบใกล้แผ่นผา
จึงหยิบเอาครอบไฟไคลคลา แฝงตัววิ่งพาเข้ามาพลัน

๚ ๔ คำ ๚ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงเย็ดอีคิ เห็นระเด่นมนตรีอยู่ที่นั่น
บุษบาเคลื่อนองค์ลงทัน อิเหนานั้นยังยุดพระกรไว้

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น มะดีหวีเคืองขัดอัชฌาไศรย
จึงว่าแก่ระเด่นมนตรีไป เปนไฉนมาทำอหังการ์
ลบหลู่ดูหมิ่นเปนพ้นนัก องอาจราชศักดิ์เปนหนักหนา
แต่เราเปนผู้ใหญ่กำกับมา ยังว่าทำได้ถึงเพียงนี้
ฮึกฮักหักหาญไม่คิดกลัว ถือตัวว่ามีศักดิ์ศรี
จะเกรงใจใครบ้างก็ไม่มี เห็นดีแล้วฤๅประการใด

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็แก้ไข
ทูลสนองพระชนนี้ไป ลูกมิได้องอาจอหังการ์
อันนางบุษบายังอร พระบิดรได้ยกให้แก่ข้า
แต่ยังเยาว์อยู่ด้วยกันมา พระมารดาก็แจ้งอยู่ด้วยกัน
หักหาญเอาไปให้ระตู สุดรักสุดรู้จะอดกลั้น
สู้ตายไม่เสียดายชีวัน จะทราบถึงทรงธรรม์ก็ตามที

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะคิหวี
จึงตอบคำระเด่นมนตรี เจ้าว่าได้ด้วยมิศักดา
แต่เยาว์มานั้นได้ตุนาหงัน เพราะร่วมวงศ์พงศ์พันธุ์สัญหยา
จึงทำตามจารีตบุราณมา หวังมิให้วงศาอื่นปน
ครั้นจำเริญไวยขึ้นทั้งสอง ท้าวปองจะปลูกให้เปนผล
นัดจะแต่งวิวาหมงคล กุศลไม่เคยคู่กับนัดดา
เจ้าตัดมาว่าไม่เลี้ยงเทวี ให้มีคู่เถิดตามปราถนา
การจึงขาดกันแต่นั้นมา ทรงธรรม์ก็ไม่ว่าประการใด
ครั้นข้างจรกามากล่าว สมพระไทยท้าวจึงยกให้
เจ้ามาทำหยาบหยามเอาตามใจ แกล้งจะให้ได้ความอัประมาณ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสนองสาร
ซึ่งว่าลูกสลัดตัดรอนราน ไม่เลี้ยงเยาวมาลย์เหมือนว่านี้
คือใครที่ได้ถือสาร มาว่าขานจึงทราบบทศรี
พระมารดาได้ไหนมาพาที จงชี้ความชั่วเอาตัวมา
อันนางนี้สิเปนของลูก รักใคร่พันผูกนักหนา
พระชนนีว่าของจรกา ก็ให้ตัวขึ้นมาชิงไชย
แม้นแพ้แล้วจึงจะส่งนาง ยังคนนี้ที่จะวางอย่าสงไสย
ชวนกันข่มเหงไม่เกรงใจ เอาเมียเขาไปให้จรกา

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๕

๏ เมื่อนั้น องค์มะดิหวิเสนหา
ได้ฟังเร่าร้อนในอุรา สุดปัญญาที่จะหย่อนผ่อนลง
อิเหนานั้นก็ดันดึงไป ไม่วางนางให้ดังประสงค์
แม้นรู้ถึงท้าวทั้งสององค์ ก็จะทรงพระโกรธดังเพลิงกาล
จะปลอบวอนโดยดีดีกว่า อย่าให้กิจจานี้ฟุ้งซ่าน
คิดแล้วจึงกล่าวพจมาน กระนี้ฤๅหลานว่ารักน้อง
ผู้คนรู้ไปจะได้อาย ทั้งจะขายยาหาท้าวทั้งสอง
ถ้าจะใคร่ได้ดังใจปอง ค่อยตริตรองให้ปรกติกัน
แม้นรักอย่าให้น้องได้อาย แม่จะช่วยเบี่ยงบ่ายผ่อนผัน
เห็นจะสมดังจิตรที่คิดนั้น อันจะทำดึงดันไปดังนี้
ก็จะทรงพระโกรธมากไป ที่ไหนจะได้นางโฉมศรี
เจ้าจงตรึกดูให้ชอบที สุดแท้แต่ดีด้วยกัน

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
คิดเอ็นดูยุบยาลาวรรณ จึงคาดคั้นเอาคำพระมารดร
จงให้สัตย์ปฏิญาณแก่ลูกรัก จำเภาะภักตร์พระปฏิมาก่อน
แม้นรับจะให้ได้บังอร จะวางกรอรไทยให้ไคลคลา

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๖

๏ เมื่อนั้น มะดิหวีจนใจเป็นหนักหนา
ทั้งสี่พี่เลี้ยงกัลยา จำรับวาจาด้วยจำใจ

แม่จะทูลเบี่ยงบ่ายให้หายโกรธ พระจะเคืองคุมโทษไปถึงไหน
จะผันผ่อนวอนว่าภูวไนย สุดแต่จะให้ได้แก่เจ้านี้

๑ ๔ คำ ๑ เจรจาบทที่ ๔๗

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกยมศรี
ดังได้ผ่านฟ้าดุษดี จึงทูลพระชนนีไปทันใด
พระองค์ได้รับวาจา จะวางนางบุษบาไปให้
จะขอเปลี่ยนอาภรณ์ยังอรไว้ จะได้ชมพลางต่างกัลยา
ว่าแล้วจึงเปลื้องเครื่องทรง ยื่นให้แก่องค์ขนิษฐา
บุษบาเบือนเสียไม่นำพา ยุดพระมารดาไว้มั่นคง

๑ ๖ คำ ๑

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีศักดิ์สูงส่ง
จึงเปลื้องเครื่องพระบุตรีทรง ให้องค์ระเด่นมนตรี
รับเอาอาภรณ์ของนัดดา มาทรงให้บุษบาโฉมศรี
เสร็จแล้วจึงพานางเทวี จรลียังสุวรรณพลับพลา

๑ ๔ คำ ๑ กินรรำ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
จึงชวนสังคามารตา กับพี่เลี้ยงกลับมาพลับพลาพลัน

๑ ๒ คำ ๑ เชิด

อิเหนาเล่ม ๑๔

ช้าปี่ ๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาสาวสวรรค์
ในอกหมกไหม้ดังไฟกัลป์ อยู่ยังห้องสุวรรณไสยา
บรรธมร่ำพึงคนึงไป ให้คลั่งคลุ้มกลุ้มใจหนักหนา
ตัวกูแม้นม้วยมรณา ก็ดีกว่าที่เปนดังนี้
ไม่สรงไม่เสวยกระยาหาร เยาวมาลย์มัวหมองรัศมี
ยิ่งคิดยิ่งแค้นแสนทวี ดังเลือดตามารศรีจะหยัดลง

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย ๏ เมื่อนั้น มะเดหวีศรีสวัสดิ์นวลหง
จึงปลอบพระบุตรีโฉมยง เจ้าจงระงับดับโศกา
ตามเสด็จภูวไนยไซ้ยน นฤมลจงฟังแม่ว่า
แม้นสองกระษัตริย์ทราบกิจจา โทษาแม่นจะหนักนัก
ถึงพี่ยาได้มาต้องตัว ใช่ชายชั่วมาระคนปนศักดิ์
ฟังคำแม่เถิดณลูกรัก เอาน้ำมาลูบภักตร์พระบุตรี
แล้วเอาสุคนธามาทรง บรรจงกวดเกล้าเกษี
พระพี่เลี้ยงช่วยแต่งให้เทวี จนรุ่งราตรีสว่างฟ้า

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
ข้างแต่งที่สถานศาลเทวา ประดับประดาราชวัตรฉัตรธง

แขวนโคมผูกม่านเพดานดาด พรมเจียมปูลาดกวาดผง
ตั้งเครื่องพลีกรรม์บรรจง สำหรับจะได้ทรงบูชา
ชาวประโคมพิณพาทย์มโหรี ก็ขนเครื่องดนตรีไปเตรียมท่า
ทั้งสัตว์สิงสิ่งละพันนานา พนักงานก็เอามาปล่อยไว้
ข้างริมทำที่ประทับรับเสด็จ แล้วเสร็จพอจวนประจุสไสมย
ตั้งกองข้องกันระวังระไว คอยท่าภูวไนยจรลี

๏ ๘ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ทั้งสุหรานากงทรงฤทธิ์ กับกะหรัดตะปาติพี่ยา
สังคามารตาสุริวงศ์ ต่างองค์เกษมสันต์หรรษา
ทั้งระตูล่าสำจรกา เสด็จสรงคงคาทันใด

๏ ๔ คำ ๏ เสมอ

โทน
๏ ต่างองค์ชำระสระสนาน สุคนธ์ธารปนทองผ่องใส
หอมหวนอวลอบตระหลบไป สอดใส่สนับเพลาเชิงงอน
ภูษาทรงลายอย่างต่างสีกัน น้ำเงินตองท้องพันม่วงอ่อน
ต่างใส่ฉลององค์อลงกรณ์ อินทร์ธนูจามงอนสบัดปลาย
ชายไหวสุวรรณกุดั่นดวง ทับทรวงสังวาลประสานสาย
ทองกรเนาวรัตน์จำรัสราย ธำมรงค์เพ็ชรพรายเพราตา
ต่างทรงมงกุฎชฎาแก้ว กรรเจียกจรเพริศแพร้วซ้ายขวา
ห้อยอุบะเหนือกฤชฤทธา มาคอยท่ารับเสด็จพระทรงธรรม์

๏ ๘ คำ ๏ เพลง

ร่าย
๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านดาหาเขตรขัณฑ์
ครั้นรุ่งรางสร่างสีรวิวรรณ ก็จรจรัลมาสรงวารี
ทรงเครื่องประดับสำหรับกระษัตริย์ ล้วนวิเชียรจำรัสรัศมี
แล้วชวนโอรสราชบุตรี มเหษีโสภายาใจ
พร้อมพระสนมนางทั้งปวง ดังดาวล้อมดวงแขไข
เสนาแห่แหนแน่นไป ภูวไนยเสด็จมายังคิรี

๚ ๖ คำ ๚ กลองโยน

๏ ครั้นถึงซึ่งสถานเทพารักษ์ อันทรงฤทธิ์สิทธิศักดิ์เรืองศรี
เสด็จนั่งเหนืออาศน์รูจี ภูมีเคารพอภิวันท์

๚ ๒ คำ ๚

สระบุหร่ง
๏ จึงจุดธูปเทียนทองบวงสรวง บำบวงเทวราชรังสรรค์
ถวายเครื่องสังเวยพลีกรรม์ ภูเขาเงินสุวรรณอันอำไพ
ทั้งแพะแกะโคกระทิงมหิงษา สิ่งละพันนานาน้อยใหญ่
แก้คำซึ่งบำบวงไว้ แล้วสั่งให้ประโคมขึ้นนั้น

๚ ๕ คำ ๚ สาธุการ

ร่าย
๏ เสร็จแล้วเคารพอภิวาท ภูวนารถย่างเยื้องผายผัน
พร้อมฝูงอนงค์นางกำนัล มาหยุดยังสุวรรณพลับพลา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรียศถา
กับระเด่นซึ่งตามเสด็จมา ก็ขึ้นทรงอาชาฉับพลัน

พวกอาสาเกราะทองสันทัด ทหารหัดม้าแซงแขงขัน
ต่างคนถวายบังคมคัล แล้วชักม้าคากันเข้าไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บ้างร่ายรำเพลงหอกกลอกกลับ ขี่ขับสบัดย่างวางใหญ่
บ้างรำทวนดังกระบวนชิงไชย ล้อมไล่ลุยแทงมฤคา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ โห่พลางต่างขับอัศวราช เข้าพิฆาฏโคกระทิงมหิงษา
พุ่งซัดต้องสัตว์นานา ควายโตรกตัวกล้าก็กลับชน
บ้างตื่นเต้นเผ่นผาดลำพองโผน โดดโดนเสียวสู้สับสน
บ้างบ้าเลือดเดือดดุไม่คิดตน ตามชนจนม้วยชีวิตร

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ทหารหอกเกณฑ์หัดสกัดน่า ควบม้าหมายมุ่งพุ่งไม่ผิด
ต่างคนเข้มแขงสำแดงฤทธิ์ ตามติดไล่ซ้ำระยำลง

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ มฤคาโคกระทิงสิ่งละพัน ก็ม้วยชีวันไม่เหลือหลง
สำรวลสรวลศุขไปทุกองค์ ให้ขนส่งวิเสศเนื่องมา

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น นางวิเสศนอกในซ้ายขวา
บ้างแล่เถือเนื้อนั้นมิทันช้า แต่งมัจฉมังษาวุ่นไป

ข้างยี่ยำทำพล่าฉู่ฉี่ | ยี่จี่ต้มแกงพะแนงไก่
สมันคั่วอั่วอ่อมพร้อมไว้ | แล้วยกไปเลี้ยงเหล่าโยธา

ฯ ๔ คำ ฯ ชุบ เจรจา

๏ บัดนั้น | ฝ่ายนางพนักงานถ้วนหน้า
ครั้นจวนยังควรเวลา | ก็เชิญเครื่องเนื่องมาตามกัน

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ตั้งพระสุพรรณภาชน์บรรจง | ถวายองค์พระผู้ผ่านไอสวรรย์
เครื่องเสวยกระษัตริย์ทั้งนั้น | ตั้งรายเรียงกันเปนหลั่นมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น | พระองค์ทรงพิภพดาหา
ชวนโอรสราชนัดดา | ให้เสวยโภชนาสาลี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น | ระตูจรกาเกษมศรี
เห็นโฉมระเด่นบุตรี | สมประดีต่าวดิ้นแดยัน
เสวยพลางทางตะลึงลืมเคียว | แลเหลียวดูนางพลางรับขวัญ
เสนหาอาวรณ์ผูกพัน | หมายมั่นกระหยิ่มกริ่มใจ
พระเชษฐาสั่นกายเปนหลายที | จะรู้สึกสมประดีก็หาไม่
ลืมอายสาวสรรค์กำนัลใน | ลืมกลัวท้าวไทธิบดี
สังคามารตาทรงสวัสดิ์ | กับระเด่นสิงหัดส่าหรี
อิกองค์กะหรัดตะปาตี | ก็แลดูมารศรีไม่วางตา

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีคิดฤษยา
เห็นระตูบุษบา พระกริ้วโกรธโกรธาดังเพลิงกัลป์
เขม้นดูจรกาแล้วคว้ากฤช จะไคร่ผลาญชีวิตรให้อาสัญ
ขุกคิดเกรงองค์พระทรงธรรม์ สู้สกดอดกลั้นโกรธา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
เสร็จเสวยเอมโอชโภชนา จึงมีบัญชาตรัสไป
จงชวนกันขับรำให้สำราญ ทำสักการเทวาในบ่าวใหญ่
แก้คำซึ่งบำบวงไว้ แก่เทพไทเทพารักษ์

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีมีศักดิ์
ขวยเขินสเทินเปนพ้นนัก ก้มภักตรายิ้มพริ้มพราย
จำเปนรับสั่งแล้วยังอยู่ ให้อดสูกำนัลทั้งหลาย
อนุชาทูลเตือนให้เคลื่อนคลาย พระชายชำเลืองเนตรดูเทวี
จะนิ่งเสียก็กลัวภูวไนย ครั้นจะไปก็อายนางโฉมศรี
เสหยอกสียะตราให้ช้าที ครั้นภูมีซ้ำว่าก็คลาไคล

๏ ๖ คำ ๏

๏ แล้วว่าอนุชาเจ้าขับก่อน พี่จึงจะกล่าวกลอนแก้ไข
บัดนี้ยังขุ่นข้องไม่คล่องใจ คิดอะไรขัดสนพ้นปัญญา

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　สุหรานากงกนิษฐา
เข้าใจในที่พระพี่ยา　　วันทาแล้วลุกขึ้นทันใด
ทอดกรอ่อนระทวยนวยนาด　　ยุรยาตรเยื้องกรายส่ายไหล่
ตามจังหวะประเท้าว่องไว　　แล้วขับครวญหวนไปเปนโอดพัน

ฯ ๔ คำ ฯ

ฝรั่งรำเท้า
๏ ยอกรประนมขึ้นเหนือเกย　　ไหว้ไทเทเวศร์รังสรรค์
ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิไกรใครจะทัน　　ซึ่งรับพลีกรรม์บำบวง
องค์อสัญแดหวาวราฤทธิ์　　สิงสถิตย์อยู่ในไศลหลวง
เชิญดูขับรำทั้งปวง　　ที่ได้บวงสรวงไว้ เอย

ฯ ๔ คำ ฯ กลองแขก

ร่าย
๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีศรีใส
ชวยเขินสเทินอายอรไทย　　จำใจจึงลุกขึ้นทันที
ทอดกรกรีดกรายทั้งซ้ายขวา　　ชำเลืองดูบุษบามารศรี
คิดแค้นจรกาแสนทวี　　ภูมีขับเปรียบไปมา

ฯ ๔ คำ ฯ

ฝรั่งเดิน
๏ ยอกรกึ่งเกล้ายังคม　　องค์บรมอสัญแดหวา
ผู้ใดองอาจอหังกา　　จงจิตรฤษยาสาธารณ์
อันดวงดอกฟ้าสุมาไลย　　ของเราปลูกไว้ในสถาน
มันไม่เกรงภักตร์จะหักราน　　จงสังหารอย่าไว้มัน เอย

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฝรั่ง

ร่าย ๏ เมื่อนั้น | จรกาเคืองขุ่นหุนหัน
รู้เท่าอิเหนากุเรปั่น | ยังคมคัลแล้วลุกออกมา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น | ระเด่นมนตรีใจกล้า
ทำเปนกริ้วโกรธโกรธา | ตีว่าตีกลองไม่ต้องเพลง
จะลงจังหวะก็เคลื่อนคลาศ | จะนวยนาดรำไปไม่เหมาะเหมง
พระจึ่งจรลีไปตีเอง | ให้ครื้นเครงกลบเสียงจรกา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น | ระตูเคืองขัดสหัสสา
ก้มเกล้ากรายงามสามลา | มิช้าก็ขับรำไป

๚ ๒ คำ ๚

พม่าเห่ ๏ ยอกรขึ้นเพียงศิโรเพศ | ไหว้ไทเทเวศร์น้อยใหญ่
อันมีทิพเนตรส่องไป | อย่าได้เข้าด้วยคนร้าย
จงสังหารผลาญหมู่ฤษยา | ให้ประจักษ์แก่ตาคนทั้งหลาย
ข้ามิได้คิดคดหยาบคาย | ขอให้เสร็จสมหมายมา เอย

๚ ๔ คำ ๚ เพลง เจรจา

ร่าย ๏ เมื่อนั้น | พระองค์ทรงภพดาหา
เห็นองค์อิเหนานัดดา | ขัดเคืองจรกาธิบดี
จะให้ขับรำเรียงตัวไป | ก็จะไม่เปนศุขเกษมศรี
มิรู้ที่จะบัญชาพาที | ภูมีเสด็จกลับพลับพลาพลัน

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
จึงชวนกระยัตราทั้งห้านั้น　　เที่ยวไปในอรัญรัถยา

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

ชมดง
๏ พระพลางพิศพรรณรุกขชาติ　　งอกงามเดียรดาษบนเนินผา
ดอกผลพวงห้อยย้อยระย้า　　สกุณาจิกกินแล้วบินพลาง
ลางต้นเอนชายปลายสบัด　　ดังไม้ดัดปลูกไว้ในกระถาง
กอรวกร่มเรียงเคียงทาง　　พยอมยางสูงเยี่ยมเทียมคีรี
งามชง่อนเงื้อมผาศิลาลาย　　เหลืองแดงดังระบายหลายสี
โตรกตรอกซอกธารชลธี　　วารีซับซึมอยู่อัตรา
ที่ทางข้างเชิงภูหนุงนั้น　　ร่มรื่นพื้นพรรณพฤกษา
ภายใต้เตียนสอาดลาดศิลา　　เสด็จโดยมรคาคลาไคล

๚ ๘ คำ ๚ เพลงช้า

ร่าย
๏ พระพายชายพัดมาอ่อนอ่อน　　เข้าหยุดประทับร้อนอาไศรย
นั่งเล่นที่น่าศาลาไลย　　แทบใกล้อาศรมพระมุนี

๚ ๒ คำ ๚ เจรจาบทที่ ๔๘

๏ เมื่อนั้น　　โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
ครั้นเวลาเช้าพระภูมี　　เทวีแต่งองค์อลงการ์
ชวนมะดีหวีมีศักดิ์　　บุษบาลูกรักเสนหา
กุมกรระเด่นสียะตรา　　ฝูงกำนัลกัลยาก็ตามไป

๚ ๔ คำ ๚ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงที่ประทับพลับพลาทอง พระผู้ครองพิภพเปนใหญ่
สี่กระษัตริย์เสด็จคลาไคล เข้าไปอภิวาทวันทา

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

สามเส้า ๏ เมื่อนั้น พระปิ่นยักนัคเรศดาหา
ครั้นเห็นระเด่นบุษบา ภักตราเศร้าหมองมัวไป
จึ่งถามว่าเปนไรณลูกรัก ผิวภักตร์พิกลหม่นไหม้
เจ้าเจ็บป่วยเปนประการใด ฤๅใครทำไมให้ขัดแค้น

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย ๏ เมื่อนั้น มะดีหวีอกสั่นขวัญแขวน
ก้มกรายบาทมูลแล้วทูลแทน ไม่ได้ยินว่าแค้นเคืองใคร
กิริยาอาการก็เห็นดี จะมีโรคาก็หาไม่
น่าจะเคราะห์ร้ายไม่สบายใจ จึ่งมัวหมองไปกว่าทุกวัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกรุงไกรไอสวรรย์
จึ่งตรัสสั่งมะดีหวีด้วยพลัน จงพาไปอภิวันท์พระอาจารย์
ให้ดาบศช่วยรดน้ำมนต์ให้ ระงับไภยเปนศุขเกษมสานต์
เห็นจะหายเคราะห์ร้ายรำคาญ เร่งพาเยาวมาลย์ไปบัดนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะดีหวี
รับสั่งทรงธรรม์อัญชลี แล้วพาพระบุตรีออกมา

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึ่งสั่งพี่เลี้ยงด้วยพลัน ให้จัดสรรสิ่งของแลภูษา
ครบเครื่องสักการะบูชา รูปเทียนมาลาหลายพรรณ
ให้พระธิดาเยาวมาลย์ แบกพานใส่ผ้าผายผัน
มะดีหวีก็พาจรจรัล ฝูงกำนัลแวดล้อมลีลา

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ เมื่อนั้น บุษยาทรงโฉมเสนหา
แบกพานผ้าเดินดำเนินมา กับฝูงกัลยานารี
ครั้นถึงศาลาริมถนน เห็นฝูงคนมากมายอึงมี่
เหลือบเห็นระเด่นมนตรี กับกระยัตริย์ชีบดีจรกา
นางมิอาจดำเนินเดินไป ลอายใจตระหนกตกประหม่า
องค์ระทวยขวยเขินเมินภักตรา ดังพานผ้าจะพลัดตกลง

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสูงส่ง
จึงขับพลที่มาด้วยพระองค์ ให้หลบลงพ้นทางนางจะมา
ยังแต่หกองค์พงศ์กระยัตริย์ คือกะหรัดตะปาตีเชษฐา
กับระเด่นสังคามารตา ทั้งสุหรานากงทรงฤทธิ์
อีกทั้งท้าวจรกาล่าสำ ต่างคำนับไหว้มะดีหวี
ครั้นเห็นระเด่นบุตรี แบกพานมณีเอียงมา
ระเด่นมนตรีกุเรปัน ผายผันเข้าประคองพานผ้า
ว่าพานหนักไม่ช่วยกัลยา หากว่าเรารับไว้ทัน

ฯ ๘ คำ ฯ

ระเด่นมนตรีกุเรบั๊น ผายผันเข้าประคองพานผ้า
ว่าพานหนักไม่ช่วยกัลยา หากว่าเรารับไว้ทัน

น่า ๙๘

๏ เมื่อนั้น　　จรกาครั้นเห็นก็หุนหัน
เดือดดาลทยานใจดังไฟกัลป์　　น้อยฤๅนั่นยังอาจดูเบา
ครั้นจะว่าก็มิได้ใช่ที่　　เพราะเหตุว่าเปนพี่น้องเขา
สารพัดทำได้ก็ทำเอา　　ต่อหน้าเราเจ้าผัวไม่กลัวเกรง
จึ่งเสว่าแก่ระเด่นทั้งสาม　　เจ้าทำหยาบหยามข้ามข่มเหง
อะไรกลุ้มรุมดูเมียกันเอง　　เปนเพื่อนชายไม่เกรงใจกัน

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　สังคามารตาก็สรวลสันต์
จึ่งว่าเปนน่าอัศจรรย์　　ตรัสไยอย่างนั้นภูวไนย
ถึงดูก็ต่อเสด็จคล้อย　　จะว่าไรสักน้อยก็หาไม่
เปนมเหษีท่านก็แจ้งใจ　　จะได้เปนศรีจรกา
อันพระบุตรีดังยี่นเกล้า　　เช่นเรานี้ควรแต่เปนข้า
ไม่ใฝ่สูงให้เกินภักตรา　　อย่าพักคิดฤษยาให้ป่วยการ

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　กะหรัดตะปาตีจึ่งว่าขาน
ข้าและแลดูเยาวมาลย์　　จะใคร่ได้จึ่งซานซมมา
ด้วยตัวเรารูปชั่วแล้วต่ำศักดิ์　　เขย่งรักอรไทยได้เกือหน้า
แม้นมิได้ก็ไม่คืนภารา　　จะเอากรุงดาหาเปนเรือนตาย

๚ ๔ คำ ๚ เจรจายทที่ ๔๙

๏ เมื่อนั้น　　สุหรานากงเฉิดฉาย
ยิ้มพลางทางกล่าวอภิปราย　　อย่าว่ามากมายให้ป่วยการ

อันกะกังกะหรัดตะปาติ　　แก้ไขด้วยมิโวหาร
สังคามารตากุมาร　　อ่อนหวานฉลาดเจรจา
จะตามนางไปข้างก็ไม่ได้　　ทยานใจแล้วพูดแก้หน้า
ฝ่ายข้างระตูจรกา　　เจ้าว่าทั้งนี้ผิดที่ไป
ถึงจะเปนคู่ครองของเจ้า　　แต่พี่น้องของเราเรายกให้
อย่าดูนางนางจะอดสูใจ　　ต่อได้แล้วจึ่งพิศให้อิ่มตา

๚ ๘ คำ ๚ เจรจาบทที่ ๕๐

๏ เมื่อนั้น　　จรกาแค้นขัดสหัสสา
มิรู้ที่จะตอบวาจา　　ก็สรวลเสเฮฮาไปด้วยกัน

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
ประคองพานเดินเคียงเมียงมัน　　พระแสนกระสันพันทวี
เหนี่ยวแนมแกมกลปนไป　　มิให้ปรากฎแก่สาวศรี
ครั้นใกล้อาศรมพระมุนี　　ภูมมีใคร่จะไคลคลา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　บุษบาเยาวยอดเสนหา
ดำเนินเดินเคียงเมียงมา　　ไนยนาหลบเนตรภูวไนย
นางสลิ่งสลัดด้วยขัดเคือง　　ชายชำเลืองหางตาแล้วค้อนให้
ขวยเขินสเทินหฤไทย　　จำเปนจำใจจรจรัล

๚ ๔ คำ ๚ เพลง เจรจาบทที่ ๕๑

๏ เมื่อนั้น　　　　มะดิหวิมีศักดิ์เฉิดฉัน
มาถึงอาศรมพระนักธรรม์　　　　ก็เข้าไปอภิวันท์ทันใด
แล้วถวายธูปเทียนแลภูษา　　　　โสมนัศศรัทธาเลื่อมใส
ขอพระอาจารย์ชาญไชย　　　　จงได้โปรดเกล้ายุยยา
ช่วยรดน้ำทิพมนต์ให้　　　　อรไทยเศร้าหมองหนักหนา
ปาปะอะหยีให้พามา　　　　กรายเกล้าวันทาพระอาจารย์

๚ ๖ คำ ๚ เจรจาบททื่ ๕๒

๏ เมื่อนั้น　　　　องค์สังปะลิเหงะฤๅษีสาร
เล็งดูรู้ด้วยอภิญญาณ　　　　เหตุการทั้งปวงก็แจ้งใจ
จึ่งถามว่าจะให้รดน้ำมนต์　　　　ทั้งสองคนทีเดียวฤๅไฉน
พระองค์จงตรัสบอกไป　　　　อย่าให้ต้องทำเปนสองที

๚ ๔ คำ ๚ เจรจาบททื่ ๕๓

๏ เมื่อนั้น　　　　โฉมยงองค์มะดิหวิ
ฟังสังปะลิเหงะมุนี　　　　เหวี่ยมแล้วก็แลมา
อิเหนายิ้มแล้วก็เมินภักตร์　　　　ส่วนลูกรักผูกคิ้วนิ่วหน้า
ทั้งสี่พี่เลี้ยงกัลยา　　　　ยิ้มพรายชายตาดูกัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　　องค์สังปะลิเหงะก็ผายผัน
เข้าเศกน้ำทำในอาศรมนั้น　　　　สรรเอาแต่ยอดวิทยา

๚ ๒ คำ ๚ ตระ

๏ เดชะพระเวทอันเชี่ยวชาญ ระงับโรคภัยพาลเปนศุขา
ครั้นเสร็จก็ยกน้ำมนต์มา ยังน่าอรัญกุฎี

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ จึ่งรดศีโรตม์โสรจสรง ให้องค์ยุพยามารศรี
รดทั้งระเด่นมนตรี พร้อมกับเทวีด้วยพลัน

๏ ๒ คำ ๏ เจรจา

๏ แล้วจึ่งอวยพรศรีสวัสดิ สองกระษัตริย์จงศุขเกษมสันต์
เสวยรมย์สมสองครองกัน อย่ามีโรคันต์อันตราย

๏ ๒ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๕๔

๏ เมื่อนั้น องค์มะดีหวีโฉมฉาย
กับพี่เลี้ยงซ้อนยิ้มพรมพราย บุษบาคิดอายก็มีภักตร์
ต่างถวายประนตบทบงสุ์ ลาองค์พระมุนีมีศักดิ์
ออกจากอาศรมสำนัก แล้วชวนลูกรักคลาไคล

๏ ๔ คำ ๏ เพลง

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมพิศมัย
ตามเสด็จพระชนนีไป ภูวไนยชายเนตรดูเทวี
ครั้นถึงศาลาจงกรม จึ่งบังคมลาองค์มะดีหวี
ไปกับพี่เลี้ยงเสนี สู่ที่ประทับพลับพลาไชย

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

ช้า
๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงภพสบไสมย
แต่เสด็จมาแรมอยู่ในไพร ก็ได้เจ็ดทิวาราตรี

จึงรดศิโรตม์โสรจสรง ให้องค์บุษบามารศรี
รดทั้งระเด่นมนตรี พร้อมกับเทวีด้วยกัน

น่า ๑๐๒

พระทรงธรรม์ถวิลจินดา　　จะกลับคืนคาหากรุงศรี
เกลือกพระเชษฐาธิบดี　　พระน้องสองบุรีจะยกมา

๚ ๔ คำ ๚

ร่าย ๏ คิดแล้วจึงบัญชาสั่ง　　อำมาตย์ดะหมังยาสา
จงเร่งตรวจเตรียมโยธา　　เพลาเย็นจะกลับเข้ากรุงไกร

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　ทั้งสองเสนาอัชฌาไศรย
รับสั่งบังคมแล้วคลาไคล　　ออกไปจัดพลโยธา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ เจรจา

ยานี ๏ เร่งรัดจัตุรงค์ทวยหาญ　　ตามตำแหน่งพนักงานซ้ายขวา
ขุนช้างผูกช้างชนะงา　　ขุนม้าผูกม้าล้วนตัวดี
ขุนรถก็เตรียมรถทรง　　รถประเทียบองค์สาวศรี
ขุนพลตรวจพลโยธี　　ล้วนมีฝีมือเชี่ยวชาญ
ตั้งกองเดียรดายกลาดเกลื่อน　　พร้อมทั้งพลเรือนแลทหาร
เสร็จในสายัณห์มิทันนาน　　คอยเสด็จภูบาลจะยาตรา

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

ร่าย ๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีใจกล้า
จึงว่าแก่ระตูจรกา　　เมื่อเสด็จออกมาจากธานี
ข้าเปนทัพน่าเจ้ามาหลัง　　ครั้งนี้จะกลับบุรีศรี
เจ้าจงเปนทัพน่าพระภูมิ　　เรานี้จะรั้งหลังไป

ว่าแล้วก็เสด็จกลับมา ยังสุวรรณพลับพลาที่อาไศรย
พระเร่งเศร้าสร้อยละห้อยใจ ด้วยจะไกลระเด่นบุษบา

๏ ๖ คำ ๏ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราตาหา
ครั้นใกล้สุริยนสนธยา เสด็จมาสรงสนานสำราญองค์

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

โทม ๏ พนักงานถวายพานภูษาผลัด ไขสหัสธาราโสรจสรง
วารีโปรยปรายกระจายลง แล้วทรงเครื่องต้นพระสำอาง
ปรุงปนนพคุณหนุนผิวภักตร์ สอดสนับเพลาปักหักทองขวาง
ภูษายกอย่างนอกดอกกลาง ไว้หางหงษ์ห้อยชายแครง
ฉลององค์ตาดปักปีกแมงทับ สร้อยสังวาลบานพับระยับแสง
ทับทรวงพวงเพ็ชรเม็ดแตง ทองกรแก้วแดงกุดั่นดวง
ธำมรงค์ทรงถ้วนนิ้วพระหัตถ์ มงกุฎเก็จเพ็ชรจำรัสรุ้งร่วง
กรรเจียกจรห้อยอุบะบุษผาพวง ถือเซ็ดหน้าสีม่วงโมรี

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย ๏ ทรงกฤชแล้วเสด็จลีลา งามสง่าดังไกรสรสีห์
ขึ้นทรงรถแก้วมณี ให้เคลื่อนโยธีไคลคลา

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ กลองโยน

โทน ๏ รถเอยรถแก้ว ดุมวงเวียนแววเวหา
สีแก้วจับแสงจันทรา ส่องสว่างกลางป่าพนาไลย

เครื่องสูงชุมสายรายริ้ว ทวนทองธงทิวปลิวไสว
ทหารแห่ถือคบเปนคู่ไป แสงไฟส่องสว่างดังกลางวัน
กึกก้องเสียงประโคมโครมครื้น สัตว์สิงวิ่งตื่นเข้าไพรสัณฑ์
พวกพลม้ารถคชกรรม์ มีโคมสำคัญทุกตัวคน
อันสองข้างทางป่าที่คลาไคล. จุดช่องกองไฟทุกแห่งหน
เยียดยัดจัตุรงค์รี้พล เดินตามสถลมารคมา

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

ร่าย
๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดเสนหา
สถิตย์ในรถมณีลีลา มาโดยมรคาพนาวัน

๏ ๒ คำ ๏

ชมดง
๏ ครั้นค่ำสนธยาราตรีกาล จึ่งเผยม่านออกชมแสงบุหลัน
ทรงกลดหมดเมฆพรายพรรณ แสงจันทร์จับแสงรถทรง
แสงโคมประทีปทองส่องสว่าง กระจ่างจับพุ่มไม้ไพรระหง
ดอกพยอมหอมหวนลำดวนดง สาวหยุดประยงค์โยทะกา
หอมกลิ่นกล้วยไม้ที่ใกล้ทาง บอกยาหยันพลางแล้วแลหา
ลมหวนอวลกลิ่นสุมาลย์มา ระคนกลิ่นบุหงารำไป
เรไรจักรจั่นสนั่นเสียง เพราะเพียงดนตรีปี่ไฉน
ยุหรงร้องพร้องเพรียกพงไพร พึ่งเพลินจำเริญใจไปมา

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

ร่าย
๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
เปนทัพหลังรั้งพลไคลคลา เพลาค่ำคำนึงถึงเทวี

จึ่งปลอมแปลงแต่งองค์เปนอำมาตย์ ชวนพี่เลี้ยงราชทั้งสี่
ทรงสินธพชาติพาชี ผ่าพลมนตรีขึ้นมา

๏ ๔ คำ ๏ พระยาเดิน

๏ ล่วงรถสาวสรรค์กำนัลนาง พระพลางชายเนตรชำเลืองหา
ครั้นใกล้รถระเด่นบุษบา จึ่งห้ามม้าพี่เลี้ยงให้รอไว้
แล้วแกล้งชักอาชาม้าที่นั่ง ทำพยศเหนี่ยวรั้งหาอยู่ไม่
ผ่าเข้าในกระบวนบ่วนไป ภูวไนยพลางทอดทัศนา
เห็นระเด่นบุษบาลาววรรณ เผยม่านพิศพรรณพฤกษา
งามภักตร์ผิวผ่องดังทองทา จับแสงจันทราในนภางค์
อรชรอ้อนแอ้นเอวองค์ ทรวดทรงสารพัดไม่ขัดขวาง
พระแสนประดิพัทธกำหนดนาง ยิ้มปางจะสิ้นสมประดี

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ชมไม้มาในพนาลี เทวีเหลือบแลแปรไป
เห็นคนขี่ม้ามาประหลาด ท่วงท่องอาจก็สงไสย
นางคิดฉงนสนเท่ห์ใจ จึ่งปิดม่านสองไขเสียฉับพลัน

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น จึ่งโฉมนวลนางขาหยัน
ร้องว่าม้าอะไรใครนั้น บุกบันเข้ามาในกระบวน

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็แย้มสรวล
จึงแก้ไขไปด้วยสำนวน ว่าม้าป่วนเปนม้าบ้าใจ
ขึ้นจะเข้ามาในกระบวนหลัง จะเหนี่ยวรั้งเท่าไรก็ไม่ไหว
แต่ฉุดฉุดก็สุดแรงไป พึ่งรอลงได้ยัดเดี๋ยวนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางยาหยันสาวศรี
จึงว่าม้ารั้งมิหยุดนี้ เพราะพาชีคนึงถึงโรงใน
เร่งควบคืนหลังยังสถาน หญ้าน้ำสำราญเคยอาไศรย
จึงจะสนพยศสกดใจ ที่ยื่นป่วนก็จะได้สมประดี

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงตอบยาหยันไปทันที ถ้าพาชีรักโรงดังว่ามา
ก็จะเร่งรีบควบคืนกลับ จะอยู่ไยให้ขับได้อายหน้า
ทั้งนี้เพราะพี่ไม่เมตตา วาศนาน้อยแล้วไม่เห็นใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาหยันกล่าวแกล้งแถลงไข
ข้าน้อยนี้รักภูวไนย สิ่งใดจะหาเปรียบก็ยากเย็น
รักเหมือนหนึ่งเส้นเกษา เมื่อพระไม่เมตตาจึงไม่เห็น
ถึงรักก็เปนแต่รักเร้น ยากที่จะชี้เช่นให้เห็นจริง

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีแก้ไปทุกสิ่ง
ใช่จะแกล้งกล่าวเกลาะให้เพราะพริ้ง รักพี่นี้จริงดังวาจา
รักเหมือนหนึ่งกฤชที่น้องเหน็บ ยากที่จะเก็บเอามาว่า
ถ้าแหวะอกยกใจได้ออกมา จึงจะแจ้งวิญญาว่ารักนาง

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น ยาหยันแก้ไขไม่ขัดขวาง
พระเป็นปิ่นกระษัตริย์เลิศปาง ทรงอาวุธต่างต่างมากมี
เห็นจะรักไปสิ้นทั้งนั้น จะผูกพันแต่กฤชก็ใช่ที่
อันเกยาของข้าน้อยนี้ ไม่มีสิ่งจะเปรียบเทียบทัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีตอบยาหยัน
ถึงจะรักอาวุธทั้งนั้น ไม่เท่ากฤชเทวัญเล่มนี้
รักนักเหน็บอยู่ไม่รู้ขาด จึงอาจเอาเปรียบกับรักพี่
ครั้นถึงประตูพระบุรี ที่นี้จะแลลับตา
จะตามไปส่งด้วยมิตรจิตร พี่คิดถึงข้างอย่าลืมข้า
สิ่งใดที่ได้จำนรรจา อย่าลืมสัญญาที่ว่าไว้

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น ยาหยันประนมบังคมไหว้
จึงว่าข้ากลัวแต่ภูวไนย ไกลแล้วจะลืมกรุณา

อันข้าน้อยนี้ไม่ลืมหลง　　รักนั้นมั่นคงเปนหนักหนา
พอรถเข้าในทวารา　　ก็อำลาภธรจรลี

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น　　องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
ครั้นถึงเกยแก้วรูจี　　เสด็จจากรถมณีด้วยพลัน
พร้อมพระมเหษีเสนหา　　โอรสธิดาสาวสรรค์
กับฝูงสุรางค์นางกำนัล　　จรจรัลขึ้นปราสาทรัตนา

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น　　สุหรานากงองคา
กับกะหรัดตะปาติพี่ยา　　ต่างถวิลจินดาในใจ
แต่มาอยู่ดาหาก็ช้านาน　　จะมีภารธุระก็หาไม่
จะบังคมทูลลาคลาไคล　　เพลาเฝ้าเข้าไปพระโรงคัล

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ สองกระษัตริย์ประนตบทมาลย์　　กราบทูลพระผู้ผ่านไอสวรรย์
ข้าขอลาองค์พระทรงธรรม์　　กลับคืนเขตรขัณฑ์ภารา

๚ ๒ คำ ๚

ช้า
๏ เมื่อนั้น　　พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงเรียกสองราชนัดดา　　มาลูบหลังลูบหน้าแล้วพาที
เจ้าจงไปทูลพระบิตุเรศ　　ตามเหตุให้ทราบบทศรี
ทั้งสองเจ้าไปจงสวัสดี　　อย่ามีทุกข์โศกโรคไภย

อันหมู่ทมิฬอรินราช ให้วินาศอย่ารอต่อได้
ภูเลื่องเรืองเดโชไชย จำเริญศุขไปทุกเวลา
จะใคร่ชวนให้อยู่ดูการน้อง เกรงสองบิตุเรศจะคอยหา
แต่เจ้ามาจากภารา ก็นานช้าแล้วควรจะรีบจร
ขอบังคมพระบรมเชษฐา จงครอบครองไพร่ฟ้าสโมสร
อันพระอนุชาฤทธิรอน บอกว่าลุงอวยพรสวัสดิ์

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย
๏ เมื่อนั้น สุหรานากงเรืองศรี
ทั้งระเด่นกะหรัดตะปาติ รับพรภูมิด้วยปรีดา
แล้วบังคมลาคลาไคล มาจัดพลไกรพร้อมหน้า
ต่างยกพหลพลโยธา กลับไปภาราด้วยพลัน

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวากระยาหงัน
แต่มาจากไชยนวันนั้น มิได้อยู่ประเสบันอากง
ไปอยู่ตึกาหรังลูกหลวง ยิ่งเปนห่วงให้คิดพิศวง
ด้วยไกลสิยะตราสุริวงศ์ เคยชมแทนองค์บุษบา
ต่อเวลาเผ้าจึงพบบ้าง ค่อยสว่างสร่างที่ถวิลหา
แต่ตริตรึกนึกในไปมา พระราชาสท้อนถอนใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

ช้าปี่
๏ นอนนั่งดังอยู่ในเพลิงกาล ให้รำคาญขุ่นหมองไม่ผ่องใส
กอดเข่าเหงาง่วงตลึงไป ชลนัยไหลอาบภักตรา

ยามเสวยเลยตลิ่งลืมเคี้ยว หลงเหลียวชะแง้แลหา
ทำไฉนจะได้เห็นกัลยา สักหน่อยหนึ่งราให้ยาใจ
ยามสรงไปสรงสาคร น้ำต้องกายร้อนดังเพลิงไหม้
ร้อนทั้งภายนอกภายใน มิได้มีศุขสักเวลา
ยามเข้าไสยายิ่งอาวรณ์ เร่าร้อนฤๅไทยถวิลหา
คลุ้มคลั่งดังพิกลกิริยา พระราชาซูบผอมตรอมใจ
อกเอ๋ยจะคิดฉันใดดี จึงจะได้แก้วพี่มาพิศมัย
มะดีหวีสัญญาว่าไว้ จะให้ได้สมถวิลจินดา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย ๏ อย่าเลยจะให้ไปพึ่ง ได้ทูลแล้วฤๅยังกระมังหนา
คิดพลางทางเรียกประสันตา เข้ามาแล้วสั่งความใน
พี่จงไปถามนางยาหยัน ที่ว่ากันนั้นจะเปนไฉน
ความร้อนเหลือร้อนอย่านอนใจ จวนจะใกล้แต่งงานการวิวาห์

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งใส่เกษา
ก้มเกล้าถวายบังคมลา แล้วลงมาที่ทิมริมวัง
จึงอาบน้ำทาแป้งแต่งกาย เรียกทนายถือล่วมตามหลัง
พอเวลาตวันชายบ่ายบัง ก็ออกจากตึกาหรังรีบไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงที่ทิมริมประตู ก็เข้านั่งหยุดอยู่อาไศรย
เหลือบเห็นยาหยันมาแต่ไกล ดีใจก็พยักกวักมือ

นี่แน่นางชาววังข้านั่งคอย ช้านานนั้นน้อยไปแล้วฤๅ
เชิญเจ้าเข้ามาจะหารือ ข้าเปนคนซื่ออย่าถือความ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ยาหยันค้อนให้แล้วไถ่ถาม
ธุระมีก็ว่าให้งดงาม อย่าพูดจาลวนลามไม่ชอบใจ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาจึ่งแจ้งแถลงไข
ธุระมีจะเล่าให้เข้าใจ พระตรัสใช้ให้ข้ามาพึ่ง
อันความในที่ได้สัญญา เจ้าก็แจ้งกิจจามาแต่หลัง
พระสั่งมากำเภาะเจาะจัง ได้ทูลแล้วฤๅยังจะใคร่รู้

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาหยันว่าเจ้าจงคอยอยู่
ข้าจะไปทูลความถามดู แล้วกลับเข้าประตูดำเนินมา

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงทูลมะดีหวี ยัดนี้ประสันตามาเตือนข้า
ได้ทูลแล้วฤๅยังดังสัญญา พระนัดดาโศกเศร้าเร่าร้อน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มะดีหวีศรีสมร
ว่าอย่าให้นัดดาอาวรณ์ จะผันผ่อนพิดทูลภูวไนย

เราคอยซ่องอยู่ทุกเวลา ใช่จะลืมวาจาก็หาไม่
ยาหยันจงเร่งกลับไป บอกให้แจ้งใจปะระสันตา

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น ยาหยันรับสั่งใส่เกษา
นบนิ้วประนมบังคมลา ออกมายังที่ทวารวัง

๏ ๒ คำ ๏ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงแถลงแจ้งคดี ตามพระเสาวนีตรัสสั่ง
อย่าให้ร้อนพระไทยรึงรัง คอยฟังดูก่อนไม่นอนใจ

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงประสันตาอัชฌาไศรย
ฟังยาหยันบอกความใน แจ้งใจแล้วรีบกลับมา

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงตำหนักติกาหรัง เห็นพระทรงนั่งคอยท่า
จึงเข้าไปทูลความตามกิจจา มะดีหวีสั่งมาถึงภูมิ
ว่าอย่าให้อาวรณ์ร้อนรน ทุกข์ทนหฤไทยหมองศรี
คอยอยู่ยังไม่ได้ท่วงที ไม่ลืมความตามที่ได้สัญญา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระองค์พงศ์อสัญแดหวา
ได้ฟังพี่เลี้ยงทูลมา พระราชากินแหนงแคลงใจ

ครั้นนกสมจินดาก็พาชื่น ครั้นคืนคิดความหลังก็หม่นไหม้
เอนองค์ลงรำพึงคนึงใน จนหลับไปกับที่ไสยา

๚ ๔ คำ ๚ ตระ

อิเหนาเล่ม ๑๕

๏ บัดนั้น ฝ่ายเสนีพีไชยดาหา
ซึ่งเปนทูตจำทูลสารา ทั้งสามแยกมาทุกเวียงไชย

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงเข้าเฝ้าสองกระษัตริย์ ทูลระหัศให้แจ้งแถลงไข
บัดนี้พระเชษฐาชาญไชย จะให้แต่งวิวาห์พระบุตรี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังแลสิงหัดส่าหรี
ได้ฟังคั่งแค้นแสนทวี จำเปนจึงมีพระบัญชา
ให้เสนีคุมบรรณาการ ไปถวายพระผู้ผ่านดาหา
ของขวัญนั้นครบแต่นัดดา จรกาให้กึ่งพระบุตรี

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น เสนาทั้งสองกรุงศรี
รีบจัดบรรณาการมากมี แล้วออกจากบุรีมาพลัน

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ดำเนินเดินโดยมรคา สิยคืนถึงคาหาเขตรขัณฑ์
สองเสนาพบบรรจบกัน แล้วพาพลผายผันเข้าเวียงไชย

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ฝ่ายทูตไปกุเรปั่นครั้นถึง จึงบอกเสนาผู้ใหญ่
เวลาเช้าก็พากันคลาไคล เข้าในพระโรงรจนา

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ก้มเกล้าทูลถวายสารศรี บัดนี้พระอนุชาดาหา
จะแต่งการสยุมพรพระธิดา ให้ข้ามาทูลพระทรงธรรม์

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า
๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปั่ตหรารังสรรค์
รับสารทอดทัศนาพลัน ทรงธรรม์ถวิลจินดา
จำจะไปเล้าโลมดูก่อน เกลือกจะผันผ่อนหย่อนหา
เสียดายอะหนะบุษบา ด้วยได้ตุนาหงันไว้

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย
๏ คิดแล้วจึงสั่งตำมะหงง เร่งเตรียมจัตุรงค์น้อยใหญ่
เราจะไปดาหากรุงไกร แต่ในเพลาพรุ่งนี้
สั่งเสร็จก็หับบัญชรไชย ปฤกษาองค์ประไหมสุหรี
บัดนี้พระอนุชาธิบดี ให้เสนีมาแจ้งสารา
จะแต่งการภิเศกสยุมพร บุตรีบังอรเสนหา
พี่เสียดายวงศ์เทวา เสียดายบุษบาเปนพ้นนัก

ครั้นจะมิไปบัดนี้เล่า　　วงศ์เราจะระคนปนศักดิ
ทั้งเอนดูอิเหนาลูกรัก　　จำจักไปยังอนุชา
วิงวอนว่าขานการโอรส　　ให้พระน้องออมอดโทษา
ที่ลูกเราผิดพลั้งแต่หลังมา　　ทั้งห้าอรไทยไปด้วยกัน

๏ ๑๐ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
กับพระมเหษีทั้งสี่นั้น　　บังคมคัลสนองพระบัญชา
ซึ่งพระองค์ตรัสมาทั้งนี้　　ต้องระบอบชอบที่หนักหนา
จะได้เห็นระเด่นบุษบา　　ทรงโฉมโสภาสักเพียงไร

๏ ๔ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น　　ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
บาดหมายทั่วทั้งเวียงไชย　　พนักงานของใครก็ตรวจตรา

๏ ๒ คำ ๏

ชานี
๏ ขุนช้างผูกช้างระวางต้น　　สอดสายรัดคนผ่านหน้า
ควาญหมอประจำตัวคชา　　ล้วนเคยอาสาสงคราม
ขุนม้าผูกม้าพลาหก　　ผันผกว่องไวในสนาม
ทหารขี่สีเสือน้ำเงินงาม　　ถือทวนภู่จามรีแดง
ขุนรถตรวจเตรียมรัถา　　อาชาเทียมชักเข้มแข็ง
สารถีขี่ขับเรียวแรง　　รถประเทียบตามตำแหน่งพระกำนัล

ขุนพลจัดพลพร้อมหน้า   กายากำยำล่ำสัน
ถือสาตราวุธครบครัน   คอยท่าทรงธรรม์จรลี

๏ ๔ คำ ๏ เจรจา

ร่าย ๏ เมื่อนั้น   องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
ครั้นอุทัยไขส่องธาตรี   ก็เข้าที่สระสนานสำราญกาย

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

โทน ๏ เสร็จสรงแล้วทรงพระสุคนธ์   พนักงานเครื่องต้นตั้งถวาย
สอดสนับเพลาเพริศทองพราย   เชิงงอนงามปลายสะบัดพริ้ง
ทรงภูษาพื้นม่วงดวงดอก   รูปเทพพนมนอกนรสิงห์
ฉลององค์ตาดเงินงามจริง   ชายไหวไหวกิ่งกระหนกแนม
สร้อยสังวาลย์บานพับเพ็ชรพวง   ทับทรวงจำหลักลายปลายแหลม
ทองกรแก้วอร่ามภุกามแกม   แววแวมชำมรงค์ร่วงรุ้ง
ทัดกรรเจียกแก้วแววฟ้า   ทรงชฎาห้ายอดสอดสดุ้ง
ห้อยอุบะต้นหยงส่งกลิ่นฟุ้ง   กุมกฤชเรืองรุ่งฤทธิรอน

๏ ๔ คำ ๏

ร่าย ๏ ใส่ฉลองพระบาทยาตรา   ชวนห้ามเหนี่สายสมร
มาทรงรถแก้วงามงอน   เคลื่อนพลนิกรจรจรัล

๏ ๒ คำ ๏ บาทสกุณี

โทน ๏ รถเอยราชรถทรง   กำกงวงเวียนเหียนหัน
เทียมสินธพชาติชาญฉกรรจ์   ผาดผันเผ่นผยองว่องไว

งามแปรกแอกอ่อนงอนระหง ลมชายปลายธงสบัดไหว
บุษบกกระหนกกระหนาบใน บัลลังก์กระจังใจจินดาแดง
เครื่องสูงคู่เคียงเรียงราย บังแทรกซุมสายพรายแสง
มยุรฉัตรพัดโบกใบแพลง ธงเที่ยวเขี้ยวแดงดาดดง
สังข์แตรแซ่เสียงฆ้องกลอง กึกก้องสนั่นในไพรระหง
ทหารแห่แต่ล้วนอาจอง เดินเคียงรถทรงภูมี

๏ ๘ คำ ๏ กลองโยน

ร่าย ๏ รถประไหมสุหรีศรีโสภา แล้วมาถึงรถมะดีหวี
กับระเด่นวิยะดานารี สองศรีทรงรถอันเดียวกัน
รถสามมเหษีเรียงเรียบ รถประเทียบสุรางค์นางสาวสรรค์
ช้างม้าอึงอัดอารัญ เร่งรันพลขันธ์ยทร

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

ชมดง ๏ เดินทางตามหว่างพนมมาศ สำราญราชหฤไทยสโมสร
ชมหมู่ปักษาทิชากร บ้างร้องร่อนร่ายไม้ไปมา
ไก่ฟ้าจับกาฝากแฝง เหยี่ยวจิกเหยื่อแย่งบนเวหา
แก้วจับเกดกินบินร่อนรา ฝูงกระสาจับกระสังรังเรียง
กระทุงทองลงท่องในท้องธาร กระเหว่าจับกระวานประสานเสียง
กาลิงจับกิ่งกาหลงเมียง นกเอี้ยงจับเอื้องชำเลืองดู
กระลุมพูจับกระลำภัก เขาไฟไข่ฟักฟุบอยู่
ยางย่องมองมาริมสินธู ปักหลักปักลู่ลงกินปลา

พลางชมนกไม้ที่ในดง ฝูงอนงค์กำนัลก็หรรษา
บ้างชี้บ้างชมภิรมยา ไปตามมรคาพนาไลย

ๅ ๑๐ คำ ๅ เชิด

ร่าย ๏ แรมร้อนนอนในไพรสาณฑ์ ล่วงด่านดาหากรุงใหญ่
ให้หยุดรี้พลสกลไกร ตั้งพลับพลาไชยริมบุรี

ๅ ๒ คำ ๅ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริวงศ์เรืองศรี
รู้ว่าพระเชษฐาธิบดี ภูมีมาถึงภารา
จึงตรัสชวนห้ามะเหษี กับพระบุตรีโอรสา
เข้าที่สระสรงคงคา ทรงเครื่องรจนาพรายพรรณ
ครั้นเสร็จเสด็จยทรง ภูธรมาทรงอุสงหงัน
มะเหษีกับพระบุตรนั้น ทรงวอสุวรรณรูจี
สาวสุรางค์นางในพนักงาน บ้างเชิญเครื่องอานพานพระศรี
สิยะตรากับระเด่นมนตรี สององค์ทรงขี่อาชาไนย
พี่เลี้ยงเสนากิดาหยัน แห่แหนแน่นนันมาไสว
เสด็จโดยมรคาคลาไคล ออกไปยังนอกธานี

ๅ ๑๐ คำ ๅ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงขึ้นยนพลับพลา บังคมพระเชษฐาเรืองศรี
ทั้งห้าอัคเรศเทวี ต่างองค์อัญชลีพระราชา
แล้วเรียกอะหนะทั้งสองนั้น มาอภิวันท์องค์ศรีบิตุหรา
ประไหมสุหรีดาหาวนิดา ก็ไหว้องค์กัลยาพี่นาง

ที่จะรื่นเริงบรรเทิงจิตร ท่อยที่ท่อยคิดอางขนาง
แต่ภักตร์แย้มยิ้มเปรมปราง ต่างองค์ต่างข้องหมองใจ
อันพระมเหษีทั้งสี่นั้น บังคมคัลกันตามน้อยใหญ่
อิเหนากุเรปั่นชาญไชย บังคมไหว้ปิตุรงค์ทรงธรรม์

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปั่นรังสรรค์
เห็นโฉมนัดดาลาววรรณ ทรงเบญจกัลยาณี
นี่ฤๅชื่อระเด่นบุษบา เลิศล้ำลักขณาราษี
งามจริงพริ้งพร้อมทั้งอินทรีย์ ภูมิคิดแค้นแสนเสียดาย
กุมารนี่ฤๅชื่อสียะตรา ซึ่งเปนอนุชาโฉมฉาย
ขนงเนตรเพราคมสมชาย ทั้งสองงามละม้ายคล้ายกัน
แล้วพิศภักตร์โอรสภูวเรศ เห็นเทวศเศร้าสร้อยโศกศัลย์
อิเหนานี่น่าจะมีทุกข์ครัน ทรงธรรม์ไม่ตรัสประการใด

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีคิดพิศมัย
เห็นโฉมบุษบายาใจ หฤไทยยินดีปรีดา
อันความวิโยคโศกเศร้า ค่อยบันเทาซึ่งโทมนัศา
ลืมกลัวพระองค์ทรงนัครา เวียนชายไนยนาคูเทวี

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามาระศรี
อุ้มองค์วิยะดากุมารี เทวีเชยชมภิรมย์ใจ

กอดจูบรับขวัญด้วยความรัก พิศภักตร์นวลลอองผ่องใส
ยกทูลเกษเกล้าอรไทย ทรามไวยท่อยที่รักกัน

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริวงศ์รังสรรค์
จึ่งทูลพระเชษฐาทรงธรรม์ ขอเชิญจรจรัลเข้ากรุงไกร

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเปนใหญ่
ได้ฟังชื่นชมภิรมย์ใจ ภูวไนยเสด็จมาทรงรถ
พระประเทียบทั้งสองภารา สาวสรรค์เสน่าก็มาหมด
องค์ท้าวดาหาเรืองยศ ทรงเสลี่ยงเคียงรถเข้าบุรี

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงเกยชาลาน่าปราสาท ท้าวกุเรปันราชเรืองศรี
เสด็จจากรถรัตน์รูจี พร้อมพระมเหษีทรามไวย

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาประนมบังคมไหว้
ทูลเชิญพระเชษฐาให้คลาไคล เข้าในปราสาทรจนา

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันนาถา
จึ่งมีพจนาตถ์ประภาษมา ปราไสอนุชาทันใด

เจ้าค่อยเป่นศุขสถาวร นิราศโศกโรคร้อนฤๅไฉน
ทั้งเสนีรพลสกลไกร สำราญใจอยู่ฤๅทั้งธานี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
จึงนบนอบตอบราชวาที โรคภัยไม่มีมาแผ้วพาน
แต่เดือนก่อนร้อนใจด้วยไพริน ขัตนีก็เสร็จสิ้นแตกฉาน
อยู่เย็นเปนศุขสำราญ ประชาชนชื่นบานทั้งเวียงไชย
ซึ่งพระองค์เสด็จทางทุเรศ มาดีฤๅมีเหตุเปนไฉน
ไพร่ฟ้าประชากรร้อนใจ ฤๅปราศจากทุกข์ภัยบีฑา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปั่นเชษฐา
จึงตรัสตอบพระอนุชา ไพร่พลภารากีสำราญ
เดินทางมากลางพนาลี พร้อมหมู่โยธีทวยหาญ
เภทภัยสิ่งใดไม่แผ้วพาน จนถึงราชฐานธานี
สองกระษัตริย์ตรัสสนทนากัน จนสุริยันเย็นยอแสงศรี
สรงเสวยโภชนาสาลี ชมอะหนะกุมารีวิยดา
มเหษีทั้งสองนัคเรศ เฝ้าพระองค์ทรงเดชพร้อมหน้า
เสร็จแล้วต่างอัญชลีลา ไปห้องไสยาสถาวร

๚ ๘ คำ ๚ เสมอ

๏ ประไหมสุหรีดาหากุเรปั่น บรรธมห้องเดียวกันสโมสร
มะดีหวีทั้งสองพระนคร ยังอรร่วมห้องกันสององค์

ถัดนั้นสองมะโตโฉมตรู แล้วสองลิกูนวลหง
อันเหมาหลาหงิโฉมยง สององค์ไสยาในราตรี
บุษบาวิยดาน้องนั้น บรรธมด้วยกันทั้งสองศรี
ต่างภิรมย์ชมชวนพาที ที่ในแท่นที่ศรีไสยา
อิเหนากับสียะตราหนึ่งหรัด สองกระษัตริย์บรรธมข้างน่า
ทั้งสองพระองค์ทรงนัครา ไสยาร่วมแท่นบรรธมใน

ฯ ๘ คำ ฯ ตระ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นองค์อนุชาหลับไป พระมิได้สนิทนิทรา
จึงลอบเข้าไปแฝงฟัง ยังห้องสองศรีปิตหรา
ด้วยจะใคร่แจ้งใจในกิจจา สองกระษัตริย์จะว่าประการใด

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาทรงภพสบไสมย
จึ่งทูลพระเชษฐาชาญไชย น้องจะให้ตั้งการสยุมพร

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันก็ผันผ่อน
กล่าวรศพจนาอันสุนทร ฟังคำพี่ก่อนจะเสียที
จรกาซึ่งจะมาร่วมวงศ์ ชั่วทั้งรูปทรงแลศักดิ์ศรี
ดังเอาปิ่ดมาปนกับมณี ไม่ควรที่จะให้ครองกัน
ทั้งสุริวงศ์พงศ์เผ่าก็ต่ำกว่า จะเปรียบข้างภาราเขตรขัณฑ์
กับเมืองขึ้นของเราก็เท่ากัน แม้นเปนวงศ์เทวัญก็ตามที

ถึงสมบัติจะน้อยสักร้อยส่วน ก็ควรที่จะให้นางโฉมศรี
นี่ดังเจ้าแกล้งเอาบุตรี ไปทุ่มทิ้งเสียที่คงคาไลย

๏ ๘ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาทูลแจ้งแถลงไข
น้องนี้ก็จำนงจงใจ จะให้ครองกันตามประเพณี
แต่หากบุญไม่เคยคู่กัน จึ่งบันดาลให้ชายเอาตัวหนี
ดังหงษ์ไม่จงชลธี ราชสีห์หนีถ้ำสุรกาญจน์
เหมือนหมู่ภุมรังทั้งปวง ไม่เช่นห่วงด้วยพฤกษาสาร
สำหรับที่จะได้อัประมาณ จึ่งบิดผันบันดาลไปทั้งนี้
ซึ่งพระตรัสตรึกตรองน้องก็เห็น แต่จำเปนเหลือจะรับใส่เกษี
จะคิดอาไลยไยมี ตามที่วาศนาไม่เคียงควร

ๆ ๘ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันขันป่วน
จึ่งตรัสตอบความตามกระบวน ซึ่งอิเหนาหักหวนไปทั้งนี้
เพราะไม่ได้เห็นอะหนะบุษบา อันทรงโฉมโสภาประไพศรี
จึงไปเลี้ยงจินตะหราวาตี สำคัญว่าดีแต่โดยใจ
ประสาเด็กได้ภิรมย์สมหวัง ก็คลุ้มคลั่งพิศวงหลงใหล
บัดนี้น่าจะทุกข์ฤกฤไทย หาไม่ก็จะคืนกุเรปัน
ด้วยตัวได้ทำความผิด สุดที่จะคิดผ่อนผัน
พี่เห็นเศร้าศรีฉวีวรรณ น่าจะคร่ำครวญครันด้วยเสียใจ

จนผอมผิดรูปซูบทรงนัก ผิวภักตร์มัวคล้ำดำไหม้
กับเมื่อแรกมาถึงเวียงไชย เจ้าเห็นเปนกะไรอนุชา

๏ ๑๐ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาทูลตอบพระเชษฐา
น้องก็แจ้งในทีกิริยา แต่ได้ออกวาจาก็จนใจ
เมื่อไปเลียงจินตะหราวาตี ในหมันหยาธานีกรุงใหญ่
ได้อายประชาชนเปนพ้นไป จึ่งออกวาจาไว้แต่นั้นมา
ว่าใครขอก็จะให้ดังประสงค์ ไม่เสียดายสุริวงศ์อสัญหยา
พอจรกามากล่าวกัลยา สมดังปราถนาก็อวยไป
ครั้นเห็นอิเหนาก็เอนดู แต่มิรู้ที่จะทำเปนไฉน
ครั้นจะคืนวาจาก็อายใจ ด้วยได้ให้เขาแล้วก็จำจน

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ท้าวกุเรปันตอบอนุสนธิ์
ชรอยกรรมจึ่งจำบันดาลดล สำหรับจะไม่พ้นอัประมาณ
ด้วยอิเหนาเมามัวชั่วนัก หาญหักไม่ฟังว่าขาน
รักแต่ต่ำช้าสาธารณ์ ไม่รักวงศ์วารของตัว
แต่ก่อนบห่อนจะขัดคำ ทีนี้หนำใจที่รักชั่ว
เสียดายนักศักดิเราจะหมองมัว ดังหงษ์ไปกลั้วตระกูลกา
ข้างเจ้าจะคืนคำก็ไม่ได้ ข้างพี่ก็จนใจเปนหนักหนา
ทั้งนี้ก็ตามแต่เวรา เราอย่าควรคิดให้เคืองกัน

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สียะตราตื่นขึ้นก็โศกศัลย์
ไม่เห็นพระพี่ในที่นั้น ก็จรจรัลเที่ยวหาทันที

๚ ๒ คำ ๚

๏ พบองค์ก็ตรงเข้าสวมกอด พลางพลอดทูลถามพระพี่
มานั่งอยู่ไยในราตรี จึ่งยังไม่เข้าที่ไสยา
ว่าพลางฉุดไปให้บรรทม กอดเกี่ยวเกลียวกลมหรรษา
แล้วซักไซ้ไถ่ถามไปมา พระเชษฐาไปนั่งอยู่ไย

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมพิศมัย
จึ่งบอกว่าพี่ไม่สบายใจ ให้หนาวเหน็บไปทั้งอินทรีย์

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
เอาผ้ามาซ้อนทรงให้ทันที คลุมไปจนที่พระบาทา
อีกทั้งพระองค์ก็ขึ้นทับ แล้วกลับกอดซ้ายกอดขวา
อุ่นแล้วฤๅยังพระพี่ยา จงบอกน้องมาให้แจ้งใจ

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉลยไข
แม้นได้ผ้ารอยทรงองค์อรไทย มาห่มให้พี่จึ่งจะค่อยคลาย
ถึงจะห่มผ้าอื่นสักเท่าไร แล้วจะซ้ำผิงไฟก็ไม่หาย
ด้วยเย็นทั้งนอกกายในกาย ต่อคลายพี่จึ่งจะนิทรา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดขนิษฐา
รับสั่งยังคมพระพี่ยา ก็วิ่งมาทางห้องพระชนนี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ใครจะถามจะเรียกก็ไม่หยุด สดุดนางกำนัลสาวศรี
ตรงเข้าห้องสุวรรณทันที อัญชลีพี่นางทันใด
ทูลว่าน้องยืมสไบทรง ไม่ช้าจะมาส่งคืนให้
ว่าพลางชักผ้าจะพาไป นางบุษบาชิงไว้มิให้มา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางบาหยันเสนหา
หยิบผ้ามาถวายพระอนุชา จะปลอบว่าเท่าไรก็ไม่เอา
จนยกมาตั้งให้ทั้งพาน พระกุมารเมินเสียด้วยรู้เท่า
ก็ไม่วางผ้าทรงนงเยาว์ แต่เฝ้าฉุดชิงอยู่ไปมา

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดาเสนหา
ครั้นฟื้นตื่นจากนิทรา เห็นพี่นางพี่ยาชิงผ้ากัน
ให้กลุ้มกลัดขัดใจเปนพ้นนัก นงลักษณ์ลุกขึ้นขมีขมัน
เข้าหยิกตีพระพี่ยาพลัน ข่มเหงพี่นางนั้นด้วยอันใด
ว่าพลางเข้าช่วยแย่งยุด ชิงฉุดเอาผ้านั้นมาได้
สียะตราหนึ่งหรัดขัดแค้นใจ ก็ร้องไห้กลิ้งเกลือกไปมา

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์มะดีหวีดาหา
ได้ยินเสียงพระกุมารโศกา ก็ร้องว่ามาทันที
กลัวผ้าจะหรอไปฤๅไร จึงให้น้องร้องไห้อึงมี่
ไม่รู้ฤๅว่าสองพระภูมี เข้าที่บรรธมอยู่ด้วยกัน
ว่าพลางเสด็จลีลาศ จากอาศน์พรรณรายฉายฉัน
กรายกรย่างเยื้องจรจรัล ไปห้องสุวรรณนางโฉมตรู

๚ ๖ คำ ๚

๏ จึงว่าช่างไม่กลัวแต่สักนิด มิใช่ยังกิริดนักอยู่
ผิดชอบหนักเบาเจ้าย่อมรู้ เอนดูแม่จงให้อนุชา
ว่าพลางนางเปลื้องสไบทรง จากองค์พระบุตรีเสนหา
พระกุมารก็ช่วยพระมารดา ชิงผ้ามาได้ทันที

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
สรวลพลางทางว่ากล้าดี เมื่อกระนี้เปนไรไม่ฉุดไว้
ฉวยได้ชายผ้าก็พาวิ่ง ถ้าดีจริงมาชิงไว้ให้ได้
พระชนนีสรวลสันต์สำราญใจ พระกุมารตรงไปยังพี่ยา

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ จึงถวายสไบให้ทรง แล้วกรายทูลองค์พระเชษฐา
ทีนี้ได้สมดังจินดา นิทราเสียเถิดให้สำราญ

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมสานต์
กอดจูบลูบชมพระกุมาร เสนหาซาบซ่านอินทรีย์
หอมกลิ่นสไบบางที่นางทรง ยิ่งคนึงถึงองค์โฉมศรี
พระชมผ้านั้นต่างนางเทวี จึ่งค่อยคลี่คลายสบายใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองกระษัตริย์ทรงภพสบไสมย
ครั้นรุ่งแรงแสงสุริโยไทย ก็ออกท้องพระโรงไชยฉับพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ พร้อมหมู่โหราพฤฒามาตย์ เฝ้าแหนโดยขนาดหลายหลั่น
เสนาคาหากุเรบั้น อภิวันท์กรายงามสามลา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์ทรงภพคาหา
จึ่งมีสีหนาทบัญชา ตรัสสั่งโหราทันที
จงหาศุภฤกษ์สถาผล มงคลวันวารดิถี
วันใดจะได้ฤกษ์ดี จะตั้งการพิธีวิวาห์การ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนโหรรับราชบรรหาร
หยิบสมุดตำหรับกับกระดาน มาเทียบทานหารคูณทันที
เสร็จแล้วประนมบังคมทูล พระผู้ผ่านไอสูรย์เรืองศรี
สามค่ำย่ำรุ่งราตรี ฤกษ์ดีศรีสวัสดิวัฒนา

เปนกรรมของอิเหนากุเรปั่น จะได้ทุกข์โศกศัลย์หนักหนา
คลใจให้ขุนโหรา ที่ร้ายทายว่าเปนดีไป

ๆ ๖ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเปนใหญ่
จึงสั่งเสนาทันใด เร่งให้หมายกำหนดคืนวัน
สั่งเสร็จเสด็จยุรยาตร จากอาศน์พรรณรายฉายฉัน
กับพระเชษฐากุเรปั่น จรจรัลเข้าปราสาทรูจี

ๆ ๔ คำ ๆ เสมอ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาบดีศรี
จึงบัตรหมายรายการพิธี กำหนดไปโดยมีพระบัญชา

ๆ ๒ คำ ๆ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอสัญหยา
แจ้งว่าให้ตั้งการวิวาห์ พระราชาเพียงจะสิ้นสมประดี

ๆ ๒ คำ ๆ

ช้าปี่
๏ ทอดองค์ลงกับที่บรรจฐรณ์ เร่าร้อนฤไทยถึงโฉมศรี
โอ้ดวงดอกฟ้าสุมาลี ครั้งนี้กำหนดงานเห็นการจวน
ยอกรเบื้องซ้ายขึ้นก่ายภักตร์ สุดรักแสนเสียดายไม่หายหวน
นึกคนึงถึงนางครางครวญ ทรงกำสรวญสท้อนถอนใจ
อกเอ๋ยจะคิดไฉนดี จึงจะได้แก้วพี่มาพิศมัย
แต่เตือนเตือนก็เชือนเฉยไป เร่งแปลกเปลี่ยนใจเปนพ้นคิด

ถึงมะดีหวีมีเมตตา อันจะเสียวาจาก็เห็นผิด
จะเตือนไปกว่าจะสุดฤทธิ์ มิสมคิดไม่อยู่ไยดี

๚ ๘ คำ ๚

ร่าย ๏ จึงเรียกประสันตาเข้ามาสั่ง จงไปยังพี่เลี้ยงโฉมศรี
ให้เร่งทูลเตือนพระชนนี ว่าบัดนี้รับสั่งให้ตั้งการ

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ประสันตาร้อนใจดังไฟผลาญ
รับสั่งแล้วกราบบทมาลย์ ลนลานไปยังทวารา

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ พอเห็นยาหยันแต่ไกล ไอให้เหลียวแล้วพยักหน้า
ครั้นถึงจึงแถลงแจ้งกิจจา โดยดังบัญชาพระภูมี

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น นวลนางยาหยันสาวศรี
รับคำแล้วรีบจรลี ไปเฝ้ามะดีหวีทันใด

๚ ๒ คำ ๚ ชุบ

๏ ค่อยกระซิบทูลองค์นงลักษณ์ บัดนี้พระหลานรักพิศมัย
อาวรณ์ร้อนรนเป่นพ้นไป ใช้ให้ประสันตามาเตือน

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มะดีหวีร้อนใจใครจะเหมือน
แต่ล่อลวงนัดดาพาเชือน บิดเบือนเพียนผัดมาหลายที

ครั้งนี้ก็เห็นจวนการ จะหน่วงนานไปอีกก็ใช่ที่
ครั้นแจ้งตามจริงไปบัดนี้ ระเด่นมนตรีจะเสียใจ
แต่นิ่งนึกตรึกไตรไปเป็นครู่ มิรู้ที่จะผ่อนผันแก้ไข
อกเอ๋ยจะทำประการใด ขัดสนจนใจเป็นพ้นนัก
จึงตรัสแก่ยาหยันกัลยา ไปบอกประสันตาให้ประจักษ์
ซึ่งจะช่วยธุระหลานรัก สุดปัญญานักในครั้งนี้
แต่คอยคอยก็ไม่ได้ช่อง ซึ่งจะทูลลอองบทศรี
เจ้าจะคิดอ่านได้ฉันใดดี ก็ตามทีเถิดอย่าน้อยใจ

๏ ๑๐ คำ ๏

๏ บัดนั้น ยาหยันผู้มีอัชฌาไศรย
รับพระเสาวนีอรไทย ก็ออกไปยังที่ทวารา

๏ ๒ คำ ๏ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงเล่าถ้วนถี่ มะดีหวีทุกข์ร้อนด้วยนักหนา
อันจะช่วยนั้นสุดปัญญา ตามแต่ผ่านฟ้าจะคิดการ

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น ประสันตาครั้นได้ฟังสาร
ตกใจร้อนรนพ้นประมาณ ก็รีบลนลานมาทันใด

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงประนตบทเรศ ทูลเหตุจะแจ้งแถลงไข
มะดีหวีตัดมาไม่อาไลย จะคิดไปนั้นตามแต่ภูมี

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ฟังคั่งแค้นแสนทวี สลบลงกับที่บรรธม
ร้อระบายถ่ายถอนหฤไทย อกเอ๋ยทำไฉนจะได้สม
เห็นสุดรู้สุดฤทธิจะคิดชม เร่งร้อนอารมณ์ตรมใจ

๚ ๔ คำ ๚

โอ้ปี่ ๏ โอ้ว่าครานี้ณอกกู จะคงชีวิตรอยู่อย่าสงไสย
แม้นว่าแต่งการกันวันใด จะกลั้นใจให้ม้วยมรณา
เมื่อได้ต้องถือถึงมือแล้ว กลิ่นแก้วยังติดนาสา
เนื้อนวลนวลเนียนแอบอุรา ยังอุ่นอกพี่ยาไม่เว้นวาย
งามภักตร์งามโฉมประโลมจิตร ยังเตือนติดตาอยู่ไม่รู้หาย
บุญใดได้ต้องประคองกาย บาปใดพรากสายสมรไกล
ฤาปางก่อนเราเคยพรากสัตว์ ให้คู่เคล้าเขาพลัดฤาไฉน
เวรามาเตือนภูวไนย จึ่งพรากน้องไปให้จรกา
ฉุกใจได้คิดสิผิดนัก ไปพะวงหลงรักจินตะหรา
ประยูรหงษ์ไม่จงเจตนา ไปหลงชมสกุลกาว่าดี
โอ้แสนเสียดายสายสวาดิ์ ไม่สมมาดหมายมิ่งมารศรี
จะอาไลยไยเล่าแก่ชีวี ชาตินี้มิได้ชิดสนิทนวล
พระไม่สรงเสวยกระยาหาร ทรมานหม่นไหม้ให้หวน
ไม่ขึ้นเฝ้าเช้าค่ำแต่คร่ำครวญ พระทอดองค์ลงกำสรวญโศกา

๚ ๑๕ คำ ๚ โอด

ร่าย
๏ เมื่อนั้น ระเด่นดาหยนวงศา
ทั้งระเด่นสังคามารตา กับพี่เลี้ยงก็พากันเข้าไป

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงซึ่งห้องพระบรรธม ต่างถวายบังคมประนมไหว้
แล้ววิงวอนโลมเล้าเอาใจ เชิญให้เสวยโภชนา

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงโทมนัศา
จึงว่าเมื่อไม่สมดังจินดา จะกินโภชนาไปว่าไร
น้องจะใคร่กลั้นใจให้ดับจิตร สุดคิดที่จะทนทานได้
อันความร้อนรนเปนพ้นไป ดังนอนอยู่ในอัคคีกาล
หนักอกดังยกภูเขาหลวง มาทับทรวงให้แยกแตกฉาน
แม้นมาหม้วยมุดสุดปราณ ก็ดีกว่าทรมานไม่สมคิด

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดาหยนผู้ร่วมจิตร
จึงกราบทูลองค์พระทรงฤทธิ์ ถ้าพลั้งผิดจงทรงพระเมตตา
เชิญดำริห์ตริการไปดูก่อน อย่าเพ่อรอนชีวังสังขาร์
มะดีหวีมิทูลพระราชา ผ่านฟ้าจงเสด็จขึ้นไป
ทูลพระบิตุเรศมารดร สองพระองค์ผันผ่อนเห็นจะได้
อันพระขึ้นดาหาเวียงไชย เห็นจะไม่แขงขัดพจมาน

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีจึงตอบสาร
พี่อย่าคิดไปให้ป่วยการ น้องไม่หาญทูลพระภูธร
ด้วยคำรีห์แล้วถ้วนถี่ มิรู้ที่จะคิดผันผ่อน
เมื่อวันแรกเสด็จถึงนคร พระบรรธมบรรจฐรณ์ร่วมกัน
น้องนอนอยู่ที่ข้างน่า สองกระษัตริย์ตรัสมาเป่นคำมั่น
ได้ยินอยู่สิ้นทุกสิ่งอัน พลางรำพรรณเล่าแถลงให้แจ้งใจ
ไม่เห็นที่จะได้ดังใจคิด สุดรู้สุดฤทธิ์จะแก้ไข
จะคงครองชีวิตรไว้ไย ภูวไนยตรัสพลางทางโศกี

๚ ๘ คำ ๚ โอด

โอ้ปี่ ๏ เมื่อนั้น จึ่งองค์ระเด่นทั้งสองศรี
กับสี่พี่เลี้ยงผู้ภักดี กอดบาทภูมีเข้าโศกา
โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมเอ๋ย พระคุณเคยปถมเกล้าเกษา
ดังหนึ่งบิตุเรศมารดา บำรุงเลี้ยงมาไม่มีไภย
จะหาไหนได้เหมือนพระปิ่นเกล้า ตายแล้วเกิดเล่าไม่หาได้
แม้นพระสู่สวรรค์วันใด จะพากันบรรไลยไปตาม
อันพระเดชเลื่องฦๅระบือยศ ปรากฎใต้ฟ้าย่อมเกรงขาม
เสียด้วยทรงเยาว์เบาความ เพราะเวราติดตามมาทัน
พเอิญให้องค์ศรีปิตหรา โกรธาตัดรอนไม่ผ่อนผัน
ว่าพลางโศกาจาบัลย์ พากันร่ำไรไปมา

๚ ๑๐ คำ ๚ โอด

ร่าย
๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
ครั้นถึงวันตั้งการวิวาห์ ก็กะเกณฑ์ตรวจตราพร้อมกัน
โขนลครโหมโรงดึกก้อง ปรบไก่เทพทองคู่ขัน
ทั้งมงครุ่มผาลาสารพัน เสียงฆ้องกลองสนั่นทั้งกรุงไกร

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเร่งหม่นไหม้
ได้ยินเสียงฆ้องกลองก้องไป ยิ่งกลัดกลุ้มคลุ้มในวิญญา
ทั้งอดโภชนามาหลายวัน กำลังนั้นก็ถอยลงหนักหนา
วาตะปะทะขึ้นมา พระราชาไม่รู้สมประดี

๚ ๔ คำ ๚ โอด

๏ เมื่อนั้น จึ่งองค์ระเด่นทั้งสองศรี
กับพี่เลี้ยงผู้ร่วมชีวี เห็นระเด่นมนตรีสลบไป
ต่างตกใจวุ่นวิ่งหา หมอนวดหมอยามาแก้ไข
บ้างบอกอาการไปข้างใน ทูลไทบิตุเรศมารดา

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สองกระษัตริย์สุริวงศ์นาถา
ครั้นแจ้งแห่งข่าวพระลูกยา ตกประหม่าไม่เป็นสมประดี
ทั้งราชตระกูลประยูรวงศ์ กับสี่องค์อัคเรศมเหษี
ต่างรีบเสด็จจรลี ลงไปยังที่พระโอรส

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ สองกระษัตริย์นั่งแนบแอบองค์ สุริวงศ์พร้อมพรั่งทั้งหมด
พิศภักตร์ลูกรักแล้วรันทด ให้ประกอบโอสถเช่นโกลา
หมอนวดก็เข้านวดฟั้น หมอยาช่วยกันพร้อมหน้า
แก้ไขเท่าไรไม่เกลื่อนคลา พระยอดฟ้าแน่นิ่งไม่ติงกาย

๛ ๔ คำ ๛ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีกุเรปั่นขวัญหาย
คิดว่าโอรสาชีวาวาย ก็ทอดกายข้อนทรวงเข้าร่ำไร

๛ ๒ คำ ๛ โอด

โอ้ ๏ โอ้ว่าลูกรักของแม่เอ๋ย ทรามเชยผู้ยอดพิศมัย
เลี้ยงเจ้ามาจนจำเริญไวย แม่มิให้มดไต่ไรตอม
เช้าค่ำบำรุงผดุงเจ้า ขวัญเข้าแม่สุดแสนถนอม
บัดนี้วงศาก็มาพร้อม ห้อมล้อมขวัญแม่ผู้ปลื้มใจ
พ่อไม่ผินภักตร์มาทักทาย ตายจากแม่แล้วฤๅไฉน
มาทิ้งวิยะดาน้องไว้ หนีไปกระยาหงันชั้นฟ้า
มเหษีกุเรปั่นทั้งสี่ อีกประไหมสุหรีดาหา
ต่างองค์ก็ทรงโศกา ปิ้มว่าจะพินาศขาดใจ

๛ ๘ คำ ๛ โอด

ร่าย ๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเพียงตักไษย
ได้ยินแว่วเสียงโศกาไลย พระลืมไนยเนตรแลมา
เห็นสององค์ประไหมสุหรี อีกทั้งองค์ศรีบัตหรา
มเหษีทั้งสองภารา มานั่งล้อมโศการ่ำไร

พระค่อยเคลื่อนเลื่อนลุกพยุงองค์ มิใคร่จะดำรงพระกายได้
ยอกรอภิวันท์ทันใด แต่ยังไม่ออกโอษฐ์จำนรรจา

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันนาถา
ครั้นเห็นอิเหนาลูกยา ค่อยคลายโศกาก็ยินดี
ชวนพระอนุชาทรงเดช กับองค์อัครเรศมเหสี
ยุรยาตรนาดกรจรลี มาปราสาทมณีรจนา

๏ ๔ คำ ๏ เสมอ

ช้า ๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงปฤกษามเหสีโสภา บัดนี้นัดดายาใจ
เห็นเศร้าโศกสลดระทดนัก จะตั้งการลูกรักกะไรได้
เอนดูหลานขวัญจะบรรไลย จำจะงดไว้ให้เคลื่อนคลาย

๏ ๔ คำ ๏

ร่าย ๏ ตรัสพลางทางสั่งเสนี จงห้ามการพิธีทั้งหลาย
นัดดาป่วยไข้ไม่สบาย ให้หายแล้วจึงจะตั้งการ

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับราชบรรหาร
ออกมาสั่งทุกพนักงาน ให้งดการพระราชพิธี

๏ ๒ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
เข้าไปทูลระเด่นมนตรี ว่าบัดนี้ให้ห้ามสยุมพร

ซึ่งจะทรงโศกศัลย์อยู่นั้นไซ้ ใช่ที่จะได้ดวงสมร
จำจะคิดปลิดเปลื้องความร้อน ผันผ่อนด้วยกลอุบาย

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉาย
เห็นซอบระบอบบรรยาย พระค่อยเคลื่อนคลายโศกี
จึ่งว่าเจ้าว่านี้ซอบนัก พี่คิดว่าจะลักนางโฉมศรี
เจ้าจงอาสาพี่คราวนี้ ไปดูที่เถื่อนถ้ำทุกตำบล
อย่าให้ใกล้ไกลกับคาหา ให้พ้นแดนไปมาสับสน
ท่าทางเลี้ยวลับซอบกล อย่าให้เห็นเปนต้นทางไป
เราจะไว้นางที่นั่นก่อน จึ่งจะย้อนมาแก้สงไสย
แล้วพี่จะทูลลาคลาไคล ไปตามอรไทยเทวี
อันห้องคูหาอาไศรยนั้น ให้ทำด้วยสุวรรณมณีศรี
พวกโยธาจะไปทำถ้ำนี้ ดูที่ชำนิชำนาญงาน
ซึ่งจะเปนนายกองสารวัด เลือกจัดพลเรือนแลทหาร
พลพี่หมื่นหนึ่งเห็นพอการ กับบริวารของเจ้าบรรจบกัน
ตรัสพลางทางเปลื้องสังวาลทรง ประทานองค์อนุชาเฉิดฉัน
พี่ให้เจ้าพลางเปนรางวัล การนั้นให้แล้วในเดือนนี้

๏ ๑๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
คำนับรับสั่งด้วยภักดี อัญชลีแล้วสนองพระวาจา

พระอย่าโทมนัศขัดข้อง ธุระนี้ไว้น้องจะอาสา
กว่าจะเสร็จสมถวิลจินดา มิให้เคืองบาทาพระภูมิ

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมศรี
จึงสั่งสี่พี่เลี้ยงผู้ภักดี จงกำชับโยธีทั้งปวงไป
ถ้าใครจะไต่ถามหา ว่าสังคามารตาไปไหน
จงบอกว่าลาคลาไคล กลับไปรับแพทย์ที่ธารา
ด้วยมีหมอเมืองยักกะมาหงัน ผู้หนึ่งนั้นยิ่งยวดนักหนา
นับถือมาแต่พระไอยกา มนต์ยาเขาขลังกว่าทั้งเมือง
อันซึ่งโรคาเหมือนข้าเป็น ได้เคยเห็นแก้ไขปลดเปลื้อง
รักษารดมาเนืองเนือง พี่บอกเขาตามเรื่องอย่างนี้

ๆ ๘ คำ ๆ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงประณตบทศรี
ทูลว่าพระคิดสนิทดี น่าที่จะสมอารมณ์คิด
ซึ่งจะมิให้แจ้งแพร่งพราย ข้าน้อยทั้งหลายจะป้องปิด
ด้วยแยบยนต์อุบายให้มิด มิให้รู้ว่าคิดทำการ
เชิญพระระงับดับโศกา สรงเสวยโภชนากระยาหาร
ทูลแล้วประณตบทมาลย์ มาเร่งรัดจัดทหารด้วยพลัน

ๆ ๖ คำ ๆ เสมอ

๏ เลือกล้วนชำนาญการช่าง ,รอบรู้ต่างต่างตัวขยัน
เครื่องมือสำหรับมือครบครัน เร่งรัดจัดสรรไว้พร้อมเพรียง

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนหมื่นนายไพร่ไม่หลีกเลี่ยง
จัดแจงหายคอนผ่อนเสบียง ไม่ทันเที่ยงก็ยกยาตรา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาขนิษฐา
ยอกรถวายบังคมลา กลับมาที่อยู่ทันที

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นรุ่งเช้าก็เข้าที่สรง แต่งองค์ทรงเครื่องเรืองศรี
มาทรงสินธพพาชี ออกจากบุรีรีบจร

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นไปพบพวกพลที่ล่วงน่า ก็พากันเที่ยวมาทุกสิงขร
เที่ยวดูคูหาพนาดร แรมนอนค้างคืนอยู่ในไพร

ฯ ๒ คำ ฯ

สระบุหร่ง ๏ มาพบถ้ำหนึ่งระโหฐาน เชิงชานดูซอยอัชฌาไศรย
ท่าทางคดค้อมอ้อมไป ศิลาใหญ่ติดตั้งบังลับ
แลไปไม่เห็นเปนคูหา ดังภูผาทั้งแท่งแกล้งปรับ
ที่ง่ำเงือมซ่งอ่อนซ้อนซับ เลี้ยวลับซอยกลเปนพ้นไป
ในคูหานั้นมีชั้นช่อง เปลวปล่องส่องแสงอุไทยไข
ศิลาย้อยดังห้อยภูไว้ น้ำใสไหลหยัดอยู่อัตรา

ข้างงามงอกดังดอกอัจกลับ ซ้อนสลับลายเล่ห์เลขา
พ่างพื้นรื่นรายจำเริญตา มีแผ่นศิลาเปนบัลลังก์
พระเดินลดเลี้ยวเที่ยวชม ด้วยสมดังในฤๅไทยหวัง
แล้วเสด็จหยุดประทับยับยั้ง พลางสั่งให้ช่างถ่ายอย่างไว้

๚ ๑๐ คำ ๚

ร่าย ◎ แล้วสั่งพี่เลี้ยงให้กะเกณฑ์ ถางที่บริเวณป่าใหญ่
ตั้งแต่ปากถ้ำกำหนดไว้ ให้ได้ห้าเส้นเปนขอบคัน
แล้วทำรถน้อยน้อยน่ารัก พอกำลังคนชักผายผัน
ทั้งมิ่งไม้ปลูกไว้ให้หลายพรรณ ให้เหมือนหนึ่งสตาหมันในบุรี

๚ ๕ คำ ๚

◎ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงประนตบทศรี
รับสั่งแล้วรีบจรลี ออกมายังที่จะทำงาน

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

◎ เกณฑ์กันปันปักฉลากให้ นายไพร่พลเรือนแลทหาร
สารวัดนายหมวดตรวจการ ให้มีมีดพร้าขวานมาทุกนาย

๚ ๒ คำ ๚

◎ บัดนั้น นายมุลขุนหมื่นทั้งหลาย
ชิงน่าที่ซึ่งไม่มีไม้ราย ทั้งบ่าวทั้งนายก็ช่วยกัน
ข้างถากข้างถางข้างตัดรอน ข้างขุดข้างค่อนทอนบั่น
ข้างลิดก้านรานระฉะพัน ตอนั้นให้รุมสุมไฟ

แล้วปรายรายรื่นพื้นทรายแดง ทั้งที่แจ้งที่ร่มไม้ใหญ่
เลือกสรรทุกพรรณมิ่งไม้ ที่ทรงดอกผลใบอรชร
มาปลูกลงไว้รายเรียบ เปนระเบียบตามเชิงศิงขร
ร่มชิดมิดแสงทินกร หอมขจรตระหลบด้วยมาลี

๏ ๘ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
จึงเสด็จด้วยหมู่เสนี ไปตรวจตราน่าที่ทั้งปวง

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ ให้ตั้งพลับพลาแลโรงช้าง ที่หว่างต้นไม้ใหญ่หลวง
สั่งพี่เลี้ยงเสนาทุกกระทรวง ให้หาห้วงแนวน้ำลำธาร

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงคำนับรับบรรหาร
ออกมาสั่งสี่ตำรวจพนักงาน ตามบัญชาการพระภูธร
ปลูกตำหนักพลับพลาอาไศรย ที่ต้นไทรใต้เงื้อมศิงขร
ร่มรังบังแสงทินกร ทรงดอกหอมขจรจับใจ
แล้วให้ถางทางไคลคลา ลงไปธารท่าธาราไหล
ครั้นเสร็จก็กลับเข้าไป ทูลให้จะแจ้งแห่งคดี

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
ฟังพี่เลี้ยงทูลก็ยินดี จึงเสด็จจรลีดำเนินมา

เที่ยวดูเร่งรัดจัดการ　คิดอ่านที่จะทำคูหา
ครั้นบ่ายชายแสงสุริยา　ก็ตรงไปยังท่าท้องธาร

๏ ๔ คำ ๏ เสมอ

พระทอง
๏ ครั้นถึงพระจึงเสด็จลง　ซุ่มแช่พระองค์สรงสนาน
กับพี่เลี้ยงเสนบริวาร　สำราญวิญญาในวาริ
บ้างสาดซัดบัดคมิ ย่ะยุดกัน　สำรวลสรวลสันต์เกษมศรี
ผลักกันเข้าสู้ชลธี　วิ่งหนีล้อมไล่อลวน
น้ำนั้นพัดนั้นฟุพพุ่ง　เปนละอองฟองฟุ้งดังฝอยฝน
บ้างคาดโดนโจนมาแต่เบื้องบน　ไหลหลั่งถั่งล้นลงท้องธาร
แม้นสองกระษัตราได้มาเห็น　ประพาศเล่นแล้วลงสรงสนาน
จะได้เด็ดโกสุมภ์ที่ตูมบาน　ประทานให้แก้วกัลยา
พระให้เก็บกรวดมณีสีต่างต่าง　จะถวายกับอย่างคูหา
พลางชวนพี่เลี้ยงแลเสนา　ลีลาเที่ยวประพาศหาดทราย

๏ ๑๐ คำ ๏ เพลง เจรจา

ร่าย
๏ สรงเสร็จเสด็จขึ้นจากธาร　ก็ดาหยันยกพานภูษาถวาย
ผลัดสรงทรงสุคนธ์ขจายอาย　กลิ่นขจายหอมฟุ้งจรุงใจ
แล้วกลับคืนมาสถาหมัน　ให้เร่งปลูกพรรณไม้ใหญ่
เอาเชือกชักผูกขึ้นจึงหวะไว้　แล้วคลาไคลเข้าถ้ำทันที

๏ ๔ คำ ๏ เสมอ

๏ เที่ยวดูหมู่ช่างให้ทำการ ทุกสถานแห่งห้องคีรีศรี
พี่เลี้ยงกับองค์พระภูมี บัญชาชี้ติเตียนเปลี่ยนแปลง

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด
๏ อันพื้นผาที่ฝาผนังนั้น หุ้มสุวรรณจำหลักลายพรายแสง
เปนรูปสัตว์อัดเมียงพลิกแพลง บานทวารก้านแย่งประดับพลอย
เพดานดาวสุวรรณเปนชั้นช่อง ประทีปทองชวาลาระย้าห้อย
แท่นแก้วกุดั่นบัลลังก์ลอย มีสายร้อยวิสูตรรูดวง
ฉากพับลับแลกระจกตั้ง คั่นฝาศิลายังเป่นห้องสรง
เปนภู่ห้อยย้อยหยัดวารีลง บ้างพุ่งตรงดังสายสุหร่ายริน
พระให้ทำอ่างทองรองธารา บุบผาลอยอบตระหลบกลิ่น
ที่ลาดลุ่มให้ทุ่มถมดิน พื้นดาดเงินสินทั้งถ้ำนั้น
แม้นสองกระษัตราได้มาชม จะปรีดาภิรมย์เกษมสันต์
บรรดาช่างพระให้รางวัล การนั้นเร่งรัดอยู่อัตรา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

ร่าย
๏ ครั้นพระสุริยาอัยฎงค์ เลี้ยวลับพุ่มพงพฤกษา
เสด็จจากถ้ำทองรจนา ขึ้นยังพลับพลาพนาลี

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

จรเข้หางยาว
๏ กิดาหยันหมอบกรานอยู่งานพัด พระบรรธมโสมนัศอยู่ในที่
บุหลันเลื่อนลอยฟ้าไม่ราคี รัศมีส่องสว่างดังกลางวัน
พระนิ่งนึกตรึกไตรไปมา ที่จะแต่งคูหาสตาหมัน
ปานนี้พระองค์ทรงธรรม์ จะนับวันเคร่าคอยทุกเวลา

ครั้นล่วงเข้ายามดึกสงัด　　สงบเงียบเสียงสัตว์ทุกภาษา
วังเวงวิเวกวิญญา　　พระนิทราหลับไปในราตรี

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

ร่าย ◎ บัดนั้น　　ฝ่ายเจ้าพนักงานทุกน่าที่
เร่งกันทำการเปนโกลี　　ทั้งในราตรีทิวาวัน
ที่แต่งถ้ำก็ทำไม่หยุดพัก　　ฉลุฉลักลายเลิศเฉิดฉัน
ที่ปลูกต้นไม้ในสวนนั้น　　เกณฑ์กันรดน้ำวุ่นไป
ที่ต้นไหนตายก็ให้ผลัด　　เร่งรัดกันหามาปลูกใหม่
ทำทั้งระแทะทองอำไพ　　ไว้ในสวนเสร็จดังบัญชา

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ช้า ◎ เมื่อนั้น　　สังคามารตาขนิษฐา
ไสยาศน์เหนืออาศน์อลงการ์　　ในสุวรรณพลับพลารูจี
ครั้นดาวเดือนเลื่อนลับอับแสง　　อรุณแรงเรื่อเรืองรัศมี
บรรธมตื่นฟื้นฟังดนตรี　　ประโคมยามองมี่นี่นั้น
ประสานเสียงสำเนียงดุเหว่าแว่ว　　ไก่แก้วกางปีกกระพือขัน
บุหรงร้องพร้องเพรียกไพรวัน　　ตื่นตาหากันทั้งดงดาล
น้ำค้างพร่างพรมพฤกษา　　เยือกเย็นกายาโยธาหาญ
พระพายรำเพยพัดพาน　　พากลิ่นสุมามาลย์ตระหลบมา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย ๏ พระเสด็จจากแท่นบรรจง สระสรงทรงเครื่องโอ่อ่า
กรายกรกุมกฤชฤทธา ออกนั่งยังน่าพลับพลาไชย

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงบังคมประนมไหว้
ทูลว่าอันการทั้งปวงใช้ แล้วเสร็จโดยในพระบัญชา
เชิญเสด็จคืนเข้านัคเรศ พระทรงเดชจะละห้อยคอยหา
แต่ยกออกจากภารา กำหนดมาครบเดือนในวันนี้

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
จึงสั่งพี่เลี้ยงผู้ภักดี พี่จงไปเก็บใบไม้มา
สุดแต่กินได้แล้วไม่เลือก ทั้งรากทั้งเปลือกพฤกษา
ประสมใส่ในหม้อให้เหมือนยา คอหม้อปิดตราประทับไว้
ลงยันต์ประจำทั้งสี่ทิศ ตองปิดแล้วไขว่เฉลวใส่
ชำมรงค์ผูกคอสามใบ ตีค่ายาไว้ห้าชั่งทอง
แล้วพี่จงแบ่งโยธา ไว้พิทักษ์รักษาคูหาห้อง
ภายนอกให้ระวังนั่งกอง อยู่ป้องกันไภยในไพรวัน
บรรดาเหล่าเผ้าสวนให้พวนดิน พฤกษาทั้งสิ้นในสวนขวัญ
แม้นตายจะเอาโทษทัณฑ์ จงกำชับกันทั้งไพร่นาย
อย่าให้ใครเที่ยวไปมา พูดจากับคนทั้งหลาย
การนี้อย่าให้แพร่งพราย รู้เงาเงื่อนสายสิ่งใด

๚ ๑๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอัชฌาไศรย
รับสั่งพระอนุชาชาญไชย บังคมไหว้แล้วลามาทันที

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงเกณฑ์พหลโยธา พันหนึ่งอยู่รักษาคีรีศรี
แล้วตั้งนายหมวดล้วนตัวดี สำหรับที่บัญชากิจการ
สั่งทั่วตัวนายทุกคน ให้กำชับพวกพลทวยหาญ
ตรวจตรารักษาอุทยาน โดยดังพจมานพระน้องยา
แล้วจัดพหลโยธี ตามที่ตำแหน่งซ้ายขวา
สำหรับจะกลับเข้าภารา เสร็จในเวลาทิวาวัน

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเฉิดฉัน
ครั้นบ่ายชายแสงสุริยัน พรั่งพร้อมพลขันธ์โยธี
จึงเข้าที่สระสรงทรงเครื่อง อร่ามเรืองด้วยดวงมณีศรี
ขึ้นทรงสินธพพาชี ออกจากคีรีรี่รีบมา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ พอสายัณห์ก็บรรลุถึง ยังซึ่งพระนครคาหา
ลงจากพาชีลีลา ตรงมาที่อยู่พระภูธร

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ สั่งให้พี่เลี้ยงแยกพานยา นำน่าภูวไนยไปก่อน
แล้วพระจึงค่อยบทจร เข้าไปซ่อนสลักรกับยาหา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　　　　　　　พระสุริวงศ์พงศ์อสัญแดหวา
ครั้นเห็นสังคามารตา　　　　พระแย้มยิ้มปรีดาปราไสไป
น้องรักของพี่ผู้ร่วมจิตร　　　ยังเสร็จสมคิดฤๅไฉน
เจ้าไปดีฤๅมีเหตุไภย　　　　พี่ตั้งใจคอยท่าทุกนาที

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　　　　　　　สังคามารตาเรืองศรี
นบนิ้วอภิวันท์อัญชลี　　　　สนองความตามมีพระบัญชา
พระอย่าทุกข์ทนหม่นไหม้　　ที่นี้ได้สมดังปราถนา
ทูลพลางถวายอย่างที่เขียนมา　ชี้แจงทางท่าทุกประการ

๏ ๔ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　　　　　　　ระเด่นมนตรีใจหาญ
ชื่นชมภิรมย์สำราญ　　　　ซาบซ่านโสมนัศในหัทไทย
ดังระเด่นสังคามารตา　　　เอาอำมฤตย์ฟ้ามารดให้
ที่เจ็บป่วยก็คลายหายไป　　พระลุกนั่งขึ้นได้ด้วยยินดี

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น　　　　　　　　ประสันตาประนตบทศรี
ทูลว่ายาต้มขนานนี้　　　　ขยันดีมีคุณพ้นกำลัง
ยังมิทันเสวยสักเวลา　　　แต่ยกหม้อยาเข้ามาตั้ง
ก็เหือดหายคลายโรคที่รึงรัง　เสด็จนั่งขึ้นได้ด้วยง่ายดาย

ดูเหมือนหนึ่งไม่ประชวรนัก ไม่พักพยาบาลก็พลันหาย
ชีวิตเราทั้งนี้จะรอดตาย ด้วยกลิ่นอายยาทิพย์พระน้องยา

๏ ๖ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญหรรษา
ยิ้มแล้วจึงกล่าววาจา แต่ประสันตานิ่งมาช้านาน
เห็นจะอัดอั้นใจไหม้หมก ดังอกจะแยกแตกฉาน
พึ่งได้คายพิศม์ค่อยสำราญ คนอะไรสามาญเช่นนี้

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
จึงทูลไปด้วยใจภักดี พระรักษาอินทรีย์ให้เคลื่อนคลาย
แล้วเสด็จขึ้นเฝ้าภูวไนย ทูลให้ตั้งการนางโฉมฉาย
เห็นจะสิ้นถวิลยินร้าย อย่าให้คนทั้งหลายสงกา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอสัญหยา
แต่ประชวรอยู่กว่าเดือนมา พระมิได้ลีลาไปแห่งใด
อันข้อพระบาทนั้นปลกเปลี้ย เพลียไปไม่ย่างดำเนินได้
จึงสั่งให้ผูกราวขึ้นไว้ พระยุดราวเดินไปเดินมา

๏ ๔ คำ ๏ โล้ เจรจา

๏ ทั้งหยูกยาอยู่งานนวดฟั้น กลางคืนกลางวันเร่งรักษา
ทั้งสรงทั้งเสวยโภชนา สักห้าหกวันก็บันเทา

ยังไม่ปรกติเหมือนแต่หลัง พระสั่งจะเสด็จขึ้นไปเฝ้า
จึงทรงอุสงหงันอันเพริศเพรา เสด็จเข้าไปยังวังใน

๏ ครั้นถึงจึงหยุดเสลี่ยงลง พระเดินดำรงองค์มิไคร่ไหว
เข้าในพระโรงคัลทันใด ยังคมไหว้สองกระษัตริย์ชิดชิด

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
เห็นพระโอรสร่วมชีวี ภูมิปราไสด้วยความรัก
พ่อเห็นโรคาอาการ ครั้งนี้เจ้าพานจะป่วยหนักหนัก
ซูบผอมวิปริตผิดภักตร์ ไม่เห็นเลยว่าจักหายพลัน
เปนเดชะบุญเจ้าหนักหนา พึ่งยาเมืองชีกะมาหงัน
พระสั่งให้ประทานรางวัล ยาเขากวดขันเปนพ้นไป
ลูกยาอย่าเพ่อขึ้นมาก่อน โรคร้อนจะกำเริบมาใหม่
สั่งเสร็จเสด็จคลาไคล เข้าในห้องที่ศรีไสยา

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
เสด็จจากพระโรงรัตนา กลับมาที่อยู่พระภูมิ

๏ แต่ไม่ขึ้นเฝ้าเปนหลายวัน พระทรงธรรม์คนึงถึงโฉมศรี
ได้ชมแต่สไบบางต่างเทวี ค่อยคลายคลี่อาวรณ์ร้อนฤไทย

พระตริกตรองโดยอุบายสายสน เล่ห์กลที่จะลักเห็นจักได้
จึงสั่งให้ผูกอาชาไนย ทรงไปเฝ้าสองกระษัตรา

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงพระโรงรัตน์รูจี เสนีเฝ้าแหนอยู่แน่นหนา
พระเข้าไปบังคมคัลวันทา แล้วทูลท้าวดาหาฤทธิไกร
พระองค์ได้เคืองบทเรศ ต้องงดการเปนเหตุเพราะหลานไข้
บัดนี้ค่อยคลายสบายใจ ขอให้หาฤกษ์ตั้งการ

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีบัตหราได้ฟังสาร
ยิ้มแล้วจึงกล่าวพจมาน อันอะหนะว่าขานทั้งนี้
จะจริงจังดังนั้นฤๅฉันใด ครั้นจะให้ตั้งการภิเศกศรี
แล้วโรคาจะกลับยายี จะต้องเลิกพิธีเปนสองครา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีโอรสา
ได้ฟังพระราชบัญชา ก้มหน้ายิ้มแล้วก็ทูลไป
บัดนี้กรุงกระษัตริย์ทุกเขตรขัณฑ์ มาพร้อมกันจะทำการใหญ่
จะขัดสนอาหารกันดารไป ไพร่ฟ้าจะได้เดือดร้อน
อันซึ่งโรคนั้นค่อยบันเทา พระขึ้นเกล้าจงคิดผันผ่อน
ขอให้ตั้งการสยุมพร เสร็จแล้วจะได้จรไปธารา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น กรุงกระษัตริย์ซึ่งเฝ้าอยู่พร้อมหน้า
ทั้งอำมาตย์หมู่ราชเสนา ฟังว่าก็อัศจรรย์ใจ
ด้วยถ้อยคำระเด่นมนตรี เห็นผิดท่วงทีน่าสงไสย
ต่างฉงนสนเท่ห์เปนพ้นไป เหตุไฉนจึ่งทูลดังนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริวงศ์เรืองศรี
จึ่งตรัสสั่งโหราธิบดี ให้หาฤกษ์พิธีวิวาห์การ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนโหรรับราชบรรหาร
คูณควณตามทำเนียบเทียบทาน โดยวารศุภฤกษ์เวลา
ด้วยระดูใช่คู่นางโฉมยง พเอิญองค์ปะตาระกาหลา
ดลใจให้ขุนโหรา ฤกษ์ร้ายทายว่าเปนวันดี
แล้วประนมก้มเกล้ากราบทูล นเรนทร์สูรขึ้นภพเรืองศรี
อันซึ่งฤกษ์ราชพิธี ยังสามราตรีดีนัก

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริวงศ์ทรงศักดิ์
จึ่งสั่งให้ตั้งการลูกรัก ตามลักษณฤกษ์เวลา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกษา
ออกจากพระโรงรจนา มาสั่งตามบัญชาพระภูมี

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงทูลสองกระษัตริย์ธิบดี　　พรุ่งนี้ขอถวายบังคมลา
ไปตั้งทัพแรมอยู่ในไพร　　ล่าไล่มฤคแลปักษา
มาถวายกว่าจะเสร็จการวิวาห์　　จึงจะกลับเข้ามายังธานี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　สองกระษัตริย์สุริวงศ์เรืองศรี
คิดเห็นว่าระเด่นมนตรี　　จะแกล้งหนีไปย้ำให้พาใจ
พระมิได้ทานทัดตรัสห้าม　　เจ้าจะไปก็ตามอัชฌาไศรย
แต่อย่าควบขับอาชาไนย　　ให้แต่ทหารไล่มฤคี
ส่งเสร็จเสด็จเข้ามา　　ยังปราสาทรัตนาเรืองศรี
ทุกกรุงกระษัตริย์ก็ยินดี　　อัญชลีแล้วกลับไปพลับพลา

๚ ๖ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีกับหรรษา
พระเสด็จยุรยาตรจากศาลา　　กลับมาเข้าห้องบรรธมใน

๚ ๒ คำ ๚

๏ จึงเรียกระเด่นทั้งสองศรี　　กับพี่เลี้ยงทั้งสี่เข้ามาใกล้
จึงแจ้งความตามที่ดำริห์ไว้　　เราจะไปอยู่ยังอรัญวา
เมื่อวันจะเข้าลักนางนั้น　　จงเกณฑ์พวกพลขันธ์อาสา
ให้ครบสามหมื่นโดยตรา　　มีเครื่องสรรพาวุธทั้งปวง
ไปทางกะหมังกุหนิงก่อน　　แล้วย้อนมาล้อมเมืองหลวง
ให้หมู่ทหารทุกกระทรวง　　ร้องเปนคำลวงชาวบุรี

ถ้าได้ทีให้ตีกลองศึก โห่ร้องก้องกึกอึงมี่
ระดมยิงปืนไฟเปนโกลี ทำทีดังจะเข้าชิงไชย
แล้วจึงให้ร้องก้องประกาศ อย่าให้ราษฎรสงไสย
ดังไพรีที่แตกหนีไป ผูกใจมาทำอหังกา
อันตัวระเด่นดาหยน จงคุมพวกพลอาสา
อยู่ทำการใหญ่ในภารา พี่อย่าเพ่อตามน้องออกไปไพร
อย่าเดินมาเดินไปให้ใครเห็น ทำเปนพิกลดังคนไข้
ครั้นถึงวันสัญญาเมื่อไร จึ่งรายพลไว้ทุกโรงงาน
ถ้าได้ยินเสียงกลองแลเสียงปืน ชาวเมืองก็จะตื่นแตกฉาน
แม้นเห็นพลกล่นเกลื่อนไปจับการ ให้ทหารเราปลอมเข้าจุดไฟ
สิ้นทุกโรงงานมหรศพ แล้วหลีกหลบอย่าให้เขาจับได้
พี่เลือกในที่เคยไว้ใจ กำชับกันให้จงทุกคน
ข้าจะแต่งตัวปลอมเปนจรกา เข้าหานางเมื่อเวลาสับสน
ว่าจะพาหนีไฟไปให้พ้น พี่จะเห็นเล่ห์กลฉันใดดี

ฯ ๒๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สองระเด่นสุริวงศ์เรืองศรี
จึ่งทูลว่าอันพระดำริห์นี้ ข้าน้อยเห็นดีทุกประการ
จะเสด็จขึ้นฉิมยามเวลา จะเร่งจัดโยธาทวยหาญ
ทูลแล้วประนตบทมาลย์ ออกมาตรวจการพร้อมกัน

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ เจรจา

ช้างประสานงา ๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
ในจิตรให้คิดผูกพัน ที่จะไปอรัญวาไลย
แต่ปฐมยามก็ไสยาศน์ สำราญราชภิรมย์ผ่องใส
ตรึกตราอยู่ที่จะคลาไคล ไม่หลับเลยจนได้เวลากาล

๚ ๔ คำ ๚

ร่าย ๏ ครั้นนาฬิกาย่ำยามสอง สนั่นเสียงพาทย์ฆ้องประโคมขาน
เสด็จจากแท่นรัตน์ชัชวาลย์ เข้าที่สรงสนานสาคร

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

โทน ๏ ทรงขันสุวรรณตักวารีรด น้ำดอกไม้ใสสดเกสร
เสร็จทรงสุคนธ์กลิ่นขจร สนับเพลาเชิงงอนงามทรง
ภูษาลายชายช่อสามชั้น เขียนสุวรรณไว้วางหางหงษ์
ห้อยน่าตาดทองฉลององค์ เจียรบาดบรรจงครุยแครง
ทองกรพาหุรัดตรัจเตรีจ สังวาลเพ็ชรประดับระยับแสง
ทับทรวงดวงกุดั่นจินดาแดง ตาบทิศพิศแพลงงามพลอย
ทรงธำมรงค์เพ็ชรมงกุฎแก้ว กรรเจียกจรพรายแพร้วอุบะห้อย
กุมกฤชฤทธิไกรใช่น้อย แล้วคลาศคล้อยมาขึ้นมโนไมย

๚ ๘ คำ ๚ เชิดฉิ่ง

โทน ๏ ม้าเอยม้าทรง สินธพชาติอาจองสูงใหญ่
เยืองยกยกเท้าว่องไว ดังไกรสรสีหราชจรลี
ม้วนข้อย่อท้ายเปนท่ารำ ถูกน้อยซอยย่ำอยู่กับที่
ผูกเครื่องเรืองรัตน์รูจี ห้อยภู่จามรีพรายพรรณ

อันม้าเซงนั้นพวกอาสา ม้าทหารแห่น่าแซงขัน
ม้าพี่เลี้ยงเคียงม้าพระทรงธรรม์ แล้วม้ากิดาหยันตามไป
สังคามาระตาเปนม้านำ ทางถ้ำแดนดงไม่หลงใหล
น่าหลังคั่งคนคบไฟ ส่องสว่างมาในไพรพง

๚ ๘ คำ ๚ เชิด

สามไม้ ๏ พระวิโยคโศกเศร้าเปล่าเปลี่ยว ดังมาเดียวลิ่วโลดตลึงหลง
จนสายถือที่พระหัตถ์ก็พลัดลง จึ่งค่อยคงคืนสมประดิคาล
กระจ่างแจ้งแสงเทียนโคมส่อง เหมือนเมื่อน้องเสี่ยงเทียนอธิฐาน
ลมพัดเพลิงดับอนธการ ประมาณเหมือนต้อนค้างคาวดับไฟ
กลิ่นลำดวนหวนหอมเหมือนกลิ่นเจ้า ที่คลึงเคล้าชมชิดยังคิดได้
เดือนดับลับเมฆมืดไป เหมือนมืดในวิหารบนคีรี
แว่วเสียงสำเนียงดุเหว่าร้อง เหมือนเสียงน้องร้องทูลมะดีหวี
วังเวงใจในเวลาราตรี จนแสงทองส่องศรีสว่างฟ้า

๚ ๘ คำ ๚

ม้าย่อง ๏ ไก่ขันกระชั้นฉ่ำเฉื่อย บุหรงเรื่อยร้องรับจับพฤกษา
เห็นนางนวลนึกนวลวนิดา นวลภักตราน้องลอองนวล
เบญจวรรณเหมือนวันเมื่อเข้าเฝ้า ได้เห็นเจ้าต้องใจฤๅไทยหวน
นกกะแลแลลับพี่ขับครวญ แลตามทรามสงวนจนลับตา
กระลุมภูจับเจ่าที่เขาใหญ่ เหมือนเมื่อไปไช้บนบนภูผา
แอ่นเคล้าเคล้าคู่บินมา เหมือนเคล้าเคียงกัลยาประคองพาน

จากกะพรากจากรังเร่ร้อง เหมือนจากน้องมาในไพรสาณฑ์
ครวญคนึงถึงยอดเยาวมาลย์ พลางเร่งหวยหาญคลาไคล

๏ ๘ คำ ๏ เชิด

ร่าย
๏ จนสายแสงสุริศรีรวิวร ไม่หยุดหย่อนรีบมาในป่าใหญ่
จึ่งถามพระอนุชาผู้ร่วมใจ ยังเท่าไรจะถึงซึ่งคีรี

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
จึ่งบังคมทูลพลันทันที ยังโยชน์หนึ่งจะถึงที่ทำไว้

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมพิศมัย
ได้ฟังพระอนุชายาใจ ก็ขับอาชาในยรีบจร

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ ยังทางพอเต็มพักม้า จะไปปากคูหาศิงขร
ถึงป่าชัฏชายพงดงดอน สั่งให้หยุดนิกรโยธี
แล้วจึงกล่าวรศพจนาดถ์ สั่งพี่เลี้ยงราชทั้งสี่
ที่นี่เห็นซอยกลดี จงตั้งที่ประทับพลับพลาไชย
จะอาใศรยอยู่นี่เปนที่มั่น พี่เกณฑ์กันให้เอาใจใส่
เมื่อจะไปยังถ้ำที่ทำไว้ เราจะไปแต่สี่สิบม้า

๏ ๖ คำ ๏

๏ บัดนั้น　　　　　　　　พระพี่เลี้ยงประนมก้มเกษา
รับสั่งภูวไนยแล้วไคลคลา　　ออกมานั่งใต้ต้นไทรพลัน

๚ ๒ คำ ๚

๏ จึงสั่งนายกองทั้งสี่　　　เร่งรัดบัดนี้ขมีขมัน
ตั้งตำหนักพลับพลาในอารัญ　ให้แล้วทันบัญชาอย่าช้าการ

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น　　　　　　　　นายกองตัวดีทั้งสี่ด้าน
รับคำพี่เลี้ยงแล้วลนลาน　　มาเร่งกันทำการวุ่นไป
บ้างถากเสาเกลาไม้กรองคา　ปลูกตำหนักพลับพลาที่อาไศรย
ทำเฉลียงเคียงติดกับต้นไม้　ระบัดใบบังแสงสุริยันต์
หลังคาคาดแดงแผงเพดาน　　ผูกม่านทอดที่มุ่ลี่กั้น
ที่สรงที่เสวยเกยสุวรรณ　　ทิมที่กิดาหยันเสนี
มีเพิงพลเรียงรอบขอบค่าย　โรงรายริมทางหว่างวิถี
แทบใกล้ธารท่าวารี　　　　เสร็จโดยดังมีพระบัญชา

๚ ๘ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น　　　　　　　　พระพี่เลี้ยงผู้มียศถา
ครั้นสำเร็จเสร็จสรรพที่พลับพลา　แล้วสั่งเสนาข้าราชการ
จงกะเกณฑ์กันทุกหมู่หมวด　ให้ตรวจตราราพลทวยหาญ
วางกองป้องกันไภยพาล　　ตั้งด่านร้านเพลิงรายไป
ให้มีนายหมู่หมวดกวดขัน　ช่วยกันระวังเอาใจใส่
ไม่เหมือนครั้งก่อนอย่านอนใจ　จะพากันบรรไลยด้วยอาญา

แล้วผูกพาชีพระที่นั่ง พร้อมทั้งม้าทหารอาสา
กำหนดคนขี่สี่สิบม้า โดยดังบัญชาพระทรงธรรม์

๏ ๔ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวากระยาหงัน
ครั้นบ่ายชายแสงสุริยันต์ จรจรัลมาทรงพาชี

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ จึงสั่งสังคามารตา ให้นำมรคาพนาศรี
เดินดัดลัดดงพงพี จรลีข้ามธารด่านดอน

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ พอเต็มพักม้าก็มาถึง ป่าซึ่งใกล้เขตรศิงขร
พฤกษาร่มแสงทินกร ดอกผลอรชรจำเริญใจ
พระสั่งให้ม้าไปที่ละม้า บุกชัฏลัดมาในป่าใหญ่
แกล้งเดินตามเนินศิลาไป มิให้เห็นรอยพาชี

๏ ๔ คำ ๏

๏ มาถึงซึ่งต้นไทรทอง ปากคูหาห้องคีรีศรี
สังคามารตาผู้ภักดี ทูลชี้ทางถ้ำนำไป

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

สระบุหร่ง ๏ พระเสด็จลดเลี้ยวเที่ยวชม มิ่มโนภิรมย์แจ่มใส
เปลวปล่องท้องถ้ำอำไพ พื้นลาดดาดไปด้วยเงินงาม
เพดานดาราระย้าย้อย ทองทับประดับพลอยเรือนอร่าม
อัจกลับแก้วมณีอัคคีตาม สว่างวามแวววับจับจินดา

พระเสด็จลดเลี้ยวเที่ยวชม มีมะโนภิรมย์แจ่มใส
เปลาวปล่องท้องถ้ำอำไพ พื้นลาดดาดไปด้วยเงินงาม

น่า ๑๖๐

มีชวากวุ้งเวิ้งเปนเชิงชั้น ล้วนทองคำทำคั่นกั้นฝา
ฉลักรูปสิงสัตว์นานา ดุนเด่นออกมาเหมือนจริง
ทั้งเนื้อนกดังเปนเห็นประหลาด พฤกษาชาติเหมือนจะไหวไกวกิ่ง
อันรูปเสือสิห์หมีกระทิง เหมือนจะย่างวางวิ่งเวียนวง

ๆ ๘ คำ ๆ เจรจา

ชมตลาด
๏ ใบบานทวารทุกแห่งห้อง เปนเครือทองลายกระหนกวิหคหงษ์
แท่นสุวรรณไสยาศน์อาศน์เอนองค์ ที่เสวยที่สรงก็แต่งไว้
เข้าในห้องแก้วกำบังลับ มีฉากพับม่านทองสองไข
ทำประตูสองชั้นลั่นกลอนใน เคลือบไม้ให้เหมือนสีศิลา

ๆ ๔ คำ ๆ

ร่าย
๏ ครั้นหับใบบานเข้าวินิจ ดูสนิทไม่เห็นเส้นเลขา
พระชื่นชมสมถวิลจินดา ดังได้เห็นหน้านางทรามไวย
ซึ่งทรงโศกแสนลห้อยสร้อยเศร้า ค่อยบรรเทาทุกข์ทนหม่นไหม้
แล้วกุมกรอนุชาคลาไคล ประพาศไปทุกห้องช่องคิรี

ๆ ๔ คำ ๆ เพลง

๏ ชมเสร็จพระเสด็จยุรยาตร องอาจดังไกรสรสีห์
ออกจากถ้ำทองห้องมณี ไปสวนมาลีที่แต่งไว้

ๆ ๒ คำ ๆ เสมอ

๏ มาถึงซึ่งเพิงภูผา ร่มรุกขฉายาน่าอาไศรย
ถิ่นฐานสอ้านสอาดไป ปลูกพรรณมิ่งไม้เรียงรัน

ๆ ๒ คำ ๆ

ชมดง
๏ พระนิ่งนั่งนางพลางประพาศ รุกขชาติที่ในสตาหมัน
พิกุลกรรณิกาสารพัน ดอกหล่นปนกันอยู่กลางทราย
สาวหยุดโยทะการะย้าย้อย อนุชาพลางค่อยสอยถวาย
พระทรงทัดตรัสชวนพระน้องชาย มาชมไม้ให้สบายด้วยพี่ยา
เหลือบเห็นดอกปะหนันสำคัญคิด เหมือนวันพี่ลิขิตด้วยนะขา
เห็นดอกไม้ไหลลอยในคงคา เหมือนเมื่อลอยมาลาให้เทวี
เห็นเลียนางเหมือนอย่างเลียน้อง พี่ประคองเนื้อนวลเจ้าข่วนพี่
เห็นโศกสาขาริมวารี เหมือนทรงโศกโศกีระกำใจ
บรรดาพฤกษาไม้ทั้งนั้น หลายอย่างต่างพรรณล้วนปลูกใหม่
ผลิดอกออกผลทุกต้นไป ภูวไนยเที่ยวชมสำราญ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย
๏ แล้วหยุดนั่งเนินผาศิลาใหญ่ ภายใต้ร่มพยอมหอมหวาน
พระพายพัดพาสุมามาลย์ กลิ่นฟุ้งระลุงลานหฤทัย

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาอัชฌาไศรย
จึงบังคมทูลภูวไนย เชิญไปสรงสนานเชิงคีรี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ชื่นชมสมถวิลยินดี ภูมีก็เสด็จยาตรา

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ครั้นถึงจึงลงในท้องธาร　　สรงสนานน้ำพุที่เงื้อมผา

ย้อยหยัดดังสหัสธารา　　ไหลออกจากศิลาซ่าเซน

น่า ๑๖๓

ลงสรงมอญ
๏ ครั้นถึงจึ่งลงในท้องธาร สรงสนานน้ำพุที่เงื้อมผา
ย้อยหยัดดังสหัสธารา ไหลออกจากศิลาซ่าเซ็น
พร้อยพร้อยต้องกายดังสายฝน เมื่อไรนฤมลจะมาเห็น
จะแสนศุขทุกวันไม่วายเว้น ลงเล่นชลธารสำราญใจ
ไหนจะชมคณามัจฉาชาติ ล้วนปลาคว่ายคล่ำในน้ำใส
แล้วจะเก็บกรวดแก้วแววไว จะเที่ยวไปประพาศหาดทรายทอง
อันมิ่งไม้ไทรโศกที่ริมธาร ร่มแสงสุริฉานตรังส่อง
เจ้าจะเก็บบุหงามาร้อยกรอง แล้วจะร้องลำนำสำราญ
ครวญพลางทางชวนอนุชา กับพี่เลี้ยงเสนาทวยหาญ
แหวกว่ายเวียนวนชลธาร พลางชำระสระสนานกายา

๚ ๑๐ คำ ๚ ลงสรง

ร่าย
๏ สรงเสร็จพระเสด็จทรงเครื่อง พอตวันบ่ายเบื้องยอดพฤกษา
ชวนระเด่นสังคามารตา มาทรงมิ่งม้ามโนไมย
บุกชัฏลัดไพรจรลี จะมีมรคาก็หาไม่
สำคัญมั่นหมายแต่ชายไม้ ลัดไปที่ประทับพลับพลา

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ จึงสั่งพวกทหารอัศดร พรุ่งนี้จงจรไปไล่หา
จับหมู่บุหรงมฤคา แดนภาราก๊ะหมังกุหนิงนั้น
มาส่งจงเปนนิจไป ยังพิไชยดาหาเขตรขัณฑ์
สั่งเสร็จก็เสด็จจรจรัล ขนยังสุวรรณพลับพลาทอง

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

พระยาโศก
๏ ทอดองค์ลงกับที่ไสยาศน์ ร้อนราชฤๅไทยหม่นหมอง
พระเผยม่านสุวรรณอันเรืองรอง ผันภักตร์สู่ส่องแสงเดือน
ทรงกลดหมดเมฆบริสุทธิ์ นวลละอองน้องนุชสมม้ายเหมือน
ยิ่งคิดติดต้องอารมณ์เตือน แสนสวาดิไม่เคลื่อนคลายคนึง
ยอกว่ายพาคนลาตไว้ หวั่นหวั่นฤๅไทยถวิลถึง
ดังศรศักดิ์ยักทรวงตราตรึง ขึ้มประหนึ่งจะสิ้นสมประดี
ลมหวนอวลกลิ่นสุมาลย์มา จับกับกลิ่นผ้าสไบศรี
หอมตระหลบอบซาบอินทรีย์ แต่เผ้าคมห่มคลี่คลุมองค์
โอ้ดวงยิหวาของพี่เอ๋ย เมื่อไรเลยจะได้ชมสมประสงค์
ร่านร้อนรัญจวนถึงนวลอนงค์ รำพึงตลึงหลงจนหลับไป

๚ ๑๐ คำ ๚ ตระ

ร่าย
๏ บรรธมตื่นพื้นพึ่งบุหรงร้อง จวนแจ้งแสงทองอุไทยไข
เสนาะเสียงจักรจั่นสนั่นไพร เรไรไพเราะดังดนตรี
พระเสด็จจากแท่นบรรจฐรณ์ ร่านร้อนฤๅไทยถึงโฉมศรี
สระสรงทรงเครื่องเรืองรูจี แล้วออกหมู่เสนีรพล

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ จึ่งมีพระราชบัญชา สั่งกะระตาหลาเปนต้น
พี่ผลัดเวรเกณฑ์กันทั้งสี่คน คุมหมู่พหลโยธา
ให้ขนมฤคีแลบุหรง รีบตรงเข้าไปยังตำหา
ถวายองค์พระผู้ทรงนัคา สักห้าหกวันเปนนิจไป

แล้วจึงทูลองค์พระทรงเดช　ว่าสิ้นเนื้อในประเทศที่ใกล้
จะต้องเที่ยวไล่ล่าถึงป่าไกล　จะงดไปสักสามราตรี

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น　พระพี่เลี้ยงรับสั่งใส่เกษี
ให้ขุนหมื่นหรงมฤคี　รีบไปตามมีพระบัญชา

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

อิเหนาเล่ม ๑๖

๏ บัดนั้น　ฝ่ายเสนีผู้ใหญ่ในกาหา
ถึงกำหนดวันงานการวิวาห์　ก็ตรวจตราเตรียมกันทันที
บอกกล่าวเหล่าพวกโขนลคร　ให้มานอนโรงรำประจำที่
ให้เปรียบมวยซ้อมดูได้คู่ดี　ถามไก่ใส่บาญชีชื่อนาย

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น　พนักงานการเล่นทั้งหลาย
ครั้นรุ่งก็รีบแต่งกาย　อสุรนายวานรมนุษย์นาง
พวกโขนเบิกโรงแล้วจับเรื่อง　สื่อเมืององคตพดหาง
ตลกเล่นเจรจาเปนท่าทาง　ทั้งสองข้างอ้างอวดฤทธี
ลครเล่นอุณรุทสมอุษา　นายโรงร้องช้ารับปี่
ท่ายทสมยทงดงามดี　ท่วงทีชะม้ายชายตา

พวกหุ่นชูเชิดชักสาย กล่องคล้ายคนรำทำท่า
เล่นเรื่องพระรามฆ่าสีดา ตวันย่ายปล่อยม้าอุปการ

๏ ๘ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น หญิงชายประชาชนอลหม่าน
เดินเปนหมู่หมู่เที่ยวดูงาน อุ้มลูกจูงหลานพัลวัน
บ้างแยกม้ามานั่งดูลคร แดดร้อนก็กางร่มกั้น
สาวสาวไม่มีผัวตัวสำคัญ ถือพัดด้ามจิวจันทน์กรีดกราย
ลางคนคมสันทำขันขึง สู่ขึ้งกันหมากเมี่ยงม่าย
ชำเลืองแลมาสบหลบตาชาย สกิดเพื่อนเอือนอายอดสูใจ
นักเลงเหล่าเจ้าชู้หนุ่มหนุ่ม คาดเข็มขัดนุ่งปูมเกี้ยวคอไก่
ทัดยาดมห่มสีน้ำดอกไม้ หวีผมตำหรับใหญ่แยยคาย
เห็นสาวที่ไหนซุมกรุ่มเกี้ยว อดเข้าขับเคี่ยวอยู่จนสาย
บ้างเที่ยวทิ้งมอญรำทำกรีดกราย พวกผู้ชายสรวลเสเฮฮา
ลางคนคิดจริตติดกรุ้งกริ่ง เห็นผู้หญิงยักคิ้วให้ต่อหน้า
แล้วเดินเมียงเคียงเข้าพูดจา หนุ่มสาวชาวภาราสำราญใจ

๏ ๑๒ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
ตวันย่ายชายยังปลายไม้ ก็สั่งให้มีมวยน่าพลับพลา

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น พวกมวยคาดหมัดอยู่พร้อมหน้า
คู่แรกแหวกวงเข้ามา ลุกขึ้นตั้งท่าตามทำนอง

จดหมัดยึดเท้าก้าวชก ปะเตะตกต่อยตำซ้ำถอง
ท่อยทีหนีไล่รับรอง เคล่าคล่องหลายยกตกรางวัล

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา แทงวิไสย

๏ กระบี่ลายสู้แขกเทศ ต่างเพศน่าดูเข่นคู่ขัน
ล่อลวงท่วงทีเข้าตีกัน ติดพันเลี้ยวไล่ไปมา

ฯ ๒ คำ ฯ กลอง

๏ บรรดาคนดูล้วนผู้ชาย มากมายเบียดเสียดอยู่หนักหนา
สำรวลสรวลเสเฮฮา เลิกมวยแล้วมาเที่ยวดูงาน

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ
แต่เสด็จมาแรมอยู่ดงดาล ไม่มีศุขสำราญสักเวลา
จึงสั่งให้โหราหาฤกษ์ไชย ขับไล่คืนวันซัณยา
จงดูยามตามตำหรับโหรา จะได้สมจินดาวันใดดี

ฯ ๕ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนโหรคุณควณถ้วนถี่
แล้วทูลว่ายามจันทร์วันนี้ ฤกษ์ดีจะได้ดังจำนง

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสูงส่ง
ฟังโหรทูลคดีโดยจง พระองค์ชื่นชมยินดี
จึงเรียกอนุชามาสั่ง กับทั้งพี่เลี้ยงทั้งสี่
วันนี้เราจะยกเข้าบุรี ฤกษ์ดีจะได้ดังจินดา

แต่พระสุริยฉายบ่ายลง　พึ่งเตรียมพลไว้คอยท่า
ได้ฤกษ์จะยกยาตรา　อย่าให้ล่วงเวลานาที

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　สังคามารตาเรืองศรี
กับสี่พี่เลี้ยงผู้ภักดี　ถวายอัญชลีแล้วออกไป

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

ยานี
๏ จัดหมู่โยธาทวยหาญ　เลือกล้วนเคยชำนาญศึกใหญ่
สามหมื่นพื้นแต่ร่วมใจ　สรรพไปด้วยเครื่องสาตรา
แล้วจึงซ้อมสั่งทุกโยธี　เมื่อไปใกล้ธานีดาหา
จงยับยั้งอยู่ในอรัญวา　สนธยาจึ่งค่อยจรดล
เข้าตามทางทัพกะหมังกุหนิง　ทำเหมือนจะช่วงชิงปลอมปล้น
แม้นได้ช่องเวลาซอยกล　จึงให้พลโห่เร้าเอาไชย
ระดมยิงปืนตึกลองศึก　ให้ก้องกึกสนั่นหวั่นไหว
แล้วกล่าวคำหยาบช้าท้าไป　ดังพวกไพร่รีอมาโรมรัน
แม้นชาวบุรีออกรุกรบ　จงเคร่าคอยหลีกหลบผ่อนผัน
ต่อเกิดกุณฑ์วุ่นวายในเมืองนั้น　จึงหนีเข้าอรัญรีบมา

๏ ๑๐ คำ ๏

ร่าย
๏ บัดนั้น　พวกทหารชำนาญอาสา
คำนับรับคำแล้วอำลา　ไปตามบัญชาพระภูมี

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ครั้นจวนเวลาราตรี　　ภูมีชื่นชมภิรมยา
จึงชำระองค์สรงสนาน　　ทรงสุคนธาธารบุปผา
แต่งองค์ปลอมเป่นเสนา　　กุมกฤชเทวาแล้วคลาไคล

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ สององค์ขึ้นทรงอัศดร　　พร้อมแสนยากรน้อยใหญ่
ครั้นได้ศุภฤกษ์เรืองไชย　　ให้เคลื่อนพลไกรจรลี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาใกล้นัคเรศเขตรขัณฑ์　　พอสายัณห์ยอแสงสุริย์ศรี
สององค์ลงจากพาชี　　กับพี่เลี้ยงทั้งสี่ดำเนินไป
ค่อยหย่อยเดินพลอยชาวภารา　　ใครจะทันสงกาก็หาไม่
แยกย้ายมรรคาคลาไคล　　ตรงไปติกาหรังสำราญ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ จึงตรัสสั่งระเด่นดาหยน　　จงจัดคนซึ่งสนิทคิดอ่าน
ไปคอยจุดเพลิงทุกโรงงาน　　พี่ตรึกตรองการให้จงดี
แล้วเที่ยมระถามาประทับ　　กำชับอย่าให้ใครอึงมี่
แม้นเกิดกุณฑ์วุ่นวายทั้งธานี　　จะลอบพาพระบุตรีหนีไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นดาหยนบังคมไหว้
ออกมาเร่งให้เทียมรถไชย　　เตรียมไว้แต่ในเวลาพลบ

แล้วจึงกระซิบสั่งทหาร ให้คอยทุกโรงงานมโหรศพ
ถ้าได้ยินเสียงปืนแลกลองรบ จงจุดเพลิงแล้วหลบหลีกมา

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ บัดนั้น พวกทหารว่องไวใจกล้า
คำนับรับคำแล้วอำลา ต่างหาหยากเยื่อเชื้อไฟ
ชุบน้ำมันพันห่อผ้าขี้ริ้ว กำมะถันดินประสิวประสมใส่
เสร็จแล้วชวนกันไม่พรั่นใจ แยกย้ายรายไปทุกตำบล

ๆ ๔ คำ ๆ เชิด

๏ ครั้นถึงโรงงานมโหรศพ ก็พบพวกหญิงชายสับสน
จึงแวะเข้าหยุดยั้งนั่งปลอมปน ต่างคนคอยระวังฟังสำคัญ

ๆ ๒ คำ ๆ

๏ บัดนั้น พนักงานการเล่นทุกสิ่งสรรพ์
แต่สมโภชมาได้ยี่สิบวัน ฆ้องกลองก้องสนั่นสาธา
ครั้นราตรีมีหนังประชันเชิด ฉลุฉลักลายเลิศเลขา
ปล่อยลิงหัวค่ำทำศักดา แล้วพากย์เจรจาว่าเรื่องราว

ๆ ๔ คำ ๆ เชิดนอก

๏ บรรดาโขนละครมอญรำ ครั้นค่ำก็โหมโรงโห่ฉาว
ตั้งตระสาธุการเชิดกราว เสียงส้าวสนั่นลั่นไป

ๆ ๒ คำ ๆ เจรจา

๏ บัดนั้น ประชาชนชายหญิงน้อยใหญ่
ทั้งพวกผู้ดีแลเข็ญใจ ต่างคนต่างไปเที่ยวดูงาน

หนุ่มหนุ่มกลุ้มกลาดกลางถนน เข้าเบียดสาวสับสนอลหม่าน
บ้างลอบทิ้งโรงหนังจังฑาล เขาจับได้ให้การซัดถึงนาย
พวกขันทีดสึกใหม่ไปเปนหมู่ แต่ล้วนเหล่าเจ้าชู้ฉุยฉาย
ชักจ้องหน่องเป่าขลุ่ยทำกรุยกราย เที่ยวแวดซายหมายดูสัตรี
ครั้นเห็นสาวสาวชาวร้าน ก็เกี้ยวพานเลียมล้อขอบุหรี่
บ้างกินเหล้าเมามึนเต็มที่ ชกตีวิวาทบังอาจใจ
บ้างแอบซุ่มพุ่มไม้อยู่ให้ลับ เห็นพวกผู้หญิงกลับเข้าดับไต้
กระชากผ้าพาวิ่งชิงเอาไป เจ้าของไล่กลับซกหกล้มลง
ลางพวกพาเมียมาดูหนัง แวะนั่งซื้อลูกบัวถั่วระสง
แล้วเสียดแซกแหวกวางเข้ากลางวง ตลึงหลงดูหนังฟังเรื่องราว
ลางคนจับตะขาบมาเด็ดเขียว เที่ยวทิ้งโรงหนังทำรังหยาว
หลอนหลอกหยอกหญิงวิ่งกราว ครั้นสาวสาวตกใจก็ได้ที
แกล้งทำซวนเซเฮฮา ไขว่คว้าข่าเบียดเสียดสี
แล้วเที่ยวดูโรงโน้นโรงนี้ อลหม่านอึงมี่ไปมา

๑ ๑๖ คำ ๑ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายพวกทหารอาสา
ซึ่งซ่อนอยู่ชายอรัญวา ครั้นได้ทีก็มาพร้อมกัน
จึงตีกลองร้องโห่สำทับ ระดมยิงปืนตับครื้นครั่น
แล้วร้องประกาศไปพลัน ถึงเจ้าเราสวรรคาไลย

ตัวเราทั้งปวงยังอยู่ จะนิ่งดูไพรีกะไรได้
จะแก้แค้นแทนเจ้าที่ล่วงไป ใครดีเร่งให้มาสู้กัน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายพวกประจำซองกองขัน
ตกใจลุกแล่นพัลวัน ขับกันให้ขึ้นเชิงเทินราย
บ้างลากปืนใหญ่ใส่ช่อง นกสับจับจ้องเขม้นหมาย
ถืออาวุธไว้ทั้งไพร่นาย บ้างคั่วกรวดทรายเปนโกลี
บ้างปิดทวารลงเขื่อนขันธ์ สารวัดตรวจกันทุกน่าที่
บ้างเผ่นขึ้นม้าใช้ทันที รีบไปแจ้งคดีที่ในวัง

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ฝ่ายพวกลครโขนหนัง
ได้ยินเสียงปืนยิงระดมดัง ก็ตึงตังตกใจทั้งไพร่นาย
บ้างฉวยได้หิบผ้าน่าโขน วิ่งโดนประตูจอนหูหาย
เหล่าพวกเล่นหุ่นก็วุ่นวาย ตื่นตายไม่เปนสมประดี

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ทหารคอยจุดไฟในกรุงศรี
เห็นคนตื่นตกใจได้ที ก็ลอบจุดอัคคีดังสัญญา
แล้วจึงซอกซอนซ่อนเร้น มิให้ใครเห็นรู้จักหน้า
ปลอมปนกับชาวภารา ทำร้องไห้วิ่งหากันวุ่นไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น เหล่าทหารซึ่งล้อมกรุงใหญ่
เห็นแสงเพลิงสว่างทั้งเวียงไชย ก็เลิกทัพเข้าในดงดาล

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงหญิงชายชาวบ้าน
เห็นเพลิงพลุ่งโพลงทุกโรงงาน อลหม่านไม่เปนสมประดี
ข้างเก็บเข้าของร้องหา จูงมือภรรยาพาหนี
แบกหิบห่อผ้าบรรดามี ข้างคอยตีชกชิงวิ่งราว
ที่หนุ่มหนุ่มซุ่มแอบอยู่ปากตรอก ฉวยฉุดยุดหยอกผู้หญิงสาว
ข้างอุ้มลูกจูงหลานเปนระนาว นายเรียกหาบ่าวอึงอล
ข้างถอดดาบปลายเปลื้อยถือแกว่ง มิให้ใครปลอมแย่งของขน
ชายหญิงวิ่งปะทะปะปน ประชาชนวุ่นวายทั้งเวียงไชย

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด เจรจา

๏ เมื่อนั้น สองกระษัตริย์สุริวงศ์เปนใหญ่
ครั้นแจ้งว่าเกิดเหตุเภทภัย บรรหารให้ตรวจเตรียมโยธา
แต่งองค์ทรงเครื่องศึกเสร็จ เสด็จทรงคชสารหาญกล้า
พร้อมหมู่สุรชาติมาตยา ลีลาเลิกพลออกจากวัง

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ให้ปะหรัดกะติกาม้าใช้ แยกย้ายกันไปประกาศสั่ง
เหล่าทหารอยู่ด้านให้ยับยั้ง ด้วยยังมืดมลอนธการ
ไม่รู้จักฝ่ายเราฝ่ายเขา พลเรายังตื่นแตกฉาน
ถ้าขึ้นป่ายทำลายปราการ จึ่งรอนราญห้ำหั่นให้บรรไลย

แล้วสั่งเสนาทั้งสี่ เร่งคับอัคคีให้จงได้
เร่งช้างเร่งพลเข้าไป แย่งเหยียบลงในบัดนี้

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น อำมาตย์รับสั่งใส่เกศี
ออกมาขับต้อนโยธี เข้าคับอัคคีทันใด
ขุนช้างไสช้างเข้าเสยสอย เย่าเรือนใหญ่น้อยไม่ทนได้
งวงคว้างาแทงทลายไป เสียงไม้โผงผางล้างลง
บ้างขึ้นหลังคาเอาผ้าฟาด ตะกร้อน้ำซ้ำสาดแล้วตักส่ง
บ้างตัดฝาพื้นฟากกระชากตง ยับลงด้วยกำลังโยธี

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด เจรจา

๏ เมื่อนั้น จรกาล่าสำสองศรี
กับกรุงกระษัตริย์ธิบดี ได้ยินเสียงอึงมี่ทั้งเวียงไชย
แต่งองค์แล้วทรงคชสาร พร้อมโยธาหาญน้อยใหญ่
เร่งช้างเร่งพลรีบไป พบสองภูวไนยทรงธรรม์

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ต่างองค์ถวายอภิวาท เบื้องบาทสองกระษัตริย์รังสรรค์
แล้วขับช้างขับพลทั้งนั้น ระดมกันเข้าดับอัคคี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
แจ้งว่าสองกระษัตริย์ธิบดี มาดับอัคคีนั้นนั้น

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน ๏ จึงเข้าที่สรงสนานสำราญสกนธ์ ทรงสุคนธรศรังสรรค์

สนับเพลาเชิงงอนซ้อนสามชั้น ผ้าพอกทองพรรณอำไพ

ทรงภูษาสุวรรณชั้นนอก พื้นม่วงดวงดอกระกำไหม

ฉลององค์สอดสวมนวมใน ให้กายใหญ่เท่าท้าวจรกา

ไม่ทรงเครื่องประดับสำหรับทรง ตามวงศ์อสัญแดหวา

ทรงแต่เครื่องระตูต่ำช้า กุมกฤชฤทธาจรลี

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

ร่าย ๏ มาทรงรถแก้วแพรวพรรณ กะระตาหลานั้นเปนสารถี

ประสันตาขึ้นท้ายทันที สองศรีพี่เลี้ยงเข้าเคียงรถ

ทั้งระเด่นสังคามารตา แสนสุรโยธาก็มาหมด

โดยเสด็จพระองค์ผู้ทรงยศ เร่งรถไปยังทวารา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น จึงพระพี่เลี้ยงกะระตาหลา

ร้องว่าเปิดประตูอย่าช้า องค์ท้าวจรกาจะเข้าไป

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น นายประตูจึ่งแจ้งแถลงไข

เกิดกุณฑ์วุ่นวายทั้งเวียงไชย เราเปิดไม่ได้ณเสนา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาจึ่งร้องว่า

ข้าศึกฮึกโห่เปนโกลา เข้ามาจุดไฟในธานี

รับสั่งให้ท้าวจรกา มารักษาพระนิเวศน์เรืองศรี
อย่าโต้ตอบวาจาให้ช้าที่ เปิดประตูภูมีจะเข้าไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายประตูหารู้กลไม่
ก็ชักกลอนถอนลิ่มทันใด ไขกุญแจให้ดังจินดา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์อสัญแดหวา
เสด็จลงจากรถรัตนา ก็ลีลาเข้าไปทันที

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

๏ บัดนั้น ฝูงนางกำนัลสาวศรี
แลไปเห็นแสงอัคคี ตกใจอึงมี่วุ่นวาย
ทั้งเหล่าเถ้าแก่จ่าโขลน วิ่งโดนกันล้มผ้าห่มหาย
อุดตลุดฉุดมือเจ้าขรัวนาย ตื่นตายร้องเรียกกันเพรียกไป
บ้างเก็บของทองเงินหายหก บ้างเปิดตู้กระจกประแจไข
คว้าหาเครื่องแป้งเครื่องแต่งไร แหนบตะไกรใส่พานผ้ามา
ลางคนขนได้แต่เข้าของ ลืมกระจกคันฉ่องไปมองหา
บ้างให้บ่าวหามหีบเงินตรา เบียดเสียดไปมาปะทะกัน

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
พระเสด็จลัดหลีกฝูงกำนัล มาปราสาทแก้วกัลยาณี

ทำเสียงให้เหมือนจรกา ถามหาบุษบามารศรี
บัดนี้ข้าศึกมาราวี พ้นที่จะต่อยุทธิไกร
พระบิดาให้พานางโฉมยง ตามเสด็จพระองค์ไปจงได้
บัดนี้นางอยู่แห่งใด จงบอกเราไปอย่าได้ช้า

๏ ๖ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น ขาหยันพี่เลี้ยงเสนหา
ไม่ทันพิศดูภักตรา เห็นกายาเติบใหญ่เท่ากัน
คิดว่าจรกาชิบดี พาทีเสียงแหบแสบสั่น
ทูลว่าพระธิดาดวงจันทร์ อยู่ยังห้องสุวรรณบรรธมใน

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมพิศมัย
เข้ายังห้องแก้วแววไว อุ้มองค์อรไทยไคลคลา
อันพี่เลี้ยงนางนมทั้งนั้น สาวศรีกำนัลซ้ายขวา
ก็เบียดเสียดเยียดยัดกันออกมา จะตามเสด็จพระธิดาคลาไคล

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาศรีใส
ไม่แจ้งเหตุผลกลใด ตกใจตลึงทั้งอินทรีย์
กรรแสงพลางทางตรัสด้วยขัดแค้น บังอาจมาถึงแท่นบรรธมศรี
จะพาเราไปไหนดังนี้ จึงทำทีทนงอหังกา

แม้ไฟไหม้มาถึงวังใน จะสู้ม้วยบรรไลยเสียดีกว่า
เราไม่เสียดายชีวา วางเสียอย่าพายทจร

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีชาญสมร
จึงปลอบด้วยคำอันสุนทร บังอรจงระงับดับโศกี
พระบิตุเรศตรัสใช้ให้มา เชิญโฉมวนิดามารศรี
จะพาไปตามเสด็จพระภูมี เทวีอย่าตระหนกตกใจ
ครั้นจะเสด็จกลับมารับเอง ก็เกรงเหล่าไพรีจะลามไล่
ปลอบพลางรีบเร่งคลาไคล ตรงไปยังที่ทวารา

๏ ๖ คำ ๏ เชิด

๏ จึงสั่งนายประตูด้วยพลัน ผู้งกำนัลตามเรามานักหนา
ห้ามไว้อย่าให้ใครออกมา แล้วราชาก็รีบบทจร
ขาหยันประเสหรันสองศรี ตามเสด็จภูมีออกมาก่อน
พระอุ้มองค์ทรงรถอลงกรณ์ พี่เลี้ยงสองสมรก็ขึ้นท้าย
กะระตาหลากับประสันตา เร่งขับอาชาผันผาย
เหล่าทหารพร้อมพรั่งทั้งไพร่นาย ตามท้ายราชรถรีบมา

๏ ๖ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงประตูเมืองชั้นนอก มรรคาจะออกไปคูหา
เห็นคนอึงอัดรัถยา ให้หยุดอาชารอไว้

๏ ๒ คำ ๏

บัดนั้น ประสันตาซึ่งเปนสารถี
รีบขับราชรถรูจี ออกนอกบุรีเวียงวัง

น่า ๑๗๙

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงประสันตาอัชฌาไศรย
ทำเล่ห์เสแสร้งร้องไป เบิกประตูเวียงไชยออกบัดนี้
จรการับราชบรรหาร พระผู้ผ่านคาหาบุรีศรี
ให้ไปดูอริราชไพรี เปนการร้อนบัดนี้เร็วพลัน
เร่งฉุดสลักชักกลอน รื้อถอนเขื่อนปักหลักมั่น
พลเราเข้าช่วยระดมกัน ให้ทันเสด็จอย่าได้ช้า

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เหล่าทหารซึ่งตามรัถา
เข้าชักกลอนถอนเขื่อนเปนโกลา แล้วเบิกทวาราออกทันที

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาซึ่งเปนสารถี
รีบขับราชรถจรลี ออกนอกบุรีเวียงวัง
บรรดาเหล่าเสนีรีพล เบียดเสียดสับสนอยู่ข้างหลัง
ข้างขึ้นพาชีมีกำลัง ตามเสด็จคับคั่งไคลคลา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์พงศ์อสัญแดหวา
อุ้มองค์นงลักษณ์ใส่ตักมา ดังได้ฟ้ากพ้าสุราไลย

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี
๏ ครั้นออกมานอกทวารเวียง จึงกล่าวเกลี้ยงพจนาปราไส
โฉมเฉลาเยาวยอดยาใจ จงแจ้งในกลซึ่งเสน่ห์นาง

มิใช่จรกาได้มาต้อง พี่ดอกนวลน้องอย่าหมองหมาง
ซึ่งโศกศัลย์กรรแสงเคืองระคาง จงขับเทาเสียบ้างณเทวี

๚ ๔ คำ ๚

ร่าย
◎ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ครวญคร่ำกำสรดโศกี ครั้นได้สมประดีขึ้นมา
รู้ว่าอิเหนากุเรปั่น นางประหวั่นพรั่นจิตรเปนหนักหนา
ผลักกรคมค้อนในยนา กัลยาหยิกข่วนยับไป

๚ ๔ คำ ๚

◎ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงอัชฌาไศรย
สรวลพลางทางทูลไปทันใด เปนไฉนฉนี้พระทรงธรรม์
ช่างประดิษฐ์คิดแปลงแต่งองค์ ทรวดทรงพินิจไม่ผิดผัน
ทั้งกายก็ใหญ่คล้ายกัน สำคัญว่าท้าวจรกา
มิได้รู้เหตุเภทภัย ตระหนกตกใจเปนหนักหนา
ดังชีวิตรจะจากกายา ผ่านฟ้าทำไยดังนี้

๚ ๖ คำ ๚

◎ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงบัญชาตอบไปทันที ซึ่งทำทั้งนี้เพราะจนใจ
มะดีหวีจะช่วยแล้วไม่ช่วย รับเล่นรวยรวยแล้วไม่ได้
แม้นมิปลอมปล้นเปนกลใน ที่ไหนจะพ้นมรณา

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น ยาหยันยอกรเหนือเกษา
จึงทูลสนองพระบัญชา ถึงผ่านฟ้าจะมิทำดังนี้
เสด็จมาตรงตรงก็เปนไร ใครจะทัดขัดได้ก็ใช่ที่
นี่แกล้งแปลงองค์อินทรีย์ ให้ตกใจอึงมี่ทั้งวังใน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉลยไข
แม้นมิแปลงองค์ทำตรงไป พี่ฤๅจะให้นางมา
อันหนึ่งซึ่งได้ปฏิญาณ ที่ในวิหารบนภูผา
ยังได้เหมือนคำสัญญา ฤๅว่ากล่าวแกล้งแสร้งลวงกัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น จึงโฉมนวลนางยาหยัน
ก้มเกล้าทูลองค์พระทรงธรรม์ ข้าได้ล่อลวงนั้นเมื่อไร
มาว่าที่ไรก็ทูลเตือน จะได้คิดบิดเบือนก็หาไม่
มะดีหวีตรัสว่าสัญญาไว้ จะให้ได้ฝ่ายข้างพระองค์นี้
อันพระน้องจะให้ครองกับระตู อกข้าร้อนอยู่ดังไฟจี้
แม้นได้คงตามวงศ์ประเวณี จะยินดีนักเปนสัจจา

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญหรรษา
ฟังพี่เลี้ยงสนองต้องวิญญา พลางเร่งรัถาคลาไคล

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงที่ประทับต้นทาง ที่กลางมรคาย่ำใหญ่
จึงสั่งอนุชาผู้ร่วมใจ อย่าตามไปจงอยู่ที่พลับพลา
ให้ตระเวนเกณฑ์กันชั้นนอก มีเหตุจงไปบอกยังคูหา
สั่งแล้วอุ้มองค์วนิดา มาทรงอาชาจรลี

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นมาถึงปากถ้ำทอง พออุไทยเรืองรองส่องศรี
พระอุ้มนางลงจากพาชี เข้าห้องคีรีรจนา

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

ชมโฉม
๏ วางองค์ลงเหนือแท่นทอง ค่อยประคองรับขวัญด้วยหรรษา
พระนั่งชิดพิศภักตร์พนิดา ดังจันทราทรงกลดหมดราคี
โฉมยงอย่าทรงกรรแสงศัลย์ ผิวพรรณภักตร์ผ่องจะหมองศรี
เช็ดชลนานางพลางพาที จะผินผันหันหนีพี่ยาไย
เนตรน้องต้องตาเปนน่ารัก เสียดายนักจะช้ำเพราะร่ำไห้
เนื้อน้องนวลลอองอำไพ จะหม่นไหม้เสียศรีโสภา

๏ ๖ คำ ๏

ชาตรี
๏ น้องเอยน้องรัก งามขนงวงภักตร์ดังเลขา
พี่ตั้งจิตรคิดจะฝากชีวา กัลยาควรฤๅมาถือใจ
เจ้าหยิกข่วนพี่ล้วนแต่รอยเล็บ ความรักจักเจ็บก็หาไม่
เสียดายเล็บของน้องสงวนไว้ จะหักไปเสียเปล่าไม่เข้าการ
อนิจารักเจ้าแต่เผ้าปลอย ก็ไม่ตอบพจนาว่าขาน
ก่นแต่กรรแสงให้อาไลยลาน จะคิดอ่านผ่อนปรนก็จนใจ

แม้นพูดจาว่ากล่าวโดยดี　　เป็นไรมิให้ขัดอัชฌาไศรย
พี่จะพาโฉมงามทรามไวย　　กลับไปส่งเสียยังภารา

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย ๏ เมื่อนั้น　　บุษบาเยาวยอดเสนหา
ได้ฟังคั่งแค้นวิญญา　　ก็โศการำพรรณพาที

๏ ๒ คำ ๏

โอ้ปี่ ๏ อกเอ๋ยน่าน้อยใจนัก　　ชั่วช้าอัปลักษณ์บัดสี
ช่างกะไรไม่มีความดี　　เสียทีที่กำเนิดเกิดมา
ทำให้เคืองเบืองบาทบิตุรงค์　　เหมือนมิใช่เชื้อวงศ์อสัญหยา
แม้นม้วยมุดสุดสิ้นชีวา　　จะดีกว่าที่ได้อัประมาณ
ทั้งเจ็บทั้งอายทั้งขายหน้า　　อยู่ชั่วกัลปาวสาสาน
ดังชาติกะละหนาสาธารณ์　　ผิดพงศ์วงศ์วารทั้งปวงไป
เขาจะค่อนนินทาทุกแห่งหน　　จะอยู่ดูหน้าคนกะไรได้
ว่าพลางนางซักซายสไบ　　บิดภักตร์ร่ำไรโศกี

๏ ๘ คำ ๏ โอด

โอ้โลม ๏ ทรามเอยทรามสงวน　　ไม่ควรจะขึ้งเคียดเสียดสี
แสนกระแหน่แง่งอนค่อนพาที　　ช่างพิรีพิไรรำพรรณ
ใช่อื่นไกลหาไหนมาเล่า　　นงเยาว์อย่ารังเกียจเดียดฉัน
สมศักดิ์สมตระกูลเสมอกัน　　ว่าไยอย่างนั้นกัลยา
พี่ทำโดยสุจริตจิตรจง　　มิให้เสียสุริวงศ์อสัญหยา
รักเจ้าเท่าเทียมชีวา　　กระนี้แล้วแก้วตาไม่ปรานี

จะถือโทษโกรธขึ้งไปถึงไหน ช่างไม่เห็นวิตกในอกพี่
โทษผิดนิดหนึ่งแต่เพียงนี้ ไม่ควรที่จะสลัดตัดรอน
เปนความสัตย์ทุกสิ่งจริงจัง โฉมยงจงฟังพี่มั่งก่อน
เสียแรงรักเจ้าเฝ้าวิงวอน จงอดอ่อนผ่อนลงเถิดนงเยาว์

๏ ๑๐ คำ ๚

ร่าย
๏ วาเอยวาจา ช่างว่าเหมือนใครไม่รู้เท่า
สารพัดไพเราะเพราะเพรา เลือกเอาแต่ดีมาเจรจา
จะให้เชื่อพจมานหวานถ้อย จะได้ไปเปนน้อยชาวหมันหยา
เขาจะเชิดชื่อฦๅชา ว่ารักสามีท่านกว่าความอาย
อันความอัปยศอดสู จะติดตัวชั่วอยู่ไม่รู้หาย
ร้อนใจอะไรเล่าเจ้าเปนชาย ไม่เจ็บอายขายหน้าก็ว่าไป
ว่าพลางนางสบัดเบือนหนี มารศรีโศกซ้ำร่ำไห้
อนิจาเจ็บช้ำระกำใจ แต่นี้จะได้อัประมาณ

๏ ๘ คำ ๚

โอ้โลม
๏ ดวงเอยดวงสมร ลิ้นลมคมค่อนว่าขาน
พี่มิให้แก้วตายุพาพาล ได้ความอัประมาณเหมือนวาจา
อันนางจินตะหราวาตี ใช่พี่จะมุ่งมาดปราถนา
หากเขาก่อก่อนหย่อนมา ใจพี่พาลาก็งวยไป
พี่ลอยโลมเล่นแต่เช่นชู้ มิได้เลี้ยงเปนคู่พิศมัย
อันตัวพี่กับเจ้าก็เข้าใจ ตุนาหงันกันไว้แต่เยาว์มา

ถึงจะมีเมียก่อนสักนับร้อย　　ก็เปนน้อยแก่ยอดเสนหา
ตามจารีตสุริวงศ์พงศ์เทวา　　โดยได้สัญญาว่ากัน

๏ ๘ คำ ๚

ร่าย
๏ ล้นเอยล้นลม　　เพราะพร้งกลิ้งกลมดังจักรผัน
ในสารศรีมีมาเปนสำคัญ　　ว่าไม่เลี้ยงข้านั้นแน่นอน
ซึ่งว่าไม่เลี้ยงจินตะหรา　　จงรำภถตริกตราดูก่อน
อย่ากล่าวแกล้งกลับกลอกยอกย้อน　อักษรมีมั่นอยู่เปนตรา
ก็ย่อมรู้อยู่ทั่วว่าชั่วชาติ　　เจ้าสลัดตัดขาดไม่ปรารถนา
จึงเริศร้างห่างกันแต่นั้นมา　　พระบิดาอาดูรฟูนไฟ
ไพร่ฟ้าประชากรก็ร้อนรน　　ได้เคืองแค้นทุกข์หนหม่นไหม้
แต่เพียงนั้นแล้วมิหนำใจ　　ยังมาซ้ำทำให้อัประมาณ
กระนี้ฤาแยกหน้ามาว่ารัก　　ปลอมปล้นฉกลักหักหาญ
นี่เนื่อแกล้งซึ่งซังจังฑาล　　ให้เคือดร้อนรำคาญทั้งธานี

๏ ๑๐ คำ ๚

โอ้โลม
๏ ดวงเอยดวงยิหวา　　ใช่จะชังฉันทามารศรี
สู้หาญหักเพราะรักเทวี　　ยากที่จะหยิบอย่างมาอ้างอิง
แม้นแหวะทรวงดวงจิตรพ้อยกได้　จะประจักษ์แจ้งใจเจ้าทุกสิ่ง
อันโทษแต่หลังนั้นผิดจริง　　พี่ก็วิงวอนขออรไทย
เจ้าก็ไม่เมตตาปรานี　　อันชีวีพี่จะคงอย่าสงไสย
เดิมทีได้ออกวาจาไว้　　แม้นมิได้ไม่อยู่ไยดี

ทั้นสุดสิ้นวาศนา ชรอยกรรมเวราของพี่
จะได้เห็นหน้ากันแต่วันนี้ ค่อยอยู่จงดีจะขอลา
เจ้าอย่ากินแหนงแคลงจิตร ว่าจะคิดคืนหลังยังหมันหยา
มิให้เสียคำมั่นสัญญา จะสู้ตายในป่าพนาลี

๗ ๑๐ คำ ๗

ร่าย ๏ พระแสร้งแกล้งทำเหมือนจะจาก โอ้กรรมจำพรากมารศรี
อาไลยใส่กลโศกี แล้วเสด็จจรลีออกมา

๗ ๒ คำ ๗ เสมอ

๏ จึงตรัสสั่งยะรุเดะผู้ร่วมใจ จงบอกกันนายไพร่ให้พร้อมหน้า
จะเตรียมเตร่เร่ไปตามเวรา กว่าจะสิ้นชีวาวายชนม์
พระแสร้งเสด้วยเล่ห์กลใน หวังจะให้สองนางนึกฉงน
กระหยิบเนตรให้หน้าเปนแยบยนต์ เร่งเตรียมพลอย่าช้าจะคลาไคล
แล้วตรัสสั่งทั้งสองกัลยา พี่ติดตามมาในป่าใหญ่
ค่อยอยู่เถิดข้าจะลาไป โดยในความสัตย์ที่ตัดรอน

๗ ๖ คำ ๗

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงสายสมร
ไม่แจ้งการมารยาพระภูธร ให้อาวรณ์หวาดหวั่นพันทวี
ดังพระกาลมาผลาญเอาชีวาตม์ ให้สองนางวินาศลงกับที่
ต่างคนกำสรดโศกี อัญชลีแล้วทูลสนองไป
พระองค์จงทรงพระเมตตา จะถือโทษโกรธากะไรได้
อันองค์ขนิษฐายาใจ ทรามไวยยังเยาว์เบาความ

พระไทยเดียวเหี่ยวแห้งแขงนัก หาญหักไม่คิดเกรงขาม
โปรดข้าน้อยก่อนอย่าวู่วาม จะปลอยโยนดูตามท่วงที
แม้นพระน้องมิพึ่งสั่งสอน จะสลัดตัดรอนก็ควรที่
ว่าพลางสองนางจรลี เข้าในห้องคิรีศรีไสยา

๚ ๑๐ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์พงศ์อสัญแดหวา
จึงเสด็จยุรยาตรคลาศคลา ตามสองกัลยาเข้าไป

๚ ๒ คำ ๚

๏ ครั้นถึงจึงค่อยย่างย่อง ยืนแอบม่านทองสองไข
คอยฟังพี่เลี้ยงกับทรามไวย จะว่าขานประการใดแก่กัน

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น จึงโฉมนวลนางยาหยัน
ปลอบองค์อรไทยไปพลัน จอมขวัญเมืองแม่จงเมตตา
พระพี่ยาว่าไรไม่ฟังบ้าง ขัดขวางหาญหักเปนหนักหนา
จงหยุดยั้งชั่งใจกัลยา ตริกตราตรองดูให้จงดี
จะพอใจให้ได้ข้างระตู ไม่อดสูเทวาในราษี
เกิดมาเปนขึ้นกระษัตรี ไม่ควรที่จะให้ต้องเปนสองชาย

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาโฉมฉาย
ฟังพี่เลี้ยงปลอบตอบภิปราย อันลมชายจะเชื่อเหลือประมาณ

ซึ่งทำการหาญหักว่ารักใคร่ เกลือกส้มจะไม่เปนหวาน
เห็นจะแสร้งแกล้งทำจัณฑาล คำริห์การเกรงกริ่งทุกสิ่งไป
ข้างระตูสู้ตายไม่นึกหวัง น้องจะพึ่งพี่ยาก็หาไม่
เขาจะอยู่ด้วยเราสักเท่าใด เขาจะเห็นอะไรแก่น้องนี้
เมียเขาเขารักร่วมชีวัน สารพันแจ้งอยู่กับใจพี่
แต่องค์พระชนกชนนี ยังไม่มียำเยงเกรงใจ
บัดนี้ยิ่งไม่มีที่เกรงขาม จะทำตามแต่ชอบอัชฌาไศรย
เมื่อมิชอบใจแล้วก็แล้วไป น้องจะได้ความอายพันทวี
ทั้งเจ็บทั้งแค้นสักแสนส่วน จงนึกในใคร่ครวญให้ถ้วนถี่
เสียแรงเกิดมาเปนนารี จะช่วงชิงสามีท่านทำไม

๚ ๑๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ประเสหรันผู้มีอัชฌาไศรย
เห็นนางไม่หย่อนอ่อนใจ ยังคมไหว้แล้วทูลกิจจา
เราพลัดมารดรบิตุเรศ เห็นแต่ทรงเดชเชษฐา
สิ่งใดอย่าได้หยาบช้า อดอ่อนผ่อนหาเถิดเทวี
อย่าให้เคืองขัดอัชฌาไศรย อันจะพ้นภูวไนยก็ใช่ที่
จงถนอมพระไทยไว้ให้ดี แม่จะได้เปนศรีกุเรปัน
อันจรกาจะมาเปนคู่ครอง ไม่น่าจะร่วมห้องประคองขวัญ
ทั้งรูปชั่วตัวดำต่ำพงศ์พันธุ์ ที่จะเรียงเคียงกันน่าอายนัก
ดังปิ่นเกศเรือนศรีมณีโชติ หฤโหดเนื้อน้ำต่ำศักดิ์
พิศไหนก็ได้แต่ทรลักษณ์ จะสมภักตร์สักสิ่งก็ไม่มี

อันข้าน้อยนี้ไม่มีศุข แต่รับทุกข์กันอยู่ทั้งสี่
ซึ่งพ้นจรกามานี้ ดังฤกดีรอดจากทรวง
พระพี่ยารักองค์นงคราญ จึงคิดกลทำการใหญ่หลวง
ไม่เห็นแกล้งแต่ข้อล่อลวง ดวงสมรจงทรงพระเมตตา
บัดนี้พระพี่แค้นขัด เร่งรัดรีบพลจะไปย่ำ
จะคิดฉันใดดีณอกอา เจ้าข้าเราจะม้วยอยู่ในไพร

ๆ ๑๒ คำ ๆ เจรจา

โอ้ปี่
◎ เมื่อนั้น ยุบยาเยาวยอดพิศมัย
ได้ฟังก็สท้อนถอนใจ ชลไนยนองหน้าจาบัลย์
กอดสองพี่เลี้ยงเข้าโศกา พ่างพิยชีวาจะอาสัญ
สอนให้พี่ไรรำพรรณ จะอาอ่อนผ่อนผันสุดบัญญา
น้องนี้มิรู้ที่จะคิด ขัดสนจนจิตรเปนนักหนา
ทั้งนี้ก็ตามแต่เวรา ได้สร้างมาแล้วจะโกรธโทษใคร
ท่านซัดเสียก็จะก้มหน้าตาย มิให้คนทั้งหลายนินทาได้
ว่าพลางทางทรงโศกาไลย ทรามไวยไม่เปนสมประดี

ๆ ๘ คำ ๆ โอด

ร่าย
◎ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังนางสนองสองนารี โศกีครวญคร่ำรำพรรณ
ให้สงสารทรามสงวนนวลน้อง พระแย้มม่านเมียงมองแล้วรับขวัญ
พลางเสด็จย่างเยื้องจรจรัล จากห้องสุวรรณพรรณราย

ๆ ๔ คำ ๆ เสมอ

๏ จึงสั่งพี่เลี้ยงกะระตาหลา จงแต่งเสนาให้ผันผาย
เข้าไปในเมืองพึ่งระคาย ใครจะว่าดีร้ายจะใคร่รู้

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาพี่เลี้ยงเมียงหมอบอยู่
ทำมองมองแล้วบ้องหน้าดู แกล้งเขม้นเปนครู่แล้วทูลไป
พระจงประทานโทษโปรดก่อน อะไรนิดติดพระกรใหม่ใหม่
ฤๅเสด็จเดินป่าพนาไลย ไม้ไหล้ลัดเลี้ยวเกี่ยวกายา
ฤๅอาชาพาโผนเข้าในรก มุ่นหมกตกต้องหนามหนา
เปนริ้วรอยน้อยฤๅพระราชา ประสันตาลูบอกทำตกใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวาอัชฌาไศรย
จึงเอาพลูรอยกัดซัดไป ยิ้มละไมในภักตร์พาที
กลการอะไรจึงสอดว่า ถึงตกม้าก็มิใช่ตัวพี่
ธรรมดาเดินดงพงพี ที่จะดีอยู่นั้นสักกี่คน
จำจะเปนริ้วรอยน้อยใหญ่ ด้วยไม้ไหล้เลี้ยวลัดขัดสน
เห็นจะมีแผลทั่วทุกตัวตน ว่าแล้วจรดลเข้าห้องใน

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ พระเสด็จนั่งแนบแอบน้อง พิศภักตร์นวลลอองผ่องใส
ทั้งสองพี่เลี้ยงอรไทย บังคมไหว้แล้วลามาทันที

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
เห็นสองพี่เลี้ยงจรลี เทวีจะตามจรจรัล
พระพี่ยาโอบอุ้มองค์ไว้ นางตระหนกตกใจไหวหวั่น
หยิกข่วนผลักไสป้องกัน แล้วร่ำโศกศัลย์โศกา

ฯ ๔ คำ ฯ

ชาตรี
๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอสัญหยา
ปลอบนางพลางเช็ดชลนา อนิจาผลักมือพี่เสียไย
ก่นแต่ครวญคร่ำกำสรด จะโศกศัลย์รันทดไปถึงไหน
ฝ่ายพี่นี้จำนงจงใจ หวังจะใคร่ฝากชีพชีวี
ข้างพระน้องสิข้องเคืองนัก หาญหักไม่ไว้เยื่อใยพี่
จะแค่นขืนฤทัยไยมี ค่อยอยู่จงดีจะลาไป
แม้นเจ้าจะคืนหลังยังนิเวศน์ จงสังเกตที่คนซึ่งชี้ให้
พี่จะสู้ซอกซอนสัญจรไพร เที่ยวไปกว่าชีวิตรจะวายปราณ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย
๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดสงสาร
ไม่แจ้งกลกิริยาอาการ เยาวมาลย์หวาดหวั่นวิญญา
อนิจาคราวนี้ตัวกู น่าที่จะตายอยู่ในคูหา
จะคืนหลังไปยังภารา ใครเลยจะพาคลาไคล
เมื่อมาก็เป็นเวลาค่ำ สังเกตจำท่าทางก็ไม่ได้
แล้วไม่เคยเดินดงพงไพร จะหลงตายอยู่ในพนาลี

จำจะลดอดอ่อนผ่อนลง ลวงให้ไปส่งถึงกรุงศรี
แล้วนึกมานะกษัตรี ให้รีรอรอสะเทินใจ
เป็นห่วงข่วงใยอยู่นักหนา ด้วยยังตุเรศมารดาเป็นใหญ่
จำเป็นเอารักหักฤทัย ทรามไวยจึงกล่าววาจา

๏ ๑๐ คำ ๏

๏ พระเอยพระองค์ พระจงโปรดเกล้าเกษา
ถ้าพระพากลับคืนไปภารา จึงจะเห็นจริงว่าปรานี
อย่าให้อายไพร่ฟ้าประชาชน คำคนจะค่อนว่าน่าบัดสี
ตัวน้องสิเป็นสัตรี ยากที่จะไว้ตัวกลัวนินทา
จงพากลับไปส่งเสียก่อน ภูธรจงฟังน้องว่า
พระก็ได้ถูกต้องกายา ใช่ว่าจะไปไหนพ้น
อันจะมารีบร้อนก่อนการ เครื่องจะอัประมาณไม่เป็นผล
ถ้ารักจริงจงหย่อนผ่อนปรน จึงจะพ้นคนค่อนไยไพ

๏ ๘ คำ ๏

โอ้โลม ๏ โฉมเอยโฉมเฉลา ยุพเยาวยอดฟ้าจะหาไหน
ช่างชะอ้อนวอนว่าให้ตายใจ แยบยนต์กลในเป็นสุดคิด
จะลวงให้พี่หลงไปส่งเจ้า ยิ่งจะรื้อซ้ำเข้าเป็นสองผิด
ไหนเลยจะได้เชยชมชิด ด้วยพระคิดแค้นขัดอยู่อัตรา
พี่ทุกข์ตรอมผอมเพียงจะบรรไลย พระยังไม่ประทานโทษา
ถึงจะได้อิงแอบแนบกายา เมื่อพระไม่เมตตาจะว่าไร

ฤๅเจ้าจะแขงขัดวัจนา พระบิตุเรศมารดาของเจ้าได้
จงให้ความสัตย์สัญญาไว้ พี่จะพากลับไปยังธานี

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย
๏ พระเอยพระองค์ พระจงโปรดเกล้าเกษี
จะให้น้องสัญญาว่าดังนี้ สุดที่จะรับพระบัญชา
อันพระชนนีบิตุเรศ เปนที่เกิดเกษเกษา
ทรงพระคุณเปนพ้นคณนา จะให้เคืองขาทากลใด
ยังไม่เคยละเมิดพระบรรหาร จะให้สัตย์ปฏิญาณกะไรได้
น้องว่าแต่ตามจริงไป ชายใดได้ต้องจำครองกัน

๏ ๖ คำ ๏

โอ้โลม
๏ แสนเอยแสนเฉลียว เลี่ยงเลียวล้นลมคมสัน
ช่างภิปรายเปรียบมาสารพัน น้อยฤๅนั่นชั้นเชิงพาที
แต่เพียงนี้พี่พอรู้เท่า จะว่าไปไยเล่าณเจ้าพี่
รศรักร้อนทรวงแสนทวี สุดที่จะหักห้ามความในใจ
ว่าพลางทางถดเข้าหา จะถอยหนีพี่ยาไปข้างไหน
พระเพลาทับเพลานงเยาว์ไว้ ฉวดฉุดชายสไบไขว่คว้า

๏ ๖ คำ ๏

ร่าย
๏ น้อยเอยน้อยใจ ช่างข่มเหงกะไรเปนนักหนา
ก่นแต่คว้าไขว่ไปมา จะว่าโดยดีก็มิฟัง
นางสบิ้งสบัดเบี่ยงหนี หยิกตีผลักแพลงผันหลัง
อะไรหยาบช้าเปนน่าชัง เหมือนจะกลุ้มคลุ้มคลั่งวิญญา

อย่าใจด่วนทำลวนลามเล่น มิใช่เช่นชาวเมืองหมันหยา
เขาจะค่อนติฉินนินทา จะเอาหน้าไปไว้แห่งใด
ด้วยพระก็มิใช่ชายชั่ว ไม่เจียมตัวตื่นยศจะเปนใหญ่
จะออกนามความเคืองเนื่องไป เมื่อไรจะสิ้นชื่อฦๅชา

๏ ๘ คำ ๏

โอ้โลม
๏ สุดเอยสุดสวาดิ ช่างฉลาดแนมเหน็บเก็บมาว่า
ไม่เหมือนเช่นนั้นกัลยา ใครจะล่วงนินทาก็ตามที
อันความติฉินยินร้าย มีทุกหญิงชายณโฉมศรี
ที่รักก็เห็นว่าเปนดี ที่มิชอบที่ก็นินทา
อันว่าร้ายเราผู้รักษาสัตย์ ดังวายุพัดภูผา
บุราณท่านย่อมกล่าวมา จะกลัวความนินทาไปว่าไร

๏ ๖ คำ ๏

ร่าย
๏ น่าเอยน่าสรวล ถ้อยคำสำนวนเฉลยไข
น้องนี้โฉดเขลาไม่เข้าใจ ที่ในทำเนียบเทียบทาน
รู้แต่ปกป้องครองตัว ด้วยกลัวความนินทาว่าขาน
อันจะทำตามคำบุราณ ดังโปรดปรานมานี้ไม่ชอบใจ
นางใดที่พึ่งพระสั่งสอน เชิญเสด็จภูธรไปรักใคร่
ตัวน้องไม่ต้องหฤทัย จงพาไปส่งเสียยังภารา

๏ ๖ คำ ๏

ชาตรี
๏ นงเอยนงลักษณ์ ไม่ประจักษ์ในความเสนหา
ช่างถ่อมถ้อยน้อยฤๅกัลยา ไม่ควรเจ้าจะเอามาพาที

พี่หวังจะฝั่งฝากไมตรีจิตร กว่าชีวิตรจะวายไม่หน่ายหนี
อันนางใดพี่ไม่ไยดี มารศรีตกไหนไม่ไกลกัน
ว่าพลางพระทางหยอกเย้า ต้องเต้าสุมณฑาสวรรค์
จุมพิตชิดเชยปรางสุวรรณ แสนกระสันยั่นย่วนหฤไทย
อย่าสลิ้งสลัดขัดเคืองพี่ จะหยิกตีก็ตามอัชฌาไศรย
จะสู้ทนให้ทำจนหนำใจ แต่โฉมยงจงได้เอ็นดู

๚ ๘ คำ ๚

ร่าย
๏ น้อยเอยน้อยจิตร คิดคิดก็เปนน่าอดสู
มาทำเทียมเลียมเล่นเช่นชู้ เปนมิรู้ที่จะเชื่อเหลือประมาณ
ส่วนปากหากว่าเมตตาน้อง มิให้เคืองข้องหมองสม่าน
แต่ท่วงทีที่ทำอาการ เหมือนจะแกล้งแสร้งประจานให้เจ็บใจ
กระนี้ฤๅว่าซื่อสุจริต จะมีจริงสักนิดก็หาไม่
อย่ามาเซ้าซี้พิรี้พิไร น้องไม่เชื่อลิ้นหลงลม

๚ ๖ คำ ๚

โอ้โลม
๏ ขวัญเอยขวัญตา อนิจาใจจริงทุกสิ่งสม
ไม่ลวงล่อโลมเลียมให้เกรียมตรม อย่าปรารมณ์หฤไทยเทวี
ซึ่งทำการหาญหักเพราะรักใคร่ จนได้ถูกถือถึงมือพี่
พึ่งจะสมปราถนาครานี้ สุดที่จะเงือดงดอดใจ
ถึงชีวิตรจะเจียนจากร่าง จะอิงแอบแนบนางให้ได้
ว่าพลางโอบอุ้มอรไทย ขึ้นไว้เหนือตักสพักชม
เอนองค์ลงแอบแนบน้อง เชยปรางพลางประคองสองสม

คลึงเคล้าเย้ายวนสำรวลรมย์ เกลี้ยวกลมสมสวาดิไม่คลาศคลาย
กรกอดประทับแล้วรับขวัญ อย่าตระหนกอกสั่นฌโฉมฉาย
ฤดีดาลซ่านจับเนตรพราย ดังสายสุนีวายปลายตา
ฟ้าลั่นครั่นครื้นคำรนเสียง ก้องสนั่นสำเนียงในเวหา
ชอุ่มกลุ้มดวงพระสุริยา เมขลาพ้อแก้วแววเวียน
รามสูรขว้างขวานทยานไล่ ว่องไวเลี้ยวลัดฉวัดเฉวียน
หมายมิ่งชิงช่วงดวงวิเชียร หันเหียนเวียนวิ่งเปนสิงคลี
พระพิรุณร่วงโรยโปรยต้อง มณฑาทองทิพรศสดศรี
ขยายแย้มผกาสุมาลี ภุมรีภิรมย์ชมชิด
สององค์ปรีดิ์เปรมเกษมสันต์ ดังได้เสวยสวรรค์ชั้นดุสิต
ต่างแสนเสนหากว่าชีวิตร สมคิดเพลิดเพลินเจริญใจ

๏ ๑๘ คำ ๏ โลม

ช้า
๏ เมื่อนั้น บุษยาเยาวยอดพิศมัย
ร่วมรมย์สมคู่ขด้วยภูวไนย นางมิได้นิราศคลาศคลา
แต่เฝ้าเคล้าแนบแอบองค์ พระสุริวงศ์ทรงเดชเชษฐา
แย้มพรายชายชำเลืองหางตา ชลีกรข้อนสลาโอชาชวน
ต่างเยือนมธุรศพจนาดถ์ ตรัสประภาษปรีดิ์เปรมเกษมสรวล
บังคมทูลความงามกระบวน แสนสำรวลรื่นเริงบรรเทิงใจ
พระโอบอุ้มจุมพิตภิรมย์รัก นางพลิกผลักกันกรแล้วค้อนให้
สองสมานสำราญหฤทัย ที่ในถ้ำทองรูจี

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย ๏ เมื่อนั้น　　ฝ่ายสังคามารตาเรืองศรี
อยู่ยังพลับพลาพนาลี　　จึงเกณฑ์เสนีผู้ร่วมใจ
ให้ตระเวนตรวจไตรระไวระวัง　　ตามบัญชาสั่งไม่ขาดได้
แล้วสั่งทหารอาชาไนย　　จงเร่งไปไล่มฤคา
ข้างแดนกะหมังกุหนิงก่อน　　จึงย้อนมาข้างดาหา
แม้นเราให้ปะหรัดกะติกา　　ไปเรียกเร่งจึงมายังคีรี

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　เสนารับสั่งใส่เกศี
แล้วมาจัดสรรกันทันที　　ขึ้นพาชีควบเข้าป่าไป

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

อิเหนาเล่ม ๑๗

๏ เมื่อนั้น　　ฝ่ายท้าวกุเรปันเปนใหญ่
กับท้าวดาหาชาญไชย　　ครั้นเสร็จดับไฟที่ไหม้เมือง
จึงกลับคชสารหาญกล้า　　โยธาอึงอัดขนัดเนื่อง
เสด็จยังเกยแก้วอันรุ่งเรือง　　แล้วย่างเยื้องสู่ปราสาทพรายพรรณ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　สองนางพี่เลี้ยงสาวสรรค์
ไม่เห็นบุษบาลาวรรณ　　ตกใจชวนกันขึ้นมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี แล้วกรายทูลองค์ศรีบัดหรา
เมื่อเพลิงไหม้พระให้จรกา เข้ามารับองค์พระบุตรี
ข้าจะไปตามก็ห้ามไว้ ติดไปแต่พี่เลี้ยงสองศรี
อันองค์พระธิดานารี บัดนี้เสด็จอยู่แห่งใด

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหาสุริวงศ์เปนใหญ่
ได้ฟังก็ตระหนกตกใจ เร่งคิดสงไสยในวิญญา
จรกามาดับเพลิงอยู่ พร้อมหมู่เสนีถ้วนหน้า
เรามิได้ใช้ให้เข้ามา เหตุใดมาว่าดังนี้
ใครหนออาจองทนงนัก ลอบลักบุษบาพาหนี
ดีร้ายระเด่นมนตรี แกล้งปลอมอินทรีย์มาพาไป

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระผ่านภพกุเรปันกรุงใหญ่
ทั้งห้ามเหษีทรามไวย สาวสนมกรมในทั้งนั้น
ก็หมายว่าอิเหนาเปนมั่นคง มาลักองค์บุษบาสาวสวรรค์
เหตุผลต้นปลายก็สมกัน เชิงชั้นเล่ห์กลเปนพ้นคิด

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีดาหาแจ้งจิตร
เกรงท้าวกุเรปันทรงฤทธิ์ สุดคิดก็ร่ำโศกา

๚ ๒ คำ ๚ โอด

โอปี่ ๏ อกเอ๋ยน่าน้อยใจนัก อัปรลักษณ์กะไรเปนหนักหนา
ทั้งหลายเขามียุตรธิดา เปนที่ยาจิตรจำเริญใจ
นี่ชรอยเจ้ากรรมเกิดมา จะล้างผลาญมารดาจงได้
แต่ครุ่นแค้นแสนเข็ญเข่นไป ดังอกใจจะแยกแตกตาย
เมื่อจะได้ไพร่ฟ้าเปนสามี แม่นอกสั่นขวัญหาย
พร่ำบวงสรวงทุกแห่งแพร่งพราย เพราะเสียดายสุริวงศ์เทวา
กินแต่น้ำต่างดังอาหาร ทรมานทุกข์โทมนัศา
ต่อรู้ข่าวสารจรกา แม่จึ่งค่อยผาศุกใจ
แล้วเกิดณรงค์สงครามเล่า ก็รื่อได้ร้อนเร่ามาใหม่
ร้อนทุกเส้นหญ้าแลใบไม้ ครั้นค่อยคลายใจจึ่งตั้งการ
ชาวกะหมังกุหนิงมันสอดรู้ จู่มาจำนงจงผลาญ
มันแกล้งชิงชังจังฑาล จะให้อัประมาณแต่เดิมมา
ช่างได้เครื่องระดูไหนมาแต่ง ปลอมแปลงไม่ให้รู้จักหน้า
มาซานชมงมว่าจรกา มิรู้เล่หลาฤษยาอาธรรม์

๚ ๑๔ คำ ๚ โอด

ร่าย ๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริวงศ์รังสรรค์
ครั้นรุ่งรังษีรวิวรรณ จรจรัลออกท้องพระโรงไชย

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ ลดองค์ลงเหนือบัลลังก์อาศน์ พร้อมเสนามาตย์น้อยใหญ่
จึ่งตรัสบอกแก่จรกาไป เมื่อเพลิงไหม้วุ่นวายในราตรี

มิซายหนังองอาจ เข้ามายังปราสาทเรืองศรี
ลอยลักบุษบาเทวี พาหนีไปจากภารา

๏ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น จรกาตกใจเปนนักหนา
ชลเนตรไหลหลั่งดังธารา ภักตราเศร้าซีดลงทันใด
เพียงองค์พระกาลชาญฤทธิ์ มาเด็ดดวงชีวิตรไปได้
ความรักความเสียดายเปนพ้นไป จึงตริตริกนึกในเหตุการณ์
ดีร้ายอิเหนากุเรปั่น ใครอื่นนอกนั้นไม่อาจหาญ
ครั้นจะว่าก็เกรงพระภูบาล แต่เดือดดาลร่านร้อนดังอัคคี
จึงทูลถวายบังคมลา จะไปตามบุษบามารศรี
แม้นมิได้องค์พระบุตรี จะสู้ม้วยชีวีไม่กลับมา

๏ ๘ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงสั่งตำมะหงงเสนา จงเกณฑ์โยธาสักห้าพัน
เลือกล้วนสามารถอาจอง เคยณรงค์เรี่ยวแรงแขงขัน
ไปด้วยช่วยประคองป้องกัน อย่าให้อันตรายราคี
สั่งเสร็จเสด็จยุรยาตร จากอาศน์พระโรงเรืองศรี
ขึ้นยังปราสาทมณี เข้าสู่แท่นที่ศรีไสยา

๏ ๖ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น　　องค์ท้าวล่าสำเชษฐา
กับทั้งระตูจรกา　　ก็ขึ้นม้ากลับมาพลับพลาไชย

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ สององค์ลงจากพาชี　　จึ่งสั่งเสนีผู้ใหญ่
จงเตรียมพหลพลไกร　　กูจะไปติดตามเยาวมาลย์

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๕

๏ บัดนั้น　　ดะหมังรับราชบรรหาร
มาตรวจเตรียมกันมิทันนาน　　ทั้งม้ารถคชสารชาญไชย
ฝ่ายข้างเสนาตำมะหงง　　ก็เร่งรัดจัดุรงค์น้อยใหญ่
แล้วมาบรรจบกันทันใด　　คอยท่าภูวไนยจะยาตรา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ระตูล่าสำเชษฐา
ทั้งท้าวเจ้ากรุงจรกา　　ก็สระสรงคงคาอ่าองค์
รีบทรงเครื่องประดับสำหรับศึก　　พระไทยนึกแค้นคิดพิศวง
มาขึ้นคชสารที่นั่งทรง　　เร่งรัดจัตุรงค์เข้าพงพี

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

โอ้ร่าย
๏ จรกาเดินทางพลางคนึง　　ถวิลถึงบุษบามารศรี
แสนวิโยคโศกศัลย์พันทวี　　โศกีครวญคร่ำรำพรรณ
โอ้ว่าเสียดายดวงยิหวา　　งามเหมือนนางฟ้ากระยาหงัน
พี่รักเจ้าเท่าเทียมชีวัน　　หมายมั่นในองค์นงลักษณ์

จะได้น้องไปครองภารา ให้เกื้อหน้าปรากฎทั้งยศศักดิ์
จวนจะได้สู่สมภิรมย์รัก มีหมู่ปรปักษ์มาหักราน
ลอบล้างกลางการภิเศกศรี ดังทรวงพี่จะแยกแตกฉาน
มันแกล้งฤษยาสาธารณ์ ทำการอาจองทนงใจ
เปนชายฤๅมาหมิ่นชาย แม้นพบโฉมฉายอยู่ที่ไหน
จะพันตูสู้กันจนบรรไลย ให้ฦๅชื่อไว้ทั้งธาตรี
ครวญพลางทางทรงกำสรด ยิ่งรันทดฤทัยถึงโฉมศรี
รีบรัดจัตุรงค์โยธี ข้ามคีรีห้วยธารด่านดง

๚ ๑๒ คำ ๚ เชิด

ช้าปี่ ◎ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอันสูงส่ง
เนาในถ้ำสุวรรณบรรจง กับโฉมยงนงนุชยุบลยา
แสนกระสันบรรเทิงเริงจิตร ท่อยทีท่อยคิดเสนหา
แต่คลึงเคล้าเฝ้าชมภิรมยา ไม่นิราศคลาศคลาสักนาที
เอนองค์อิงแอบแนบนาง แนมปรางปรีดิ์เปรมเกษมศรี
เชยทรวงดวงประทุมมาลี นางทำทีงามงอนค้อนคม
พระแย้มยิ้มพริ้มเพราเย้าหยอก สัพยอกยียวนสรวลสม
ภักตร์เจ้าเศร้าสลดอดบรรธม พี่จะกล่อมเอวกลมให้นิทรา

๚ ๘ คำ ๚

พัดชา ◎ สายสมรนอนเถิดพี่จะกล่อม เจ้างามจริงพริ้งพร้อมดังเลขา
นวลลออองผ่องภักตร์โสภา ดังจันทราทรงกลดหมดมลทิน

งามเนตรดังเนตรมฤคมาศ งามขนงวงวาดดังคันศิลป์
อรชรอ้อนแอ้นดังกินริน หวังถวิลไม่เว้นวาย เอย

ๆ ๔ คำ ๆ กล่อม

ลีลากระทุ่ม ๏ พี่ปรารมณ์ตรมตรอมหฤไทย กลัวเกลือกจะไม่เหมือนหมาย
บวงสรวงเทพเจ้าทุกเพรางาย ให้ชักโฉมฉายมาเชยชิด
เปนบุพเพนิวาศาสนอง จึ่งได้น้องมาภิรมย์สมสนิท
พลางกล่อมถนอมนวลชวนชิด จนนิทราหลับไป เอย

ๆ ๔ คำ ๆ

ร่าย ๏ ครั้นพระบรรธมหลับสนิท จึ่งบังเกิดนิมิตรฝันใฝ่
ว่าปักษีอินทรีเกรียงไกร กายใหญ่กำยำมหิมา
จับลงตรงภักตร์ภูวเรศ จิกเอาไนยเนตรเบื้องขวา
แล้วบินโบยไปโดยบูรพา พระผวาตื่นขึ้นด้วยพลัน
ต้องดูดวงเนตรก็ดีอยู่ จึ่งรู้ว่าเกิดนิมิตรฝัน
เห็นเหตุมหัศอัศจรรย์ เปนมหันตโทษยิ่งนัก
อันนกอินทรีมหิมา จะเปนจรกาอัปรลักษณ์
ไนยเนตรคือองค์นงลักษณ์ มันแค้นนักจักตามมาชิงไชย
อันในสุบินนิมิตรนี้ เหมือนจะชิงยาหยีพี่ไปได้
คิดพลางสท้อนถอนใจ ภูวไนยกำสรดโศกี

ๆ ๑๐ คำ ๆ โอด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ฟื้นกายชายเนตรไปทันที เห็นระเด่นมนตรีโศกา

ให้นึกแค้นขัดกลัดจิตร ชรอยว่าพระคิดถึงจินตะหรา
นางผลักไสมิให้ต้องกายา อย่าโศกาจงคืนไปเวียงไชย

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมจิตรพิศมัย
เห็นนางแค้นขัดตัดอาไลย จึงโลมเล้าเอาใจเทวี
จะปลอยถามเท่าไรไม่ดูภักตร์ แต่พลิกผลักเมียงเมินสเทินหนี
เจ้าเคียดเคืองสิ่งใดไม่ไยดี มารศรีจงบอกพี่เถิดรา
ฤๅเจ้านึกกินแหนงแคลงจิตร ว่าพี่คิดถึงนางจินตะหรา
ด้วยเห็นว่าพี่นี้โศกา กัลยาจึงละห้อยน้อยใจ
พี่มิได้ตริตรึกนึกดังนั้น อย่ามุ่งมั่นพะวงสงไสย
ถึงมาทแม้นชีวันจะบรรไลย ก็ไม่หน่ายแหนงใจไกลนาง
ซึ่งโศกานั้นเพราะฝันร้าย โฉมฉายอย่าคิดอางขนาง
ตรัสพลางทางทรงกรรแสงพลาง แล้วเล่าความให้นางแจ้งใจ
เพราะพี่ฝันพรั่นนึกณเทวี พ้นที่จะกลั้นกำสรดได้
ว่าพลางกอดประทับกับทรวงไว้ สอื้นไห้โศกาจาบัลย์

ฯ ๑๒ คำ ฯ โอด เชิด

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายล่าสำจรกาโศกศัลย์
เดินไพรมาได้สองวัน เห็นพลับพลาอารัญก็ยินดี
สำคัญมั่นหมายว่าอิเหนา พานางหนีเรามาอยู่นี่
คิดพลางขับช้างจรลี รีบมายังที่ตำหนักไพร

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากคชสาร รถรานขึ้นไปด้วยสงไสย
เห็นสังคามารตาชาญไชย จึงถามไถ่ถึงระเด่นมนตรี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
จึงทูลสองกระษัตริย์ชัยดี ว่าภูมีไปไล่มฤคา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จรกาจึงตอบด้วยกังขา
อิเหนาไปไล่เนื้อดังว่ามา สังคามารตาจะอยู่ไย

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาจึงแก้ไข
ข้าตกม้าขาบวมป่วยไป จึงมิได้ตามเสด็จไคลคลา
ถ้าแม้นว่าคืออยู่ที่ไหน ทั้งสองท้าวไทจะพบข้า
แล้วปราไสไถ่ถามด้วยมารยา การวิวาห์แล้วฤๅภูวไนย
ซึ่งยกโยธามานี้ จะจรลีไปตำบลหนไหน
ฤๅพาพระธิดาดวงใจ มาเล่นไพรประพาศพนาลี

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี
พาซื่อเล่าความไปตามมี เกิดกุลีวุ่นวายทั้งเวียงไชย
เดิมตีกลองศึกแล้วยิงปืน โห่สนั่นครั่นครื้นหวั่นไหว
ร้องว่าท้าทายมากมายไป จะใคร่ดูฝีมือชาวภารา

มันลอบปลอมจุดเพลิงทุกโรงงาน ชาวเมืองอลหม่านเปนหนักหนา
สองกระษัตริย์ยกพลออกมา มีผู้พาพระบุตรีหนีไป
ข้าจึงมาติดตามนาง เล่าพลางจรกาก็ร้องไห้
คั่งแค้นแสนศัลย์ตันใจ ทำไฉนจะพบพระภูมี

๚ ๘ คำ ๚ เจรจาบทที่ ๕๖

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
ทำตกใจใส่กลพาที เหตุถึงเพียงนี้มิได้รู้
ขอพระองค์จงคอยท่าก่อน ภูธรยังไปไล่เนื้ออยู่
จะให้ม้าใช้ไปเที่ยวดู แม้นรู้ดีร้ายจะรีบมา
จึงสั่งพี่เลี้ยงผู้ร่วมใจ ให้ม้าเร็วรีบไปสพัดหา
แม้นพบจงทูลพระราชา เชิญเสด็จกลับมาฉับไว

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งบังคมไหว้
มาสั่งกิดาหยันทันใด เร่งไปบอกปะหรัดกะติกา
จงแจ้งเหตุแก่ม้าคอยใช้ ที่ทางร่วมจะไปคูหา
ไปทูลสนองว่าสองระตูมา คอยอยู่พลับพลาพนาลี

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น กิดาหยันครั้นแจ้งถ้วนถี่
รีบมาสั่งความตามมี แจ้งคดีโดยดังบัญชา

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ประหรัดกะติกาใจกล้า
ได้ฟังก็เผ่นขึ้นหลังม้า แล้วควบขับมาทันใด

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ถึงทางร่วมจะไปคีรี เอาคดีบอกแจ้งแถลงไข
ม้าเร็วจึงเร่งรีบไป บอกพี่เลี้ยงภูวไนยอย่าได้ช้า

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น พวกกองคอยเหตุอาสา
ได้ฟังจะแจ้งกิจจา ก็ขึ้นม้าควบขับไปทันที

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าไปกราบกราน แจ้งการแก่พี่เลี้ยงทั้งสี่
บัดนี้สองระตูภูมี มาคอยเฝ้าอยู่ที่พลับพลา

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น จึงพระพี่เลี้ยงกะระตาหลา
ครั้นแจ้งก็รีบเข้ามา แฝงม่านวันทาแล้วทูลไป
ว่าจรกาล่ำสำสองระตู มาคอยอยู่ พลับพลา ที่อาไศรย
จะใคร่พบองค์พระทรงไชย เหมือนจะแคลงแหนงในใต้ธุลี

๚ ๔ คำ ๚ เจรจาบทที่ ๕๗

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังข่าวผ่าวร้อนดังอัคคี กอดเทวีไว้แล้วรำพรรณ
โอ้ว่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์ น่าจะจริงประจักษ์เหมือนฝัน
พลางซบภักตราจาบัลย์ รับขวัญบังอรแล้วถอนใจ

ให้ประหวั่นพรั่นจิตรแสนทวี เหมือนจะชิงยาหยีพี่ไปได้
แม้นเจ้าพรากจากอกวันใด จะแยหลาบรรไลยไปตามน้อง

๑ ๖ คำ ๑

๏ เมื่อนั้น บุษบาทรงโศกเศร้าหมอง
ชลไนยไหลอาบเนตรนอง นวลลอองซบภักตร์ลงโศกา

๑ ๒ คำ ๑ โอด

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์อสัญแดหวา
ปลอบพลางทางเช็ดชลนา เสนหาพ่างเพียงจะขาดใจ
สร้วมสอดกอดประทับไว้กับทรวง เจ้าดวงยิหวาอย่าโหยไห้
ครั้งนี้เปนกรรมจะจำไกล ถึงพี่ไปไม่ช้านานนัก
พระอุ้มน้องประคองขึ้นบนเพลา พี่แสนทุกข์ด้วยเจ้าเพียงอกหัก
แต่อาวรณ์ถอนจิตรแล้วพิศภักตร์ เหมือนจะไกลน้องรักสักร้อยปี
มิไปเล่าเขาจะเห็นแยบคาย จะอุบายมิให้สงไสยพี่
โฉมเฉลาเจ้าค่อยอยู่จงดี อย่าทวีเทวศโศกา
จึงเรียกสองกัลยาเข้ามาสั่ง พ้อยู่หลังระวังขนิษฐา
สั่งเสร็จเสด็จไคลคลา แล้วผันภักตรามาดูน้อง
กลับมาสร้วมสอดกอดนางไว้ โอ้กรรมจำใจจะไกลห้อง
พี่พาเจ้ามาไว้ในถ้ำทอง แล้วสลัดซัดน้องไว้เดียวดาย
พระลูบหลังสั่งความทรามสวาดิ จะนิราศฉันใดน่าใจหาย
คิดถวิลหวาดหวั่นถึงฝันร้าย พระโฉมฉายสท้อนถอนใจ

กระตาหลาซ้ำทูลเตือน มิใคร่เยือนรับวาจาได้
จำเปนจำจิตรคลาไคล ออกไปจากที่ศรีไสยา

๏ ๑๖ คำ ๏ ทยอย

๏ ออกจากปากถ้ำกำบัง จึ่งดำรัสตรัสสั่งกระตาหลา
จงอยู่ด้วยช่วยกับประสันตา พิทักษ์รักษาเยาวมาลย์
สั่งเสร็จเสด็จขึ้นพาชี พร้อมม้าเสนีห้วยหาญ
ลัดมาทางร่วมดงดาล พระภูบาลเร่งรีบคลาไคล

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ พอพบพวกไล่มฤคา ก็บรรจบกันมาในป่าใหญ่
ทรงม้ามาพลางทางถอนใจ ภูวไนยคนึงถึงเทวี
ชลนาคลอคลองนองเนตร อาดูรภูลเทวศหมองศรี
ครั้นใกล้ถึงจึ่งหยุดพาชี เอาวารีลูบล้างชลนา
จับชายซ่าโบะขึ้นซับภักตร์ แสร้งหักใจทำเปนหรรษา
แล้วเสด็จยุรยาตรคลาศคลา ขึ้นยังพลับพลาพนาไลย

๏ ๖ คำ ๏ เสมอ

๏ ลดองค์ลงนั่งเหนืออาศน์ ตรัสประภายยิ้มเยือนปราไส
พี่น้องสองระดูชาญไชย พากันมาไยในไพรวัน

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น จรกาเศร้าสร้อยโศกศัลย์
จึ่งบังคมทูลพระทรงธรรม์ รำพรรณแจ้งคดีซึ่งมีมา

เมื่อวันตั้งการสยุมพร เกิดเหตุในนครหนักหนา
เดิมติกลองศึกเปนโกลา แล้วลอบมาจุดเพลิงทุกโรงงาน
สองกระษัตริย์เสด็จมาดับไฟ มีผู้ร้ายอาจใจห้าวหาญ
ลอบลักพระธิดายุพาพาล ออกนอกปราการเวียงไชย
ข้าจึงมาเสาะสืบข่าว จะได้เรื่องราวก็หาไม่
แต่เที่ยวค้นคัดลัดไพร มาได้สองทิวาราตรี
มันแกล้งจงผลาญรานรัก แค้นนักจะใคร่ตัดเกศี
เสียบประจานไว้กลางธานี ให้สมที่ฤษยาสาธารณ์
ขอให้ได้อ้ายคนร้ายมา จะดูหน้ามันประมาทอาจหาญ
ทูลพลางทางดูพระภูบาล จะใคร่แจ้งอาการว่าร้ายดี

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

๑ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ทำตกใจใส่กลพาที ใครอาจหาญดังนี้พี่หลากนัก
ข้าจะว่าเจ้าหน่อยอย่าน้อยใจ ประหนึ่งเจ้าเรามิให้ปนศักดิ์
ที่นี่ซ้ำร้ายน่าอายนัก ใครหนอมาลักนางไป
มันไม่กลัวฤทธิ์เทเวศร์ ไม่เกรงเดชสองกระษัตริย์เปนใหญ่
ไม่ขามพี่ที่เคยมีไชย น้อยใจเปนพ้นคณนา
เสียดายบุษบาน้องรัก เสียดายศักดิ์คือสัญญาแดหวา
ที่นี่จะระคนด้วยชายช้า จะตั้งหน้าคอยรับอัประมาณ

แล้วคิดถึงฝันร้ายในราตรี ซอบทีก็กำสรดสังสาร
ทำแค้นซ้ำร่ำรักนงคราญ ใครอาจหาญแก่กูจะดูไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองระตูได้ยินสิ้นสงไสย
แม้นพระลักกัลยามาไว้ ที่ไหนจะทรงโศกา
จึ่งแจ้งเหตุถวายคลายความ ไปตามเรื่องหลังที่กังขา
บรรดาฝูงชนชาวภารา เขาว่าพระพานางไป
อันองค์เชษฐากับข้านี้ เดิมทีก็คิดสงไสย
ต่อมาพบองค์พระทรงไชย ก็สิ้นแคลงแหนงในภูมิ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๘

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ฟังจรกาพาที จึ่งตอบคดีไปทันใด
ซึ่งทั้งปวงเขาล่วงว่าพี่ลัก ควรที่น้องรักจะสงไสย
แม้นได้ตัวจะทำให้หนำใจ มันมาไว้ความชั่วแก่ตัวเรา
ชาวกะหมังกุหนิงมันคุมแค้น กลับทำทดแทนเจ้าเขา
ยังอาจอวดรู้ดูเบา เจ้าเร่งตามไปอย่าได้ช้า
ฝ่ายข้างแว่นแคว้นแดนนี้ ไว้พนักงานพี่จะเที่ยวหา
กว่าจะสิ้นแผ่นดินแดนชวา ต่อได้มาเจ้าจึ่งจะเห็นใจ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองระตูประนมบังคมไหว้
อำลามาขึ้นคชไกร เคลื่อนพลคลาไคลไปพลัน

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ เที่ยวทุกสุมทุมพุ่มไม้ ซอกห้วยเหวไพรพนาสัณฑ์
ซัดไปหลายคืนหลายวัน มิได้พักพลขันธ์อยู่ช้า
สงไสยที่ไหนให้เที่ยวค้น จนพ้นแดนพิไชยดาหา
ล่วงแดนกะหมังกุหนิงมา จึงพักโยธาอยู่ชายไพร

๏ ๔ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวาอัชฌาไศรย
ครั้นล่ำลำจรกาลาไป ภูวไนยนิ่งนึกตรึกตรองการ
แล้วตรัสสั่งสังคามาระตา ให้เตรียมโยธาทวยหาญ
หมู่มุขทุกตำแหน่งพนักงาน จงจัดการพร้อมไว้ในราตรี
จะไปแก้สงไสยในดาหา แต่เวลารุ่งรางสางแสงศรี
สั่งเสร็จเสด็จทรงพาชี เสนี่พี่เลี้ยงเคียงไป

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ รีบรัดลัดมาพอสายัณห์ ถึงสุวรรณคูหาที่อาไศรย
ลงจากอาชาคลาไคล เข้าในถ้ำทองห้องไสยา

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ สถิตย์ที่แท่นสุวรรณบรรจง นั่งแนบแอบองค์ขนิษฐา
จึงมีมธุรศพจนา ตรัสเล่ากิจจาทั้งปวงไป

อันจรกาล่าลำพี่น้อง | คู่ที่ทั้งสองไม่สงไสย
แต่บอกข่าวว่าชาวเวียงไชย | เขากินแหนงแคลงใจอยู่ไม่วาย
จำจะแก้สงไสยเสียก่อน | ยอกย้อนซ่อนเงื่อนให้เกลื่อนหาย
จึ่งจะสิ้นนินทาว่าร้าย | โฉมฉายค่อยอยู่จะขอลา
รุ่งแสงสุริยาเวลาเช้า | จะจากเจ้าเยาวยอดเสนหา
ระกำใจด้วยจะไกลกัลยา | คิดมาฤๅหนึ่งมิใคร่ไป
พระแสนโศกโศกีทวีเทวศ | ชลเนตรแถวถั่งหลั่งไหล
อนิจาเปนกรรมจะจำไกล | ดวงใจเจ้าค่อยอยู่จงดี

๚ ๑๐ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น | นวลนางบุษบามารศรี
ได้ฟังวาจาพาที | เทวีพ่างเพียงจะมรณา
กรรแสงพลางทางทูลสนองไป | คิดไฉนไยฉนี้พระเชษฐา
ทำการหาญหักลักน้องมา | สถิตย์อยู่คูหาห้องทอง
น้องนิราศมาตุรงค์บิตุเรศ | ยังไม่คลายวายเทวศหม่นหมอง
เห็นแต่ภูวไนยได้ปกครอง | ฤๅจะสลัดซัดน้องไว้เดียวดาย
ไหนนั่นสัญญาพาที | ว่าจะครองไมตรีไม่หนีหน่าย
อันถ้อยยำคำมั่นบรรยาย | ไม่รู้เลยว่าจะกลายเปนมารยา
จะไปแก้สงไสยที่ในเมือง | ฤๅจะไปแก้เคืองเมืองหมันหยา
แม้นพระเสด็จไคลคลา | จะกลับมาฤๅมิมาก็เท่ากัน

พระแกล้งจะนิราศคลาศแคล้ว　รู้แล้วว่าจะทิ้งให้อาสัญ
ทูลพลางโศกาจาบัลย์　ผินผันภักตร์เสียไม่ดูไป

๏ ๑๒ คำ ๏

โอ้ชาตรี ๏ เมื่อนั้น　พระโฉมยงทรงฤทธิ์พิศมัย
ปลอบพลางประคองพระน้องไว้　อนิจายาใจช่างเจรจา
พี่รักเจ้าเท่าเทียมชีวิตร　อย่าควรคิดว่าจะคืนไปหมั่นหยา
มิให้เสียคำมั่นสัญญา　วนิดาอย่าแหนงแคลงความ
พี่ทำการหาญหักเพราะรักนุช　ถึงสิ้นสุดชีวิตรไม่คิดขาม
ได้สมปราถนาพยายาม　แล้วจะทิ้งโฉมงามเสียฉันใด
ครั้นพี่มิไปในครั้งนี้　จะสมซาวบุรีเขาสงไสย
จำเป่นจะลาคลาไคล　แต่ใจไม่พรากจากนวลน้อง
ว่าพลางทางกระถดเข้าใกล้　เจ้าเคืองพี่ยาไยมิให้ต้อง
พระลูบหลังยังอรกรตระกอง　นางบิดป้องข้องขัดอัธยา
ถนอมแนบแอบอุ้มจุมพิต　ชมชิดประกิจแก้มแนมนาสา
เสน่หนุชสุดใจจะไคลคลา　ดังอุราจะแตกตายวายชีวี
พระวิโยคโศกศัลย์กรรแสงสั่ง　โฉมยงจงฟังคำพี่
พอเสร็จแก้สงไสยในธานี　จะคืนคีรีรีบร้อนไม่นอนใจ

๏ ๑๔ คำ ๏

ร่าย ๏ เมื่อนั้น　บุษยาเยาวยอดพิศมัย
เห็นพระทรงโศกเศร้าก็เข้าใจ　ว่าอาไลยผูกพันมั่นคง

แจ้งในรศรักประจักษ์จิตร ค่อยคลายแหนงแคลงคิดพิศวง
กรายก้มบังคมทูลพระโฉมยง ด้วยองค์วิยะดานารี
น้องรฦกตรึกถึงคนึงนัก พระทรงศักดิ์จงโปรดเกษี
แม้นไปภาราครานี้ ปรานีน้องด้วยช่วยพามา

๏ ๖ คำ ๏

โอ้โลม ๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมเสนหา
รับคำซ้ำปลอบชอบอัชฌา เจ้าอย่าอาวรณ์ร้อนฤาไทย
จะไปทูลเยี่ยงบ่ายให้หายแหนง มิให้พระเคลือบแคลงสงไสย
อนองค์ขนิษฐายาใจ พี่จะพามาให้อย่าปรารมภ์
ว่าพลางพระทางอิงแอบ ถนอมแนบนวลน้องสองสม
นาสาแนบปรางทางชม ค่อยคลายทุกข์ระทมวิญญา
พระตระโบมโลมลูบปฤษฎางค์ จะจำเปนเว้นว่างเสนหา
พระสั่งความทรามไวยอาไลยลา แล้วออกมาจากแท่นบรรธมใน

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย ๏ พระเผยม่านกำบังสั่งสองนาง พี่ค่อยอยู่พลางอย่าหม่นไหม้
พรุ่งนี้น้องจะลาคลาไคล ไปแก้สงไสยในนคร
พอสิ้นแสงสุริยาสายัณห์ จะกลับมาให้ทันถึงศิงขร
แม้นพระน้องโศกาอาวรณ์ จงปลอบโยนโอนอ่อนให้จงดี
จะให้กะกังประสันตา กับกะระตาหลาอยู่เพื่อนพี่
น้องไปไม่ล่วงราตรี มิให้เสียวาทีที่สัญญา

สั่งเสร็จเสด็จเข้าห้องทอง | นั่งเนยเอยน้องเสนหา
จึงกล่าวมธุรศพจนา | พี่จะจากดวงยิหวาไปเอององค์
จะขอเปลี่ยนสไบทรงนงลักษณ์ | ไปชมพลางต่างภักตร์นวลหง
จึงเปลื้องซ่าโบะเปลี่ยนสไบทรง | โฉมยงแย่งยุดฉุดไว้
พระเหนี่ยวแนมแกมกลไขว่คว้า | ปลอยเปลื้องเปลี่ยนผ้ามาได้
แล้วเปลี่ยนธำมรงค์ให้อรไทย | สอดใส่นิ้วก้อยกัลยา
ถ้าน้องนึกคนึงถึงพี่ | แหวนนี้ชมพลางต่างหน้า
ตรัสพลางทางทรงโศกา | พระราชาเศร้าสร้อยละห้อยใจ

๑ ๓๔ คำ ๆ โอด

โอ้ปี่
๏ เมื่อนั้น | บุษบาเศร้าหมองไม่ผ่องใส
ทอดองค์ลงทรงโศกาลัย | ทรามไวยโศกศัลย์รำพรรณทูล
พระจะซัดน้องไว้ผู้เดียวนี้ | เหมือนแกล้งตัดไมตรีให้เสื่อมสูญ
อยู่หลังตั้งแต่จะอาดูร | เพิ่มภูลทุกข์เทวศถึงภูมิ
พระจะพรากจากไปอย่าให้ช้า | พอเย็นลงจงมาให้ถึงนี่
แม้นมิสมสัญญาพาที | น้องนี้จะแยหลาลาตาย
ทูลพลางนางทรงแสนเทวศ | ชลนานองเนตรไม่ขาดสาย
เพียงจะสิ้นวิญญาชีวาวาย | โฉมฉายระทดระทวยองค์

๑ ๘ คำ ๆ โอด

โอ้โลม
๏ เมื่อนั้น | ระเด่นมนตรีคิดพิศวง
เห็นนางบุษบาโฉมยง | ซบลงทรงกรรแสงโศกา

ยอกรขึ้นเช็ดชลไนย์ อย่าครวญคร่ำร่ำไรพึ่งพี่ว่า
จะเปนลางในกลางมรคา จงกลั้นความโศกาณน้องรัก
ตรัสพลางทางสท้อนถอนใจ อุ้มองค์อรไทยขึ้นใส่ตัก
กอดประทับรับขวัญแล้วพิศภักตร์ จะนิราศร้างรักไปฉันใด
พระยิ่งเศร้าสร้อยละห้อยหวน จนจวนรุ่งแสงอุไทยไข
แต่ครวญคร่ำกำสรดระทดใจ มิได้นิทราในราตรี

๏ ๘ คำ ๚

ร่าย ๏ ไก่ขันกระชั้นเสียงดุเหว่าแว่ว รุ่งรางสว่างแล้วณแก้วพี่
จำใจจำพรากจากจรลี โฉมตรูอยู่จงดีพี่ขอลา
นึกคนึงถึงผันยิ่งพรั่นใจ เหมือนจะไม่ได้คืนมาเห็นหน้า
พระแขงขืนฝืนใจไคลคลา เสด็จมาจากแท่นบรรธมใน
ให้กำสรดระทดระทวยองค์ มิใคร่เดินดำรงไปได้
เหลียวหลังสั่งความนางทรามไวย พระมิใคร่จะนิราศคลาศคลา
แต่ทอดถอนฤไทยอาไลยนัก ยิ่งเปนห่วงหน่วงหนักเสนหา
เห็นโฉมยงทรงโศกโศกา พระกลับมาสร้วมสอดกอดไว้
จุมพิตชิดเชยปรางทอง แล้วปลอบว่านวลน้องอย่าร้องไห้
จงกลืนกลั้นกรรแสงโศกาไลย พี่ไปไม่ช้าจะมาพลัน
สั่งเสร็จเสด็จจรลี ภูมีเหลียวกลับมารับขวัญ
อาวรณ์ร้อนจิตรจาบัลย์ ทรงธรรม์ถอนใจแล้วไคลคลา

๏ ๑๒ คำ ๚ ทยอย

๏ จึงหยุดเรียกประสันตามาสั่ง กับทั้งพี่เลี้ยงกระตาหลา
วันนี้น้องจะไปในภารา พี่จงอยู่คู่หาอย่าคลาศคลาย
แม้นน้องยังไม่มาจนสายัณห์ นางจะนึกสำคัญว่าหนีหน่าย
โฉมยงจะทรงโศกฟูมฟาย ปลอยนางไม่สร่างคลายโศกี
จงเชิญองค์อรไทยไปประพาศ ชมพรรณรุกขชาติในสวนศรี
ให้ทรงระแทะทองรูจี เก็บมาลีเล่นพลางให้เพลินใจ
กำชับกันหมั่นดูผู้คน อย่าให้มีเหตุผลกลใดได้
แล้วออกจากปากถ้ำอำไพ แขงใจไปทรงอัศดร
พร้อมหมู่กิดาหยันสันทัด ขี่กัณฐัศว์อัดแอแลสลอน
อาไลยมิใคร่พรากจากจร องค์อ่อนถอนฤๅไทยไคลคลา

๚ ๑๐ คำ ๚ เชิด

ม้าย่อง
๏ ครั้นถึงเชิงผาสตาหมัน พระทรงฤทธิ์พิศพรรณพฤกษา
บ้างออกดอกดวงพวงผกา รุกขชาติดายดาสารพัน
พี่ปลูกไว้หวังว่าจะพาเจ้า โฉมเฉลามาเล่นสตาหมัน
เจ้ามาอยู่ถ้ำทองได้สองวัน ยังมิทันที่จะพามาชมเชย
ซรอยกรรมจำพรากให้จากไป จะผ่อนผันฉันใดฌอกเอ๋ย
แม้นเขามิสงไสยไม่ไปเลย จะอยู่เชยชมแก้วกัลยา
หอมกลิ่นกล้วยไม้ที่ใกล้ทาง เหมือนกลิ่นสไบบางขนิษฐา
พระเปลี่ยวเปล่าเศร้าสร้อยวิญญา เหลียวดูคู่หาให้จาบัลย์

ตลึงแลจนลับไนยเนตร ยิ่งอาดูรภูลเทวศโศกศัลย์
พระรีบขับอัศวรจรจรัล หมายมั่นดั้นดงตรงมา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย ๑ ครั้นถึงที่ประทับพลับพลาทอง ทหารเตรียมตั้งกองอยู่พร้อมหน้า
อันระเด่นสังคามารตา ออกมารับเสด็จพระภูมี
โยธาสองเหล่าเข้าบรรจบ จัดกระบวนถ้วนครบตามที่
ม้านำนำพลจรลี ข้ามคีรีห้วยธารผ่านมา

ฯ ๕ คำ ฯ เชิด

สามไม้ใน ๗ เดินทางกลางป่าพนาเวศ ภูวเรศรัญจวนหวนหา
ให้คนึงถึงแก้วกัลยา พระราชาทุกข์นักหนักทรวง
เหลือบดูหมู่ยูงในดงดอน ไม่ร้องร่อนจับเจ่าเหงาง่วง
อันมิ่งไม้ที่ออกดอกดวง ก็โรยร่วงเหี่ยวแห้งไม่แย่งบาน
ฝูงเนื้อลืมถิ่นกินระบัด โคกระทิงวิ่งตัดมาน่าฉาน
เหมือนจะทูลข่าวขัดทัดทาน พระเห็นเหตุเภทพาลก็หลากใจ
ร้อนระงมลมแล้งไม่พานพัด เงียบสงัดใบไม้ก็ไม่ไหว
พวงอุบะตันหยงที่ทรงไป ก็ขาดตกลงในกลางทาง
ไม้ใหญ่ยางยูงสูงระหง ไม่ต้องลมล้มลงขัดขวาง
อัศจรรย์วันนี้ประหลาดลาง เดินทางแต่ก่อนบ่ห่อนมี
พระยิ่งคิดคนึงถึงผัน เห็นสมกันกับลางกลางวิถี
ให้ระทดฤไทยถึงเทวี พลางเร่งพาชีคลาไคล

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

ร่าย ◎ มาถึงนัคเรศดาหา | เข้าในทวารากรุงใหญ่
ลงจากมิ่งม้ามโนไมย | เสด็จไปเฝ้าองค์พระภูมี

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

ช้า ◎ เมื่อนั้น | องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
เห็นอิเหนาเข้ามาอัญชลี | ภูมีหมางเมินสเทินไป
ให้เคืองจิตรคิดคนึงอยู่เปนครู่ | แต่มิรู้ที่จะทำเปนไฉน
เยื้อนคำจำตรัสด้วยขัดใจ | เจ้ากลับเข้ามาไยณนัคดา

๏ ๔ คำ ๏

ร่าย ◎ เมื่อนั้น | ระเด่นมนตรีใจกล้า
จึงทูลผ่อนผันด้วยปัญญา | วานนี้จรกาไปแจ้งการ
บอกว่าเกิดเหตุในเขตรขัณฑ์ | ไพร่นั้นรอกลับมาหักหาญ
จุดไฟในเมืองทุกโรงงาน | แล้วลักเยาวมาลย์หนีไป
ข้าพึ่งทราบสารเมื่อวานนี้ | สองระตูภูมีแถลงไข
จึงรีบมาเฝ้าองค์พระทรงไชย | น้อยใจจะอาสาไปติดตาม

๏ ๖ คำ ๏

◎ เมื่อนั้น | พระองค์ทรงฤทธิชาญสนาม
จึงกล่าวกลบเกลื่อนเปนเงื่อนงาม | อันความทั้งนี้ก็เข้าใจ
บรรดาประชาชนทั้งนั้น | เขาชวนกันเจาะจงสงไสย
ว่าเจ้าลักบุษบาพาไป | มิใช่ไพรีมาบีฑา

แต่เรานี้มิได้นึกแหนง ด้วยรู้แจ้งว่าเจ้าไม่ปรารถนา
ทีนี้ก็สมกับสารา มันเกิดมาให้พลอยเสียวงศ์

๏ ๖ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๕๙

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสูงส่ง
ได้ฟังคั่งคับในทรวงทรง กราบก้มภักตร์ลงแล้วทูลไป
เขาชังแล้วก็ลงร้ายเอา จะรู้แห่งห้ามเขากะไรได้
หลานนี้ล่าเนื้ออยู่ในไพร สองระตูออกไปได้พบตัว
ทั้งหลายเขาหมายว่านัดดา ก็สุดแต่จรกาผู้ผัว
นอกนั้นจะนินทาก็ไม่กลัว เมื่อตัวดีแล้วไม่ร้อนใจ
ทูลแล้วถวายบังคมลา องค์ศรีบิตหราเปนใหญ่
ยุรยาตรนาดกรคลาไคล เสด็จไปเฝ้าองค์พระบิดา

๏ ๘ คำ ๏ เพลงเร็ว

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยดาเสนหา
เห็นระเด่นมนตรีพี่ยา วิ่งมารับเสด็จภูวไนย
โถมกอดไว้แล้วก็ถามพลาง พระพี่นางบุษบาอยู่ไหน
โอยฐ์อ้อนอาดูรทูลไป เอามาด้วยฤๅไม่จงบอกมา

๏ ๔ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๖๐

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีตอบขนิษฐา
เจ้าว่าไยฉนั้นนั้นกัลยา กิจจาจะพูดเพื่องเลื่องฦๅ
ถ้าแม้นว่าระตูรู้ความ เขามิตามไปฆ่าพี่เสียฤๅ
จรกาสามารถมีฝีมือ เจ้าอย่าออกชื่อให้อื้ออึง

ยังคนพี่นางบุษบา สั่งมาว่ารำภุกตรึกถึง
อย่ารัญจวนครวญคร่ำคำนึง ม่ายคล้อยหน่อยหนึ่งจะพาไป
จะได้สรงวาริกับพี่นาง เก็บกรวดต่างต่างในน้ำใส
แม้นพี่ทูลลาคลาไคล จงโศกาว่าจะไปอรัญวา
ใครจะปลอยจะห้ามให้หยุดยั้ง ก็อย่าฟังโอยฐ์อ้อนให้หนักหนา
สั่งแล้วอุ้มองค์วิยดา ลีลามายังปราสาททอง

๚ ๑๐ คำ ๚ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายวันทา พระบิตุเรศมารดาทั้งสอง
กราบก้มภักตร์อยู่ดูทำนอง ตรึกตรองคอยทูลพระภูมิ

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปั่นเรืองศรี
จึงมีพจนาพาที อิเหนาพายาหยีไปฤๅไร
บอกพ่อตามจริงอย่าอำพราง ต่างคนเขาต่างสงไสย
เขาว่าเจ้าพาน้องไป จริงฤๅฉันใดจงบอกมา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
เยื้อนยิ้มสนองพระวาจา ลูกยาไม่แจ้งเหตุการณ์
ตั้งหน้าหาเนื้ออยู่ในไพร ต่อม้าใช้ไปบอกข่าวสาร
ลูกจึงรีบรัดลัดดงดาล มาพบพานระตูภูวไนย
จรกาเล่าพลางทางโศกี ลูกนี้ไม่กลั้นน้ำตาได้
เขาก็สิ้นกินแหนงไม่แคลงใจ ด้วยพบลูกเที่ยวไล่มฤคา

แม้นว่าเขาไปไม่พบตัว ที่ไหนความชั่วจะพ้นหน้า
ทั้งนี้ก็สุดแต่จรกา จะได้มาเป่นที่ทิพพยาน

๏ ๘ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปั่นได้ฟังสาร
พระจึงดำริห์ตริการ แล้วมีพจมานไปทันใด
ใครจะว่ากะไรก็ตามที ตัวเจ้าดีอยู่อย่าหวั่นไหว
ถึงจะพาไปจริงก็เปนไร พ่อเห็นก็จะไม่ผิดนัก
ด้วยได้ตุนาหงันกันมา ทั้งประยูรวงศาก็สมศักดิ์
ใจหนุ่มกลัดกลุ้มด้วยความรัก สุดคิดจึงลักเอานางไป

๏ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีซอบอัชฌาไศรย
ซ่อนยิ้มพริ้มพรายสบายใจ ภูวไนยไม่สนองพระวาจา

๏ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปั่นนาถา
จะซักไซ้ให้สิ้นสงกา เอนดูโอรสาจะน้อยใจ
จึงปฤกษานางประไหมสุหรี บัดนี้สิเกิดเหตุใหญ่
จะคิดผ่อนปรนกลใด จะนิ่งอยู่ดูไม่ชอบธรรม์
บรรดาการเขามามากมี ก็ฦๅทุกธานีเขตรขัณฑ์
อันธิดาสิงหัดส่าหรีนั้น ตุนาหงันก็ยังไม่มี
พี่จะขอจินดาส่าหรีมา แทนองค์บุษบามารศรี
ให้แก่จรกาธิบดี ไมตรีอย่าให้สูญเสียไป

ทั้งจะสิ้นถวิลยินร้าย โฉมฉายจะเห็นเปนไฉน

อันองค์อนุชาชาญไชย เห็นจะไม่แขงขัดบัญชา

๏ ๑๐ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีเสนหา

จึงทูลสนองพระวาจา พระจินดาดังนี้ก็ควรการ

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ

ตวันชายบ่ายสองโมงนาน พระร้อนร่านรำพึงถึงทรามไวย

จึงทูลองค์พระชนกชนนี ลูกนี้จะลาไปย่าใหญ่

เที่ยวหายุษยาใจ ได้ว่าไว้แก่ระตูจรกา

๏ ๕ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยดาเสนหา

ได้ยินพระพี่ทูลลา วิ่งมากอดเอาพระสอไว้

ทำดิ้นร้องไห้จะไปตาม ใครห้ามจะฟังก็หาไม่

น้องจะไปเล่นป่าพนาไลย ชมพรรณมิ่งไม้นานา

พี่เลี้ยงเอาเครื่องเล่นล่อ ก็ไม่วางพระสอเชษฐา

เขาไม่เล่นแล้วอย่าเอามา เบือนภักตราเสียไม่ดูไป

๏ ๖ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๖๑

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส

เห็นอะหนะวิยะดาโศกาไลย ภูวไนยจึงกล่าววาจา

รำคาญวานอย่าให้ร้องไห้ เอาไปด้วยเถิดพี่งแม่ว่า
จะได้ชมพนมพนาวา สักหน่อยหนึ่งจึงพามาธานี

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
รับสั่งบังคมด้วยยินดี แล้วอุ้มองค์เทวีลีลา
จึงหยุดสั่งยาหยันมิทันนาน จงไปบอกพนักงานข้างน่า
ให้เตรียมรถทรงอลงการ์ เราจะพาพระน้องไปเล่นไพร
เร่งรัดจัดแจงให้พร้อมกัน ทุกหมู่กำนัลน้อยใหญ่
สั่งเสร็จเสด็จคลาไคล ตรงไปที่อยู่พระภูมิ

๏ ๖ คำ ๏ เสมอ

๏ บัดนั้น ยาหยันพี่เลี้ยงสาวศรี
จึงบอกบรรดานารี ให้เตรียมกันตามที่พนักงาน
ข้างจัดแจงแย้งกระแจะกระจกส่อง เข้าของซ้อนใส่ขึ้นโตสาน
ครั้นเสร็จก็เชิญเครื่องอาน ออกจากราชฐานทวารวัง

๏ ๔ คำ ๏ ชุบ

๏ มาพบพี่เลี้ยงปู่นตา อยู่ที่ข้างน่าตึกาหรัง
จึงแจ้งกิจจาให้พึ่ง โดยดังพระราชบัญชา
เร่งเตรียมรถแก้วแววไว้ พระบุตรีจะไปประพาศป่า
สั่งแล้วก็รีบลีลา เข้ามายังที่ข้างใน

๏ ๔ คำ ๏ เสมอ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงปูนตาอัชฌาไศรย
เร่งรัดจัดแจงพลไกร เตรียมไว้ตามกระบวนยาตรา
ให้พนักงานเทียมราชรถ อลงกฎแก้วมณีมีค่า
เอามาประทับกับเกยลา คอยท่าพระองค์ทรงธรรม์

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ทั้งสี่พี่เลี้ยงสาวสวรรค์
ครั้นบ่ายบังควรจวนจรจรัล ก็ชวนกันแต่งองค์พระบุตรี

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด
๏ สระสรงทรงสุคนธ์ปนทอง ผัดภักตร์นวลลอองผ่องศรี
กันกวดกระหมวดมุ่นเมาลี เกี้ยวราชาวดีดอกลำดวน
กรอบภักตร์จำหลักลายกุดั่น ห้อยอุบะปะกันหอมหวน
ทรงภูษาช่อชายลายกระบวน สไบสอดสีนวลขลิบสุวรรณ
บานพับประดับพระพาหา ปวะหล่ำลงยาโมราคั่น
ทองกรรูปวาสุกรีพัน ทรงสังวาลวรรณวิเชียรชู
สร้อยประดับทับทิมสีประเทือง ตาบจินดาค่าเมืองควรคู่
เข็มขัดประจำยามก้ามปู ธำมรงค์รูปงูเพ็ชรเพรา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย
๏ ครั้นทรงเครื่องประดับสรรพเสร็จ พี่เลี้ยงรับเสด็จโฉมเฉลา
พรั่งพร้อมกำนัลนงเยาว์ มาเตรียมเฝ้าคอยท่าจรจรัล

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　　　พระสุริวงศ์เทวากระยาหงัน
ในจิตรให้คิดผูกพัน　　　　หวั่นหวั่นฤๅไทยถึงบังอร
พระเร่งรีบแต่งองค์อลงการ์　　　　แล้วอุ้มองค์วิยะดาดวงสมร
พระหัดถ์ซ้ายกรายกฤชฤทธิรอน　　　　บทจรมายังเกยลา

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เสด็จทรงรถแก้วแววไว　　　　กับองค์อรไทยขนิษฐา
สั่งให้ยกพลยาตรา　　　　ออกจากดาหาธานี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ล่วงด่านผ่านพ้นท้องทุ่ง　　　　ใกล้กุหนุงเนินแนวแถววิถี
มิ่งไม้ร่มเรียงเคียงคีรี　　　　ใบบังรังษีสุริยง

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมดง
๏ พระทรงรถมาพลางทางประพาศ　　　　รุกขชาติที่ในไพรระหง
บ้างผลิดอกออกผลหล่นลง　　　　พระชี้ชวนนวลอนงค์ทัศนา
เห็นกระเช้าสีดาระย้าย้อย　　　　ดังแกล้งห้อยไว้กับกิ่งพฤกษา
นางทูลอ้อนวอนองค์พระพี่ยา　　　　พระสั่งให้เก็บมาประทานนาง
กิดาหยันน้อยน้อยสอยสาวหยุด　　　　เบญมาศชาตบุษต่างต่าง
บ้างโน้มเหนี่ยวหักกิ่งปริงปราง　　　　มาถวายหลายอย่างให้นางชม
พระเด็ดดอกกาหลงประยงค์แย้ม　　　　ให้ทรามไวยใส่แซมมวยผม
อัมพาระย้าย้อยลำไยยม　　　　ต้องลมหล่นกลาดอยู่กลางทราย

ฝูงกำนัลชิงกันเก็บสอย　ใส่ชลอมน้อยน้อยมาถวาย
นางเลือกปลิดติดพวงผูกราย　แขวนมากับท้ายที่นั่งรถ

๏ ๑๐ คำ ๏

ร่าย
๏ พระทรงฤทธิ์พิศพรรณบุษผา　ถวิลถึงบุษบาก็กำสรด
เห็นสุริฉายบ่ายยังบรรพต　พระเร่งให้ขับรถรีบมา

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

อิเหนาเล่ม ๑๘

ช้าคราญ
๏ เมื่อนั้น　บุษบาเยาวยอดเสนหา
เนาในถ้ำทองห้องไสยา　กับสองรานารีพี่เลี้ยง
แต่ละห้อยคอยหาพระโฉมยง　จนเย็นลงบุหรงร้องก้องเสียง
ไม่เห็นกลับคืนหลังจากวังเวียง　นางพ่างเพียงจะวินาศหวาดวิญญา
สร้อยเศร้าเปล่าใจไม่สบาย　โฉมฉายชะแง้แลหา
ทุกข์ร้อนถอนฤไทยไปมา　กัลยายิ่งสลดระทดใจ

๏ ๖ คำ ๏

ร่าย
๏ จึงตรองตรึกปฤกษาสองนารี　พระเชษฐาน่าจะมีเหตุไฉน
จนเวลาสายัณห์ล่วงไรไร　ก็ยังไม่เสด็จกลับมา
ฤๅพระจะล่อลวงเรา　แกล้งเอามาซัดเสียกลางป่า
แล้วจะกลับคืนหลังยังภารา　ไปหาเมียท่านสำราญใจ

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น สองนางพลางทูลแถลงไข
อย่าตรัสดังนี้ผิดที่ไป พระพี่จะทำไยอย่างนั้น
หากขัดข้องมิได้ช่องทูลลา จึงช้าอยู่ยังไม่ผายผัน
เมื่อพระจะจากจรจรัล โศกศัลย์นั้นน้อยไปเมื่อไร

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น บุษบาตอบตามอัชฌาไศรย
ร้องไห้อยู่ฤๅจะร้องไห้ไป ข้าไม่เชื่อเช่นอย่าเจรจา
ไหนนี่พี่เจ้าเฝ้าสั่งสอน ให้น้องนี้โอนอ่อนผ่อนหา
ทีนี้แลสาสมวิญญา ยังจะขืนผินหน้ามาแก้กัน
รักจริงฤๅจะทิ้งไว้เดียวดาย เห็นความตนกับปลายก็เหมาะมั่น
พระสลัดตัดรอนแต่ก่อนนั้น พี่บาหยันก็รู้อยู่กับใจ
ว่าพลางนางทรงโศกา ชลนานองเนตรหลั่งไหล
สองกรข้อนทรวงเข้ารำไร ทรามไวยเพียงจะสิ้นชีวา

๚ ๘ คำ ๚ โอด

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงเสนหา
จึงโลมเล้าเอาใจไปมา จงระงับโศกาอาไลย
อันพระเชษฐาสุริวงศ์ จะกลับมามั่นคงอย่าสงไสย
แต่รำอ้อนวอนว่าสักเท่าใด อรไทยไม่สร่างโศกี
นางจึงกวักเรียกประสันตา นี่แน่เจ้าเข้ามาถึงนี่
เมื่อฉนี้จะคิดฉันใดดี เทวีแต่ก่นกรรแสงไป

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　พี่เลี้ยงประสันตาอัชฌาไศรย
จึ่งร้องบอกบาหยันทันใด　　พระสั่งไว้เมื่อแรกจะไคลคลา
ถ้าเห็นทินกรอ่อนลง　　ให้ทูลเชิญโฉมยงขนิษฐา
ไปชมสวนชวนเก็บมาลา　　คอยท่ารับเสด็จทรงธรรม์
พระจะพาวิยดาดวงสวาดิ　　มาประพาศพฤกษาสตาหมัน
มิ่งไม้หลายอย่างต่างกัน　　พระแกล้งกลั่นสรรปลูกไว้มากมี

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖๒

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นบุษบามารศรี
ได้ฟังประสันตาพาที　　เทวีตรึกตรึกนึกใน
ความนี้ที่ทูลพระเชษฐา　　ก็รับว่าจะพามาให้
น่าจะจริงกระมังพระสั่งไว้　　หาไม่ฤๅจะต้องคำกัน
จะออกไปอยู่ท่าน่าถ้ำทอง　　จะได้พบทั้งสองเกษมสันต์
คิดพลางย่างเยื้องจรจรัล　　สองพี่เลี้ยงเคียงกันตามมา

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ ออกจากปากถ้ำลำยอง　　แห่งห้องสุวรรณคูหา
กะระตาหลากับประสันตา　　นำเสด็จกัลยาคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

สมิงทอง ๏ มาถึงเชิงผาสตาหมัน　　รุกขชาติเรียงรันงามไสว
สองนางพลางทูลอรไทย　　ชี้ชวนชมไม้นานา
ลำดวนดอกออกดกทุกกิ่งก้าน　　ย้างตูมบานแย้มกลีบกลิ่นกล้า
โฉมยงทรงเด็ดดอกมา　　ประทานสองกัลยาพี่เลี้ยง

แล้วเก็บจำปามะหาหง นางแย้มยี่สุ่นส่งกลิ่นเกลี้ยง
ประสันตาหักพวงพุมเรียง หมอบเมียงมาถวายนฤมล
สารพีพิกุลดอกดก บานตกเต็มไปทั้งใต้ต้น
มลิซ้อนซ่อนกลิ่นรศคนธ์ หอมละกลกับยุหงารำไป
บาหยันหยุดสอยดอกสร้อยฟ้า ประสันตาเหนี่ยวกิ่งเก็บให้
ประเสหรันเลือกปลีดที่ติดใบ ถวายองค์อรไทยเทวี

๚ ๑๐ คำ ๚ เพลงฉิ่ง

ร่าย
๏ บัดนั้น ประสันตาบังคมเหนือเกษี
จึงทูลเชิญองค์พระบุตรี ขึ้นทรงรถทองที่ทำไว้

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาศรีใส
ขึ้นทรงรถสุวรรณทันใด พี่เลี้ยงนั่งไปข้างท้าย
กะระตาหลากับประสันตา เข้าชักรถกัลยาผันผาย
รุกขชาติดาดดกเรียงราย แล้วหักพวงผลถวายทุกพรรณ

๚ ๔ คำ ๚

๏ ทรงรถลดเลี้ยวเที่ยวประพาศ มิ่งไม้เดียรดายในสวนขวัญ
ชมพลางทางคนึงถึงทรงธรรม์ นางแสนโศกศัลย์พันทวี
พระแสร้งสรรค์บรรจงแต่งไว้ แล้วไม่มาชมสวนศรี
ทิ้งน้องให้อยู่ผู้เดียวนี้ พระแกล้งหน่ายหนีไปภารา

นางรำกำสรดแสนเทวศ ถวิลถึงทรงเดชเชษฐา
ตลิ่งไปไม่เก็บมาลา แลละห้อยคอยหาภูธร

๑ ๖ คำ ๆ

๏ บัดนั้น ประสันตาชักรถไม่หยุดหย่อน
เห็นโฉมยงทรงโศกอาวรณ์ จึงผันผ่อนคิดอ่านด้วยมารยา
ช่วยชักสักหน่อยแล้วแล่นไป เข้าฟุบแฝงเงาไม้ไยหนา
ย่างย่องมองเหมือนพยัคฆา มาข้างท้ายรถาทันใด

๑ ๔ คำ ๆ

๏ บัดนั้น สองพี่เลี้ยงนารีศรีใส
ชิงกันเก็บพรรณดอกไม้ ไม่แจ้งใจว่ากลประสันตา
เห็นตะคุ่มที่พุ่มพนาวัน ความกลัวตัวสั่นเป็นหนักหนา
คิดว่าสัตว์ร้ายจะขบฑา จึงเรียกประสันตาไปพลัน

๑ ๔ คำ ๆ

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
จึงวกหลังมายังรถสุวรรณ ทำตัวสั่นบอกสองกัลยา
จะออกไปจุดลอบพอพบเสือ ดูเหลือแลบลิ้นจะกินข้า
ฉวยพลัดสลัดหลุดแล่นมา เดชะบุญนักหนาจึงไม่ตาย
บัดนี้ยังแอบอยู่แทบทาง รูปร่างโตใหญ่ใจหาย
แลเห็นตะคุ่มตัวลายลาย เลี้ยวลับคลับคล้ายอยู่ตรงนั้น

๑ ๖ คำ ๆ

๑ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาสาวสวรรค์
ทั้งสองพี่เลี้ยงอยู่เคียงกัน สรวลสันต์แล้วว่าไปทันที
ช่างได้ที่ไหนมาเจรจา บอกว่าพบเสือแล้ววิ่งหนี
เจ้าช่างปดกันขยันดี ก็พาทีสรวลสันต์กันไปมา

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖๓

ยานี
๑ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์ปะตาระกาหลา
ซึ่งเปนบรมราชไอยกา สถิตย์ในชั้นฟ้าสุราไลย
แค้นด้วยอิเหนานัดดา อหังกาก่อเภทเหตุใหญ่
กูแกล้งสรรค์บุษบาลงไป หวังจะให้เปนคู่ครองกัน
ก็ไม่เลี้ยงตามวงศ์ที่จงให้ ทำตามน้ำใจหุนหัน
รักแต่ที่ต่ำพงศ์พันธุ์ ยากบั่นตัดรอนบ่ห่อนคิด
เดิมว่าไม่เลี้ยงบุษยา แล้วกลับมาภิรมย์สมสนิท
กูมิให้สู่สมชมชิด จะปลดปลิดบุษยาพาไป
ถึงจะพบพานกันวันน่า จะทรมาให้แทบเลือดตาไหล
คิดแล้วออกจากพิมานไชย ลงไปยังพื้นสุธาธาร

ฯ ๑๐ คำ ฯ กลม

ร่าย
๑ จึงผาดแผลงลำแดงศักดาเดช สเทือนทั่วทุกประเทศทิศาศาล
เมฆหมอกมืดมลอนธการ อัศจรรย์บันดาลด้วยฤทธิรณ

ฯ ๒ คำ ฯ คุกภาย

๏ แล้วให้ยังเกิดพยุใหญ่ กัมปนาทหวาดไหวทั้งไพรสณฑ์
ลมหอบเอารถนฤมล สามคนลอยลิ่วปลิวไป

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ บัดนั้น ประสันตาตัวสั่นหวั่นไหว
กะระตาหลาล้มลงทันใด ฉวยได้กอหญ้ากระหมวดมือ
ประสันตาคว้ากอดต้นไม้มั่น นึกพรั่นกลัวจะพลัดมือถือ
เสียงสายฟ้าลั่นยันฤๅ ไม่รู้สึกสมประฤๅดีดาล

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น องค์อสัญแดหวาศักดาหาญ
สำแดงเปนพยุพัดพาน พารถเยาวมาลย์ปลิวไป
เฉวียนฉวัดลัดนิ้วมือเดียว บัดเดี๋ยวพ้นเขตรเขาใหญ่
ถึงแดนประมอตันทันใด ก็เวียนวงลงในพนาวัน

๚ ๔ คำ ๚ รัว

๏ เมื่อนั้น บุษบาตกใจไม่มีขวัญ
ซบภักตร์โศกาจาบัลย์ สองพี่เลี้ยงนั้นเข้ากอดไว้
มิได้เห็นพี่เลี้ยงฦๅนารถ เยาวราชข้อนทรวงเข้ารำไห้
โอ้ว่าเวราสิ่งไร จึ่งพเอิญเปนไปดังนี้
น่าที่ชีวิตรจะวอดวาย จะจำตายอยู่ในพนาศรี
เห็นจะไม่ได้คืนไปธานี ว่าพลางเทวีก็โศกา

๚ ๖ คำ ๚ โอด

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์อสัญแดหวา
จึ่งสำแดงให้เห็นกายา แล้วว่าแก่บุษบาไปพลัน
นัดดาอย่าวิโยคโศกเศร้า ใช่เจ้าจะม้วยอาสัญ
แค้นด้วยอิเหนากุเรปั่น จะพรากให้พลัดกันจงสาใจ

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น บุษบายังคมประนมไหว้
จึ่งทูลองค์พระไอยกาไป หลานไกลบิตุเรศมารดา
อันสององค์ไม่แจ้งเหตุ จะอาดูรภูลเทวศโหยหา
เมื่อไรจะได้คืนภารา พระไอยกาจงโปรดปรานี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์อสัญแดหวาเรืองศรี
จึ่งตอบนัดดาไปทันที ข้อนเจ้าอย่าปรารมภ์ใจ
เราจะแต่งแปลงองค์ให้เป็นชาย มิให้คนทั้งหลายสงไสย
พรุ่งนี้ก็จะได้เข้าไป สำนักในนครประมอตัน
นานไปจึ่งจะได้คืนสถาน เสวยศุขสำราญเกษมสันต์
จงดับโศกาจาบัลย์ จำเป็นพลัดกันอย่าอาวรณ์

๚ ๖ คำ ๚

ชมตลาด ๏ ว่าแล้วองค์ท้าวเทเวศร์ จึ่งจำเริญพระเกยสายสมร
ประทานกฤชอันเรืองฤทธิรอน จารึกนามกรในกฤชนั้น

อุณากรรณกะหมันวิยาหยา มิสาเหรนคุหวาเฉิดฉัน
แล้วทรงเครื่องอย่างชายพรายพรรณ เทวัญประสิทธิประสาทพร

๏ ๔ คำ ๏

ร่าย ๏ แม้นเจ้าจะไปแห่งใด ให้คนมีใจสโมสร
ปรากฏยศเกียรติทุกนคร จงขจรเลื่องชื่อฦๅชา
จะประสงค์สิ่งใดให้สำเร็จ สมเสร็จดังใจปราถนา
บรรดาแว่นแคว้นแดนชะวา อย่ารู้อัปราไชยใคร
ถึงจะพบอิเหนากุเรปั่น ให้แคลงกันพี่น้องเพื่อนสงไสย
ต่อสู้พี่น้องร่วมเวียงไชย จึงให้รู้จักคักดีกัน
ใครใครนอกนั้นทั้งปวง อย่าให้ล่วงแจ้งการหลานขวัญ
ครั้นประสิทธิพรแล้วเทวัญ คืนยังกระยาหงันชั้นฟ้า

๏ ๘ คำ ๏ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุนากรรณกระหมันวิยาหยา
ครั้นไม่เห็นองค์พระไอยกา กัลยาเปลี่ยวเปล่าเศร้าใจ
จึงปฤกษาพี่เลี้ยงทั้งสองศรี เราจะอยู่ที่นี่ก็ไม่ได้
จำจะเที่ยวซอกซอนสัญจรไป จะได้พบประเทศธานี

๏ ๔ คำ ๏ ทยอย

ร้องทะยอย ๏ ว่าแล้วก็พากันคลาไคล ดำเนินในแนวป่าพนาศรี
บุหลันทรงกลดหมดราคี เหมือนจะชวนให้ลีลาไป
ลมหวนอวลกลิ่นบุหงา หอมตระหลบอบมาในป่าใหญ่
เหมือนเมื่ออยู่ในถ้ำอำไพ รวยรินชื่นใจด้วยมาลา

คิดพลางนางทรงกรรแสงร่ำ ซรอยกรรมทำไว้เป็นนักหนา
เดิมพลัดกำจัดจากภารา มาอยู่คูหาค่อยคลายใจ
มีสามาซ้ำให้จำจาก พลัดพรากถ้ำทองผ่องใส
อกเอ๋ยไม่เคยเดินไพร เคยสำราญแต่ในพระบุรี
ครั้งนี้ตกไร้ได้ยาก ลำบากซอกซ้ำยทศรี
แต่เกือกจะรองก็ไม่มี จะเหยียบย่างจรลีกลได
จำจิตรจึ่งจำลีลา เจ็บบาทานักก็ร้องไห้
ย่างย่องจ้องจูงกันคลาไคล มรคาจะไปก็ไม่มี
ได้ยินสำเนียงเสียงปักษา ร้องชมจันทราอยู่อึงมี่
เหมือนจะถามข่าวมาด้วยปรานี มารศรีได้ฟังวังเวงใจ

๏ ๑๔ คำ ๏ เพลง

ร่าย ๏ ครั้นรุ่งรางสว่างเวลา สุริยาเยืองเยี่ยมเหลี่ยมไคล
จึ่งหยุดพักสำนักที่ร่มไม้ แทบใกล้ชายป่าพนาลี

๏ ๒ คำ ๏ เจรจา

ช้า ๏ เมื่อนั้น ฝ่ายระตูประมอตันเรืองศรี
เสวยรมย์สมบัติเปรมปรีดิ์ ในธานีมีนามประมอตัน
พร้อมหมู่มาตย์ยาสามนต์ ม้ารถคชพลแข็งขัน
ล้วนชำนาญการรบครบครัน สรรพสรรพาวุธนานา
ท้าวมีอัคเรศมเหษี สาวสนมนารีพร้อมหน้า
ไร้โอรสราชธิดา จะสืบวงศ์พงศาก็ไม่มี

เทวัญบันดาลดลใจ　　จะใคร่ไปประพาศพนาคีรี
ตรึกตราอยู่ที่จะจรลี　　ภูมิร่านร้อนหฤไทย

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย
๏ จึงสั่งดะหมังเสนา　　เราจะยกยาตราไปป่าใหญ่
เร่งเตรียมพหลพลไกร　　ให้สรรพไว้แต่ในราตรี

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น　　ดะหมังรับสั่งใส่เกศี
ก้มเกล้ากราบงามสามที　　ออกไปจากที่พระโรงคัล

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

ยานี
๏ เร่งรัดจัดุรงค์องอาจ　　ตามกระบวนประพาศไพรสัณฑ์
ขุนช้างผูกช้างซับมัน　　พลายพังดั้งกันแซกแซง
ขุนม้าผูกม้าพาชี　　ทหารขี่ขัดดาบสพายแล่ง
ขุนรถเร่งรัดจัดแจง　　ธงแดงปักปลายงอนงาม
ขุนพลตรวจพลพร้อมพรั่ง　　คับคั่งตั้งกองท้องสนาม
แต่ละคนแข็งขันไม่ครั่นคร้าม　　เคยณรงค์สงครามมีไชย
แล้วสั่งให้ผูกช้างที่นั่ง　　มีกำลังพ่วงพีสูงใหญ่
เอามาประทับกับเกยไว้　　เตรียมท่าภูวไนยไคลคลา

๏ ๘ คำ ๏ เจรจา

ร่าย
๏ เมื่อนั้น　　ระตูประมอตันหรรษา
ครั้นรุ่งรางสว่างแสงสุริยา　　เสด็จมาสระสรงชลธาร

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

โทน
๏ สั่งให้ไขท่อประทุมทอง น้ำกุหลาบอาบลอองเซ็นซ่าน
ทรงสุคนธ์ปนกลิ่นสุมามาลย์ นางในอยู่งานรำเพยพัด
สอดใส่สนับเพลาเพราพราย เชิงงอนงามลายปลายสบัด
ภูษาทรงประจงโจงรวบรัด ฉลององค์อัดตลัดลายทอง
ห้อยหน้าเจียรบาดตาดสุวรรณ ทับทรวงดวงกุดั่นเป่นชั้นช่อง
ตาบทิศทับทิมริมรอง สังวาลย์สอดสายคล้องเกี่ยวกัน
ทองกรพาหุรัดตรัจเตร็จ ทรงธำมรงค์เพ็ชรเฉิดฉัน
มงกุฎแก้วกรรเจียกจรสุวรรณ ห้อยอุบะปะกันแล้วคลาไคล

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย
๏ มายังเกยรัตน์ชัชวาลย์ เสนีกรายกรานอยู่ไสว
เสด็จขึ้นคชสารชาญไชย ทรงไสช้างที่นั่งออกจากเกย

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

โทน
๏ ช้างเอยช้างต้น เริงรนแรงร้ายส่ายเสย
พิพ่วงงวงงางอนเงย สำหรับเคยผูกเครื่องคชาธาร
สองหูภู่จามรีห้อย จงกลรายพลอยมุกดาหาร
ปกตระพองกรองแก้วสุรกาญจน์ ชัชวาลย์แวววาวดาวทอง
เครื่องสูงชุมสายรายรัว ธงชายปลายปลิวเป่นทิวถ้อง
ช้างเครื่องช้างพังที่นั่งรอง ล้วนหลังคาทองรจนา
ช้างกูบสัปคับคับคั่ง ซับมันเป่นดั้งเดินหน้า
ระวางเพรียวช้างขึ้นชนตา ช้างแซงซ้ายขวาคลาไคล

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย ๏ ครั้นถึงเนินทรายชายดง จึ่งห้ามพวกจัตุรงค์น้อยใหญ่
อย่าให้อื้ออึงคนึงไป เนื่องจะตื่นตกใจเข้าดงดาล
พระจึงเรียกม้าที่นั่งทรง มิทันลงจากคอคชสาร
พอเหลือบเห็นสัตรีกับกุมาร ที่ร่มไม้ใกล้ธารธารา

๚ ๔ คำ ๚

๏ ใครหนอน่าอัศจรรย์ใจ ฤๅว่าพระไพรเจ้าป่า
ฤๅหน่อกระษัตริย์พลัดเมืองมา ทรงโฉมโสภาวิลาวรรณ
หนุ่มน้อยน่ารักรูปทรง เอวองค์ขนงเนตรคมสัน
แม้นได้เป็นบุตรบุญธรรม์ จะผูกพันพิศวาศแสนทวี
คิดแล้วจึงสั่งเสนาใน จงไปถามดูให้ถ้วนถี่
อันกุมารแน่งน้อยกับนารี มาอยู่พงพีด้วยอันใด

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
รับสั่งบังคมแล้วคลาไคล ออกไปโดยดังพระบัญชา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึ่งกล่าวสุนทรถาม เจ้าบ่าวน้อยโฉมงามเสนหา
ตัวท่านกับสองกัลยา นามวงศ์พงศาประการใด
ทำไมมาอยู่ดงดาล ถิ่นฐานบ้านเมืองอยู่ไหน
ไม่รู้ฤๅว่าระดูภูวไนย เสด็จมาจึงไม่อัญชลี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณาการรณผู้รุ่งรัศมี
ลอายใจมิได้พาที กระซิบสองนารีให้ตอบไป

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น บาหยันผู้มีอัชฌาไศรย
จึงตอบวาจาไปทันใด ข้าเป็นชาวไพรพนาวัน
มีนามชื่อเกนประจินดา นั่นชื่อว่าเกนประลาหงัน
น้องชายชื่อมิสาอุณาการรณ คัดค้นมาด้วยเข็ญใจ
ทั้งบิดามารดรก็มรณา ไม่มีที่พึ่งพาอาไศรย
ทั้งสามสัญจรนอนไพร นิราศไร้เอมโอชโภชนา
ซึ่งมิได้นอบนบองค์ระตู ไม่รู้ด้วยว่าเป็นชาวป่า
ทั้งนี้ตามแต่จะเมตตา ขอท่านเสนาจงปรานี

๚ ๘ คำ ๚

๏ บัดนั้น ตำมะหงงได้ฟังสาวศรี
จึงตอบไปพลันทันที ว่านี้เรายังแคลงใจ
ชายนั้นว่าเป็นอนุชา ร่วมบิดามารดาฤๅไฉน
ทั้งรูปทรงก็แปลกกันไป ไม่สมเป็นชาวไพรพนาวัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น จึงโฉมนวลนางบาหยัน
บอกว่าบิดาเดียวกัน แต่ชนนีนั้นต่างไป

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงพึ่งแจ้งแถลงไข
จึ่งมากราบทูลทันใด ตามในเนื้อความที่ถามมา
อันชายชื่อว่าอุณากรรณ. คมสันน่ารักหนักหนา
ชรอยเปนหน่อกระษัตรา กิริยาไม่สมเปนชาวไพร

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันเปนใหญ่
ได้ฟังเสนีก็ดีใจ ให้รักใคร่ในองค์อุณากรรณ
จึ่งลงจากคอคชสาร ภูบาลย่างเยื้องผายผัน
ตำมะหงงนำเสด็จจรจรัล โยธากิดาหยันก็ตามไป

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึ่งมีพจนาตถ์ ตรัสประภาษโอภาปราไส
ดูก่อนกุมารายาใจ พ่อไร้โอรสแลบุตรี
เชิญเจ้าเข้าไปด้วยบิดา ยังภาราประมอตันกรุงศรี
จะเลี้ยงเปนโอรสร่วมชีวี มิให้เคืองราคีเท่ายองใย
ตัวพ่อนับวันจะชรา จะเศกพระลูกยาให้เปนใหญ่
ครอบครองสวรรยาราไชย สืบสุริวงศ์ไปในภารา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกะหมันวิยาหยา
ฟังระตูประมอตันบัญชา ก้มเกล้าวันทาทูลไป

ซึ่งตรัสโปรดมาด้วยการุญ　　พระคุณนั้นหาที่สุดไม่
จะภักดีต่อองค์พระทรงไชย　　สืบไปกว่าชีวิตรจะปลดปลง

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　ระตูประมอตันสูงส่ง
ได้ฟังสมดังจำนง　　พระองค์ยินดีปรีดา
จึงเสด็จขึ้นสู่ช้างที่นั่ง　　แล้วสั่งให้รับโอรสา
ขึ้นช้างที่นั่งรองรจนา　　ตามเสด็จยาตราคลาไคล
อันนางพี่เลี้ยงทั้งสอง　　ขึ้นช้างกูบทองผ่องใส
ให้กลับพหลพลไกร　　คืนเข้าพิไชยธานี

๏ ๖ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงเกยกุมกรอุณากรรณ　ผายผันเข้าในปราสาทศรี
สองพี่เลี้ยงก็ตามจรลี　　เสด็จสู่แท่นที่รจนา

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ พระแจ้งเหตุแก่ประไหมสุหรี　ทีนี้สมดังปราถนา
ไปเล่นไพรได้โอรสมา　　ชื่อว่ามิสาอุณากรรณ

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
เห็นโฉมกุมาราลาวรรณ　　ผิวพรรณโสภาน่ารัก
เสนหาดังบุตรในอุทร　　บังอรโอบอุ้มขึ้นใส่ตัก
กอดจูบลูบหลังแล้วพิศภักตร์　　ลูกรักของแม่จะเลี้ยงไว้

แม่ไร้ญาติวงศ์พงศา ทั้งโอรสธิดาก็หาไม่
เจ้าอย่ากินแหนงแคลงใจ สิ่งใดมิให้มีราคีพาน

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระตูปะระมอตันเกษมสานต์
เสนหาอุณากรรณกุมาร เปรียบปานดังดวงในยนา
ให้แต่งสมโภชทำขวัญ ทั้งสามคืนสามวันหรรษา
แล้วประทานเครื่องทรงอลงการ์ เงินทองเสื้อผ้ามากมี
ทั้งช้างม้าข้าคนชายหญิง ทุกสิ่งสารพันถ้วนถี่
ประทานวังดาหาปาตี ตำแหน่งที่ลูกหลวงแต่ก่อนมา
แล้วให้เรียนรู้การณรงค์ สำหรับองค์พระโอรสา
อันสองพี่เลี้ยงกัลยา พระเมตตารักใคร่ให้ปูน

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
ได้ประทานสิ่งของทั้งนั้น สารพันต่างต่างอย่างดี
จึงถวายประณตบทบงสุ์ ลาองค์สองกระษัตริย์เรืองศรี
แล้วชวนพี่เลี้ยงจรลี ไปดาหาปาตีตำหนักใน

๏ ๔ คำ ๏ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงเข้าห้องทอง กับสองพี่เลี้ยงพิศมัย
ปรับทุกข์กันตามความในใจ อาไลยคนึงถึงทรงธรรม์

เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเชษฐา
ทรงรถมากับวิยะดา จะใกล้ถึงพลับพลาพนาไลย์

น่า ๒๔๕

เอนองค์ลงเหนือบรรจฐรณ์ เร่าร้อนวิโยคโศกศัลย์
ฝันใจจำชื่นทุกคืนวัน อยู่ในประมอตันภารา

๏ ๔ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายระเด่นมนตรีเชษฐา
ทรงรถมากับวิยดา จะใกล้ถึงพลับพลาพนาไลย
ได้ยินเสียงสนั่นครั่นครื้น พ่างพื้นพสุธาสเทือนไหว
พยุพัดผงคลีคลุ้มไป ไม้ไหล้หักยับระยำลง
อากาศมืดมิดทุกทิศา โยธาหยุดยืนตลึงหลง
ไม่เห็นทางที่จะเดินในแดนดง พระนิ่งคิดพิศวงในวิญญา
เทียนทองส่องเสด็จก็ดับหมด ให้ชักรถเข้าแอบข้างเงื้อมผา
พระหวั่นจิตรคิดถึงบุษบา พลางกอดวิยดาไว้แนบองค์

๏ ๘ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๖๔

๏ บัดนั้น ประสันตาตกใจตลึงหลง
ครั้นวายุพัดสงัดลง ก็คืนคงได้สมประดิมา
แลหาไม่เห็นนางทรามไวย กับพี่เลี้ยงหายไปทั้งระถา
ตกใจเพียงจะสิ้นชีวา ประสันตาลดเลี้ยวเที่ยวดู
เห็นกะระตาหลาล้มคว่ำ มือกำกอหญ้ายึดอยู่
ฉุดขึ้นบอกเหตุให้รู้ บัดนี้นางโฉมตรูหายไป

๏ ๖ คำ ๏ เจรจาบทที่ ๖๕

๏ บัดนั้น กะระตาหลาแจ้งแถลงไข
ลุกขึ้นตื่อกตกใจ เหตุไฉนเปนน่าอัศจรรย์

จึงจุดไฟเที่ยวส่องมองหา ทุกพุ่มพฤกษาในสวนขวัญ
ไม่พบพระธิดาลาวรรณ แล้วพากันเข้าค้นในถ้ำทอง
ทุกแห่นที่ไสยาก็หาจบ เลี้ยวตระหลบออกจากคูหาห้อง
สงไสยที่ไหนก็เที่ยวมอง ตามช่องเพิงผาทุกท่าทาง
ไม่พบก็พากันร้องไห้ เพียงพินาศขาดใจออกจากร่าง
เสียแรงพระเชื่อใจไว้วาง ให้อยู่รักษานางที่ในไพร
มาบันดาลให้เปนเช่นนี้ มิรู้ที่จะทำเปนไฉน
จะคิดผ่อนผันฉันใด จึงจะได้เหตุผลต้นปลาย
จำจะไปเฝ้าองค์พระทรงเดช ทูลให้ทราบเหตุที่นางหาย
อันโทษเรานั้นถึงที่ตาย ตามแต่พระโฉมฉายจะเมตตา
คิดแล้วก็พากันคลาไคล มุ่งไม้ตามแถวแนวป่า
กอดคอกันเดินโศกา มาในเวลาราตรี

ๆ ๑๔ คำ ๆ เชิด

๑ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
หยุดรถแอบอยู่เงื้อมคีรี กับเสนีนิกรพร้อมกัน
ครั้นพยุพยับกลับเกลื่อน แสงเดือนส่องสว่างไพรสัณฑ์
จึงให้เคลื่อนรถแก้วแพรวพรรณ จรจรัลตามทางพนาลัย

ๆ ๔ คำ ๆ เชิด โอด

๑ มาพบประสันตากะระตาหลา วิ่งมาซบลงแล้วร้องไห้
สะดุ้งจิตรประหลาดหลากใจ เอออะไรจึงเปนดังนี้

คิดพลางทางตรัสถามไป เกิดเหตุเภทภัยสิ่งไรพี่
จึงรีบร้อนมาในราตรี ทิ้งเทวีไว้ในถ้ำทอง

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ บัดนั้น จึงพระพี่เลี้ยงทั้งสอง
สะอื้นโศกาน้ำตานอง บังคมทูลสนองไปพลัน
เดิมที่ขนิษฐามาประพาศ รุกขชาติที่ในสตาหมัน
บังเกิดพยุพัดอัศจรรย์ นางนั้นก็บพี่เลี้ยงหายไป
ข้าเที่ยวค้นคว้าหาจบ จะพานพบกัลยาก็หาไม่
จึงรีบมาแจ้งเหตุเภทภัย ทูลพลางร่ำไห้ไปมา

ๆ ๖ คำ ๆ โอด

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงโทมนัศา
สลบลงข้างองค์วิยดา ปูนตาเข้าประคองพระองค์ไว้

ๆ ๒ คำ ๆ โอด เจรจาบทที่ ๒๒

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาอัชฌาไศรย
เอาน้ำมาลูบภักตร์ภูวไนย พระค่อยคืนได้สมประดี
แล้วทูลผ่อนผันด้วยปัญญา พระผ่านฟ้าจงโปรดเกษี
แต่หนหลังหวังสวาดิเทวี ภูมิโศกศัลย์เพียงบรรไลย
จนได้เสร็จสมอารมณ์คิด กรรมยังตามปลิดเอาไปได้
สุบินเน่นนักประจักษ์ใจ เหตุใหญ่สุดถวิลจินดา
คิดเห็นว่าเปนแต่รยพุ่ง ก็มาคมุ่งหมายใจจะอาสา
มิรู้เกิดเหตุผลข้างบนฟ้า ซรอยว่าเทวาพาไป

พระองค์จงระงับดับโศก อย่าเพ่อคิดตนตายไปก่อนไข้
จะได้คิดติดตามนางทรามไวย กว่าจะได้พบองค์นงเยาว์

๑ ๑๐ คำ ๑ เจรจา[1] บทที่ ๖๗

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงโศกสร้อยเศร้า
ฟังอนุชาทูลโลมเล้า ทรงธรรม์ยั้นเทาโศกา
จึงว่าน้องรักผู้ร่วมจิตร เจ้าคิดนี้ชอบนักหนา
พี่นี้เคลิ้มคลุ้มกลุ้มอุรา ดังพิกลกิริยาบ้าใจ

๑ ๔ คำ ๑

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาบังคมไหว้
จึงทูลว่าซึ่งจะตามทรามไวย จะลำบากยากใจในดงดอน
เปนห่วงข่วงใยอยู่หนักหนา ด้วยองค์วิยะดาดวงสมร
พระโฉมยงจงพาบังอร ไปส่งเสียก่อนยังภารา

๑ ๔ คำ ๑

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอสัญหยา
จึงตอบสังคามารตา เจ้าว่าดังนี้ผิดที่ไป
จะให้พาวิยะดาไปส่งนั้น คิดพรั่นอยู่ไม่ไว้ใจได้
เพราะน้องเปนหญิงจะทิ้งไว้ ครั้นจำเริญไวยวัฒนา
เกลือกว่าจะมีเหตุเภทภัย ตัวพี่อยู่ไกลขนิษฐา
แล้วจะเปนเช่นครั้งจรกา ภาราจะเกิดจลาจล
จะไว้ใจสียะตราหนึ่งหรัด ยังไม่สู้สันทัดจะขัดสน
พี่จะต้องเปนสองกังวล จนจิตรผิดชอบจะพาไป

---

[1] บทเจรจาพระราชนิพนธ์หมดเพียงบทนี้

จะได้ตั้งใจหาไปน่าเดียว ท่องเที่ยวไปตามอัชฌาไศรย
แม้นมิพบดวงยิหวายาใจ จะสู้ม้วยบรรไลยไม่กลับมา
พระจึงสั่งทวยหาญทั้งนั้น ให้พากันรีบไปยังคูหา
ล้มไม้ใหญ่ทับมรคา เอาศิลาปิดปากถ้ำไว้
บรรดาต้นไม้ในสวนศรี ถอนเสียอย่าให้มีที่สงไสย
ว่าแล้วรีบรถคลาไคล ตรงไปที่ประทับพลับพลาพลัน

ฯ ๑๔ คำ ฯ เชิด

๏ พอแสงทองส่องฟ้าธาตรี ก็ถึงที่ตำหนักพนาสัณฑ์
พระอุ้มองค์วิยะดาดวงจันทร์ ขึ้นยังสุวรรณพลับพลา

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงตรัสสั่งพี่เลี้ยงทั้งสอง ตัวน้องจะแปลงเป็นชาวป่า
มิให้ใครรู้จักศักดิเทวา จงปฤกษาหาชื่อขึ้นบัดนี้

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งใส่เกษี
แล้วให้อาลักษณ์ผู้ภักดี แปลงชื่อทำบาญชีเขียนมา

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ อันนามกรพระทรงธรรม์ พร้อมกันตริตรึกปฤกษา
ถวายนามตามชาวพนาวา ชื่อปันหยียาหยาซาญไชย
อันระเด่นสังคามารตา ชื่อจะหรังวิสังกาศรีใส
อันระเด่นดาหยนนั้นไซ้ แปลงใหม่ชื่ออะหมันระปันจา

ระเด่นวิหรากะระตานั้น ซื่อจะหรังสุหรันวิยาหยา
ทั้งสี่พี่เลี้ยงพระราชา ตั้งเปนรังหงาเห็นควรกัน
ยะรุเดะซื่อวิหรากระตา ปู่นตาซื่อยั่งกะมาหงัน
กะระตาหลาซื่อสุลายัน ประสันตาซื่อสุหรันปาติ
อันระเด่นวิยะดาโฉมยง ซื่อหลงหนึ่งหรัดมารศรี
ยาหยันซื่ออันตะรากิ ซ่าเหง็ดซื่อสัตติกันจา
ประเสหรันซื่อมาตุวาหยัน ปะลาหงันซื่ออันดุวาหรา
บรรดาซื่อมนตรีแลเสนา จัดหาพร้อมแล้วพระภูมิ

๏ ๑๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสารปั่นหยี
สระสรงทรงสุคนธ์วารี ภูมิเปลี่ยนแปลงแต่งกายา
ไม่ทรงกรรเจียกแก้วมงกุฎเก็จ แต่งอย่างปั้นจุเหร็จโจรป่า
อุ้มองค์หลงหนึ่งหรัดลีลา เสด็จมาขึ้นสู่รถทรง

๏ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ พลางคนึงถึงระเด่นบุษบา พระราชาเศร้าจิตรพิศวง
กำสรดระทดระทวยองค์ ให้เร่งรัดจัตุรงค์รีบมา

๏ ๒ คำ ๚ เชิด

ชมดง ๏ เดินเอยเดินทาง ตามหว่างรุกขชาติเชิงผา
พิศพรรณมิ่งไม้นานา รื่นร่มรัถยาเรียงราย
บ้างเผล็ดดอกออกช่ออรชร บ้างแย่งบานเกสรแย้มขยาย
หอมหวนอวลกลิ่นอบอาย คล้ายคล้ายเหมือนเมื่ออยู่ถ้ำทอง

แม้นได้ดวงยิหวามาด้วยพี่ จะชวนชี้ปรีดิ์เปรมเกษมสอง
เห็นการะเกดสีเหลืองเรืองรอง เหมือนผิวเนื้อน้องที่ต้องใจ
พระเหลือบแลดูดอกสร้อยฟ้า ย้อยย้อยระย้างามไสว
เหมือนสร้อยห้อยมวยนางทรามไวย ฤๅน้องน้อยห้อยไว้กระมังนา
จะให้รู้ว่าอยู่ที่บ้านนี้ ให้พี่มาติดตามหา
เห็นเล็บนางยานตระการตา เหมือนนะขายิหวาของเรียมเอย
ภุมรินบินร่อนเร่หา ชมรศมาลาอันผายเผย
เหมือนพี่เตร่เร่ตามเจ้าทรามเชย ไม่รู้เลยว่าจะไปแห่งใด

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย
◎ ครวญพลางพระทางคิดคนึง ถวิลถึงนวลน้องแล้วร้องไห้
กลัดกลุ้มคลุ้มเคลิ้มสติไป ภูวไนยซวนซบสลบลง

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

◎ เมื่อนั้น สังคามารตาตลึงหลง
ตกใจขึ้นไปบนรถทรง เข้าประคองพระองค์อุ้มไว้

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดละห้อยไห้
จึงเอาสุคนธามาลูบไล้ ภูวไนยได้สมประดิ์มา

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ปี่
◎ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์อสัญแดหวา
ฟื้นองค์แล้วทรงโศกา โอ้แก้วแววตาของเรียมเอย

ปานฉนี้จะอยู่แห่งใด ทำไฉนจะรู้ณอกเอ๋ย
ฤๅเทวาพาน้องไปชมเชย ใครเลยจะบอกเหตุร้ายดี
สองกรพระข้อนอุราร่ำ ชรอยเวรากรรมของพี่
ได้สมน้องแต่สองราตรี ฤๅมิ่งมารศรีมาจากไป
พระยิ่งเศร้าสร้อยละห้อยหา จะสรงเสวยโภชนาก็หาไม่
แต่ครวญคร่ำกำสรดระทดใจ สอื้นไห้โศกาจาบัลย์

๏ ๘ คำ ๏ โอด

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาก็โศกศัลย์
บรรดาคนเดินข้างรถนั้น เห็นทรงธรรม์กรรแสงร่ำไร
ต่างร้องไห้รักด้วยภักดี มิอาจที่จะกลั้นน้ำตาได้
เงียบเหงาเศร้าโศกสลดใจ ทั่วไปทุกหมู่โยธี

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสารบั่นหยี
อุส่าห์ขืนอารมณ์สมประดี ให้เร่งโยธีไคลคลา

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ รีบรัดตัดดั้นพนาดร เจ็ดวันสัญจรนอนป่า
แยกย้ายรายพลเที่ยวค้นคว้า จนมาใกล้แดนเวียงไชย
จึ่งให้หยุดพักพลมนตรี ตรัสสั่งเสนีน้อยใหญ่
จงพาพวกทหารเข้าไป สืบข่าวอรไทยในธานี

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น　　　　　　　　เสนารับสั่งใส่เกษี
ทั้งเหล่ากิดาหยันโยธี　　　　ยินดีที่จะเข้าภารา
ด้วยขัดสนโภชนาอาหาร　　　กันดารเดินทางมากลางป่า
ที่ไม่เกณฑ์ให้ไปก็ไคลคลา　　เดินพวกละห้าหกคน

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงสถานบ้านชนบท　　　เที่ยวจดสืบแสวงทุกแห่งหน
ไม่ได้ยินข่าวนางนฤมล　　　ต่างคนอดอยากลำบากนัก
จึงแยกย้ายรายไปในบ้าน　　เที่ยวประสมประสานทำรู้จัก
เรียกป้าย่ายายทายทัก　　　ผูกรักฝากตัวเปนลูกเลี้ยง
ทอดสนิทชิดชมให้ชอบใจ　　แคะไค้ว่ากล่าวก้าวเฉียง
เห็นทรัพย์สินสิ่งใดอยู่ใกล้เคียง　ก็ค่อยย่องมองเมียงเข้าหยิบยก
เก็บเอาเข้าของรูปพรรณ　　　แย่งยื้นกันจำนำทำโกหก
ปะใครเดินหนเข้าค้นพก　　　รุมชกช่วงชิงแล้ววิ่งราว
ลางคนไปเที่ยวเกี้ยวชู้　　　เอาปูนพลูซัดหยอกผู้หญิงสาว
ชักสื่อให้หนังสือเพลงยาว　　เลี้ยงเลี้ยวเกี้ยวกล่าวไปตามแกน
มืดค่ำขึ้นหาทางน่าต่าง　　　ชวนนางนั่งพูดแล้วรูดแหวน
ชายชิงหญิงสบัดขัดแค้น　　　กระชากผ้าพาแล่นหนีมา
บ้างย่องเบาเข้าค้นในห้อง　　ได้เงินทองของดีมีค่า
เที่ยวจำหน่ายขายซื้อโภชนา　เอามาเลี้ยงชีวิตรไม่คิดอาย

ฯ ๑๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองทั้งหลาย
อัศจรรย์ด้วยเกิดคนร้าย เข้าของครุ่นหายเนืองไป
นายบ้านผู้หนึ่งนั้นจึงว่า เห็นคนแปลกหน้ามาใหม่ใหม่
ชรอยเปนโจรป่าพนาไลย ปลอมเข้ามาไล่ลักล้วง
จึงคิดเปนกลเอาคนวาง คอยจับทุกทางถนนหลวง
ป่าวร้องชาวบ้านร้านรวง พบผู้ร้ายลอยล้วงให้จับกุม
เห็นโจรฉวยผ้าพาวิ่งราว ก็เรียกข่าวบอกเพื่อนเกลื่อนกลุ้ม
สกัดหน้าตากันเข้ารันรุม จับผูกตอคุมเอาตัวไป

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เหล่าทหารชำนาญศึกใหญ่
เห็นเขาจับเพื่อนมัดก็ขัดใจ นายไพร่วิ่งขัดเขมนมา
ชิงฉุดอุดตลุดตะลุมบอน ชกซ้อนถูกถนัดด้วยหมัดขวา
แล้วไล่ตามติดเอาอิฐปา ฉวยไม้ได้ตากันเข้าไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ชาวเมืองไม่พรั่นหวั่นไหว
หลบหลีกรับรองว่องไว ท่อยทีหนีไล่ไม่ละกัน
จู่โจมโถมสอึกฮึกโห่ ด้วยกำลังโมโหหุนหัน
บ้างถือไม้ไล่ต่อยตีรัน ยืนยันร้องว่าท้าทาย

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนานายหมวดทั้งหลาย
ได้ยินเสียงวิวาทวุ่นวาย ไพร่นายจัดแจงแต่งตัว

ลางคนเศกขมิ้นกินว่าน หนังเหนียวเชี่ยวชาญมิใช่ชั่ว
ข้างคาดเครื่องเลขยันต์พันพัว โพกหัวถือฮาวุธวิ่งไป
เห็นชาวเมืองต่อยตีเหล่าทหาร ก็พลอยพาลพาโลเข้าลุยไล่
ฟันแทงแย้งยิงปืนไฟ ตีตะลุยเข้าไปจนใกล้เมือง
ปีนกำแพงแย่งคนขึ้นทุกด้าน กองหลังไล่ทหารหนุนเนื่อง
ข้างจุดเพลิงพลุ่งรุ่งเรือง โห่เร้าเข้าเมืองได้ดังใจ

๗ ๘ คำ ๆ เชิด

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงประชาชนน้อยใหญ่
ชายหญิงวิ่งวุ่นทั้งเวียงไชย ตกใจไม่เปนสมประดี
ลางคนอุ้มบุตรฉุดหลาน เสือกสนลนลานแล่นหนี
ข้างลงเรือข้ามฟากไปมากมี กองทัพไล่ตีตามยิง
ข้างบริกรรมทำปากขมุบขมิบ ตัวสั่นดังแม่มดผีสิง
เข้าของทองเงินเททิ้ง ผัวพาเมียวิ่งเวียนวก
ข้างจวนตัวผ่อนครัวเข้าบินหย่า ยืนสลามอ้าหล่าแล้วตีอก
ที่แก่เถ้าจูงกันงันงก ตื่นตระหนกตกใจทั้งภารา

๗ ๘ คำ ๆ เชิด

๏ บัดนั้น เหล่าทหารพาลพวกโจรป่า
เที่ยวทุกแห่งหนค้นคว้า ฉุดคร่าครอบครัวไม่กลัวเกรง
ลางพวกนั่งล้อมกันกินเหล้า มึนเมาพูดโผงโฉงเฉง
ชิงของถองเถียงกันเอง ข่มเหงประชาราษฎร์กวาดริบ

บ้างได้เงินทองของปลาด พรมเจียมเจียรบาดตาดขลิบ
สารพันเสื้อผ้าคว้ายิบ ซุบซิบเพื่อนกันแล้วพันพุง
บ้างเบิดกำปั่นได้ขันเชี่ยน เงินเหรียญหน้าฝรั่งทั้งถุง
บ้างจับได้หญิงสาวให้บ่าวจูง หอยที่นอนหมอนมุ้งมารุงรัง
พบผัวจะเอาตัวไปขู่ฆ่า ให้นำหาเงินทองของฝั่ง
ราษฎรร้อนรนพ้นกำลัง อลหม่านไปทั้งหญิงชาย

๏ ๑๐ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูอกสั่นขวัญหาย
ตกใจระรัวกลัวตาย แพ้พ่ายไม่รอต่อฤทธิ์
บรรดาธานีทุกประเทศ ก็เกรงเดชเดชาอาญาสิทธิ์
ระตูต่างองค์ทรงคิด จะผูกพันเปนมิตรไมตรี
ให้แต่งเครื่องบรรณาการนานา มาขอขึ้นแก่มิสาระปั่นหยี
ถวายทั้งโอรสแลบุตรี สั่งให้เสนีนำไป

๏ ๖ คำ ๏

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งบังคมไหว้
มาจัดแจงแต่งตามบัญชาใช้ เสร็จแล้วก็ไปจากภารา

๏ ๒ คำ ๏ กลองโยน

๏ ต่างคนต่างพาบรรณาการ ทั้งบุตรีกุมารโอรสา
มาถึงที่ประทับพลับพลา พร้อมกันทั้งสิบห้าธานี

จึงเข้าไปแจ้งเหตุผล บอกยุบลพี่เลี้ยงทั้งสี่
จงพาเราเข้าไปอัญชลี ทูลคดีอย่าให้ระคายเคือง

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงแจ้งความตามเรื่อง
จึงนำเสนาสิบห้าเมือง ทั้งเครื่องบรรณาการเข้าไป

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประนตบทบงสุ์ ทูลองค์ยุ่นหยิเปนใหญ่
บัดนี้ระตูทุกกรุงไกร มีใจภักดีปรีดา
ให้แต่งบรรณาการมาถวาย กับโอรสหญิงชายเสนหา
บุตรท้าวสมาหรังราชา ชื่อระเด่นกุดาปาตี
องค์หนึ่งชื่อกุดาวะหา หนึ่งชื่อกุดารัศมี
บุตรท้าวตะมาเสชิบดี ชื่อยาหยาสำหรีเยาวมาลย์
โอรสชายชื่อวิยาหยา โสภารูปทรงส่งสัณฐาน
บุตรท้าวกุระบุหมีภูบาล ชื่อนงคราญอรสาทรงลักษณ์
บุตรท้าววังกันชิบดี ชื่อกันจะหน่านารีศักดิ์
ท้าวปะตาหลำถวายลูกรัก สองอนงค์วงภักตร์โสภา
ชื่อนาหงสกันโฉมยง หนึ่งชื่อว่าหงอรสา
ท้าวปะตาหลังถวายธิดา ชื่อมาหงันยาหยานารี
บุตรท้าววละหงิดทรงธรรม์ ชื่อสุหรันกันจาสำหรี
บุตรท้าวกะปาหงันภูมี ชื่อสุหราวาตีกุมารา

อันองค์อนุชาน้อยนั้น ชื่อระเด่นสุหรันกิราหนา
ถวายทั้งอาวุธแลโยธา ขอเปนข้าขอบขันธ์คุ้งวันตาย

๏ ๑๖ คำ ๏

ช้า
๏ เมื่อนั้น ขุนหยิเพราเพริศเฉิดฉาย
ฟังพี่เลี้ยงทูลบรรยาย จึ่งภิปรายปราไสเสนา
ซึ่งระตูสามิภักดิ์รักใคร่ เราชี้ชอบขอบใจหนักหนา
ไม่เสียดายสุริวงศ์กระษัตรา เอาธิดามาให้แก่โจรไพร

๏ ๔ คำ ๏

ร่าย
๏ ตรัสพลางประทานสิ่งของ เสื้อผ้าเงินทองกองให้
ของเราชาวป่าพนาไลย มีใจให้ท่านเปนไมตรี

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น เสนาประนตบทศรี
รับของประทานด้วยยินดี ดูท่านองขุนหยิจำนรรจา
กิริยาแยบคายคมสัน เห็นผิดเผ่าพันธุ์โจรป่า
ชรอยหน่อกระษัตริย์แสร้งแปลงมา เที่ยวหาอิสัตรีเปนมั่นคง
บรรดาเสนาที่มานั้น ต่างสำคัญแคลงคิดพิศวง
จึ่งถวายอภิวาทบาทบงสุ์ อำลาแล้วตรงไปภารา

๏ ๖ คำ ๏ เชิด

๏ เมื่อนั้น มิสาระขุนหยิสุกาหรา
ให้ยกทัพขับพลโยธา ลีลาล่วงด่านผ่านไป

อันกุมารเชลยทั้งแปดองค์ ทรงอาชาตามงามไสว
รถประเทียบธิดาทุกกรุงไกร ตามไปเปนระเบียบเรียบกัน

ๆ ๔ คำ ๆ เชิด

๏ ครั้นถึงสถานท่าบาลี จึงให้หยุดโยธีทัพขันธ์
พอสิ้นแสงสุริยาสายัณห์ เสด็จขึ้นสุวรรณพลับพลาไชย

ๆ ๒ คำ ๆ เสมอ

แขกมอญ
๏ พระคนึงถึงระเด่นกันจะหนา ลม้ายเหมือนบุษบาศรีใส
ให้คิดปติพัทธกำหนัดใน จึงตรัสใช้บาหยันกัลยา
จงไปบอกบุตรีวังกัน ว่าหลงหนึ่งหรัดนั้นคนึงหา
ให้เชิญทรามไวยไปพลับพลา พูดเล่นตามประสาสัตรี
เราจะหนีไปซ่อนอยู่รถทรง แม้นโฉมยงขึ้นมาถึงนี่
ชวนพูดจาเล่นพอเปนที แล้วสาวศรีจงรีบไปบอกเรา

ๆ ๖ คำ ๆ

ร่าย
๏ บัดนั้น บาหยันบังคมก้มเกล้า
แล้วค่อยลัดแลงแฝงเงา ลีลามาเฝ้าพระบุตรี

ๆ ๒ คำ ๆ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงทูลนางโฉมยง ว่าหลงหนึ่งหรัดมารศรี
วอนว่าจะมาเฝ้าเทวี ประสาเด็กให้มีใจรัก
ครั้นจะพามาตามลำพังตัว ก็คิดกลัวขึ้นหยิ่มีศักดิ์
จึงใช้ข้ามาทูลด้วยใจภักดิ์ เชิญเสด็จนงลักษณ์ไปพลับพลา

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นกันจะหนา
จึงตอบยาหยันกัลยา ข้าคิดอยู่ว่าจะคลาไคล
ไปฝากตัวโฉมตรูให้รู้จัก เป็นที่พึ่งพำนักอาศัย
จะไปเองก็เกรงอรไทย ด้วยมาใหม่ไม่คุ้นเคยกัน
ว่าแล้วแต่งองค์ทรงอาภรณ์ งามเพียงอัปศรสาวสวรรค์
เสด็จจากรถแก้วแพรวพรรณ ยาหยันก็ตามจรลี

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงขึ้นพลับพลาทอง เข้าไปในห้องมารศรี
แล้วโอบอุ้มองค์พระบุตรี เจรจาพาทีกันไปมา

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น นวลนางยาหยันหรรษา
ไปทูลบันหยีมิได้ช้า พระธิดามาแล้วพระทรงธรรม์

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บันหยีปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
สระสรงทรงสุคนธ์ปนสุวรรณ กลั้วกลิ่นอำพันจันทน์ขจร
ทรงภูษาซ่าโบะสีทับทิม ขลิบริมร่ำอบเกสร
บรรจงจัดชายกรายกร บทจรมายังพลับพลา

ฯ ๔ คำ ฯ ฉุยฉาย

๏ พระหยุดแฝงม่านทองมองเห็น โฉมยงองค์ระเด่นกันจะหนา
กับพระน้องนั่งเล่นเจรจา สรวลสันต์หรรษาทั้งสององค์

ให้กระสันรัญจวนป่วนจิตร ยิ่งคิดพิศมัยใหลหลง
จึ่งค่อยย่องเข้าไปด้วยใจจง พระหัดถ์ซ้ายท้าวลงที่ตักนาง
พระหัดถ์ขวาคว้ากอดเกนหลง โฉมฉายอายองค์อางขนาง
พระแย้มยิ้มหยอกน้องประคองคาง ชำเลืองแลดูนางเทวี

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกันจะหนามาระศรี
ขวยเขินสเทินใจในที ก็ผลักนางถอยหนีเสียทันใด
ปั้นหยีทับเพลานงเยาว์อยู่ เปนครู่จึ่งเคลื่อนเขยื้อนได้
อัญชลีแล้วลาคลาไคล พระจับชายสไบไว้ทัน
ให้ขามจิตรคิดเกรงพระโฉมยง ฉุดกรเกนหลงเข้ามากั้น
พระกลับอุ้มใส่ตักนางผลักพลัน หวาดหวั่นหฤไทยไปมา

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดก็ร้องหา
มานี่กะกังประสันตา จงพาข้าไปชมแสงจันทร์

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาอุ้มองค์ผายผัน
จึ่งเรียกกิดาหยันทั้งนั้น ชวนชมแสงบุหลันสำราญใจ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปั้นหยีผู้มีอัชฌาไศรย
เห็นนางขวยเขินสเทินใจ ภูวไนยจึ่งดำเนินออกมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาหยันจึงทูลกันจะหนา
โฉมยงจงถวิลจินดา อันตกมาอยู่ในเนื้อมือ
แม้นจะขืนขัดขวางอยู่อย่างนี้ ใช่ว่าบั้นหยีจะพึ่งถือ
จะทำโดยหยาบช้าคร่ายื้อ ยิ่งจะรื้ออัปยศอดอาย

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกันจะหนาโฉมฉาย
ได้ฟังยาหยันอภิปราย ทั้งกลัวทั้งอายเปนพ้นไป
มิรู้ที่จะตอบวาจา กัลยาโศกทรงกรรแสงไห้
กลุ้มกลัดขัดข้องหมองใจ อรไทยนั่งนิ่งไม่ติงองค์

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บั้นหยียิ่งคิดพิศวง
จึงย่างย่องเข้าห้องบรรจง ยาหยันกรายลงแล้วออกไป

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ชาตรี
๏ ลดองค์ลงนั่งแนบนาง ยิ้มพลางทางกล่าวปราไส
โฉมเฉลาเยาวยอดยาใจ เปนไรจึงโศกาจาบัลย์
จงหักห้ามความโศกเสียก่อน ยังอรอย่ารังเกียจเคียดฉัน
ภักตร์น้องผ่องเพียงดวงจันทร์ ผิวพรรณจะเศร้าพี่เสียดาย
ชรอยว่าบุพเพนิวาศา จึงได้มาเล้าโลมโฉมฉาย
จะเปนเพื่อนพิศวาศไม่คลาศคลาย จะเบี่ยงบิดคิดอายพี่ยาไย

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย
◎ เมื่อนั้น ระเด่นกันจะหนาศรีใส
ได้ฟังภีปรายลอายใจ อรไทยไม่ตอบวาที
แต่สบิงสบัดบิดกร คมค้อนเมียงชม้อยถอยหนี
พระอย่าทำลวนเล่นเช่นนี้ นางชลีกรก้มภักตรา

๚ ๔ คำ ๚

โลม
◎ เมื่อนั้น บั่นหยียิ่งมีเสนหา
ยกมือไว้แล้วจึงว่ามา อย่าวันทาพี่เลยณเทวี
ตัวพี่นี้ชาติชาวดง ไม่ควรนวลอนงค์จะไหว้พี่
ตัวเจ้าเป็นราชบุตรี มีกรรมจำได้แก่ชาวไพร
ถึงพี่นี้ต่ำช้าบั้นดาศักดิ์ แต่ใจใฝ่รักที่ศักดิ์ใหญ่
วาศนาเคยสร้างกับนางไว้ ด้วยจะได้พึ่งเดชกระษัตรา
ว่าพลางแอบอิงพิงพาด สุดสวาดิอย่างอนจงผ่อนหา
กรกระหวัดรัดรึงตรึงตรา แก้วตาของพี่จงปรานี

๚ ๘ คำ ๚

ร่าย
◎ พระเอยพระองค์ พระจงโปรดเกยเกษี
น้องไม่ควรคู่ด้วยภูมี ทำอะไรฉนี้พระราชา
ถ้าว่าเป็นคู่ตุนาหงัน จึงจะควรผูกพันเสนหา
อันน้องนี้เชลยลอยมา จะขอเป็นแต่ข้าช่วงใช้

๚ ๔ คำ ๚

โลม
◎ วาเอยวาจา ช่างว่าพี่ชอบอัชฌาไศรย
ถึงมิใช่คู่ขอสู่ไว้ เป็นบุญจึงได้เจ้าดวงตา

เนื้อลมุนอุ่นอ่อนดังสำลี　　กระนี้ฤๅจะใช้เปนทาษา
พี่ก็ไม่มีการสิ่งใดมา　　จะใช้ตามวาศนานงเยาว์
สุดแต่จะเปนเพื่อนนอนพี่　　การสิ่งนี้แลจะใช้เจ้า
ว่าพลางอิงแอบแนบเคล้า　　สัพยอกหยอกเย้ากัลยา
จุมพิตชิดเชยปรางทอง　　ค่อยประคองพุ่มพวงดวงยิหวา
ภุมรินรนร่านนานช้า　　พึ่งมาพบรศเสาวคนธ์
พระพายชายพัดเฉื่อยฉ่ำ　　พรำพรำพร่างพร้อยฝอยฝน
นาคราชผาดเผ่นเล่นชล　　เลื้อยเลี้ยวตามวนวารี
มัจฉาชมชื่นผื่นระลอก　　กลับกลอกกลางน้ำดำหนี
สองกระษัตริย์ศุขเกษมเปรมปรีดิ์　อยู่ในแท่นที่ไสยา

๏ ๑๒ คำ ๏ โลม

ช้า ๏ เมื่อนั้น　　โฉมยงองค์ระเด่นกันจะหนา
ได้ร่วมรมย์สมศรีปรีดา　　ด้วยบันหยีสุกาหราฤทธิรงค์
แรกเริ่มรศรักประจักษ์จิตร　　แสนสนิทพิศมัยใหลหลง
หมอบเมียงเคียงข้างไม่ห่างองค์　โฉมยงเยื้อนยิ้มพริ้มพราย
ทูลเชิญให้ทรงสุคนธาร　　แล้วอยู่งานพัชนีวีถวาย
พระหยอกเย้าเอาสุคนธ์ประปราย　นางค้อนควักชักชายสไบบัง
ภูธรประทานซานสลา　　กัลยาปดิพัทธประวัติหวัง
ในยเนตรชม้อยคอยระวัง　　เฝ้าฟังบัญชาพระภูมี

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย
๏ ครั้นใกล้รุ่งรางสว่างแสงทอง ปักษาร้องพร้องเพรียกพนาศรี
นวลนางกันจะหนานาริ | อัญชลีแล้วลามารถทรง

๚ ๒ คำ ๚ เพลง

อิเหนาเล่ม ๑๙

ช้า
๏ เมื่อนั้น | ปันหยีมีศักดิ์สูงส่ง
สถิตย์ที่แท่นสุวรรณบรรจง | คิดคนึงถึงองค์บุษบา
เจ้าจะอยู่แห่งหนตำบลใด | ทั่วทุกกรุงไกรพี่เที่ยวหา
จนสิ้นแผ่นดินแดนชวา | ไม่ได้ข่าวดวงยิหวายาใจ
จะข้ามไปเมืองมละกาเกาะ | สืบเสาะให้สิ้นสงไสย
จึงสั่งประสันตาทันใด | จงเข้าไปภาราบาลี
บอกแก่ระตูผู้ผ่านเมือง | ให้แจ้งความตามเรื่องถ้วนถี่
เราจะยืมกำปั่นวันพรุ่งนี้ | จะข้ามไปธานีมละกา

๚ ๘ คำ ๚

ร่าย
๏ บัดนั้น | ประสันตารับสั่งใส่เกษา
มาขึ้นมโนไมยไคลคลา | บ่าวไพร่พร้อมหน้าตามไป

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากอาชา | เข้าไปหาระตูผู้เป่นใหญ่
ทูลว่าปันหยีชาญไชย | สั่งใช้ให้ข้าเข้ามา

ยืมเรือใหญ่น้อยสักร้อยลำ ให้นำมาจอดทอดท่า
จะข้ามไปยังเกาะมละกา เที่ยวเล่นให้ผาศุกใจ

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูพังแจ้งแถลงไข
จึงสั่งเสนาทันใด จงจัดนาวาให้บัดนี้

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น คะหมังรับสั่งใส่เกษี
มาเร่งรัดจัดแจงทำบาญชี เรือของใครมีก็เกียมา
ทั้งเชือกเสาเพลาใบรอกกว้าน ต้นหนคนงานให้เร่งหา
ข้างตกแต่งตอกหมันเอาชันยา ทำประทุนหลังคาทาดำ
ข้างบรรทุกอับเฉาเข้าสเบียง ชำรุดรั่วรอยเพรียงเอียงคว่ำ
ให้เร่งรัดผลัดเปลี่ยนได้ครบลำ มาทอดอยู่ปากน้ำพร้อมกัน

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น ประสันตาก็รับผายผัน
มาทูลพระองค์ผู้ทรงธรรม์ เรือนั้นยืมได้ดังบัญชา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ปันหยีมิจิตรหรรษา
จึงแต่งองค์ทรงเครื่องรจนา พระหัตถ์ขวากุมกฤชฤทธิ์
แล้วชวนโฉมยงหลงหนึ่งหรัด กับสุรางค์นางกระษัตริย์สาวศรี
พร้อมหมู่แสนสุรเสนี จรลีไปลงนาวา

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

จำปาทองเทศ ๏ ลมดีพระก็ใช้ใบไป พระอุ้มองค์อรไทยขนิษฐา
ขึ้นนั่งยังท้ายเภตรา ชมหมู่มัจฉาในสาชล
พิมทองล่องลอยแลคล่ำ วาฬผุดพ่นน้ำดังฝอยฝน
ฉนากฉลามว่ายตามวน โลมาหน้าคนนนทรี
พระชี้ชมศิลาปะการัง ที่เขียวดังมรกฏสดสี
ที่ลายคล้ายราชาวดี แดงเหลืองเลื่อมสีเหมือนโมรา
ข้างปริ่มน้ำรำไรไคลจับ งอกสลับกับกัลปังหา
ชมพลางแล่นเลียบเกาะมา หมายมุ่งมละกาธานี

๚ ๘ คำ ๚ โล้

ร่าย ๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดมารศรี
ชมหมู่มัจฉาในวารี มากมีหลายอย่างต่างกัน
บรรดานางเชลยไม่เคยเห็น ก็ตื่นเต้นปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
ทั้งสี่พี่เลี้ยงแลกำนัล ชวนกันชมไม้ในเกาะเกียน
เขียวชอุ่มพุ่มใบเหลืองสลับ เหมือนฉากพับแต้มลายระบายเขียน
ข้างดูระลอกกลอกกลิ้งวิ่งเวียน เมาคลื่นอาเจียนไม่สมประดี
บางคนคว้าหาส้มดมพิมเสน ข้างบ่นว่ากรรมเวรอะไรนี่
ข้างบนตัวกลัวตายวายชีวี ที่ใครดียิ้มเยาะเพื่อนกัน

๚ ๘ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น บุนหยินปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
ลมดีแล่นข้ามมาสามวัน ก็ถึงบันถึงเกาะมละกา

จึงให้ม้วนใบยอดทอดสมอ หยุดรอเรียงลำขนานน่า
แล้วยกธงสำคัญสัญญา อย่างเรือลูกค้ามาแต่ไกล

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น กรมการด่านคอยน้อยใหญ่
เห็นเภตราดาดายปลาดใจ จึงลงเรือแล่นใบออกไปดู

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงถามไปทันที เรือนี้ไปไหนมาทอดอยู่
สุหรัดฤๅชวามลายู จงบอกไปให้รู้เรื่องความ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาตอบไปไม่เข็ดขาม
เรานี้ชาวชวาพยายาม อุส่าห์ข้ามมาชมเวียงไชย
หวังจะกินเข้าเมืองมะลากา เข้าชวาเบื่อแล้วไม่กินได้
นายเราชาวดงพงไพร ชื่อบั้นหยีมีใจภักดี

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนด่านได้ฟังถ้วนถี่
จึงใช้ใบกลับมาธานี แล้วเข้าไปยังที่ศาลา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งคดี แก่ดะหมังเสนียาสา
ตามซึ่งข้อความที่ถามมา ให้ทราบกิจจาทุกสิ่งไป

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนาผู้ใหญ่
ครั้นแจ้งก็พากันคลาไคล เข้าไปพระโรงรจนา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ จึ่งกราบทูลระดูภูมิ บัดนี้ยี่หยี่โจรข้า
ใช้ใบกำปั่นข้ามมา เข้าทอดท่าน่าด่านปากน้ำ
ประมาณเรือใหญ่น้อยสักร้อยเศษ ถามเหตุก็บอกเปนความขำ
มีปืนสำหรับรบมาครบลำ ท่วงทีทำเห็นซอยกล
ในว่าจะมาชมธานี ร้ายดีไม่แจ้งเหตุผล
เขาฦๅนามขามเดชทุกตำบล เที่ยวประจญปล้นเมืองมามากมาย

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ราชาหวาดหวั่นขวัญหาย
จึ่งว่ายี่หยี่หยาบคาย ชิงไชยได้หลายภารา
บัดนี้เที่ยวมาถึงเมืองเรา จำจะเอาใจไว้ดีกว่า
แต่งรับตามอย่างกระษัตรา จงไปเชิญขึ้นมาบัดนี้

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกษี
ก้มเกล้ากราบงามสามที มาสั่งตามมีบัญชาการ

๚ ๒ คำ ๚

๏ ให้เหล่าชาววังจัดแจง ตกแต่งปราสาทราชฐาน
ทอดราชอาศน์ดาดเพดาน ผูกม่านสุวรรณบรรจง

บางทำถนนหนทาง แผ้วถางให้สอาดกวาดผง
ที่ไหนลุ่มทุ่มถมดินลง บรรจงปรายโปรยโรยทราย
ให้ชาวบ้านร้านริมถนนนั้น จัดสรรสินค้ามาเรียงขาย
สักหลาดตาดโหมดมากมาย อัดตลัดผ้าลายมละกา
บ้างขายเครื่องหิบหมากนากทอง กระจกส่องเครื่องแก้วกะหลาป๋า
เพ็ชรนิลมณีมีราคา แม่ค้านั่งขายเนื่องนอง

๏ ๘ คำ ๏

๏ บัดนั้น ฝ่ายมหาเสนาทั้งสอง
ให้เกณฑ์แห่น่าหลังตั้งกอง แตรสังข์ฆ้องกลองมะลายู
ธงฉานธงชายปลายสบัด เปนขนัดรายเรียงเคียงคู่
ครบถ้วนทุกหมวดตรวจดู พร้อมหมู่โยธาแล้วคลาไคล

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งบอกกะระตาหลา ว่ารายายินดีจะมิไหน
ให้ข้ามาเชิญพระทรงไชย ขึ้นไปประพาศภารา

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น จึ่งพระพี่เลี้ยงกะระตาหลา
มาทูลบั่นหยีด้วยปรีดา เจ้าเมืองมละกาให้เชิญไป

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น มิสาระบั่นหยีศรีใส
จึ่งว่าเราจะเข้าไปเวียงไชย จงแต่งให้หลายอย่างต่างกัน

ทั้งสีเสื้อสีผ้าเลขงเทียว แดงเขียวเหลืองลายสลับคั่น
สั่งเสร็จเสด็จจากแท่นสุวรรณ จรจรัลไปสรงวาริน

๚ ๕ คำ ๚ เสมอ

โทน
๏ ทรงสุคนธ์ปนปรุงกลิ่นเกลา สนับเพลาเชิงช่อเฉิดฉิน
ทรงภูษายกแย่งนาคิน ฉลององค์ติดอินทร์ธนูเนา
เจียรบาดตาดปั้กอย่างนอก มาลีเลื่อยลอยดอกฉลุเฉลา
ทับทรวงจำหลักลายพรายเพรา งามเงาเนาวรัตน์จำรัสเรือง
ทองกรเก้าคู่ชมพูนุท ประดับบุษราคำน้ำเหลือง
ธำมรงค์รจนาค่าเมือง อร่ามเรืองเฟื่องห้อยพลอยเพ็ชร
ตาดสุวรรณพันโพกเกษา แต่งอย่างโจรป่าปั้นจุเหร็จ
ทรงอุบะเพ็ชร์พรายกระจายเม็ด แล้วเสด็จมาทรงอัศดร

๚ ๘ คำ ๚ เชิดฉิ่ง

ร่าย
๏ พรั่งพร้อมโยธากิดาหยัน ถวายบังคมคัลอยู่สลอน
เสียงประโคมเซงแซ่แตรงอน ให้เคลื่อนพลนิกรเดินทาง

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

โทน
๏ ม้าเอยม้าต้น ผ่านดำขำขนสองอย่าง
อกผายท้ายพีเป็นมะปราง ซันหูชูหางอย่างม้ายนต์
ยกเท้าก้าวสอดขอดข้อ หกมุ่นม้วนคอย่อย่น
ป้วนปั้นหันคว้างมากลางพล เริงรนร่านร้องลำพองมา
อนุชาขี่ม้าที่นั่งรอง ม้าพี่เลี้ยงเคียงสองซ้ายขวา
ม้าระเด่นเต้นตามรถยา กิดาหยันเสนาก็ตามไป

สนั่นเสียงฆ้องกลองเซ็งแซ่ ทหารแห่ถือทวนธงไสว
สารวัดรัดเร่งพลไกร เข้าในนครมละกา

๏ ๘ คำ ๏ เชิด

ร่าย
๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองมาหนักหนา
นั่งแน่นสองข้างมรคา ตั้งหน้าชะแง้แลดู
บ้างกระซิบถามไถ่กันไปพลาง ชวานี้รูปร่างอย่างไรอยู่
บ้างแย้มบานน่าต่างเปิดประตู คอยดูตามทางคลาไคล
เห็นพลแห่น่าในตารี้ว ทวนทองธงทิวปลิวไสว
สีเสื้อสลับจับกันไป ดังสีรุ้งที่ในนภา
เห็นปั้นหยีขี่ม้ามากลางพล งามจริงยิ่งคนในใต้หล้า
เหมือนหนึ่งเทวัญในชั้นฟ้า มิใช่โจรป่าพนาลี
ชรอยกระษัตริย์สุริวงศ์ หากแกล้งแปลงองค์เปนปั้นหยี
บรรดาสาวสาวชาวธานี ยินดีปรีดาด้วยรูปทรง
บ้างชะม้อยช้อยชายหางตา เสนหาอาไลยใหลหลง
ทำเอียงอายชายสไบเลื่อนลง ต้องจิตรพิศวงวิญญา

๏ ๑๒ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระปั้นหยีสุกาหรา
ชำเลืองเนตรดูชาวภารา สบตากียิ้มพริ้มพราย
เห็นหน้าไหนดีเปนที่ท่วง ก็หน่วงม้าเต้นเขม้นหมาย
บุ้ยบอกพี่เลี้ยงแล้วภิปราย มลายูเแยบคายซอบกล

ตรัสพลางกะระตะอาชา ไว้หน้าเงยงามมาตามถนน
ถึงทวารในไพชยนต์ ก็ลงจากม้าต้นไคลคลา

ๆ ๖ คำ ๆ เสมอ

๏ เข้าในพระโรงรูจี เห็นเสนีเฝ้าแหนแน่นหน้า
ลดองค์ลงพลันไม่วันทา นั่งน้อมกายาพอเปนที

ๆ ๒ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านกรุงศรี
ครั้นเห็นปั่นหยีก็ยินดี จึงมีพจนาตถ์ประภายไป
เชิญขึ้นมานั่งบัลลังก์อาศน์ บิตุราชจัดแจงแต่งให้
มาเถิดเจ้ามาอย่าเกรงใจ พ่อไม่มีจิตรคิดฉันทา

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น ปั่นหยีกล่าวแกล้งแสร้งว่า
จะร่วมอาศน์กับราชรายา กลัวตุหลาปาป้าจะเกิดมี
ข้านี้ชาวดงพงไพร ไม่พอใจที่สูงศักดิ์ศรี
อันรายาโปรดมาทั้งนี้ พระคุณพ้นที่จะพรรณา

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น ระตูได้ฟังก็หรรษา
ไพเราะเพราะรศวาจา ยิ่งแสนเสนหาเปนพ้นคิด
จึงเลื่อนองค์ลงจากราชอาศน์ ตรัสประภายโดยความสุจริต
เจ้ามาไยมิใช่พานิช มีกิจสิ่งใดจึงไคลคลา

จะมาเมืองนี้ฤๅจะไปไหน พอใกล้จึงแวะขึ้นมาหา
อนึ่งทางกลางทเลแล่นมา กันดารโดยมรคาสาชล
พวกพลมนตรียังพร้อมเพรียง ฤๅเสบียงอาหารขัดสน
ฤๅขอบเขตรพระนครร้อนรน จลาจลบ้านเมืองเคืองใจ

ๅ ๘ คำ ๆ

๑ เมื่อนั้น ปิ่นหยัยมพลางแถลงไข
เมื่อมาท่าทางชลาไลย ใช้ใบได้ลมตลอดมา
ด้วยมีใจจงรักภักดี ทั้งไพร่พลมนตรีก็ชื่นหน้า
ข้าอยู่ไพรไม่มีภารา จึงเที่ยวทางนาวาให้สบาย
จะใคร่เห็นยศอย่างต่างประเทศ ชมนิเวศน์เวียงวังทั้งหลาย
ไม่มีธุระเรื่องเคืองระคาย ชมแล้วจะผันผายคืนไป

ๆ ๖ คำ ๆ

๑ เมื่อนั้น รายาได้ฟังก็สงไสย
วาจาจริตผิดชาวไพร จะเปนในสุริวงศ์กระษัตรา
ชรอยเที่ยวมาหาวิสัตรี คิดว่าลูกเรามีกระมังหนา
แล้วจึงกล่าวรศพจนา ดูราบิ่นหยัมิยศ
ตัวพ่อนับวันจะอันตราย วางวายชีวิตรปลิดปลด
ไร้ราชบุตรีโอรส จะสืบสายสูญหมดไม่มีใคร
เชิญเจ้าครอบครองภารา ไอสูรย์สวรรยาจะยกให้
เปนเอกในเสวตรฉัตรไชย ให้เย็นใจไพร่พลโยธา

จะได้พึ่งเดชาอานุภาพ ปราบปรามข้าศึกจามิตรทุกทิศา
เรานี้จะไปปะตาป่า ทรงพรตอยู่ป่าพนาลี

๏ ๑๐ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึงว่าข้าเคยอยู่แต่พงพี อันธานีไม่คู่ควรครอง
ซึ่งจะให้ว่าการภารา จะเสียใจไพร่ฟ้าหม่นหมอง
โภไคยไอสูรย์ไม่ปูนปอง จะเที่ยวท่องสัญจรดอนดง

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น รายายิ่งคิดพิศวง
จะวอนว่าเท่าไรด้วยใจจง ก็ไม่ปลงลงตามบัญชาการ
พระจึงตรัสสั่งเสนา ให้จัดแจงโอชากระยาหาร
มาเลี้ยงปันหยีแลกุมาร ทั้งโยธาบริวารยักคนี้

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น กรมวังรับสั่งใส่เกศี
มาบอกวิเสศพลันทันที ตามมีพระราชบัญชาการ

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น พวกวิเสศสับสนอลหม่าน
บ้างจัดแจงเจียนตองรองจาน เทียบของคาวหวานครบครัน
แล้วยกไปเลี้ยงโยธา บ้างเลี้ยงเหล่าเสนากิดาหยัน
บ้างยกเครื่องเสวยปันหยีนั้น มาตั้งในพระโรงคัลทันใด

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　เจ้ากรุงมละกาเปนใหญ่
จึ่งตรัสแก่ปั้นหยีชาญไชย　　เชิญให้เสวยโภชนา

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　มิสาระปั้นหยีสุกาหรา
กับระเด่นสังคามาระตา　　เสร็จเสวยโภชนาสาลี
แล้วลาระตูภูวไนย　　มิได้ประนตยทศรี
สององค์มาทรงพาชี　　เสนีแห่แหนแน่นมา

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ เดินทางมากลางนัคเรศ　　พระชายเนตรชำเลืองแลหา
พระกรรณตรับฟังข่าวบุษยา　　จนมาถึงที่ท่าสำเภา
ลงจากอาชาม้าที่นั่ง　　มายังหลงหนึ่งหรัดโฉมเฉลา
อุ้มนางขึ้นวางบนเพลา　　ชมพลางสร้อยเศร้าวิญญา
ยิ่งคนึงถึงองค์อัคเรศ　　อาดูรภูลเทวศถวิลหา
ทอดถอนฤไทยไปมา　　จนจวนเวลาราตรี

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

๏ มาจะกล่าวบทไป　　ถึงนางหวันยีหวาสาวศรี
เปนบุตรตำมะหงงเสนี　　เคหาอยู่ที่ทางไป
ได้เห็นปั้นหยีทั้งไปมา　　กัลยาปติพัทธพิศมัย
ให้แสนเสนหาอาไลย　　รัญจวนครวญใคร่เปนไมตรี

นอนนั่งตั้งแต่ตลิ่งหลง ในรูปทรงมิสาระบั้นหยิ
ครั้นค่ำย่ำฆ้องก็จรลี มาอาบน้ำขัดสีกายา

๏ ๖ คำ ๚

ชมตลาด
๏ ทาแป้งแต่งกายอายอบ จันทน์ปรุงพึ่งตระหลบกลิ่นบุหงา
ลูบไล้น้ำดอกไม้เทศทา ส่องกระจกผัดหน้านวลผจง
กันกวดกระหมวดมวยรวยรับ สีขี้ผึ้งเสร็จสรรพกันขนง
สร้อยเอวพรรณรายสายสอดวง ห้อยอุบะตันหยงภู่พวง
นุ่งตานีอย่างนอกดอกไหม ห่มสีร้วทองซ่องไม่พื้นม่วง
สอดสีซับในหงอนไก่ดวง ทิ้งห่วงไว้ว่างเหมือนนางใน
ใส่แหวนรังแตนเพ็ชร์เม็ดแตง แวววับจับแสงแขไข
ต่างหูห้อยพลอยเพ็ชร์อำไพ งามวิไลยพิศเพียงขวัญตา

๏ ๘ คำ ๚

ร่าย
๏ ครั้นเสร็จพอเวลาบ่ายคล้อย ซุบซิบกันกับทาษา
ลอยลงจากเรือนแล้วไคลคลา บ่าวถือซองสลาไปตามนาย

๏ ๒ คำ ๚ เพลง

๏ มายังตีนท่าน่าบ้าน เดินตามสพานผันผาย
ลงเรือน้อยค่อยเลื่อนเคลื่อนคลาย ทายถือท้ายพายไป

๏ ๒ คำ ๚ โล้

๏ ครั้นถึงนาวาบั้นหยิ จึงประทับเข้าที่ท่าบั้นใหญ่
แล้วคิดขวยเขินสเทินใจ เอาสไบบังแสงอัคคี

๏ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ประสันตาแลเห็นนางสาวศรี
ก็รู้แจ้งใจที่ในที จึ่งมาทูลขึ้นหยีด้วยพลัน
ข้าเห็นสัตรขี่เรือน้อย มาจอดลอยคอยอยู่ข้างกำขึ้น
ใครกะไรไว้ข้างเมื่อกลางวัน จึ่งรักใคร่ผูกพันตามมา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ขึ้นหยียิ้มพลางทางว่า
รำคาญวานไปบอกอนุชา จงรับมาอย่าให้เปล่าไป

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารีบมาหาช้าไม่
ทูลองค์อนุชาชาญไชย ลาภใหญ่มาถึงพระภูมิ
พระเชษฐาโปรดปรานประทานนาง รูปร่างอย่างไรไม่รู้ที่
มาจอดคอยลอยเรืออยู่ตรงนี้ จงจรลีไปรับนงเยาว์

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาโฉมเฉลา
จึ่งว่าภาษาไม่เหมือนเรา ข้างเขาเจรจามลายู
จะพาที่ด้วยนางอย่างไร พรั่นใจให้คิดอดสู
จะพูดมาอย่างไรก็ไม่รู้ เอนดูจงขับให้กลับไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาตอบตามอัชฌาไศรย
ถึงว่าภาษามิเข้าใจ พูดมิได้ก็อย่าเจรจา

อาหารประทานมาถึงปาก ทำลำบากคนใช้ไยหนักหนา
ซื้อยังขอแถมเหนียแนมมา ได้เปล่ายังว่ามิรับไว้
แต่ให้รบเร้าเฝ้าเตือน ทำบิดเบือนเหมือนเข้าหอใหม่
วิบากกรรมแล้วจำแขงใจ ได้เช่นก็จะย่ามตามรอย

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาต้อยต่อย
จะอุส่าห์แขงใจไปสักน้อย ยิ้มพลางละลาศคล้อยดำเนินไป

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

ชาตรี
๏ ถึงนาวาน้อยก็ค่อยย่าง นั่งลงใกล้นางแล้วปราไส
สาวน้อยถอยหนีพี่ไย จะเล่าให้เจ้าฟังแต่หลังมา
พี่สู้ข้ามคงคามหาระณพ หวังจะพบนวลนางต่างภาษา
โฉมงามทรามสวาดเพียงบาดตา นางในเมืองชวาไม่เหมือนน้อง
พี่จะขอฝากฝั่งไมตรีจิตร อย่าคิดเคืองระคางหมางหมอง
จะอยู่ไยที่ในสัดของ ขอเชิญดำเนินน้องไปห้องใน

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย
๏ เมื่อนั้น หวันยิหวานารีศรีใส
ฟังพูดภาษาชวาไป ไม่เข้าใจในรศวาจา
นางสทกสเทินเมินเมิยง อายเอียงก้มภักตร์กินสลา
ชายชำเลืองเนตรรับจับตา เยื้อนยิ้มในหน้าไม่พาที

๚ ๔ คำ ๚

โลม
๏ ดวงเอยดวงสมร งามงอนจริตติดใจพี่
สาวสวรรค์ขวัญตาจริงปรานี อย่าให้เสียทีพี่ลงมา
ว่าไรก็ไม่ตอบถ้อย ทำแต่ชะม้อยเมียงหน้า
พระฉวยฉุดยุดนางกัลยา ขึ้นมายังที่ห้องใน

๚ ๔ คำ ๚

๏ นั่งแอบแนบชิดชมนาง พระพลางกล่าวแกล้งแถลงไข
วันนี้เห็นน้องต้องฤาไทย นึกอยู่ว่าจะใคร่เปนไมตรี
พี่ผูกใจจริงไปตลิจิตรเจ้า พเอิญให้ขวัญเข้ามาถึงนี่
จะขืนขัดตัดใจไปไยมี สนทนาพาทีด้วยพี่ชาย
อันชวากับนางมลายู พอจะรู้ภาษากันง่ายง่าย
อย่าทำขวยเขินสเทินอาย เจ้าสายสุดที่รักจงเมตตา
ว่าพลางตระโบมโลมเล้า สัพยอกหยอกเย้าหรรษา
เชยดางชมปรางปริดา กลิ่นมาลาฟุ้งจรุงใจ

๚ ๘ คำ ๚

ร่าย
๏ น่าเอยน่าสรวล มาทำลามลวนด่วนได้
วางข้าอย่ายุดมือไว้ ว่าไรไม่รู้ภาษากัน
นางสบัดสลัดปัดกร งามงอนจริตบิดผัน
ทำชะม้ายชายตาเมียงมัน เกี่ยวกันด้วยกลมารยา
อย่ามายั่วเย้าเซ้าซี้ เปนน่าบัดสีหนักหนา
พลั้งจิตรผิดไปได้ลงมา เห็นนาวาแล้วจะลาไป

๚ ๖ คำ ๚

โลม
๏ น้องเอยน้องรัก ทำเหมือนไม่สมัครพิศมัย
ฤาผิดภาษาน้องมิต้องใจ เสนหาอาไลยเหมือนกัน
พี่จะสอนภาษาชวาให้ แจ้งใจเจ้าแล้วจึงผายผัน
จะทำให้เขินค้างอยู่กลางคัน ยังมิทันที่จะได้เปนไมตรี
ว่าพลางจุมพิตชิดชวน อย่าหยิกข่วนหนักนักผลักมือพี่
พระสัมผัสพุ่มพวงดวงมาลี หยอกเย้าเซ้าซี้ด้วยปรีดา

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย
๏ น้อยเอยน้อยใจ ทำเล่นเห็นไม่รู้ภาษา
ก่นแต่เลี่ยมลอดสอดคว้า อนิจาไม่คิดเกรงใจ
น้องรักน้องอุส่าห์มาถึงนี่ จะเมตตาปรานีก็หาไม่
อัปรยศอดสูเปนพ้นไป นางค้อนควักผลักไสไปมา

๚ ๔ คำ ๚

โลม
๏ ทรามเอยทรามสงวน งามกระบวนยวนยั่วเสนหา
พี่รักเจ้าเท่าเทียมชีวา ไม่ประจักษ์วาจาก็จำจน
อันท่วงทีกิริยามลายู พึ่งจะรู้แยบคายสายสน
ว่าพลางเหนี่ยวแนมแถมกล คลึงเคล้าเสาวคนธ์มณฑาทอง
พระอิงแอบแนบเนื้อนวลนาง เชยปรางปรีดิ์เปรมเกษมสอง
รศรักประจักษ์ใจในทำนอง ค่อยประคองเคียงชมภิรมย์ใจ
อัศจรรย์บันดาลพายุพัด คลื่นซัดสาครกระฉ่อนไหว
กำปั่นจอดทอดท่าชลาไลย ระลอกใหญ่พัดฝั่นคลื่นแคลง

มัจฉาชมชลวนว่าย โบกย่ายเข้ายังฝั่งแฝง
นาคราชผาดผุดพลิกแพลง สำแดงเดชาววราฤทธิ์
ทั้งสองเกษมสันต์หรรษา ดังอำมฤตย์ฟ้ายาจิตร
คลึงเคล้าเฝ้าเอยแนบชิด แสนสนิทชิดชมภิรมย์ใจ

ๆ ๑๒ คำ ๆ โลม

๑ เมื่อนั้น หวันยิหวานารีศรีใส
วันทาแล้วลาคลาไคล กลับไปยังบ้านบิดา

ๆ ๒ คำ ๆ เพลง

๑ เมื่อนั้น มิสารบั่นหยิสุกาหรา
ครั้นอรุณรุ่งแสงสุริยา ก็ใช้ไบเภตรากลับไป่

ๆ ๒ คำ ๆ โล้

๑ ครั้นมาถึงท่าบาลี พรั่งพร้อมโยธีทัพใหญ่
จึงขนยกยกพลคลาไคล เข้าในป่าระหงดงดอน

ๆ ๒ คำ ๆ เชิด

ชมดง ๑ เดินเอยเดินทาง ตามหว่างแนวเนินศิงขร
พฤกษาสองข้างที่ทางจร บ้างรบัดใบอ่อนออกผกา
ปริงปรางลางต้นผลดก คณานกจับจิกเปนภักษา
ลดาวัลย์พันพุ่มอัมพา สาวหยุดย้อยระย้ายมโดย
มะสังรังเรียงเคียงขานาง ยูงยางพยอมหอมโหย
วายุพัดสบัดโบกโบย เกสรร่วงโรยโปรยปราย

หอมกลิ่นถวิลถึงขยขา　　อนิจาจำร้างเพราะนางหาย
สร้อยเศร้าเปล่าเปลี่ยวอยู่เดียวดาย พลางเร่งพลนิกายจรจรัล

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย
๏ ร้อนแรมมาในอรัญวา　　ก็ถึงภูผาย้ำจาหงัน
แลเห็นอาศรมพระนักธรรม์　　ให้หยุดพลขันธ์อยู่ชายไพร

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ พระจึงสั่งพี่เลี้ยงประสันตา　　ให้เร่งรัดเสนาน้อยใหญ่
ตั้งที่ประทับพลับพลาไชย　　แทบใกล้แนวเนินคีรี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　ประสันตารับสั่งใส่เกล้
ออกมาเกณฑ์กันทันที　　ตามมีพระราชบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　เสนานายไพร่พร้อมหน้า
ข้างถางที่ทุบปรายไปมา　　ตัดไม้เกี่ยวคาวุ่นไป
ปลูกสุวรรณพลับพลาสิบห้าห้อง　ทำท้องพระโรงขวางกว้างใหญ่
มุขลดหลังคาพาไล　　ที่ข้างน่าข้างในครบครัน
แล้วเกณฑ์กองร้อยคอยเหตุการณ์ ทุกด้านเดินตรวจกวดขัน
นั่งยามตามเพลิงผลัดกัน　　รายรอบสุวรรณพลับพลา

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　มิสารขั้นหยีสุกาหรา
จึงเสด็จยุรยาตรจะลาศคลา　　ขึ้นยังพลับพลาทันใด

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

ช้า
๏ ทะดองศีลงกับทิ้งบรรจฐรณ์　　เร่าร้อนรัญจวนหวนไห้
คิดถึงขุยยายิ่งอาไลย　　เที่ยวหาแห่งใดไม่พานพบ
พระแน่นอนถอนจิตรเจียใจ　　ทั้งยกเรือเหนือใต้ก็ไปจบ
จนสิ้นแดนมละกามหาระณพ　　ไม่พานพบพนิดาดวงจันทร์
ฤๅชรอยเทวาพาน้อง　　ไปสู่ห้องวิมานเมืองสวรรค์
ฤๅสิงสัตว์พยัคฆาในอารัญ　　พาไปขบคั้นให้บรรไลย
จึงสูญสิ้นชื่อระบือนาม　　จะมิใครบอกความก็หาไม่
แม้นตายก็จะตายตามไป　　ไม่อยู่ให้หนักพื้นพสุธา

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย
๏ ครวญพลางพระทางคนึงใน　　ทำไฉนจะพบดวงยิหวา
อย่าเลยจะไปปะตาป่า　　สำรวมจิตรรักษาอารมณ์
เดชะบุญบวชเคร่งบำเพ็ญฌาน　　จะบันดาลให้พบประสบสม
พระอาวรณ์ร้อนใจเกรียมตรม　　จนบรรธมหลับไปกับไสยา

๏ ๔ คำ ๏ ตระ

๏ ครั้นรุ่งรางสางแสงอโณไทย　　ภูวไนยแต่งองค์ทรงภูษา
พร้อมหมู่กิดาหยันเสนา　　เสด็จมาอาศรมพระมุนี

๏ ๒ คำ ๏ เพลง

๑ ครั้นถึงจึงเข้าวันทา พระมหาดายศฤาษี
แล้วถวายธูปเทียนมาลี ด้วยใจยินดีปรีดา

ๆ ๒ คำ ๆ

๑ เมื่อนั้น อายันผู้ทรงสิกขา
แจ้งการด้วยญาณปรีชา จึงมีวาจาถามไป
ซึ่งเจ้าจากสถานบ้านเมือง ระคายเคืองข้องเข็ญเป็นไฉน
ฤๅวิบัติพลัดพรากสิ่งใด จึงเที่ยวมาในพนาลี

ๆ ๔ คำ ๆ เจรจา

๑ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระบั๋นหยี
จึงสนองวาจาพระมุนี ข้านี้ไม่สบายวิญญา
จะใคร่ปะตาปาเป็นดาบศ สร้างพรตพรหมจรรย์ให้หรรษา
พระนักสิทธิ์จงคิดเมตตา อย่าให้สูญศรัทธาที่จงใจ

ๆ ๔ คำ ๆ

๑ เมื่อนั้น อายันยิ้มพลางแถลงไข
แรกรุ่นรูปร่างอย่างนี้ไซ้ จะปะตาปาได้สักกี่วัน

ๆ ๒ คำ ๆ เจรจา

๑ เมื่อนั้น บั๋นหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
ยิ้มพลางทางดูตากัน ต่างถวายอภิวันท์แล้วออกมา
จึงนุ่งคากรองครองเปลือกไม้ ตามวิไสยฤๅษีชีป่า
พระอาจารย์ให้นามสมญา ซื่อกัศมาหราอายัน

สังคามารตาก็ทรงพรต　　ชื่อตายศยาหยังรังสรรค์
นุ่งหนังเสือลายพรายพรรณ　　จุณจันทน์เจิมภักตร์เพียงโยคี

๏ ๖ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　บรรดาระเด่นทุกกรุงศรี
ทั้งพระพี่เลี้ยงผู้ภักดี　　ก็บวชตามภูมีด้วยปรีดา
แต่ประสันตาคนคะนอง　　ว่าจะลองบวชตามวาศนา
จะแขงใจสำรวมวาจา　　ไปกว่าจะสิ้นเคราะห์ร้าย
อันพวกเสนากิดาหยัน　　ต่างบวชด้วยกันมากหลาย
เอาผ้าเปลือกไม้เข้าพันกาย　　แล้วถวายวันทาพระอาจารย์

๏ ๖ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　พระมุนีมีพรตห้าวหาญ
จึงสอนสั่งให้นั่งจำเริญฌาน　　จงอุส่าห์ทรมานระงับใจ

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　บรรดาอายันบวชใหม่
รับคำอำลาแล้วคลาไคล　　ต่างไปกุฎีที่สำราญ

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

ช้า
๏ อายันยันหยีสำรวมจิตร　　พยายามตามกิจอธิษฐาน
ข้าได้ปะตาปาสมาทาน　　เดชะฌานแผ่ผลภาวนา
ขอให้ได้ดังจิตรพิศวาศ　　ร้อนอาศน์องค์ปะตาระกาหลา
ไปดลใจนงนุชบุษบา　　ให้มาประสบพบพาน

สถิตย์แห่งหนตำบลใด ทุกนิเวศน์เวียงไชยราชฐาน
ถึงจะอยู่กระยาหงันชั้นวิมาน จงบันดาลให้ได้คืนมา

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย ◎ ครั้นเสร็จตั้งจิตรพิศฐาน มัสการกรายงามสามท่า
เข้านั่งบำเพ็ญภาวนา ด้วยใจศรัทธายินดี

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

ช้าปี่ ◎ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์อุณากรรณเรืองศรี
แต่พลัดพรากจากระเด่นมนตรี มาอยู่บุรีประมอตัน
เมื่อวันขึ้นหยิบปะตาปา ให้เร่าร้อนอุราโศกศัลย์
แสนคนึงถึงองค์พระทรงธรรม์ ครวญครํ่ารำพรรณโศกา

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้ ◎ โอ้ว่าป่านนี้พระพี่เจ้า จะโศกเศร้ารัญจวนหวนหา
ตั้งแต่ไปแก้สงไสยมา ไม่เห็นขนิษฐาในถ้ำทอง
พระจะแสนโศกสร้อยละห้อยไห้ ร้อนราชหฤไทยหม่นหมอง
จะดั้นด้นค้นคว้าเที่ยวหาน้อง ทุกประเทศเถื่อนท้องพนาลี
อกเอ๋ยทำไฉนจะได้รู้ ว่าน้องอยู่ประมอตันกรุงศรี
แม้นใครทูลแถลงแจ้งคดี เห็นที่จะรีบมาด้วยอาไลย
ฤาสุดคิดที่จะติดตามหา จะคืนสมจินตะหราฤาไฉน
ทิ้งน้องไว้เดียวเปลี่ยวใจ ว่าพลางร่ำไห้ไปมา

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ยานี ๏ มาจะกล่าวยกไป ถึงองค์ปะตาระกาหลา
สถิตย์ยังกระยาหงันชั้นฟ้า คนึงถึงนัดดาดวงใจ
กูแกล้งพรากจากกันก็ช้านาน ต่างทุกข์ทรมานหม่นไหม้
อุณากรรณโศกาอาลัย อยู่ในประมอตันภารา
อย่าเลยจะให้พานพบ ประสบกับอิเหนาเชษฐา
คิดแล้วสำแดงแผลงฤทธา เหาะมาประมอตันทันที

๗ ๖ คำ ๆ กลม

ร่าย ๏ ครั้นถึงจึงเข้าในไพชยนต์ บอกยุบลอุณากรรณเรืองศรี
แถลงเล่ากิจจาด้วยปรานี ยังนี้อิเหนากุเรปัน
ตั้งแต่มะงุมมะงาหรา โศกาวิโยคโศกศัลย์
คิดถึงคนึงนางไม่ว่างวัน เที่ยวทุกขอบขัณฑเสมา
เมื่อเจ้ามานิ่งนอนใจ ทำไฉนจะพบพระเชษฐา
แม้นยกออกเดินอรัญวา ไปทิศบูรพาจะพบพาน
ว่าแล้วองค์ท้าวเทเวศร์ สำแดงเดชเดชาศักดาหาญ
คลับคล้ายหายไปมิทันนาน กลับคืนสถานพิมานบน

๗ ๘ คำ ๆ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณครั้นแจ้งเหตุผล
จึงเรียกสองพี่เลี้ยงนฤมล มาบอกยุบลด้วยใจภักดิ์
ยังนี้องค์ปะตาระกาหลา ลงมาเล่าแถลงแจ้งประจักษ์
บอกว่าพระโฉมยงทรงลักษณ์ เที่ยวตามน้องรักทุกภารา

ให้เรานิกรีพลออกเดินไพร จึ่งจะได้พบองค์พระเชษฐา
เล่าพลางทางทรงโศกา กัลยาไม่เปนสมประดี

๚ ๒ คำ ๚ โอด

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงเล้าโลมนางโฉมศรี
องค์พระไอยกาปรานี มาช่วยชี้บอกเหตุให้เรา
ที่นี้จะได้พบพระเชษฐา แม่อย่าวิโยคโศกเศร้า
ขอเชิญโฉมยงนงเยาว์ เสด็จขึ้นไปเฝ้าแล้วทูลลา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกะหมันวิยาหยา
ฟังสนองต้องตามวิญญา ยินดีปรีดาเปนพ้นไป
ครั้นรุ่งรางสางแสงสุริยง ก็แต่งองค์ทรงเครื่องแช่มใส
ชวนสองพี่เลี้ยงคลาไคล ขึ้นไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์

๚ ๔ คำ ๚ เพลงช้า

ช้า ๏ เมื่อนั้น เจ้ากรุงประมอตันเขตรขัณฑ์
สถิตย์เหนือแท่นแก้วแพรวพรรณ ครั้นเห็นอุณากรรณขึ้นมา
จึ่งมีมธุรศพจนาดถ์ ตรัสประภาษชมโฉมโอรสา
งามทรงวงภักตร์ลักขณา โสภาผิวเนื้อนวลลออง
อันบุรุษสุดสิ้นในดินแดน จะหาไหนไม่แม้นเสมอสอง
พ่อจะมอบไอสูรย์ปู่นปอง ให้ครอบครองสวรรยาราไชย

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย ๏ เมื่อนั้น อุณากรรณก็ราบก้มบังคมไหว้
ยิ้มพลางทางทูลสนองไป ซึ่งภูวไนยโปรดปรานี
จะให้ครองนัคเรศเขตรขัณฑ์ พระคุณนั้นจะรับใส่เกษี
แต่จะขอกราบลาฝ่าธุลี ไปเที่ยวหาอิสัตรีที่พึงใจ
ได้แล้วจึงจะกลับคืนมา อยู่รองยาทาคุ้มตักไษย
พระจงเมตตาให้ลาไคล ลูกไปไม่ช้าจะมาพลัน

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านโภไคยไอสวรรย์
ได้ฟังมิสาอุณากรรณ ทรงธรรม์จึ่งมีบัญชาการ
ลูกรักของพ่อผู้ร่วมใจ จะไปไยให้ยากจากสถาน
มรคาท่าทางก็กันดาร จงอยู่ครองศฤงฆารสำราญใจ
พ่อจะให้ไปขอธิดา กรุงกระษัตริย์นานาน้อยใหญ่
ให้แต่งมาส่งถึงกรุงไกร ก็จะได้ดังจิตรที่คิดปอง

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณก้มเกล้าทูลสนอง
ซึ่งทรงพระดำริห์ตริตรอง จะขอสู่คู่ครองให้ลูกยา
เกลือกจะมิชอบจิตรที่คิดไว้ ถึงกันดารเดินไพรก็ไม่ว่า
ขอกราบบาทบิตุราชบังคมลา ไปเที่ยวหาแต่ตามอำเภอใจ

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันเปนใหญ่
ทั้งประไหมสุหรีมิอาไลย จะทัดทานเท่าไรก็ไม่ฟัง

จนจิตรจึงกล่าวพจนาตถ์ อนุญาตให้ไปดังใจหวัง
แสนสวาดิราชบุตรสุดกำลัง ลูบหลังลูบหน้าด้วยอาวรณ์
สองกระษัตริย์อำนวยอวยไชย จงไปเปนศุขสโมสร
แม้นได้คู่สู่สมสยมพร จงกลับกินพระนครอย่าอยู่ช้า
ว่าพลางทางสั่งตำมะหงง ให้ไปด้วยองค์โอรสา
เปนผู้ใหญ่ต่างใจต่างตา อย่าให้พระลูกยามีเหตุการ
อันโยธีที่จะไปในกระบวน เลือกล้วนเข้มแขงกำแหงหาญ
ทั้งม้ารถคชไกรไชยชาญ เร่งรัดจัดการให้พร้อมไว้

๏ ๑๐ คำ ๏

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
รับสั่งบังคมแล้วคลาไคล ออกไปจากท้องพระโรงคัล

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

ยานี ๏ เร่งรัดจัดพลทวยหาญ ล้วนชำนาญการณรงค์แขงขัน
ขุนช้างผูกช้างยืนยัน พลายพังดั้งกันล้วนตัวดี
ขุนม้าผูกม้าอาชาไนย ทหารใส่เสื้อดำประจำขี่
ขุนรถเร่งเทียมพาชี สารถีถือเขนเขียนทอง
ขุนพลเร่งรัดจัดพล เคยผจญข้าศึกสยบสยอง
ทัพน่าทัพหลังให้ตั้งกอง คับคั่งทั้งท้องสนามใน
บ้างถืออาวุธหอกดาบ กำซาบทวนธนูหางไก่
เตรียมทั้งรถแก้วแววไว มาประทับเทียบไว้กับเกยลา

๏ ๘ คำ ๏ เจรจา

ร่าย ๑ เมื่อนั้น   อุณากรรณกะหมันวิยาหยา
อภิวาทสองราชกระษัตรา   แล้วลามายังปราสาทไชย

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๑ ครั้นถึงจึงเข้าในห้อง   บรรธมเหนือแท่นทองผ่องใส
ตริกตราอยู่ที่จะคลาไคล   จนหลับไปในรายราตรี

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

๑ ครั้นบรรธมตื่นฟื้นองค์   พระสุริยงเรืองรองผ่องศรี
เสด็จจากแท่นทองจรลี   มาเข้าที่สระสรงสาคร

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน ๑ ทรงสุคนธ์ปนทองศรีประเทือง   ให้หนุนเนื้อเรือเรืองเหลืองอ่อน
ผัดภักตร์ผิวพรรณดังจันทร   เสยเส้นผมงอนงามปลาย
ทรงภูษาไว้วางหางหงษ์   พี่เลี้ยงช่วยบรรจงโจงถวาย
ฉลององค์โหมดตองทองพราย   ห้อยน่าริ้วรายดอกดวง
เจียรบาดตาดติดครุยทอง   ซ่าโบะกรองช่องไผ่พื้นม่วง
สังวาลแววแก้วประดับทับทรวง   ทองกรกุดั่นดวงจินดา
ทับทิมทำมรงค์ทรงเบื้องซ้าย   แพรวพรายเพ็ชรรัตน์พระหัตถ์ขวา
ทรงห้อยสร้อยสนจำปา   เหนือกฤชเทวาแล้วคลาไคล

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย ๑ มายังเกยรัตน์รูจี   เสนีกราบก้มบังคมไหว้
เสด็จทรงรถแก้วแววไว   ให้เคลื่อนพลไกรจรจรัล

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

โทน
๏ รถเอยรถทรง คุมวงเฉวียนฉวัดผัดผัน
กระหนกกระหนายกายแก้วแพรวพรรณ ธงสุวรรณปักปลายงอนงาม
เทียมด้วยอาชาพลาหก ผาดผกว่องไวในสนาม
ทหารแห่ซ้ายขวาอาสาจาม เครื่องสูงแทรกตามตริ้วเรียง
ธงชายปลายปลิวเปนทิวถ้อง ฆ้องกลองแตรสังข์ประดังเสียง
ช้างดั้งช้างกันน้ำมันเมียง ม้าแซงแข่งเคียงเปนคู่ไป
ตำมะหงงเสนีขี่อาชา คุมกองทัพน่าเปนนายใหญ่
เร่งรีบพหลพลไกร เข้าในพนมพนาวา

๚ ๘ คำ ๚ เชิด

ชมดง
๏ เดินทางพลางคิดพิศวง ให้คนึงถึงองค์พระเชษฐา
แกล้งผันสมประดิทำปริดา ชมพรรณพฤกษาในอารัญ
ยุหรงร้องก้องดงส่งเสียง ข้างจับไม้ม่ายเมียงผินผัน
จากกะพรากจับเจ่าเหงางัน ถวิลวันพระพรากจากไป่
แอ่นเคล้าเคล้าเคียงเรียงคู่ ร่วมภิรมย์สมสู่ตามวิไสย
ให้ขวยเขินเมินภักตร์ลอายใจ เชือนชมมิ่งไม้นานา
สาวหยุดยมโดยลำดวนดง ลมส่งหอมซาบนาสา
เหมือนกลิ่นซ่าโบะพระพี่ยา ซึ่งเปลี่ยนไว้เมื่อลาไปธานี
ยิ่งสท้อนถอนใจอาไลยหลง กรรแสงทรงโศกเศร้าหมองศรี
ให้รีบรถคชพลพาชี จรลีไปตามมรคา

๚ ๑๐ คำ ๚ เชิด

ร่าย
๏ ครั้นถึงแดนภาราปะตาหรำ มีลหานธารน้ำที่เชิงผา
จึ่งสั่งตำมะหงงเสนา ให้ตั้งพลับพลาทันใด

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งบังคมไหว้
มาเร่งพหลพลไกร ให้ปลูกพลับพลาไชยที่ใกล้ธาร
ตั้งค่ายรายป้อมล้อมวง แล้วปล่งม้ารถคชสาร
เกณฑ์กองป้องกันไภยพาล นายทหารสี่หมวดให้ตรวจตรา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อิณากรรณกระหมังวิยาหยา
เสด็จจากรถทรงอลงการ์ ขึ้นสู่พลับพลาพนาลี

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ บัดนั้น ขุนด่านปะตาหรำกรุงศรี
ตั้งกองป้องกันไพรี อยู่ที่ทางร่วมมรคา
ได้ยินเสียงม้ารถคชไกร ก็สำคัญมั่นใจว่าโจรป่า
ร้องเรียกพวกพลกลุ่นเกลื่อนมา แต่ล้วนแกล้วกล้าในการยุทธ
นายไพร่พร้อมจิตรไม่คิดกลัว จัดแจงแต่งตัวจัดตลุด
จับยืนกำซายลายชุด ถืออาวุธถ้วนหน้าแล้วคลาไคล

๚ ๖ คำ ๚ กราวเขน

๏ ครั้นถึงกองทัพไชยที่ใกล้ธาร ชาวด่านโห่สนั่นหวั่นไหว
พร้อมหน้าประดากันเข้าไป ระดมยิงขึ้นไฟเป็นโกลา

บ้างหน่วงน้าวเกาทัณฑ์ลั่นธนู บ้างร่ายรำหอกคู่เข้าน่า
หมายมุ่งพุ่งตรงกรวยมา จะเข่นฆ่ากองทัพให้ยับลง

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ บัดนั้น ฝ่ายมหาเสนาตำมะหงง
ได้ยินเสียงปืนลั่นสนั่นดง ก็ขับพลรณรงค์กลางแปลง
ทหารเข้าตีประดาราวี ทลวงไล่ไพรีด้วยเข้มแขง
พลกฤชต่อกฤชประชิดแทง ปืนต่อปืนแย้งยิงกัน
บ้างล้มบ้างตายก่ายกอง เลือดนองท้องป่าพนาสัณฑ์
กองทัพได้ทีตีประจัน บุกบั่นลุยไล่มิได้ยั้ง
ชาวด่านแตกยับสับสน กองน่ามาปนกองหลัง
เสียกระบวนรวนเรพ่ายพัง ก็วิ่งหนีเข้ายังพนาลี

๚ ๘ คำ ๚ เชิด

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวปะตาหรำเรืองศรี
กับทั้งระตูทุกบุรี บรรดาที่อยู่ใกล้หนทางไป
แจ้งว่ามีสาอุณากรรณ ยกพวกพลขันธ์ทัพใหญ่
มาหักหาญร้านรุกชิงไชย ต่างตระหนกตกใจเปนพ้นคิด
ด้วยเดชปะตาระกาหลา ลงมาบันดาลดลจิตร
ทุกระตูย่อท้อไม่ต่อฤทธิ์ นึกจะใคร่เปนมิตรไมตรี

๚ ๖ คำ ๚

๏ จึงจัดแจงแต่งเครื่องบรรณาการ ทั้งธิดากุมารมิศริ
ต่างองค์ทรงสั่งเสนี ให้คุมของทั้งนี้โดยคลา
ไปขอออกแก่องค์อุณากรรณ ผูกพันไมตรีเสียดีกว่า
อย่าให้ยั้งจงามิตรติดตารา ไพร่ฟ้าประชากรจะร้อนรน

๗ ๔ คำ ๗

๏ บัดนั้น เสนีกรายงามสามหน
รับสั่งบังคมแล้วจรดล ออกไปจัดเครื่องต้นบรรณาการ
ให้เชิญราชธิดาโฉมยง ขึ้นทรงรถสุวรรณกั้นม่าน
อันโอรสราชกุมาร ขี่ม้าเบาะอานพรายพรรณ
เกณฑ์แห่แตรสังข์ฆ้องกลอง ประโคมคึกกึกก้องไหวหวั่น
ยกพลนิกรจรจรัล พร้อมกันทั้งหกเวียงไชย

๗ ๖ คำ ๗ กลองโยน เชิด

๏ มาถึงที่ประทับพลับพลา จึงไปหาตำมะหงงผู้ใหญ่
เล่าแถลงแจ้งความทั้งปวงไป ตามในคดีซึ่งมีมา

๗ ๒ คำ ๗

๏ บัดนั้น ตำมะหงงได้ฟังกิหรรยา
จึงนำทั้งหกเสนา เข้ามายังที่พลับพลาไชย

๗ ๒ คำ ๗ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ตำมะหงงทูลแจ้งแถลงไข
บัดนี้ระตูทุกกรุงไกร มิใจจำนงจงรัก

แต่งราชโอรสหญิงชาย　มาถวายพระโฉมยงทรงศักดิ์
ระตูวะละหงิดสามิภักดิ์　ถวายสองเยาวลักษณ์บุตรี
ชื่อระเด่นจินดาอรสา　ภักตราแช่มช้อยเจริญศรี
อันองค์ขนิษฐานารี　ชื่อจินดารัศมีโสภา
บุตรท้าวสังหนูภูธร　นามกรกะระตาวิยาหยา
องค์หนึ่งชื่อยาหยาสัตรา　วงภักตร์ลักขณาละกลกัน
บุตรระตูบุหราตันหยง　ชื่อระเด่นนาหงสุหวัน
อันองค์อนุชาน้อยนั้น　ชื่อสุหรันอะระสายาใจ
ระตูบุตรสัดคะกันภูมิ　ถวายราชบุตรีศรีใส
ชื่อรัตนาวาดีทรามไวย　ทรงลักษณ์วิไลยลาวรรณ
ท้าวล่าสำถวายธิดา　ชื่อระเด่นกุสุมาเฉิดฉัน
ระตูปะตาหรำทรงธรรม์　ถวายเครื่องสุวรรณบรรณาการ
ทั้งสาตราอาวุธนานา　รีพลโยธาทวยหาญ
ขอเปนข้าไปกว่าจะวายปราณ　จงทราบบทมาลย์พระภูมิ

๏ ๑๖ คำ ๏

ช้า
๏ เมื่อนั้น　อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
จึงกล่าวพจนาวาที　ปราไสเสนีทั้งปวงไป
ซึ่งกรุงกระษัตริย์ทรงยศ　เอาโอรสธิดามาให้
เปนทางราชไมตรีนี้ไซ้　เราขอบใจระตูทุกภารา

ตรัสพลางทางสั่งให้รางวัล　　เงินทองแพรพรรณเสื้อผ้า
แต่ล้วนอย่างดีมีราคา　　ประทานให้เสนาทุกธานี

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย
๏ บัดนั้น　　เสนาทั้งหกกรุงศรี
รับของประทานด้วยยินดี　　แล้วถวายอัญชลีลาไป

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณรัศมีศรีใส
ครั้นเสนีทูลลาคลาไคล　　ทรามไวยพลางทอดทัศนา
เห็นสุหรันอระสาโฉมเฉลา　　ยังเยาว์ได้ห้าชัณษา
ให้คิดถึงยาหยีสียะตรา　　เสนหาก็เอาเป็นโอรส
ยิ่งอาดูรภูลเทวศถึงเชษฐา　　แต่มิให้กิจจานั้นปรากฏ
กลั้นความโศกศัลย์รันทด　　เสด็จไปทรงรถรัตนา
ให้เคลื่อนจัตุรงค์โยธี　　แสนสุรเสนีซ้ายขวา
รถประเทียบเรียบกันเป็นหลั่นมา　　เดินตามมรคาพนาไลย

๚ ๘ คำ ๚ เชิด

๏ เที่ยวเตร่เร่ตามพระเชษฐา　　ไม่รู้ว่าจะไปหนไหน
แรมร้อนนอนทางมากลางไพร　　ก็ได้หลายทิวาราตรี
ครั้นเย็นก็หยุดโยธา　　อยู่ยังชายป่าพนาศรี
จึงชวนสองพี่เลี้ยงนารี　　จรลีขึ้นสู่พลับพลาทอง

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ เสด็จนั่งเหนืออาศน์อำไพ เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจหม่นหมอง
จนเวลาพลบค่ำย่ำฆ้อง ไม่วายนึกตรึกตรองถึงพี่ยา
จึงว่าแก่พี่เลี้ยงทั้งสองศรี แต่เรายกโยธีออกเที่ยวหา
หลายวันแต่สัญจรมา ไม่พบพระเชษฐายาใจ
ฟังข่าวเหล่าเชลยมาทุกเมือง จะรู้เรื่องกิจจาก็หาไม่
จะเสาะหาแห่งหนตำบลใด จึงจะได้พบองค์พระภูมี

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น สองนางประณตบทศรี
ทูลว่าพระเชษฐาธิบดี เห็นทีจะเที่ยวอยู่ไพรวัน
เทเวศร์บอกเหตุให้ตามหา ข้างทิศบูรพาพนาสัณฑ์
ในจะได้ประสบพบกัน จงกลั้นโศกาอาวรณ์
เร่งทรงคิดขีดข้องความใน ให้เขาสิ้นสงไสยเสียก่อน
เชิญระเด่นกุสุมาบังอร มาแนบนอนพูดเล่นเจรจา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตอบคำพี่เลี้ยงว่า
อดสูจิตรคิดอายกัลยา จะนิทราด้วยนางอย่างไร

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น สองพี่เลี้ยงทูลแถลงไข
เมื่อแปลงองค์เป็นชายจะอายไย จะเป็นที่สงไสยแก่เสนา
เขาจะว่าทรามไวยมิใช่ชาย จึงเฉยเชือนเอือนอายเสนหา
ธรรมเนียมบุรุษในโลกา ย่อมปองปราถนานารี

แต่นางมาอยู่ก็หลายวัน ไม่คิดกันควันความก็ใช่ที่
ธรรมดาฝอยไว้ใกล้อัคคี อันจะมิติดเชื้ออย่าสงกา
แม้นใครรู้แจ้งว่าแปลงองค์ เห็นโฉมยงจะไม่พบพระเชษฐา
จะระคนปนศักดิ์ด้วยชายช้า จำเป็นอุส่าห์แขงใจ
เชิญเสด็จไปหานางเทวี แล้วชวนมาพาที่ตามได้
แต่สองต่อสองที่ห้องใน ข้างนอกนั้นใครจะรู้กล

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณจึงตอบอนุสนธิ์
จะปลอบนางอย่างไรในเแยบยนต์ ให้อายจิตรคิดจนใจน้อง

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงก้มเกล้าทูลสนอง
พระพี่ปลอบอย่างไรในถ้ำทอง จงกล่าวคำทำนองให้เหมือนกัน
แล้วว่าบนตัวไว้สามปี ไม่ร่วมรศฤดีด้วยสาวสรรค์
ทำเชิงชายเล่นแต่เช่นนั้น อย่าให้ใครทันสงกา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ฟังพี่เลี้ยงกล่าววาจา แย้มยิ้มไปมาไม่พาที
สองนางรบเร้าเฝ้าว่าวอน จึงจำจรจากอาศน์เรืองศรี
ปะจินดาพาเสด็จจรลี ไปเข้าที่สระสรงคงคา

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

ชมตลาด ๏ สำอางองค์ทรงเครื่องสุคนธาร น้ำกุหลาบซาบซ่านมังษา
ทรงปรัดผัดผิวภักตรา ดังจันทราทรงกลดหมดราคี
ทรงภูษาลายทองท้องม่วง ดอกดวงโกสุมภ์สำหรี
ฉลององค์อินทร์ธนูรจี ซ่าโบะสีทับทิมริมขลิบทอง
ทองกรกายเก็จเพ็ชรรัตน์ ธำมรงค์ทรงพระหัดถ์ทั้งสอง
อุบะบุหงาห้อยร้อยกรอง สอดฉลองพระบาทยาตรา

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงฝรั่ง

ร่าย ๏ ครั้นถึงจึงเผยม่านทอง ค่อยย่องเข้าไปในรัถา
นั่งชิดพิศดูนางไสยา สไบปิดภักตราขาบัลย์

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี ๏ กรประคองต้ององค์นงลักษณ์ เลิกสไบจากภักตร์แล้วรับขวัญ
พลางปลอบวนิดาลาวรรณ อย่าทรงกรรแสงเลยณทรามไวย
จงหักห้ามความโศกเสียบ้าง คิดคนึงถึงทางพิศมัย
บิตุรงค์ขององค์อรไทย ท่านไม่มีจิตรคิดเมตตา
จึงให้เจ้ามาเปนเชลยพี่ เมื่อกระนี้ยังแค่นกรรแสงหา
รักจริงฤๅจะให้เจ้าไกลมา จะต่อฤทธิ์พี่กว่าจะสุดรู้
มาทแม้นพ่ายแพ้ก็จำเปน จึงจะเห็นประจักษ์ว่ารักอยู่
ส่วนท่านทำได้ไม่เอนดู โฉมตรูจะร่ำรักไย
มาร่วมรักกับพี่ดีกว่า จะทำเช่นบิดาเจ้าหาไม่
จะพันตสู้ตายมิให้ใคร อย่าร้องไห้ไปเลยณเทวี

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย ๑ เมื่อนั้น	ระเด่นกุสุมาโฉมศรี
จับใจในรสวาที	ค่อยคลายโศกที่อาวรณ์
สุรเสียงเพียงอำมฤตย์รส	มาดับความกำสรดสายสมร
จะใคร่ตอบบัญชาวันสุนทร	ยังครวยเขินสเทินใจ
ถอยองค์ออกไปให้ห่าง	แล้วนางบังคมประนมไหว้
กรายก้มภักตร์อยู่ไม่ดูไป	มิได้ตอบรสพจมาน

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม ๑ เมื่อนั้น	อุณากรรณกล่าวคำอ่อนหวาน
โฉมเฉลาเยาวยอดยุพาพาล	พี่แสนรักหักหาญมาหาน้อง
ควรฤๅสาวน้อยถอยหนี	ทำทีระคางหมางหมอง
โลมลูบปฤษฎางค์พลางประคอง	นวลลอองจงฟังวาจา
พี่ก็ยังไม่เคยมีคู่	ให้อดสูแก่ใจหนักหนา
รักเจ้าเท่าเทียมชีวา	อนิจาไม่คิดปรานี
แต่ภักตราแล้วตาก็ไม่ดู	โฉมตรูขัดแค้นสิ่งไรพี่
เชิญชม้ายชายเนตรมาข้างนี้	จะเล่าคดีให้น้องฟัง
พี่นี้มีทุกข์กังวล	ได้ออกปากยนแต่หนหลัง
แม้นมิเสร็จสิ้นทุกข์ที่รังรัง	ก็ยังไม่ร่วมรักด้วยนางใด
แม้นพ้นกำหนดสามปี	จึงร่วมรสฤดีสัตรีได้
อย่าทำห่างเหินสเทินไป	พี่ตั้งใจจะฝากชีวัน

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย ๏ เมื่อนั้น ระเด่นกุสุมาสาวสวรรค์
ได้ฟังวาจาอุณากรรณ เห็นความรักผูกพันมั่นคง
จึงเหลือบแลแปรภักตร์ผันหา ชายตาพินิจพิศวง
กรายกรมบังคมทูลบาทบงสุ์ พระโฉมยงจงโปรดปรานี
น้องไกลบิดามาตุราช มาสนองรองบาทบทศรี
แม้นเหมือนพระวาจาพาที ก็จะมีความศุขสืบไป

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม ๏ นงเอยนงลักษณ์ พี่รักเจ้าจริงอย่าสงไสย
ไม่คิดแต้มแต่งแกล้งใส่ไคล้ สิ่งใดมิจริงไม่เจรจา
แต่วันเห็นโฉมเจ้าเยาวลักษณ์ ให้มีจิตรคิดรักเปนหนักหนา
จะใคร่พบประสบสนทนา แต่ว่าพี่ยังอดสู่ใจ
คิดคิดอยู่เปนนิจนิรันตร์ หลายวันแล้วพี่พึ่งมาได้
ว่าพลางชวนนางอรไทย บรรธมในแท่นที่ไสยา
สององค์ทรงเยาวแน่งน้อย ก็ค่อยสนิทเสนหา
สำรวลสรวลเล่นเจรจา จนนิทราหลับไปในราตรี

ฯ ๘ คำ ฯ ตระ

ร่าย ๏ ครั้นจวนจะใกล้รุ่งราง แสงทองส่องสว่างพนาศรี
โลมนางพลางลาจรลี กลับมายังที่พลับพลาพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึ่งชำระสระสรงทรงเครื่อง แล้วเสด็จย่างเยื้องผายผัน
ขึ้นทรงรถแก้วแพรวพรรณ ให้ยกพลดัดดั้นเข้าดงดอน

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

๏ แรมร้อนผ่อนพักมากลางไพร จนใกล้ยี่จาหงันสิงขร
เห็นเขาใหญ่เยี่ยมเทียมอัมพร ให้เร่งจรจัตุรงค์ตรงมา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

อิเหนาเล่ม ๒๐

ช้าปี่
๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์อายันกัศมาหรา
ตั้งแต่เพียงเข้าปะตาปา ค่อยเปนศุขทุกทิวาราตรี
เมื่อจะพยมิสาอุณากรรณ ให้ร้อนรัญจวนใจดังไฟจี่
พระอยู่ไม่ได้ในกุฎี ออกมานั่งยังที่แผ่นศิลา

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย
๏ จึ่งเรียกอายันยาหยัง มานั่งด้วยพี่จะปฤกษา
สององค์ยังมิทันจำนรรจา พอแลลงมาเห็นทัพไชย
พวกพลเกลื่อนกลาดดาดป่า ใครหนอยกมาจะไปไหน
จึ่งสั่งกิดาหยันทันใด จงไปดูทัพใครยกมา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　　　กิดาหยันรับสั่งใส่เกษา
มาสั่งปะหรัดกะติกา　　　　ตามมีบัญชาพระทรงธรรม์

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　　　ปะหรัดกะติกาคนขยัน
ลงจากบรรพตด้วยพลัน　　　　ขึ้นม้าขมีขมันควบไป

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงถามพลที่แห่น่า　　　　ทัพนี้ยกมาจะไปไหน
ถิ่นฐานอยู่บ้านเมืองใด　　　　คือใครเปนจอมจัตุรงค์

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　　　ขุนพลแจ้งความตามประสงค์
บอกว่าพระโอรสยศยง　　　　ขององค์ระตูประมอตัน
มาเที่ยวหาคู่ครองที่ต้องใจ　　　　ทุกนิเวศน์เวียงไชยไอสวรรย์
ทรงนามมิสาอุณากรรณ　　　　รูปโฉมโนมพรรณโสภา
ซึ่งท่านถามเรานี้ไซ้　　　　จะประสงค์สิ่งไรให้เร่งว่า
ฤๅระตูผู้ใดใช้มา　　　　จงบอกกิจจาให้แจ้งความ

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น　　　　ปะหรัดกะติกาได้ฟังถาม
จึงบอกว่าขันหยิมีนาม　　　　พยายามบวชอยู่บนเขานี้
พระแลเห็นพวกพลสกลไกร　　　　ทัพใหญ่ยกมาถึงนี่
จะใคร่รู้ระคายร้ายดี　　　　ให้เรานี้มาถามเอาความไป

ว่าแล้วก็ชักม้ากลับ　　ควบขับคืนมายังเขาใหญ่
บอกแก่กิดาหยันทันใด　　ตามในถ้อยคำขุนพล

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　กิดาหยันครั้นแจ้งเหตุผล
เข้าไปยังขึ้นหยีฤทธิรณ　　กราบทูลยุบลบรรยาย
อันกองทัพที่ยกมานั้น　　คือองค์อุณากรรณโฉมฉาย
เป็นจอมพหลพลนิกาย　　พระฤๅสายจงทราบบาทา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　องค์อายันกัศมาหรา
ได้ฟังกิดาหยันทูลมา　　จึงตรัสแก่อนุชาไชยชาญ
เขาฦๅว่าอุณากรรณนี้　　ฤทธิสามารถอาจหาญ
ระตูผู้ใดไม่ต้านทาน　　เที่ยวรบรุกรานทุกธานี
บัดนี้กรีฑาทัพใหญ่　　ยกพลสกลไกรมาถึงนี่
ทำไฉนจะได้พบพาที　　รูปทรงส่งศรีจะอย่างไร

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　อายันยาหยังบังคมไหว้
จึงทูลสนองไปทันใด　　เห็นจะได้พบองค์อุณากรรณ
ด้วยเดินทางหว่างเชิงคีรี　　เห็นทีจะแวะมาเป็นแม่นมั่น
ทั้งสองกระษัตราอายัน　　ตรัสสนทนากันไปมา

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　　　　อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
คลายคลี่รี้พลโยธา　　　　　ยกมาใกล้เนินบรรพต
แลเห็นที่ประทับพลับพลาไชย　　　　　สูงใหญ่มหิมาปรากฎ
ค่ายคูเขื่อนขันธ์เปนหลั่นลด　　　　　ตามเนินบรรพตพนาวา
เห็นทัพพลหลังคาดาดาย　　　　　ดังเอาผ้าขาวลาดไปทั้งป่า
แลไปจนสุดสายตา　　　　　ยังไม่สิ้นโยธาพลากร
จึ่งสั่งให้ม้าใช้ไปถามดู　　　　　ทัพใครตั้งอยู่ยังศิงขร
จะเปนโจรป่าพนาดร　　　　　ฤๅระตูอยู่นครใดมา

๚ ๘ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　　　　ปะหรัดกะติกาแกล้วกล้า
รับสั่งแล้วขับอาชา　　　　　ล่วงพลโยธาขึ้นไป

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นมาพบกันกับขุนพล　　　　　ต่างบอกยุบลแถลงไข
แล้วพากันกลับมาฉับไว　　　　　เข้าไปเฝ้าองค์อุณากรรณ

๚ ๒ คำ ๚

๏ ครั้นถึงจึงทูลกิจจา　　　　　ว่าพลโยธาทัพขันธ์
ตั้งอยู่ที่เชิงกุหนุงนั้น　　　　　ปั้นหยีมาเข้าปะตาป่า

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　　　　อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ได้ฟังจึงสั่งเสนา　　　　　ให้หยุดโยธาจัตุรงค์

ด้วยแจ้งว่าปิ่นจาหงันนี้ ใกล้บุริกาหลังดังประสงค์
จะเข้าไปอภิวาทยาทยงสุ์ แทนองค์บิตุเรศชนนี
แล้วตริตรึกนึกในใจมา จะแวะขึ้นไปหาปิ่นหยี
จะฟังข่าวสิบตูพระภูมี เกลือกจะแจ้งคดีดังจินดา
คิดพลางชวนระเด่นทั้งสองคน จะไปเที่ยวเล่นบนภูผา
สามองค์มาทรงอาชา เสนากิดาหยันก็ตามไป

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงเชิงผาปิ่นจาหงัน รุกขชาติเรียงรันงามไสว
เสด็จลงจากหลังมโนไมย คลาไคลไปตามเนินคีรี

๏ ๒ คำ ๏ เพลงช้า

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดมารศรี
เที่ยวประพาสชมพรรณมาลี กับกำนัลนารีปรีดา
เหลือบเห็นมิสาอุณากรรณ คลับคล้ายไม่ทันจะดูหน้า
คิดว่าปิ่นหยีพี่ยา ก็วิ่งมาสวมสอดกอดไว้

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มพลางทางปราไส
กุมารีนี้นามกรใด ลูกเต้าเผ่าใครช่างโสภา
ดวงภักตร์ลักขณาก็พร้อมพริ้ง ไฉนเจ้าจึงวิ่งมากอดข้า
รู้จักเราฤๅวนิดา พลางกอดกัลยาอุ้มไว้

เมื่อนั้น　　　　เกนหลงหนึ่งหรัดขนิษฐา
เห็นมิใช่บั๊นหยีพี่ยา　　　　ก็กรรแสงโศกาจาบัลย์

น่า ๓๐๙

ด้วยเทวัญมากั้นกำบังตา จะรู้จักวิยะดาก็หาไม่
จึงปราไสไต่ถามทรามไวย เจ้านี้ลูกใครจงบอกมา

ๆ ๖ คำ ๆ เจรจา

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดขนิษฐา
เห็นมิใช่ขั้นหยีพี่ยา ก็กรรแสงโศกาจาบัลย์

ๆ ๒ คำ ๆ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงทั้งสี่ไม่มีขวัญ
ตกใจวิ่งไปด้วยพลัน ยาหยันอุ้มองค์พระธิดา
ปลอบพลางทางเช็ดชลไนย อย่าร้องไห้ไปพึ่งพี่ว่า
ปะเสหรันว่าไปด้วยโกรธา ทำไมให้โศกามากมาย
ถ้ารู้ไปถึงขั้นหยี โทษจะมีแก่เราทั้งหลาย
ยังไม่รู้จักมาทักทาย เจ้าเปนชายมาอุ้มพระบุตรี

ๆ ๖ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณจึงตอบนางสาวศรี
ใครได้ทำไมแก่เทวี วิ่งมากอดข้านี้จึงอุ้มไว้
เด็กชมข้าก่อนจึงเชยข้าง เห็นแปลกหน้านางก็ร้องไห้
เจ้าอย่ากินแหนงแคลงใจ จงถามไถ่บรรดาผู้ตามมา

ๆ ๔ คำ ๆ เจรจา

๏ บัดนั้น ยาหยันคิดเกรงพระเชษฐา
กลัวจะได้ยินเสียงโศกา จึงอุ้มพามาเสียให้ไกล

ๆ ๒ คำ ๆ

ชมตลาด ๑ เมื่อนั้น	อุณากรรณรัศมีศรีใส
เลียวลัดตัดเดินดำเนินไป	ชมพรรณมิ่งไม้ยนคีรี
ย่างทรงผลบ่นดอกดกดาด	ดูประหลาดหลายอย่างต่างสี
พิศพรรณยุหงายรรคามี	จรลีเที่ยวทอดทัศนา
เห็นกุฎีน้อยน้อยรอยเรียบ	สงัดเงียบสบายเปนหนักหนา
ถิ่นฐานสอ้านโอฬาร์	ลมพาคันธรศตระหลบไป
เหลียบแลแปรผันซ้ายขวา	ไม่รู้ว่ายั้นหยืออยู่ที่ไหน
ให้คิดขวยเขินสเทินใจ	เชือนชมมิ่งไม้ไปมา

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย ๑ เมื่อนั้น	จึงองค์อายันกัศมาหรา
เห็นคนเดินประหลาดตายตา	จึงชวนอนุชาจรจรัล

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า ๑ เข้าในกุฎีแล้วลอบมอง	ตามช่องบานแกลแปรผัน
เห็นองค์มิสาอุณากรรณ	ทรงโฉมโนมพรรณพึงใจ
บรชรอ้อนแอ้นเอวองค์	ต้องจิตรพิศวงหลงใหล
อนุชาเจ้าจงดูไป	ชายใดดำเนินมานี้
เห็นคล้ายละม้ายเหมือนบุษบา	ทั้งดวงภักตร์ลักษณาราศี
กรายกรอ่อนระทวยดังนารี	ท่วงทีกิริยาเปนน่าชม

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย ๑ รั้นดำเนินเดินใกล้เข้ามา	แทบจะถึงศาลาอาศรม
จึงแกล้งทำสำรวมอารมณ์	ขึ้นข่มสมประดิกิริยา

แล้วกล่าวรศพจนาปราไส ไปไหนเจ้าข่าวน้อยเสนหา
ขอเชิญโฉมเฉลาเข้ามา กินสลาด้วยกันในกุฎี

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รู่งรัศมี
แขงใจเข้าไปอัญชลี ชำเลืองดูฤๅษีทั้งสองรา
องค์หนึ่งซึ่งนั่งน่านั้น เหมือนพระพิฆเนศนักหนา
องค์น้อยที่นั่งถัดมา เหมือนสังคามารตาซาญไชย
ครั้นเห็นอายันดูอดสูนัก เมียงภักตร์ไม่ต่อตาได้
ทำเขือนเชือนชมมิ่งไม้ สเทินใจมิได้จำนรรจา

ๆ ๖ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น อายันยิ่งมีเสนหา
ชายเนตรดูองค์อนุชา สบตาก็ยิ้มพริ้มไป
พระจึงยกพานสลามาสู่ ชำเลืองดูแล้วหยิบใส่หัตถ์ให้
ถามว่าเจ้าอยู่บุรีใด มีธุระสิ่งไรจึงไคลคลา
เราได้รู้จักกันวันนี้ จะเปนมิตรไมตรีไปภายน่า
ถ้าแม้นมีธุระกิจจา จะได้พึ่งพาอาไศรยกัน

ๆ ๖ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
ได้ฟังวาจาอายัน ให้ประหวั่นพรั่นใจไปมา
จำเปนขืนข่มอารมณ์ไว้ ด้วยจะใคร่แจ้งเหตุพระเชษฐา
ความอายเปนพ้นคณนา หมากซึ่งให้มาก็กำไว้

จึ่งผันภักตร์พรรนาว่าข้านี้ อยู่บุรีประมอตันกรุงใหญ่
พระบิดาจะให้ครองเวียงไชย จะแต่งไปขอราชบุตรี
ข้าเกรงจะมิชอบดังจำนง ด้วยมิได้เห็นองค์นางโฉมศรี
จึ่งลาบาทบิตุราชจรลี มาเที่ยวหาสัตรีที่พึงใจ
ครั้นข้ามายังอยู่ปลายด่าน ชาวเมืองหักหาญเข้าลุยไล่
เขาว่าข้าเปนโจรไพร จึ่งได้รบรุกทุกบ้าน
พระดาบศนี้มาแต่เมืองไหน จึ่งมาตั้งทัพไชยอยู่ที่นี่
แต่เข้าบ่ะตาป่ามานี้ ได้สักกี่ปีกี่เดือนมา

๏ ๑๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น จึ่งองค์อายันกัศมาหรา
ฟังเสียงอุณากรรณจำนรรจา ดังอำมฤตย์ฟ้ายาใจ
ซึ่งทรงแสนโศกสร้อยเศร้า ค่อยบันเทาทุกข์ทนหม่นไหม้
จึ่งบอกให้แคลงแฝงไว้ เราใช้ใบมาแต่มละกา
ขึ้นเที่ยวเล่นตามป่าพนาลี เห็นที่นี่สำราญเย่นหนักหนา
จำเริญใจให้เกิดศรัทธา ปะตาป่ามาได้สักเดือนปลาย

๏ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉาย
ยิ้มพลางทางตอบอภิปราย มลายูก็กลายเปนชวา
ละชาติมาข้างสาสนานี้ ก็นิยมยินดีด้วยหนักหนา
ข้าถามถึงเมืองแต่แรกมา ไม่ว่าให้แจ้งแกล้งพรางกัน

๏ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น	อายันฟังคำทำสรวลสันต์
อันธานีที่อยู่ของข้านั้น	มิใช่สำคัญจะพรางไข
จะใคร่ร่วมรักกันไปวันน่า	ฝ่ายข้าไม่คิดสงไสย
ข้างเจ้าซรอยไม่เต็มใจ	สลาข้าให้แต่แรกมา
ยังถืออยู่จนป่านนี้	ฤๅว่าหมากฤๅษีชี้ป่า
ไม่ควรแก่หน่อกระษัตรา	หากเห็นแก่หน้าจึ่งรับไว้

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น	อุณากรรณยิ้มแย้มแจ่มใส
จึ่งเอาพัดทองบ้องโอยฐ์ไว้	จำใจกินสลาของอายัน

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น	อายันแยบคายคมสัน
ชายเนตรดูอนุชาพลัน	ให้ภักตรากันแล้วยิ้มพราย
พระแสนกระสันรัญจวนจิตร	ยิ่งพิศยิ่งเหมือนนางโฉมฉาย
จึ่งว่ากินสลาก็ต้องอาย	เหมือนมิใช่ชายชาตรี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น	อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ร้อนจิตรดังพิศม์อสุนี	มิได้มีพจนาตถ์วาจา
เหลือบไปเห็นให้ภักตรากัน	แย้มยิ้มคมสันอยู่ในหน้า
อายดังจะละลายกายา	จึ่งว่าเย็นแล้วจะลาไป

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อายันยิ่งคิดพิศมัย
จึงว่าอย่าเพ่อคลาไคล ยังไม่ค่ำควรฤๅด่วนลา
ข้าเห็นเจ้าเปนตระการนัก แต่ตั้งภักตร์พิศดูหงา
จำเปนจำนั่งสั่งสนทนา จนลืมกินสลาที่สู่กัน
จงอยู่ชมถ้ำธารสำราญใจ ที่ในภูผาบั้งจาหงัน
หยุดพักอยู่สักสามวัน จึ่งค่อยจรจรัลก็เปนไร
ซึ่งเจ้าจะยกจากเขานี้ จะไปเที่ยวตีธานีไหน
ฤๅจะกลับหลังยังเวียงไชย ครองไอสูรย์แสนศฤงฆาร

๚ ๘ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตอบถ้อยแถลงสาร
จะยกจากบั้งจาหงันนี้กันดาร จะต้องผ่านภารากาหลังไป
คิดจะใคร่แวะเข้าอัญชลี องค์ศรีบั้ตหราเปนใหญ่
ให้จำเริญศรีสวัสดิ์เรืองไชย ด้วยภูวไนยนั้นวงศ์เทวา
แล้วจะเที่ยวไปทุกธานี ตามมีหฤไทยปรารถนา
แต่รบได้ก็หลายเมืองมา ยังมิได้กัลยาที่พึ่งใจ

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อายันครั้นแจ้งแถลงไข
จึงว่าข้าจะขอสัญญาไว้ เจ้าจะเข้าไปไหว้พระภูธร
จะตามเจ้าเข้าไปต่อภายหลัง แม้นประมาทพลาดพลั้งช่วยสั่งสอน
เปนชาวไพรไม่เคยเข้านคร ไปอยู่ก่อนแล้วอย่าลืมกัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น	อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงรับวาจาอายัน	นบนิ้วอภิวันท์แล้วคลาไคล
องค์อ่อนระทวยขวยเขิน	มิใคร่จะดำเนินไปได้
ลัดแลงเข้าแฝงพุ่มไม้	ใส่ไคล้ทำเด็ดมาลา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น	อายันสร้อยเศร้าเปนหนักหนา
เคลื่อนองค์เหมือนจะตามลงมา	ดูจนลับตาแล้วถอนใจ
จึงว่าถ้าเปนสัตรี	อันพี่จะละอย่าสงไสย
ด้วยเหมือนบุษยาดังวาดไว้	เสียดายพ้นไปด้วยเปนชาย

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น	สังคามารตาเฉิดฉาย
นบนอบทูลตอบอภิปราย	น้องหมายว่าระเด่นบุตรี
ทั้งถ้อยคำน้ำเสียงรูปทรง	เหมือนองค์บุษบามารศรี
แต่หากคิดบิดผันพาที	ว่าเที่ยวหาสัตรีจะให้แคลง
เมื่อดูเดินก็เขินขวยนัก	เชือนชักชมไม้จะได้แฝง
มิใช่ผู้ชายดีร้ายแปลง	พระน้องหากแกล้งปลอมมา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น	อายันจึงตอบขนิษฐา
พี่เห็นมิใช่บุษยา	แต่ว่าหากคล้ายคลึงกัน
หายไปแต่หญิงสามคน	ไฉนจะได้พลแล้วผายผัน
มาเที่ยวรบรุกบุกบัน	อันการศึกนั้นสุดแต่ชาย

อันอื่นที่คิดสงไสย ครั้นคิดถึงชิงไชยก็สูญหาย
แล้วเปนบุตรระดูผู้เพริศพราย จะถวิลยินร้ายก็ผิดไป
ส่วนพระวาจาว่าดังนั้น แต่ฤๅไทยผูกพันพิศมัย
ให้คิดถึงบุษบายาใจ ภูวไนยไม่เปนสมประดี

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ลงจากบั้งจาหงันคีรี กลับมายังที่รถทอง

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงมีวาจา แก่พี่เลี้ยงกัลยาทั้งสอง
แถลงเล่าเนื้อความตามทำนอง วันนี้น้องเที่ยวชมพนาวัน
พบอายันบั้นหยีปะตาปา อยู่บนภูผาบั้งจาหงัน
ท่วงทีเหมือนพระพี่ภูเรศนั้น องค์หนึ่งนั้นเหมือนสังคามารตา
น้องอุส่าห์ผินหน้าพาที แจ้งคดีเอื้อนอำอยู่หนักหนา
บอกว่ามาแต่มละกา เปนน่าฉงนสนเท่ห์ใจ

๏ ๖ คำ ๏

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงทั้งสองสนองไข
ฤๅชรอยพระเชษฐาชาญไชย ภูวไนยแปลงนามตามมา
หวังมิให้ใครแจ้งประจักษ์องค์ ว่าเปนวงศ์พงศ์พันธุ์อสัญหยา
เที่ยวตามพระน้องนุชสุดบัญญา จึงมาเข้าปะตาปาอยู่ที่นี้

แม่จงตรองตรึกนึกใน เห็นมิใช่โจรป่าพนาศรี
เทเวศร์บอกเหตุให้จรลี จึงมาพบภูมีดังจำนง

๑ ๒ คำ ๑

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตอบความตามประสงค์
มิใช่พระเชษฐาโฉมยง อย่าพะวงหลงคิดเห็นผิดไป
จินตะหราวาตีเปนที่รัก ฤๅจะหักเสนหามาได้
จะสลัดซัดเมียท่านเสียไย พี่ช่างเอาอะไรมาเจรจา
แต่เราหากได้ทุกข์ร้อน จากบิดามารดรมานอนป่า
ว่าพลางถอนฤไทยไปมา นิทราไม่หลับในราตรี

๑ ๖ คำ ๑ ตระประชมไพร

๏ ครั้นแสงทองส่องฟ้าพรายพรรณ ไก่ขันกระชั้นเสียงปีกปี๋
สองนางนำเสด็จจรลี มาเข้าที่สระสรงคงคา

๑ ๒ คำ ๑ เสมอ

๏ สำอางองค์ทรงเครื่องเสร็จสรรพ แล้วมายังเกยประทับระถา
ขึ้นทรงรถที่นั่งหลังคา ให้ยกโยธาคลาไคล

๑ ๒ คำ ๑ เชิด

ชมดง ๏ เดินเอยเดินทาง ตามหว่างโตรกเตรินเนินไศล
พลางประพาศพิศพรรณมิ่งไม้ ระบัดใบบังแสงสุริยน
เขียวชอุ่มอ่อนแก่แลสลับ บ้างผลิดอกออกรับฤดูฝน
บ้างตูมหุ้มห่อเสาวคนธ์ ทรงผลสุกห่ามงามงอม

สร้อยฟ้ามหาหงษ์ส่งกลิ่นเกลี้ยง รังเรียงลำดวนหวนหอม
สาวหยุดย้อยระย้าค่าค้อม เหนี่ยวน้อมเด็ดได้ใกล้รถทรง
พี่เลี้ยงเก็บดอกไม้ใส่พานทอง มาถวายพระน้องต้องประสงค์
ประดู่ดกดอกพวงร่วงลง ลมส่งกลิ่นกลบตระหลบไป
ชมพลางทางคนึงถึงเชษฐา ป่านฉนี้พี่ยาจะอยู่ไหน
ยิ่งวิโยคโศกเศร้าสลดใจ ให้เร่งรีบพลไกรจรลี

๏ ๑๐ คำ ๏ เชิด

ร่าย
๏ ครั้นมาถึงปลายด่านกาหลัง หยุดยั้งตั้งพลับพลาไชยศรี
เสด็จนั่งเหนืออาศน์รูจี จึงมีพระบัญชาการ
ตรัสแก่ตำมะหงงเสนา เรายกโยธามาถึงด่าน
จะเข้าไปประนตบทมาลย์ สู่บรมสมภารพระภูมี

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น ตำมะหงงบังคมเหนือเกศี
ทูลว่ารบมาทุกธานี จะพ้นนอบเมืองนี้ด้วยอันใด

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณจึงแจ้งแถลงไข
บรรดากระษัตริย์ทุกกรุงไกร มิใช่สุริวงศ์เทวา
องค์ศรีบัตหรากาหลังนั้น เปนวงศ์อสัญแดหวา
จะรบกลัวตุหลาปาป่า จะวันทาให้เปนสถาพร

แล้วสั่งเสนาม้าใช้ จงไปแจ้งการชาวด่านก่อน
ว่าเราชาวพงดงดอน จะเข้าไปซลึกรพระทรงธรรม์

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาคนขยัน
รับสั่งแล้วบังคมคัล ขมีขมันขึ้นม้าคลาไคล

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงบอกแก่ขุนด่าน ตามข้อราชการแถลงไข
อุณากรรณนายเราจะเข้าไป บังคมภูวไนยด้วยภักดี

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนด่านได้ฟังถ้วนถี่
เขียนสารแล้วขึ้นพาชี ขับขี่ดีควบเข้าเวียงไชย

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากม้า ไปยังท่านเสนาผู้ใหญ่
กรายเรียนเรื่องความทั้งปวงไป แล้วยื่นสารให้ทันที

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ปาเตะกลี่อ่านสารศรี
ครั้นแจ้งกิริยจรลี เข้ามาที่พระโรงรจนา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ จึงก้มเกล้าประนตบทบงสุ์ พระผู้วงศ์อสัญแดหวา
ทูลว่าขั้นจุเหร็จฤทธา นามกรมิสาอุณากรรณ

เที่ยวรบรุกมาทุกธานี บัดนี้อยู่นอกเขตรขัณฑ์
จะเข้ามาถวายอภิวันท์ พระทรงธรรม์จงทราบหฤทัย

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังฟังแจ้งแถลงไข
จึงตรัสว่าธรรมดาโจรไพร ชิงไชยเชี่ยวชาญชำนาญนัก
เรื่องฤทธิ์วิทยาสามารถ องอาจจู่โจมโหมหัก
บัดนี้เข้ามาสามิภักดิ์ เราจำจะชักชวนไว้
มาทแม้นไพรีมีมา เห็นว่าพอจะวางใจได้
จึงสั่งตะหมังพลันทันใด ให้แต่งไปรับมายังธานี

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น ตะหมังรับสั่งใส่เกษี
ก้มเกล้ากรายงามสามที ออกมาสั่งตามที่พนักงาน
ให้จัดกระบวนแห่น่าหลัง พร้อมพรั่งพลเรือนแลทหาร
เตรียมไว้แต่ในราตรีกาล ย่ำรุ่งสุริฉานจะไคลคลา

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
เร่งรัดจัดกันเปนโกลา วิ่งหาข่าวไพร่อลวน
พวกนายอำเภอไข่ร้องป่าว บรรดาชาวร้านเรือนริมถนน
ให้แม่ค้าขายของจงทุกคน แล้วจัดแจงแต่งตนให้สะคราน

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงหญิงชายชาวบ้าน
ครั้นแจ้งก็ตกแต่งร้าน ข้างกั้นม่านกางฉากปูพรม
น่าบ้านร้านใครก็กวาดแผ้ว เสร็จแล้วขนทรายมารายถม
สาวสาวแม่ค้าน่าชม นุ่งห่มโอ่อวดประกวดกัน

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนาคนขยัน
พนักงานรับแขกเมืองนั้น ก็นำพลขันธ์คลาไคล

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ มาถึงปลายด่านกาหลัง จึ่งไปยังตำมะหงงผู้ใหญ่
บอกว่าพระองค์ทรงภพไตร ตรัสใช้เรามาแต่ธานี
ให้เชิญอุณากรรณเข้าไปเฝ้า พระบิ่นเกล้ากาหลังกรุงศรี
ท่านจงไปแถลงแจ้งคดี โดยมีบัญชาพระภูวไนย

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น ตำมะหงงฟังแจ้งแถลงไข
ก็รีบเข้าไปทูลทันใด ตามในถ้อยคำเสนา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ได้ฟังชื่นชมภิรมยา เสด็จมาสรงสนานสำราญกาย

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

โทน ๏ ให้พี่เลี้ยงเคียงไขประทุมทอง วารีโรยโปรยต้องไม่ขาดสาย
ทรงสุคนธ์กลิ่นตระหลบอบอาย ส่องพระฉายผัดภักตร์นวลลออง

สอดใส่สนับเพลาพื้นตาด   ปั่กรูปสิงหราชผาดผยอง
ทรงภูษาเข้มขาบเขียวตอง   ใส่ฉลององค์โหมดน้ำเงินงาม
เจียรบาดตาดปั่กทองแล่ง   ทับทรวงห้อยพลอยแดงดูอร่าม
ปั้นเหน่งสายรายดอกประจำยาม   สังวาลแก้วแวววามวิเชียรชู
ธำมรงค์ทรงสอดนิ้วพระหัตถ์   พาหุรัดทองกรเก้าคู่
ห้อยอุบะบุหงางามตรู   ถือเช็ดหน้าชมพูชูใจ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย ◎ แต่งอย่างปั่นจุเหร็จโจรป่า   กุมกฤชเทวาประทานให้
เสด็จมาขึ้นทรงมโนไมย   ให้โยกธงไชยดำเนินนำ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

โทน ◎ ม้าเอยม้าต้น   พ่วงพีสีขนเขียวขำ
เยื้องอกยกเท้าเปนที่รำ   สบัดย่างย่องย่ำซ้ำรอย
ผูกเครื่องหมอนปั่กหักทองขวาง   ซองหางบังเหียนหูห้อย
จงกลแก้วแวววับประดับพลอย   ดาวกุดั่นดอกลอยและระยับ
พลนำในกระบวนล้วนชาวเมือง   ธงเที่ยวเขียวเหลืองสีสลับ
ม้าทหารแห่หลังคั่งคับ   ม้าแซงแข่งขับเคียงมา
ม้าระเด่นเต้นตามม้าทรง   ตำมะหงงขี่ม้านำน่า
สนั่นเสียงฆ้องกลองก้องโกลา   เร่งพลยาตราเข้าธานี

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ร่าย ◎ บัดนั้น   หญิงชายประชาชาวกรุงศรี
นั่งเนินสองข้างทางจรลี   ครั้นเห็นแขกเมืองขี่ม้ามา

ต่างพินิจพิศโฉมอุณากรรณ ว่างามดังอสัญแดหวา
อันบุรุษสุดสิ้นแดนชวา ทั้งในใต้ฟ้าไม่เทียมทัน
บ้างว่าเปรียบเทวัญนั้นเห็นผิด ดูจริตรูปร่างเหมือนนางสวรรค์
นวลลอองผ่องภักตร์ผิวพรรณ ดังบุหลันวันเพ็ญอำไพ
ที่พวกชายหนุ่มหนุ่มจำนรรจา ถ้าแม้นหาภรรยาอย่างนี้ได้
จะอยู่เคล้าเฝ้าชมภิรมย์ใจ มิให้จากห้องสักนาที
ลางคนบ้างว่าข้าสงไสย จะปลงใจว่าชายก็ใช่ที่
ครั้นจะหมายมั่นว่าเปนนารี จะมาไยอย่างนี้ผิดที่นัก
แล้วก็เที่ยวรบรุกทุกบ้านเมือง ฦๅเลื่องเรืองฤทธิ์สิทธิศักดิ์
ชาวบุรีมีจิตรคิดรัก พิศภักตร์เสนหาอาไลย

๏ ๑๒ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ได้ยินขวยเขินสเทินใจ เตือนให้ม้านำเร่งไคลคลา
เอาเช็ดหน้าซับภักตร์เนืองเนือง ว่าชาวเมืองนี้ร้ายหนักหนา
อดสูมิได้ดูไปมา พลางเร่งอาชาจรลี

๏ ๔ คำ ๏

๏ ครั้นถึงซุ้มทวารวังใน แทบใกล้ไพชนต์ปราสาทศรี
สามองค์ลงจากพาชี เสนีนำเข้าพระโรงไชย

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ นั่งลงท่ามกลางหว่างอำมาตย์ แล้วถวายอภิวาทบังคมไหว้
เห็นท้าวกาหลังเลิศไกร กับประไหมสุหรีศรีโสภา

ให้คิดถึงป่าปะอะหยิ่ ทั้งพระชนนีขนิษฐา
ชลเนตรคลั่งคลอในยนา ก้มภักตรากริดเสียฉับพลัน

๚ ๔ คำ ๚

ช้า
๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหรารังสรรค์
สถิตย์ยังแท่นแก้วแพรวพรรณ ครั้นเห็นอุณากรรณเข้ามา
พิศโฉมก็ประโลมลานใจ งามวิไลยเลิศล้ำเลขา
จึ่งมีมธุรศพจนา ตรัสเรียกเข้ามาที่ข้างใน

๚ ๔ คำ ๚

ร่าย
๏ แล้วถามว่าเจ้ามาบัดนี้ ธุระกังวลมีเปนไฉน
อันกุมารสองศรีนี้คือใคร ฤๅเนื่องในพงศ์พันธุ์กันมา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ก้มเกล้าทูลสนองพระบัญชา อันธุระกิจจานั้นไม่มี
ข้าเที่ยวอยู่ในอรัญบรรพต ตั้งใจมาประนตบทศรี
จะขอพึ่งเดชาฝ่าธุลี ให้ถาวรสวัสดีสืบไป
อันราชกุมารทั้งสององค์ จะร่วมวงศ์กับข้าก็หาไม่
บุตรระตูอยู่ต่างเวียงไชย รบได้เปนเชลยตามมา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพนาถา
ฟังพลางทางถวิลจินดา เขาเล่าฤๅว่าอุณากรรณ

รุ่งเรืองฤทธาศักดาเดช เที่ยวรบรุกทุกประเทศเขตรขัณฑ์
เหตุใดจึ่งมายังคมคัล ฤๅจะดุนาหงันยุตริ
คิดแล้วตรัสถามไปพลัน ดูก่อนอุณากรรณเรืองศรี
ชัณษาเจ้าได้สักกี่ปี ยังเยาว์เท่านี้ฤๅเที่ยวมา
เจ้าเปนลูกเต้าเผ่าพงศ์ใคร ดูทีมิใช่ชาวป่า
น่าจะเปนสุริวงศ์กระษัตรา จงแจ้งกิจจาแต่จริงไป

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณคิดโดยอัชฌาไศรย
ครั้นจะทูลตามตรงยังคนไซ้ จะกินใจว่าจะขอพระธิดา
จำจะบอกให้อ่อนหย่อนลง พระองค์จึ่งจะไม่กังขา
คิดแล้วจึ่งสนองพระวาจา ชัณษาข้าได้สิบสี่ปี
ซึ่งพระองค์สงไสยไต่ถาม จะทูลความตามจริงให้ถ้วนถี่
อันบิดรมารดาของข้านี้ ครองพิไชยธานีประมอตัน
ข้าทูลลามาเที่ยวประพาศไพร ครั้นใกล้นัคเรศเขตรขัณฑ์
เขาว่าเปนโจรป่าพนาวัน จึ่งได้รบพุ่งกันทุกภารา

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังฟังสารก็หรรษา
จึ่งมิ่มธุรศพจนา เจ้านี้อ่อนกว่าธิดาเรา
แล้วเรียกราชบุตรีศรีสวัสดิ์ นางสการะหนึ่งหรัดโฉมเฉลา
จงมาหาอนุชานงเยาว์ สองเจ้าจงเปนพี่น้องกัน

พ่อหาโอรสกุมารไม่ สิ่งไรอย่ารังเกียจเดียดฉันท์
จะเลี้ยงเจ้าเปนบุตรบุญธรรม์ จงอยู่ด้วยกันอย่าไคลคลา

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
น้อมศิโรตม์รับพระบัญชา แล้วไหว้พระธิดานารี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดโฉมศรี
ครั้นเห็นอุณากรรณอัญชลี เทวีปราไสไปพลัน
ทั้งสองสนทนาไต่ถาม ไม่มีความรังเกียจเดียดฉันท์
ด้วยร่วมสุริวงศ์พงศ์พันธุ์ แต่เห็นกันก็คิดเมตตา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริวงศ์นาถา
ชื่นชมด้วยสมดังจินดา เสนหาอุณากรรณพันทวี
จึงประทานเครื่องยศอย่างกระษัตริย์ พาหุรัดสังวาลพานพระศรี
ให้อยู่วังดาหาปาตี ตำแหน่งที่ลูกหลวงแต่ก่อนมา
แล้วตรัสอำนวยอวยพร ให้สถิตย์ถาวรเปนศุขา
แม้นคิดถึงพี่นางกัลยา เจ้าจงเข้ามาหากัน

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
รับของประทานพระทรงธรรม์ ถวายบังคมคัลแล้วลาไป

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงวังดาหาปาตี ตำแหน่งที่ลูกหลวงอาไศรย
มีสระแลสวนดอกไม้ ที่ข้างน่าข้างในครบครัน
อพยพซึ่งอยู่นอกภารา ก็รับมาในนิเวศน์เขตรขัณฑ์
หยุดยั้งอยู่สบายมาหลายวัน พร้อมกันในดาหาปาตี

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงนางมลาหราสาวศรี
เปนบุตรดะหมังเสนี บ้านอยู่แทบที่มรคา
แต่ได้เห็นองค์อุณากรรณ ให้รักใคร่ผูกพันเสนหา
พิศวงด้วยทรงโสภา ต้องจิตรติดตาอยู่ไม่วาย
อกเอ๋ยจะแนะนำทำไฉน จึงจะได้สบสมอารมณ์หมาย
คิดคิดขึ้นมาก็น่าอาย เปนหญิงจะชวนชายก็ไช่ที
แต่เรรวนครวญใคร่ไปมา จนสุริยาเรื่องรองส่องสี
จึงอาบน้ำทาแป้งแต่งอินทรีย์ มานั่งคอยอยู่ที่น่าต่างนั้น

๚ ๘ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณทรงโฉมเฉิดฉัน
ครั้นรุ่งรังษีรวีวรรณ ก็ผายผันมาสรงคงคา
สำอางองค์ทรงเครื่องประดับกาย งามละม้ายเหมือนอสัญแดหวา
มาทรงมโนไมยไคลคลา ตรงมาตามทางจรจรัล

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น มลาหรานารีสาวสรรค์
เยี่ยมแกลแลเห็นอุณากรรณ ผิวพรรณผุดผ่องลอององค์

นางแสนกระสันรัญจวนจิตร ยิ่งดูยิ่งคิดพิศวง
ให้ผูกพันรักใคร่ในรูปทรง ตลึงหลงแลตามจนสุดตา
แล้วจึงแตะระอุยะดอกไม้ ซ่อนใส่ในห่อเช็ดหน้า
วางไว้ข้างที่ไสยา คอยจะให้มิสาอุณากรรณ

๑ ๖ คำ ๑

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณทรงม้าผายผัน
มาถึงนิเวศน์วังพลัน จรจรัลขึ้นเฝ้าพระภูมี

๑ ๒ คำ ๑ เสมอ –

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกาหลังกรุงศรี
ครั้นเห็นอุณากรรณมาอัญชลี จึงมีพจนาตถ์ประภายไป
อันพวกอพยพของเจ้านั้น มาถึงพร้อมกันฤๅไฉน
ฤๅยังตกค้างอยู่กลางไพร จงให้ทหารกลับไปรับมา

๑ ๔ คำ ๑

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณทูลศรีบิตหรา
อันพวกอพยพโยธา บรรดาอยู่นอกธานี
ข้าได้ให้ทหารออกไป รับเข้ามาในบุรีศรี
พร้อมกันแต่วันวานนี้ จงทราบธุลีบทมาลย์

๑ ๔ คำ ๑

๏ เมื่อนั้น พระผู้ครองกาหลังราชฐาน
จึงสั่งเสนีพนักงาน ให้ประทานส่วยสาอาการ

ซึ่งเคยขึ้นท้องพระคลังทั้งปวง เหมือนลูกหลวงตามอย่างแต่ปางก่อน
สั่งสรรพกิหับบัญชร บทจรเข้าสู่ที่ไสยา

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
เสด็จจากพระโรงรจนา มาทรงม้ากลับไปฉับพลัน

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น นวลนางมลาหราสาวสรรค์
นั่งมองอยู่ที่ช่องแกลนั้น ครั้นเห็นอุณากรรณกลับมา
ยิ่งดูยิ่งคิดพิศมัย ให้รัญจวนครวญใคร่เสนหา
จึงหยิบเอาห่อมาลา ทิ้งไปให้มิสาอุณากรรณ

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเหลือบแลแปรผัน
เห็นโฉมอรไทยวิไลยวรรณ รูปทรงคมสันโสภา
จึงใส่กลแย้มยิ้มพริ้มเพรา หยิบเอาดอกไม้ในห่อผ้า
ดมพลางทางดูให้สบตา ทำมารยาเหมือนจะใคร่เปนไมตรี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น โฉมนางมลาหราสาวศรี
เมียงชะม้ายชายดูพระภูมี ทำทีเมินยิ้มพริ้มพราย

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉาย
ให้อดสูจิตรคิดลอาย　　ก็ขับม้าผันผายรีบมา

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากพาชี　　จรลีเข้ายังวังคาหา
จึงเปลื้องเครื่องทรงสรงคงคา　　ลูบไล้สุคนธาจรุงใจ

๚ ๒ คำ ๚

ช้าปี่
๏ ครั้นค่ำสนธยาราตรี　　รัศมีจันทร์แจ้งจำรัสไข
เสด็จมายังสวนดอกไม้　　บรรธมเล่นที่ในตำหนักนั้น
พฤกษาชาติดาดดกดอกหอม　　ปลูกล้อมพลับพลาสตาหมัน
ลมหวนอวลกลิ่นระคนกัน　　ยิ่งกระสันรัญจวนป่วนใจ
คิดคนึงถึงองค์พระพี่　　อนิจาป่านนี้จะเป็นไฉน
พระหัตถ์ประทับทรวงอรไทย　　พลางสท้อนถอนใจใคร่ครวญ

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย
๏ จึงสั่งกิดาหยันทันที　　ให้เล่นมโหรีที่ในสวน
พอพาใจให้คลายรัญจวน　　ปั่นป่วนฤไทยไปมา

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　กิดาหยันรับสั่งใส่เกษา
ไปเที่ยวเรียกกันมิทันช้า　　บัดเดี๋ยวได้มาในราตรี

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ จึ่งขึ้นหย่องลองซอประสานเสียง สำเนียงนิ้วหนักชักคันสี
ร้องรับขับเพลงมโหรี ท่วงทีเปนทำนองโอดพัน

ฯ ๒ คำ ฯ

นางนาค ๏ พระเอยพระทรงลักษณ์ งามภักตร์ผ่องเพียงดวงบุหลัน
สารพัดพร้อมพริ้งทุกสิ่งอัน วิไลยวรรณอ้อนแอ้นเอวกลม
อันนารีที่เปนหน่อกระษัตริย์ชาติ จะสนิทพิศวาศไม่งามสม
ควรแต่นางสวรรค์อันอุดม จะร่วมรศภิรมย์ยินดี เอย

ฯ ๔ คำ ฯ

พัดชา ๏ พระเอยพระยอดฟ้า พระสนิทนิทราอยู่บนที่
ทรงสดับขับไม้มโหรี ซอสีส่งเสียงจำเรียงราย
เชิญพระบรรธมสถาพร จะกล่าวกลอนถนอมกล่อมถวาย
ให้ไพเราะเสนาะใจสบาย พระฤๅสายจงไสยา เอย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย ๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหม่นวิยาหยา
สถิตย์ในตำหนักสวนมาลา นิทราพลางฟังดนตรี
จะนิ่งบรรธมไปก็ไม่หลับ แต่พลิกกลับสับสนอยู่บนที่
จึ่งเสด็จย่างเยื้องจรลี มาเล่นมโหรีให้สบาย
เรียกเอากระจับปี่มาทรงดีด กรายกรีดรัวนิ้วหนุนสาย
แต่งจริตบิดเบือนให้เหมือนชาย ทำเพลงใหญ่ย้ายเปนหลายเพลง

ฯ ๖ คำ ฯ กะระหนะ

๏ แล้วให้เล่นลำนำขับร้อง โต้ตอบตามทำนองเหมาะเหมง
เสียงเสนาะสนั่นบรรเลง ครื้นเครงไปทั้งสวนมาลา

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายโฉมนวลนางมลาหรา
ครั้นค่ำย่ำฆ้องคอยเวลา คิดจะไคร่ไปหาอุณากรรณ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด
๏ จึงอาบน้ำขัดสีวารีรด ให้หมดราคีเปนศรีสัน
ลูบไล้น้ำดอกไม้กระแจะจันทน์ ใส่น้ำมันกันกวดกระหมวดมวย
ผัดหน้านวลลอองผ่องผิว สีขี้ผึ้งวาดคิ้วสละสลวย
หอมกลิ่นคันธรศรวยรวย นุ่งผ้าลายชายกรวยสามชั้น
ห่มซับในเนื้อดีสีทับทิม ตาดขึ้กน่าริมเฉิดฉัน
สร้อยนวมสวมสอดสังวาลวรรณ ตาบประดับทับถันเคร่งครัด
สร้อยเอวทองคำประจำยาม แก้วฦกามผึ้งรายสายเข็มขัด
สวมกำไลใส่แหวนนพรัตน์ แล้วถือพัดด้ามจิ้วจรลี

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย
๏ สงัดเงียบผู้คนที่บนจวน จึงชวนทั้งสองทาษี
ซุบซิบจำนรรจาพาที แล้วลอบหนีบิดามาพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงวังดาหาปาตี จรลีเข้าในสตาหมัน
ลัดแลงแฝงไม้เมียงมัน มองดูอุณากรรณไม่วางตา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เพ่งพิศรูปทรงวงภักตร์ ต้องจิตรคิดรักเป็นหนักหนา
นวลลอองผ่องผิวโสภา ดังจันทราส่องสว่างกลางโพยม
ยิ่งดูยิ่งเพลินจำเริญใจ พิศวงหลงใหลที่ในโฉม
ภักตร์ผ่องส่องจับกับแสงโคม งามประโลมเสนหาอาไลย
แสนกระสันรัญจวนป่วนจิตร คิดคิดจะใคร่เยื้อนปราไส
แล้วคิดขวยเขินสเทินใจ ทำเชือนชักกิ่งไม้ให้สำคัญ

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
เหลือบแลแปรภักตร์ไปพลัน ก็เห็นนางสาวสรรค์ดำเนินมา
เลี้ยวลับคลับคล้ายที่พุ่มไม้ ยังไม่ตระหนักรู้จักหน้า
จึงเสด็จลงจากพลับพลา ลดเลี้ยวเที่ยวหานารี

๚ ๔ คำ ๚ เพลงฉิ่ง

๏ มาพบนางพลางเดินเข้าใกล้ จึงยิ้มเยื้อนปราไสสาวศรี
ค่ำมืดเวลาราตรี ใครมาถึงที่สวนเรา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น นวลนางมลาหราโฉมเฉลา
แย้มยิ้มพริ้มภักตร์พรายเพรา นงเยาว์หยุดยั้งนั่งดุษฎี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
เอาพลูรอยกัดซัดเทวี ยิ้มพลางทางมีวาจา

เจ้ามานี่ประสงค์สิ่งใด ฤๅมาทวงดอกไม้กับเช็ดหน้า
บ้านนางทางไกลจะไคลคลา อุส่าห์มาถึงนี่พี่ขอบใจ

๏ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น มลาหรานารีศรีใส
ฟังภิปรายอายจิตรเปนพ้นไป แสนงอนค้อนให้ด้วยมารยา
พระอย่าแกล้งแสร้งเสใส่ความ ใช่จะตามมาทวงพวงบุหงา
ช่างตรัสได้เหมือนไม่เมตตา ข้ามาจะเฝ้าโดยดี

๏ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ทำเทียมเลียมเล่นพอเปนที แล้วกุมกรสาวศรีลีลา

๏ ๒ คำ ๚ เพลงฝรั่ง

ชาตรี ๏ มานั่งที่แท่นศิลากลางสวน พลางชวนนวลนางมลาหรา
เจ้าอย่านั่งที่พื้นพสุธา มานั่งใกล้เชษฐาให้ยาใจ
อันดอกไม้ให้พี่ที่กลางทาง ได้ชมพลางต่างภักตร์พิศมัย
ความคนึงถึงนุชสุดอาไลย ครวญใคร่ครุ่นคิดยังติดตา
จึงมานั่งเล่นพลางทางคอยดู เหมือนจะรู้ว่าเจ้าจะมาหา
พอเหลือบไปเห็นแก้วกัลยา ก็สมดังปราถนาที่นึกไว้
ว่าพลางทางถดเข้าชิด จะอายเอียงเบี่ยงบิดไปข้างไหน
ผินหน้ามาจะเล่าให้เข้าใจ พี่ได้บนตัวไว้แต่หลังมา
ด้วยมีทุกข์ธุระรึงรัง แม้นมิได้สมดังปราถนา
สามปียังไม่ร่วมภิรมยา สมสนิทนิทราด้วยนางใด

เพราะได้ออกปากยนก็จนจิตร มิรู้ที่จะคิดแก้ไข
อย่าทำกระบวนให้ยวนใจ ใช่จะทำไมได้เมื่อไรมี

๏ ๑๒ คำ ๏

ร่าย
๏ เมื่อนั้น นวลนางมลาหราสาวศรี
ได้ฟังวาจาพาที เทวีเศร้าสร้อยละห้อยใจ
จึงบังคมก้มกรายลงกับตัก ซบภักตร์โศกาน้ำตาไหล
แม้นน้องมิได้เป็นข้าไท อันชายอื่นมิให้ต้องตัว

๏ ๔ คำ ๏

โอ้โลม
๏ เมื่อนั้น อุณากรรณปลอบพลางทางยิ้มหัว
ได้บวงบนจนจิตรก็คิดกลัว จะทำชั่วเกรงเดชเทวา
เจ้าเสนหาพี่นี้เท่าไร พี่พิศมัยในน้องก็หนักหนา
แม้นเห็นใจไมตรีของพี่ยา จงงดท่าอยู่ก่อนผ่อนไป

๏ ๔ คำ ๏

ร่าย
๏ เมื่อนั้น มลาหรานารีศรีใส
จึงบังคมทูลพลันทันใด แม้นพระภูวไนยจะเมตตา
อย่าว่าจะงดแต่เพียงนี้ ถึงสักสิบปีจะอยู่ท่า
ความรักจะไว้ใต้บาทา น้องไม่เสนหาด้วยชายใด

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มพลางเฉลยไข
อันความรักของเจ้าก็เข้าใจ จะหานางไหนได้เหมือนน้องนี้

สารพัดสัตย์ซื่อสุจริต พยายามตามติดมาถึงนี่
นวลน้องครองตัวไว้จงดี แต่ในสามปีนี้เถิดรา
ยังคนี้ขอเชิญเจ้าไปบ้าน จะอยู่ไยให้นานหนักหนา
เกลือกกะหมังรู้จะโกรธา โทษาก็จะมีแก่พี่ชาย
พี่เป็นแขกเมืองมาต่างบุรี จะพึ่งท่านเสนีทั้งหลาย
จะทำให้ขัดข้องเคืองระคาย เหมือนพี่ประทุษร้ายต่อมิตร
จงกลับไปก่อนเถิดพึ่งพี่ว่า เหมือนเมตตาอย่าให้ได้ผิด
แม้นวาศนาเคยได้เชยชิด เห็นจะได้สมคิดเราสองรา
ว่าแล้วเปลื้องซ่าโบะบรรจง ถอดทั้งธำมรงค์ที่หัตถา
ประทานนางพลางมีวาจา กัลยาเอาไปเป็นสำคัญ

๚ ๑๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น นวลนางมลาหราสาวสรรค์
รับแหวนกับผ้ามาพลัน พิศดูอุณากรรณแล้วถอนใจ
จนจิตรจึงจำอำลา ชลนาแถวถั่งหลั่งไหล
อุส่าห์ฝืนขืนจิตรคลาไคล กลับไปยังบ้านบิดา

๚ ๔ คำ ๚ ทะยอย

อิเหนาเล่ม ๒๑

ช้า
๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์อายันกัศมาหรา
แต่พบอุณากรรณวันนั้นมา ให้สงไสยวิญญาอยู่ไม่วาย

ทั้งรูปร่างจริตผิดบุรุษ เหมือนน้องนุชยุษยาโฉมฉาย
จะเจรจาพาทีก็ขวยอาย จะว่าชายฤๅหญิงยังกริ่งใจ
แต่ครวญคิดเปนนิจนิรันดร์มา จะสวดมนต์ภาวนาก็หาไม่
อุส่าห์ผื่นอารมณ์ข่มใจ ปะตาป่ามาได้สิบวัน

๏ ๖ คำ ๏

ร่าย
๏ พระจึ่งยิ้มมธุรศพจนา ตรัสแก่อนุชาเฉิดฉัน
อันองค์มิสาอุณาภรรณ ว่าจะไปอภิวันท์พระราชา
พี่นึกอางขนางอยู่อย่างนี้ เกลือกจะกล่าวบุตรีกระมังหนา
เขาสิรุ่งเรืองฤทธา กลัวศรีบิดาหราจะปลงใจ
ก็จะเสียสุริวงศ์เทเวศร์ จะตามไปพึ่งเหตุดูจงได้
จำจะลาปะตาป่าไป เจ้าจะเห็นกะไรอนุชา

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ยาหยังอายันก็หรรษา
ยิ้มพลางทางทูลสนองมา พระจินดาดังนี้ก็สมควร
แล้วเสว่าแก่พี่เลี้ยงประสันตา ทำทีกิริยาแย้มสรวล
ถึงอารมณ์น้องนี้ก็รัญจวน พระมิบัญชาชวนก็ชอบใจ

๏ ๔ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น ประสันตาทำเฉยเฉลยไข
ซึ่งอุส่าห์มาบวชบัดนี้ไซ้ เพราะเสียของต้องใจจึงจำเปน
ใช่จะปลงลงจิตรศรัทธา จะสวดมนต์ภาวนาก็เต็มเข็ญ
ทั้งต้องอดโภชนาเวลาเย็น ทำให้แสบท้องเล่นไม่ต้องการ

คราวนี้เห็นที่จะพ้นเคราะห์ ถึงปีเถาะโชคดีกว่าปีขาล
ซึ่งพระเสาร์ทับลัคนเล็งอังคาร ก็ย้ายย้ายจากสถานถอยลง
จะลึกไปภาคหลังครั้งนี้ เห็นจะพบสบที่ต้องประสงค์
แม้นมิเหมือนอย่างนั้นมั่นคง จะให้ลงโทษถองสักสองพัน

๑ ๘ คำ ๆ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อายันตรัสพลางทางสรวลสันต์
ดีแต่จะว่าเล่นเช่นนั้น พูดคล่องต้องกันเปนพ้นไป
เปนตาบศไม่งดปากคำ จะกลัววาจากรรมก็หาไม่
ว่าพลางทางสั่งเสนาใน เร่งให้เตรียมพลมนตรี
จะลาปะตาป่าไปภาคหลัง เที่ยวฟังข่าวคราวนางโฉมศรี
สั่งเสร็จเสด็จจรลี มายังที่อาศรมศาลา

๑ ๖ คำ ๆ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายนมัสการ พระอาจารย์ผู้ทรงสิกขา
ว่าข้าไม่สบายวิญญา จะขอลาปะตาป่าไป

๑ ๒ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น พระมุนีมีศรัทธาเลื่อมใส
ยิ้มพลางทางว่าไปทันใด แต่บวชได้เท่านี้ก็ดีครัน
แล้วอวยอนุญาตประสาทพร จงถาวรเปนศุขเกษมสันต์
ขอให้ประสบพบกัน ปราศจากไภยันต์อันตราย

๑ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น　　อายันซอยในฤทัยหมาย
ชำเลืองดูอนุชาแล้วยิ้มพราย　　ต่างถวายอัญชลีลามา
จึงผลัดผ้าคากรองเปลือกไม้　　แล้วแต่งตามวิไสยโจรป่า
บรรดาพวกซึ่งปะตาป่า　　ก็สึกหาลาพรตพร้อมกัน

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ ครั้นแล้วอำลาพระดาบศ　　ลงจากบรรพตบ่จาหงัน
มาทรงรถแก้วแพรวพรรณ　　ให้ยกพลขันธ์ไคลคลา

๚ ๒ คำ ๚ กราวนอก เชิด

ชมดง ๏ เดินทางมาข้างเชิงเขา　　เวลาบ่ายยังเงาเงื้อมผา
ชมสัตว์จัตุบาทนานา　　เกลื่อนกลาดดาษดาพนาไลย
อ้อยช้างเปนรอยช้างชัก　　กิ่งก้านรานหักลงใหม่ใหม่
หกวางกวางกินระบัดใบ　　แล้วแล่นโลดโดดไล่ลองเชิง
ชงโคโคเข้าอยู่เงาร่ม　　ข้างตามติดชิดชมถึกเถลิง
ตาเสือเสือซุ่มในซุ้มเซิง　　ทหารยิงวิ่งเปิงเข้าป่าไป
ซุ้มหมูหมูหยุดยืนเบียด　　เห็นตัวกลัวเกลียดไม่เข้าใกล้
พระเร่งพหลพลไกร　　มาในพนมพนาวัน

๚ ๘ คำ ๚ เชิด

ร่าย ๏ ครั้นถึงด่านกาหลังธานี　　จึงให้หยุดโยธีทัพขันธ์
ลงจากรถแก้วแพรวพรรณ　　ขึ้นสู่สุวรรณพลับพลาไชย

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ จึ่งสั่งปะหรัดกะติกา ให้ไปหาขุนด่านนายใหญ่
บอกเขาว่าเราเปนชาวไพร จะเข้าไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาคนขยัน
รับสั่งแล้วมาขึ้นม้าพลัน ขับควยเข้าอรัญรีบมา

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งเห็นขุนด่าน นั่งอยู่กลางบ้านก็เข้าหา
แล้วแถลงแจ้งความตามกิจจา โดยดังบัญชาพระภูวไนย

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนด่านได้ฟังไม่สงไสย
รีบเขียนสารพลันทันใด แล้วขึ้นม้าควบไปยังธานี

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งแจ้งแก่เสนา ว่าบัดนี้มีสาระบั่นหยิ
เปนโจรไพรมีใจภักดี จะมาเฝ้าธุลีทมาลย์

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ตะหมังได้ฟังขุนด่าน
แจ้งคดีถ้วนทุกประการ ก็เข้ามาสู่สถานพระโรงไชย

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ จึ่งถวายอภิวาทบาทบงสุ์ พระผู้พงศ์เทวาเปนใหญ่
ทูลว่าโจรป่าพนาไลย ชื่อบั่นหยิมีใจจงรัก

จะเข้ามาประนตบทมาลย์ สู่บรมสมภารพระทรงศักดิ์
บัดนี้ยกพลมาหยุดพัก สำนักอยู่นอกธานี

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกาหลังกรุงศรี
ได้ฟังชื่นชมยินดี จึ่งมีพระราชบัญชา
ตำมะหงงจงไปจัดแจง ตกแต่งแห่แหนให้หนักหนา
ครั้งนี้ยันหยีจะเข้ามา ให้เหมือนเมื่อมิสาอุณากรรณ

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งแล้วผายผัน
ออกมาศาลาลูกขุนพลัน ก็สั่งกันทั่วทุกพนักงาน

๏ ๒ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนาสองนายฝ่ายทหาร
ครั้นรุ่งเร่งรัดจัดการ พนักงานสำหรับรับแขกเมือง
เกณฑ์แห่แตรสังข์ฆ้องกลอง ทวนทองธงเทียวเขียวเหลือง
ตามกระบวนถ้วนกองนองเนือง ยกออกจากเมืองเนื่องไป

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงกองทัพยันหยี เห็นโยธีแน่นนันต์ไม่นับได้
ดูค่ายรายรอบพลับพลาไชย แลไปไม่สิ้นสุดตา
ทั้งสองเสนีนั้นก็คร้ามครั่น จึ่งพากันคลาไคลเข้าไปหา
แจ้งคดีพี่เลี้ยงมิได้ช้า โดยดังบัญชาพระภูมี

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น | ยะรุเดะได้ฟังถ้วนถี่
จึงนำทั้งสองเสนี | มาเฝ้ายังที่พลับพลาไชย

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ บัดนั้น | เสนากาหลังบังคมไหว้
ทูลว่าพระองค์ทรงภพไตร | ให้มารับเข้าไปในบุรี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น | โฉมยงองค์มิสาระขั้นหยี
จึงตอบคำทั้งสองเสนี | เรานี้ตั้งใจจำนงมา
หวังจะเปนข้าบาทยงสุ์ | พระผู้พงศ์อสัญแดหวา
แต่ไม่แจ้งราชกิจจา | ด้วยเปนชาวป่าพนาไลย
จำจะต้องเรียนรู้ดูฉบับ | กฎหมายสำหรับกรุงใหญ่
ราชกิจผิดพลั้งประการใด | จะอาไศรยทั้งสองเสนา

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น | อำมาตย์ยิ้มพลางทางว่า
ไพเราะเพราะรศวาจา | ท่วงทีกิริยาก็เพราพริ้ง
กระนี้ฤๅช่างว่าเปนชาวไพร | ไม่เห็นสมที่ไหนแต่สักสิ่ง
ชรอยจะเสแสร้งไม่แจ้งจริง | เปนน่านิกตริกกริ่งวิญญา
ซึ่งตั้งใจจำนงจงรัก | สามิภักดิ์ในศรีบัตหรา
พระก็มิมิตรจิตรคิดเมตตา | จึงให้ข้าทั้งสองออกมารับ

ขอเชิญเข้าไปในธานี โยธิเตรียมพร้อมเสร็จสรรพ
กระบวนแห่น่าหลังคั่งคับ ว่าแล้วลากลับออกมา

๚ ๘ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น มิสาระบั่นหยีสุกาหรา
จึงตรัสสั่งสังคามาระตา อันจะเข้าภาราคีรีวัน
จงระมัดประหยัดหูตา ใครอย่าเหลียวดูชาวกรุงศรี
เขาจะว่าชาวดงพงพี เข้าบุรีตื่นรูปชาวใน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาไศรย
จึงทูลว่าทั้งปวงพอไว้ใจ เห็นจะไม่ละเมิดพระวาจา
แต่ระเด่นกุดาระศีมี ผู้เดียวนี้ยิ่งยวดนักหนา
ได้จะดูสิ่งใดไม่พริบตา ทั้งปากก็อ้าร้ยแมงวัน
แล้วกลัวจะเปนที่ไม่ห้ามได้ ด้วยแยบยนต์กลในถวดขัน
เห็นจะยิ่งกว่าคนทั้งนั้น จะติดพันหางคิ้วพรูมา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น บั่นหยียิ้มพลางทางว่า
จำเปนจำตั้งกิริยา ด้วยเปนการออกหน้าแต่ละวัน
เจ้าอย่าปรารมภ์ถึงพี่ แต่กุดาระศีมีแลพี่พรั่น
ใจเพื่อนเลื่อนลอยอยู่อย่างนั้น ระวังกันหมั่นเตือนสติไว้

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สั่งคามาระตาเฉลยไข
ม้าน้องเดินรองม้าทรงไป ไกลม้ากุดารัศมีนัก
มิรู้ที่จะเตือนให้เพื่อนรู้ เห็นอะไรได้ดูแล้วหูหนัก
อันจะเตือนด้วยปากเห็นยากนัก แม้นเตือนด้วยปฏักจึ่งจักดี
บรรดาคนเฝ้าอยู่ทั้งนั้น ก็สรวลขึ้นพร้อมกันอึงมี่
แต่กุดารัศมีนั้นเสียที เจ็บใจมิรู้ที่จะเจรจา

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระบั่นหยีสุกาหรา
จึ่งสั่งพระพี่เลี้ยงปูนตา จงตรวจตราพลไกรไพร่นาย
ให้นุ่งห่มโอ่อ่ากว่าทุกที สิ่งไรไม่มีเร่งขวนขวาย
ถ้วนทุกหมู่หมวดประกวดกาย อย่าให้อายมิสาอุณากรรณ

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น ปูนตาพี่เลี้ยงคนขยัน
รับสั่งพระองค์ทรงธรรม์ ถวายบังคมคัลแล้วออกมา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

ยานี ๏ เร่งรัดจัดแจงแต่งกระบวน เลือกล้วนเหล่าทหารอาสา
เกณฑ์แห่ขัดกระบี่ขี่ม้า ใส่เสื้อสีกุหร่าโพกชมพู
อันพลเดินน่าหลังทั้งนั้น เสื้อม่วงเหมือนกันเปนคู่คู่
ทนายปืนพื้นเสื้อขี้คู ใส่กางเกงมัสหรู่ริ้วแดง
บรรดาเสนานายทหาร ใส่เสื้อสีน้ำตาลก้านแย่ง
ขุนหมื่นอาสาม้าแซง เสื้อกำมะหยี่แดงขลิบทอง

พวกสันทัดอาชาถิคาหยัน ใส่เสื้อเขียวคั่นเปนชั้นช่อง
เหล่าระเด่นใส่เสื้อโหมดตอง เกี้ยวสีทับทิมกรองกรุยกราย
พวกพี่เลี้ยงใส่เสื้อริ้วตาด เจียรบาดน่าครุยฉุยฉาย
จัดกระบวนถ้วนทั้งไพร่นาย มาเตรียมท่าคอยถวายยังคมคัล

๏ ๑๐ คำ ๏

ร่าย
๏ เมื่อนั้น ปิ่นหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นจวนเวลาจรจรัล ก็ผายผันมาสรงคงคาไลย

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

ชมตลาด
๏ ไขสุหร่ายโปรยปรายดังสายฝน ต้องสกนธ์ซ่านเซ็นเย็นใส
ทรงสุคนธ์ปนปรุงจรุงใจ น้ำดอกไม้เทศทาอ่าองค์
ตั้งพระฉายส่องทรงหวีสุวรรณ สางเสยเกษกันกวดขนง
แล้วกรายกรนาดนวยระทวยทรง เสด็จลงไปดูโยธา

๏ ๔ คำ ๏

ร่าย
๏ พระหัตถ์เบื้องขวาพลางพัด พระหัตถ์ซ้ายสบัดปลายเกษา
มาจัดพลพวกเสนา ให้สีเสื้อผ้าสลับกัน
ที่แดงล้วนแดงแต่งตามหมู่ ที่เขียวเขียวดูเปนคู่คั่น
ครั้นเสร็จเสด็จจรจรัล คืนขึ้นสู่สุวรรณพลับพลาไชย

๏ ๔ คำ ๏

โทน
๏ บรรจงทรงสอดสนับเพลา ปักเนาปักแมงทับสลับไหม
ภูษาแย่งยกกนกใน กรวยเชิงอำไพพื้นแดง

สอดใส่ฉลององค์พระองค์ตาด เจียรบาดอย่างเทศทองแล่ง
ห้อยน่าซ่าโบะครุยแครง ขึ้นเหน่งถมยาแดงประดับเพ็ชร
ตาบทิศทับทรวงดวงกุดั่น สังวาลวรรณเนาวรัตน์ตรึงเตร็จ
ชำมรงค์รายริมทับทิมเม็ด ทองกรข้างละเจ็ดเส้นทรง
ตาดสุวรรณพันโพกเกษา ห้อยอุบะบุหงาตันหยง
ถือเช็ดหน้าเหน็บกฤชฤทธิรงค์ แล้วเสด็จมาทรงอัศดร

๗ ๘ คำ ๗ เชิดฉิ่ง

โทน ๑ ม้าเอยม้าที่นั่ง พ่วงพีมีกำลังดังไกรสร
ทำพยศย่องย่ำซ้ำซ้อน ปากอ่อนหันหกวกเวียน
ย่อท้ายร่ายเรียงซ้ายขวา เยื้องอกยกหน้าดั่งม้าเขียน
ผูกเครื่องสุวรรณวาวดาววิเชียร ยังเหียนภู่ห้อยพร้อยพราย
อนุชาขี่ม้ารองทรง ม้าพี่เลี้ยงเคียงองค์ผันผาย
ม้าระเด่นเต้นตามเรียงราย ม้าเสนาสองนายนำพล
อันม้าแห่แลม้าก็ดาหยัน แน่นนันต์คับคั่งทั้งถนน
แซ่สำเนียงเสียงประโคมเสียงคน ให้เร่งม้าเร่งพลเข้านคร

๗ ๘ คำ ๗ เชิด

ร่าย ๑ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองสโมสร
นั่งแน่นสองข้างทางจร เรือนร้านบ้านบ่อนทุกตำบล
ครั้นเห็นเกณฑ์แห่มาแต่ไกล คับคั่งทั้งในแถวถนน
สีเสื้อสีผ้าพวกพล สลับปนเปนทิ้เหมือนสีรุ้ง

หญิงชายยัดเยียดเบียดกัน แน่นนันต์มรคาตามุ่ง
บ้างวิวาทวาทากันข้าลุง ขึ้นเสียงเถียงถุ้งเทลาะกัน

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ขุนหยิเพราเพริศเฉิดฉัน
เห็นสาวสาวชาวบุรีนั้นนันต์ แต่งตัวประกวดกันดังนางใน
ทำเปนพูดกับอนุชา ใครสบตาก็ยักคิ้วให้
ประปรายซ้ายขวาทุกหน้าไป หญิงไม่หาญรอต่อตา
แต่ระเด่นกุดารัศมี สำรวมอินทรีย์ไม่เริงร่า
เจียมคำสั่งคามารดา ก้มหน้าแลดูดินไป

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองน้อยใหญ่
เห็นรูปทรงขุนหยิก็ชอบใจ ให้คิดรักใคร่ผูกพัน
บ้างว่าเหมือนอสัญแดหวา หยาดฟ้ามาแต่สรวงสวรรค์
ถ้าได้เหมือนโฉมอุณากรรณ เปนคู่ตุนาหงันข้าชอบใจ
เสียดายเปนชายทั้งสองข้าง จะได้นางที่งามไหนมาให้
ลางคนว่าบุญเราพ้นไป จึงได้มาเห็นเปนขวัญตา
บ้างว่าขุนหยิงามจริงอยู่ แต่คูอุณากรรณเห็นงามกว่า
งามดังจะหายไปกับตา อันขุนหยินั้นข้าเห็นพานคลาย
ต่างวิวาทถุ้งเถียงดุดัน ไม่ตกลงกันทั้งสองฝ่าย
คนหนึ่งจึงว่าอย่าวุ่นวาย จะช่วยปรับเปรียบปรายให้เปนกลาง

อันโฉมอุณากรรณกับยั่นหยี งามดีแต่ละกลคนละอย่าง
อุณากรรณนั้นดีเปนที่นาง รูปร่างกิริยาละม่อมละไม
แต่ขี่ม้าดูหน้าเห็นชายก้ม จะสมเปนบุรุษนั้นหาไม่
งามเหมือนพระจันทร์อันอำไพ ดูได้ทั่วทั้งหญิงชาย
อันยั่นหยีนี้งามมีสง่า ท่วงทีขี่ม้าก็เฉิดฉาย
ขิงขันมั่นคงเปนทรงชาย หูตาสอดส่ายเป่นพ้นไป
งามเหมือนดังองค์พระสุริยา ข้าอดตาไม่กล้าแลดูได้
ลางคนคิดรักอักอ่วนใจ ถ้ามีผัวก็ได้ตีกัน
ผู้หญิงเถียงกันอึงมี่ ซึ่งคิวยั่นหยีที่คมสัน
บ้างว่ายักหยอกคนนั้น บ้างเถียงกันว่ายักหยอกตัว

๑ ๒๐ คำ ๑ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ยั่นหยีได้ฟังก็ยิ้มหัว
ชาวเมืองนี้กล้าเปนน่ากลัว แต่ละคนจะชั่วไปเมื่อไร
พระแลมาให้สบตาพี่เลี้ยง แล้วกล่าวเกลี้ยงเสแสร้งแถลงไข
ดูทีเหมือนจะมีที่ต้องใจ หมายไว้ไหนบ้างอย่าพรางกัน

๑ ๔ คำ ๑

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
ยิ้มพลางทางกระซิบทูลพลัน นึกไว้ได้สำคัญสักพันคน
กลัวจะพ้องต้องกันที่มั่นหมาย เห็นคิวตาประปรายเปนหลายหน
น่าจะหลงงงงวยมาด้วยกล ได้ยินความตามถนนเนื่องมา

๑ ๔ คำ ๑ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ขุนหยิสรวลสันต์หรรษา
เอาพลูรอยกัดซัดประสันตา พลางกระตะม้าคลาไคล

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ มาถึงศาลาใหญ่ใกล้ประตู ให้โยธาหยุดอยู่อาไศรย
พระเสด็จลงจากมโนไมย สองเสนาในนำมา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ เข้ายังพระโรงรัตน์รูจี ถวายบังคมศิรีบัตหรา
พระพลางชม้ายชายตา แลดูมิสาอุณากรรณ

๚ ๒ คำ ๚

ช้า
๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพไอสวรรย์
เห็นขุนหยิเข้ามาบังคมคัล พิศภักตร์ผิวพรรณโสภา
งามจริตกิริยามารยาตร ท่วงที่องอาจเปนหนักหนา
จึ่งมีมธุรศพจนา ดูราขุนหยิชาญไชย
เจ้าเปนเชื้อวงศ์พงศ์กระษัตริย์ ครอบครองสมบัติบุรีไหน
มานี้มีกิจสิ่งใด จงบอกไปให้แจ้งแห่งคดี

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย
๏ เมื่อนั้น ขุนหยิประนตบทศรี
ทูลสนองบัญชาว่าข้านี้ ไม่รู้จักชนนีบิดร
จากมาแต่น้อยคุ้มใหญ่ อาไศรยไพรสณฑ์ศิงขร
ครั้นเที่ยวมาพบพระนคร จึ่งมาชลีกรพระราชา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีทูลศรีบี่ตหรา
ฤๅบิ่นหยินอิเหนานัดดา เห็นคล้ายพระเชษฐากุเรปั่น

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีบี่ตหรารังสรรค์
ฟังประไหมสุหรีทูลพลัน ทรงธรรม์สงไสยในวิญญา
จึงซักไซ้ไต่ถามบิ่นหยิไป เราไม่เห็นสมเปนชาวป่า
ทั้งรูปทรงส่งศรีกิริยา น่าจะเปนกระษัตราเลิศไกร
จงอยู่ด้วยกันเถิดในธานี พ่อหามีโอรสกุมารไม่
จะเลี้ยงเจ้าเปนบุตรสุดสายใจ รักใคร่ให้เหมือนอุณากรรณ
ทั้งสองปองเสมอดังดวงเนตร เปนศรีนัคเรศเขตรขัณฑ์
แม้นมีข้าศึกติดพัน จะได้ช่วยป้องกันธานี
อันกุมารทั้งแปดคนนั้น ล้วนคมสันรูปทรงส่งศรี
เปนในสุริวงศ์พงพี ของมิสารบิ่นหยิฤๅไร

๚ ๑๐ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น บิ่นหยินบนิ้วสนองไข
ซึ่งโปรดปรานทั้งนี้ไซ้ พระคุณใหญ่ยิ่งล้นคณนา
อันพระองค์สงไสยไต่ถาม จะทูลความให้สิ้นกังขา
ใช่เชื้อเนื้อหน่อกระษัตรา ข้าเปนชาวป่าพนาลี
ซึ่งราชกุมารทั้งแปดองค์ ล้วนวงศ์กระษัตริย์เรืองศรี
เปนเชลยได้มาทุกธานี พระภูมีจงทราบหฤทัย

ทูลพลางทางแลแปรผัน สบเนตรอุณากรรณพยักให้
แล้วแย้มยิ้มพริ้มภักตร์เปนใน อุณากรรณอายใจก้มภักตร์

ๆ ๘ คำ ๆ

๑ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริวงศ์ทรงศักดิ์
พระเริ่งชื่นชมภิรมย์นัก ด้วยสองโอรสรักร่วมใจ
จึงจัดของต่างต่างอย่างดี สำหรับที่ลูกหลวงประทานให้
เหมือนกับอุณากรรณชาญไชย สั่งให้อยู่ยั้งจะรากัน
แล้วตรัสอำนวยอวยพร จงสถิตย์สถาวรเกษมสันต์
ครั้นเสร็จเสด็จจรจรัล เข้าปราสาทสุวรรณรูจี

ๆ ๖ คำ ๆ เสมอ

๑ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
กลัวบั้นหยิ่จะชวนพาที ก็หนีเข้าไปในวัง

ๆ ๒ คำ ๆ

๑ เมื่อนั้น ยั้นหยินึกในใจหวัง
องค์ศรีบั้ตหรานี่น่าชัง ไม่ระวังระไวพระไทยเบา
อุณากรรณมาอยู่ไม่ทันไร ควรฤๅไว้ใจให้ไปเฝ้า
พระบุตรีสองององค์นงเยาว์ ผ่านเกล้าจะได้อายแก่ไพรฟ้า
คิดพลางทางเสด็จจรจรัล จากท้องพระโรงคัลข้างน่า
มาทรงพาชีลีลา เสนากาหลังนำไป

ๆ ๖ คำ ๆ เชิด

๏ ถึงขึ้นจะราคีกาหรัง นิเวศน์วังลูกหลวงอาไศรย
ลงจากอาชาคลาไคล เข้าในที่สำนักตำหนักจันทน์

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ เอนองค์ลงกับที่ไสยาศน์ ภูวนารถครวญใคร่ไผ่ผัน
ให้แสนเสนหาอุณากรรณ หมายมั่นว่าเหมือนบุษยา
ทั้งทรวดทรงส่งศรีไม่เพี้ยนผิด ยิ่งคิดสงไสยเปนหนักหนา
แล้วจะเปนยาหยีของพี่ยา ดวงภักตร์ลักขณาละม้ายนัก
อกเอ๋ยจะทำเปนไฉน จึงจะได้สิ้นแหนงแจ้งประจักษ์
จะชวนสนิทติดพันผูกรัก พบภักตร์ก็เมินสเทินไป

๚ ๖ คำ ๚

๏ คิดพลางทางสั่งกิดาหยัน ไปคอยดูอุณากรรณให้จงได้
เวลาเฝ้าแม้นผูกอาชาไนย ข้างเราจึงให้ผูกม้า

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์อุณากรรณวิยาหยา
เสด็จจากปราสาทพระบิดา กลับไปดาหาปาตี

๚ ๒ คำ ๚

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในห้องทอง แล้วบอกสองพี่เลี้ยงถ้วนถี่
ขึ้นหยีซึ่งบวชอยู่คีรี บัดนี้มาเฝ้าพระทรงธรรม์
เห็นน้องแล้วทำยิ้มพริ้มพราย กิริยาแยบคายคมสัน
ละม้ายเหมือนเชษฐากุเรปัน น้องอายจิตรคิดพรั่นหวั่นวิญญา

แล้วตรัสสั่งกิดาหยันทันที　　เวลาเราเผ้าศรีปัตหรา
จงคอยดูปั้นหยีไม่ลีลา　　จึงให้ผูกม้าจะคลาไคล

ๆ ๖ คำ ๆ

๏ บัดนั้น　　กิดาหยันบังคมประนมไหว้
ออกมาสั่งกันทันใด　　ตามในบัญชาทุกสิ่งอัน

ๆ ๒ คำ ๆ เจรจา

๏ บัดนั้น　　จึงชาวม้าต้นคนขยัน
ครั้นเวลาเผ้าพระทรงธรรม์　　ก็ไปปั้นจะรากันทันใด
จึงถามชาวม้าว่าปั้นหยี　　สั่งให้ผูกพาชีฤๅหาไม่
เขาบอกว่าไม่สั่งอาชาไนย　　กลับไปก็ให้เร่งผูกม้า

ๆ ๔ คำ ๆ เจรจา

๏ บัดนั้น　　กิดาหยันปั้นหยีสุกาหรา
เห็นข้างอุณากรรณผูกอาชา　　ก็รีบมาสั่งให้ผูกพาชี

ๆ ๒ คำ ๆ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ครั้นเวลาเผ้าพระภูมี　　รู้ว่าปั้นหยีไม่จรจรัล
จึงเข้าที่สระสรงทรงเครื่อง　　แล้วย่างเยืองยุรยาตรผาดผัน
มาทรงม้าเหลืองเครื่องสุวรรณ　　เสนากิดาหยันก็ตามมา

ๆ ๔ คำ ๆ เชิด

๏ เมื่อนั้น　　มิสาระปั้นหยีสุกาหรา
รู้ว่าอุณากรรณไคลคลา　　ก็รีบมาแต่งองค์ทรงสำอาง

แล้วเสด็จมาทรงพาชี กั้นกลดกำมะหยี่หักทองขวาง
เร่งขับอาชามาตามทาง ก็คาหยันวิ่งวางตามไป

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ รีบมาทันม้าอุณากรรณ พอถึงปราการกั้นประตูใหญ่
ต่างองค์ลงจากอาชาไนย พระแย้มยิ้มปราไสไปมา
ไหนเล่าเราพูดกันวันนั้น ที่บ้านจาหงันภูผา
เจ้ารับคำมั่นสัญญา ครั้นมาพบภักตร์ไม่ทักทาย

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉาย
ขัดสนจนจิตรคิดอาย จำเปนต้องอุบายบอกไป
นึกอยู่ว่าจะใคร่ทักเจ้า จริงจริงใช่เราจะแก้ไข
ด้วยเปนน่าที่นั่งก็จนใจ จึงมิได้เหมือนคำสัญญา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ปั่นหยีเยื้องย่างเข้าหา
กุมกรอุณากรรณเดินมา กั้นกลดรจนาอันเดียวกัน

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณขวยอายไม่ผายผัน
สบัดมือปั่นหยีเสียพลัน อย่ากุมกรจรจรัลไม่ชอบใจ

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ปั่นหยียิ้มพลางแถลงไข
เคืองขัดสบัดมือพี่ยาไย ทำเหมือนมิใช่เปนชาย

ว่าพลางย่างเยื้องจรจรัล　　เคียงองค์อุณากรรณผันผาย
สัพยอกหยอกยิ้มพริ้มพราย　　ทอดกรกรีดกรายดำเนินมา

๚ ๔ คำ ๚ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงที่ท้องพระโรงคัล　　อภิวันท์องค์ศรีบิตุรา
หมอบเมียงเคียงกันทั้งสองรา　　ตรงน่าที่นั่งภูวไนย

๚ ๒ คำ ๚

ช้า
๏ เมื่อนั้น　　พระองค์ทรงพิภพเปนใหญ่
เห็นสองโอรสยศไกร　　จึ่งปราไสด้วยสุนทรวาจา
เจ้าดวงยิหวาพ่อทั้งคู่　　พิศดูน่ารักเปนนักหนา
ดังทองรองรับกับจินดา　　ใต้ฟ้าจะหาไหนทัน
ทั้งสององค์จงสนิทร่วมพิศมัย　　สิ่งใดอย่ารังเกียจเดียดฉัน
จงคิดว่าร่วมอุทรกัน　　ขวัญตายาจิตรของบิดา

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย
๏ เมื่อนั้น　　ปิ่นหยิ่งอภิวันท์ด้วยหรรษา
แลดูอุณากรรณสบตา　　ให้หน้าแล้วยิ้มพริ้มไป

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　พระองค์ทรงภพสบไสมย
ครั้นเสร็จว่าราชการกรุงไกร　　ก็เข้าในปราสาทรัตน์รูจี

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณแก่ลังหนึ่บันหยี
ดำเนินเดินด่วนจรลี ไปยังที่ตำหนักพระชีดา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระบันหยีสุกำหรา
แต่คอยอุณากรรณทุกวันมา จักชวนไปเคหาสักครั้ง
พบที่ไรก็ชวนเป่นหลายหน แต่ก่นผัดเพี้ยนว่าทีหลัง
ลางทีก็หนีเข้าในวัง บ้างบอกว่ายังกังวลใจ
แต่คอยคอยจนสายหนักหนา จะกลับออกมาก็หาไม่
จึงมาทรงอาชาคลาไคล กลับไปที่อยู่พระภูมี

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
จึงเสด็จมาทรงพาชี ไปดาหาปาตีตำหนักจันทน์

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น บันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
พระไทยให้คิดผูกพัน ถึงองค์อุณากรรณเปนพ้นนัก
จึงสั่งพระพี่เลี้ยงปูนตา จงไปหาอุณากรรณมีศักดิ์
บอกว่าเราจะใคร่พบภักตร์ ขอเชิญน้องรักมาบัดนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปูนตารับสั่งใส่เกษี
บังคมแล้วรีบจรลี ไปดาหาปาตีทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งเข้าไปหา ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
แล้วบอกยุบลแต่ต้นไป โดยในเนื้อความทุกสิ่งอัน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงได้ฟังแล้วผายผัน
เข้าไปทูลองค์อุณากรรณ ว่าบันหยีให้มาเชิญไป

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ได้ฟังก็คิดสดุ้งใจ เสด็จไปยังห้องสองนารี
ครั้นถึงจึ่งแจ้งกิจจา ว่าบัดนี้มีสาระบันหยี
ให้มาเชิญน้องไปวันนี้ สองพี่จะคิดประการใด
ท่วงทีบันหยีทำแหลมหลัก จะรู้จักว่าหญิงฤๅไฉน
ทำเทียมเลียมเล่นเปนกลใน พบปะที่ไรก็เฝ้าดู
ชวนให้ไปบ้านเปนหลายครั้ง น้องยังบิดเบือนเชือนอยู่
พรั่นจิตรคิดเกรงจะล่วงรู้ ให้ลอายอดสูเปนพ้นไป

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงเฉลยไข
ซึ่งบันหยีมีความกินใจ มิไปเขาจะเห็นสมร้าย
ไปแก้สงไสยเสียดีกว่า ให้สิ้นจินดาที่มุ่งหมาย
สิ่งใดอย่าให้เห็นเยยค่าย แม่ระมัดประหยัดกายให้จงดี

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　　　　　อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ฟังพี่เลี้ยงปลอบเห็นชอบที่　　จึงเข้าที่สระสรงคงคา
สำอางองค์ทรงเครื่องสรรพเสร็จ　กิดาหยันตามเสด็จพร้อมหน้า
มาทรงพาชีลีลา　　　　　ปูนตาพี่เลี้ยงนำไป

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นมาถึงบันจะรากัน　　ที่บ้นหยีอยู่อาไศรย
จึงเสด็จลงจากมโนไมย　　ดำเนินเข้าในทวารา

๚ ๒ คำ ๚ เพลงช้า

๏ เมื่อนั้น　　　　　　มิสาระบ้นหยีสุกาหรา
ครั้นเห็นอุณากรรณมา　　สมดังจินดาก็ยินดี
พระจึงเสด็จยุรยาตร　　จากอาศน์สุวรรณเรืองศรี
มากุมกรพาจรลี　　　　ทำทีแย้มยิ้มพริ้มไป

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　　　　อุณากรรณนึกพรั่นหวั่นไหว
สบัดมือบ้นหยีเสียทันใด　　ข้างบ้นหยีก็ไม่วางมือ
เจ้าเดินไปก่อนก็เปนไร　　ข้าเดินตามไปไม่ได้ฤๅ
ไม่พอใจเจ้าอย่ายุดยื้อ　　สบัดมือผินผันเสียทันที

๚ ๕ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　　　　บ้นหยีปรีดิ์เปรมเกษมศรี
พาองค์อุณากรรณจรลี　　มานั่งร่วมแท่นที่รจนา

จึงเรียกเกนหลงมาแล้วว่าไป　　เจ้ารู้จักกันไว้กับเชษฐา
อุณากรรณเจ้าจงเมตตา　　รักใคร่กัลยาเหมือนข้านี้

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณรับคำบั้นหยี
ลูบหลังลูบหน้ากุมารี　　เราจงเปนพี่น้องกัน
วันเมื่อพบพี่ที่บนเขา　　เปนไรเจ้าจึงกรรแสงศัลย์
สององค์พูดจาปราไสกัน　　เสนหาผูกพันแต่นั้นมา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　มิสาระบั้นหยีสุกาหรา
จึงตรัสแก่อุณากรรณอนุชา　　เจ้ามาวันนี้พี่สำราญ
เราจะชวนกันชนไก่เล่น　　ให้เปนผาศุกเกษมสานต์
พวกเจ้าเขาก็เคยชำนาญ　　ในการเล่นไก่แต่ไรมา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
จึงตอบบั้นหยีมิได้ช้า　　ไก่ชนของข้าไม่มี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　จึงองค์มิสาระบั้นหยี
จึงตอบว่าข้าจะให้ไก่ดีดี　　ของเรามีไม่ตรีกอย่าร้อนใจ
ว่าแล้วชวนเชิญอุณากรรณ　　จรจรัลรอเรียงเคียงไหล่
หลงหนึ่งหรัดลัดเดินไปทางใน　　ยังสนามเล่นไก่พร้อมกัน

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ สามองค์ทรงนั่งร่วมอาศน์ พร้อมหมู่อำมาตย์กิดาหยัน
พระหยิบยกพานสลามาพลัน ส่งคืออุณากรรณอนุชา
แล้วสั่งประสันตาให้จัดไก่ บัดเดี๋ยวก็ได้มานักหนา
เลาเหลืองส่งเนื่องกันเข้ามา เจ้าเลือกตามอัชฌาที่ชอบใจ

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
จึงสั่งตำมะหงงทันใด จงเลือกไก่ชนเล่นตามที

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศี
ทำถามประสันตาว่าไหนดี ส่งมาข้างนี้จะเลือกลอง

๏ ๒ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น ประสันตาตัวดีไม่มีสอง
ส่งไก่ให้พลางพูดคนอง จงเลือกเอาตามต้องอัชฌา

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น ตำมะหงงยิ้มพลางทางว่า
จักษุเราชมชานพานชรา จะพึ่งแว่นแทนตาก็งมเงา
นี่เนื่องเคราะห์กรรมตำมะหงง มาโดนดงส่งส่วยให้กินเปล่า
ถึงเลือกไก่ได้ก่อนก็ดูเดา จะสู้เขาเจ้าของคงจะแพ้

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น ประสันตาตอบความตามกระแส
น้อยฤๅเชิงชั้นช่างผันแปร แย่บแก่ชอบกลเป็นพ้นไป

ทำประหนึ่งเสียเถ้าเจ้าเล่ห์ สมคเนจะเทพกฤๅไฉน
เพียงนี้พวกเราพอเข้าใจ นี่จะมาลวงใครให้งวยงง

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น จึ่งมหาเสนาตำมะหงง
ตอบมาว่ากันตรงตรง ฤๅมาหลงคิดเพลินจนเกินดี
นักเลงเล่นเช่นเธอเจรจา ได้ยินว่ามีอยู่ฤๅที่นี่
อวดฉลาดเหลือปัญญาพาที กรรมแล้วนายนี้จะเคยใจ
ว่าพลางเปรียบขับรับมาดู ได้คู่เขียวด่างพอชนได้
ทั้งสองข้างต่างคนจะเอาไชย ท่อยทีมิให้เสียเปรียบกัน

๏ ๖ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
แสร้งสำรวลชวนติดเดิมพัน ลวงล่อต่ออันอึงไป

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น ตำมะหงงทำเฉยเฉลยไข
เมื่อกี้ไม่ทันเห็นจะเปนใคร มาหลอกไล่ต่อรองร้องอึง
ตบเพลาเข้าพลางหัวเราะร่า เชิงเล่นเช่นว่าพอรู้ถึง
ทั้งเสียเปรียบต่ำสั้นไม่พรั่นพรึง นี่แน่สองเอาหนึ่งจงต่อมา

๏ ๔ คำ ๏

๏ บัดนั้น ประสันตายิ้มพลางทางว่า
เช่นนี้ดอกฤๅชาวชวา หมายได้แล้วสหนามากล้ารอง

จะต่อให้สมนึกนั้นฦกนัก　　เหลือรักพวกเราผู้เจ้าของ
แม้นติดใจก็เอาไปถือลอง　　จะแขงใจรองดูสักที

๑ ๔ คำ ๑

๏ บัดนั้น　　ตำมะหงงว่าใครเล่าเมื่อกี้
จะไล่อันขันก้อต่อตี　　กลับว่าดังนี้ไม่เข้าใจ
อันจริตพวกเราชาวชวา　　สุดแต่ลั่นวาจาแล้วพึ่งได้
แม้นละสาสนาไม่อาไลย　　จะพูดบ้างก็ได้เหมือนกัน

๑ ๔ คำ ๑

๏ บัดนั้น　　ประสันตาตอบไปขมีขมัน
ถึงละสาสนาดังว่านั้น　　ก็เข้ารีตเดียวกันอย่าติเรา
อะไรเล่นเช่นนั้นเปนโทโย　　ไก่โตกว่ากลับว่าเล็กเล่า
พวกนักเลงพร้อมอยู่จงดูเอา　　แยบยนต์คนเก่าสุดปัญญา
สามสองรองฦๅจะชนให้　　พันเหรียญเจียนได้แต่ในข้า
ที่จะรองสองเอาหนึ่งรำพึงมา　　ต่อนัดน่าจึงค่อยพาที

๑ ๖ คำ ๑

๏ บัดนั้น　　ตำมะหงงว่าอย่าเย้ยไม่เคยหนี
แม้นต่อมาเหมือนว่ากันนี้　　เว้นแต่ไม่มีจะไม่ชน
เสียแรงได้บากหน้ามา　　จะหลับตากล้าสู้ดูสักหน
เสียเปรียบเห็นทั่วทุกตัวคน　　ก็จำชนด้วยได้มาถึงวัง

๑ ๔ คำ ๑ เจรจา

๏ สองฝ่ายเปรียบได้แล้ววางหาง ในกลางสังเวียนน่าที่นั่ง
ซ้อนซ้องสองหมู่ดูประดัง กิดาหยันเตือนตั้งนาฬิกา
พวกนักเลงเล่นเห็นไก่เกี้ยว ลอดเลี้ยวผูกพันประจันหน้า
สำรวลสรวลซ้อมมือมา ท่อยทีรับว่าได้กัน

๚ ๔ คำ ๚ แทงวิไสย

๏ บัดนั้น ประสันตาลิ้นลมคมสัน
เห็นไก่เป่นต่อแต่ต้นอัน ก็เปรียบเปรยเย้ยหยันไปมา
ที่จะรอดตัวไป่อย่าพึ่งคิด หมายชนะสนิทไม่ผิดว่า
ไหนจะทนไปถึงครึ่งนาฬิกา กลัวแต่จะลาไปกลางทาง

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น ตำมะหงงว่าดีแต่ถากถาง
อย่าประมาทชาติไก่ทำคาง ขนข้างเหี่ยวแห้งแข็งมีพิศม์
ยังไม่ถึงทีเขออย่าเพ่อหมาย ไม่มีลายพ่ายแพ้แต่สักหนิด
พอตกคำมาลำให้เหมือนคิด จิกติดโปรยประฉะแทง
ต้องเสนียดถูกสนัดหักเห ซวนเซซ้ำตีด้วยผีแข็ง
ตำมะหงงร้องอ๋อถูกพอแรง ประสันตายิ้มแห้งรำคาญใจ
นาฬิกาจมล่มพอได้อัน ท่อยทีถลันเข้ากันไก่
ตำมะหงงย้องภักตร์ทักว่าใคร ประสันตาหลอกให้แล้วออกมา

๚ ๘ คำ ๚

๏ ท่อยที่ประทับให้หลับนอน ขี้นข้อนเข้าน้ำประคยหน้า
ข้างพัดจัดขึ้กเข้าตา เลือดเลือกเกลือกหน้าด้วยผ้าขาง

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ สองฝ่ายให้น้ำสรรพเสร็จ เสียเคราะห์ทำเคล็ดเด็ดหาง
คิดมือถือไก่เข้าไปวาง ในกลางสังเวียนสนามพลัน

๚ ๒ คำ ๚ แทงวิไสย

๏ ไก่ข้างขุ้นหยิกพ่ายแพ้ ยกส้อยวิ่งแต้ตัวสั่น
พวกข้างมิสาอุณากรรณ ก็โห่สนั่นด้วยปริดา

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ชำเลืองดูขุ้นหยิแล้วแลมา กระหยิบตาห้ามว่าอย่าอึงไป

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉลยไข
เปนธรรมเนียมเขาแล้วห้ามเขาไย พวกชายเล่นไก่จำกะนั้น

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ขุ้นหยิสำรวลสรวลสันต์
จึงสั่งประสันตาไปพลัน ให้เอาคู่อื่นนั้นเข้ามา

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งใส่เกษา
ก็จับไก่นั้นดังบัญชา พูดแซแก้หน้าพาที

คู่นี้แลเราจะเอาชะนะ กะได้ไม่แคลงเหมือนเมื่อกี้
จะเอาไชยไว้ก่อนก็ไม่ดี ดูดังเรานี้ไม่อัธยา

๚ ๔ คำ ๚

๏ ขัดนั้น ตำมะหงงว่าเพ้ยังแก้หน้า
นี่แน่นายคนดีมีอัชฌา พูดจาเหลือเลือกเปนเปลือกไป
แม้นคู่นี้ชะนะเราเหมือนเจ้าว่า จะต้องตัดตำราไม่เล่นไก่
ถึงแพ้นี้กว่าค้ากำไร ด้วยมีไชยไว้ก่อนไม่ร้อนรน
กลัวแต่จะหลงประตูบ้าน เหื่อกาฬจะตกดังเม็ดฝน
ว่าแล้ววางไก่เข้าให้ชน จะทานทนที่ไหนชาติยาโย

๚ ๖ คำ ๚ เชิด

๏ ไก่ข้างบั้นหยี่ก็หนีพลัน ถูกลำหนักหักหนีวิ่งโร่
ตำมะหงงว่าแน่แพ้ทั้งโต กิดาหยันก็โห่ขึ้นสามลา

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น บั้นหยีคิดฉงนเปนนักหนา
วันนี้มีแต่อัปรา แต่ก่อนเล่นมาไม่เคยมี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
แยบคายเชิงชั้นขยันดี ยิ่งแก้ยิ่งมีแต่แพ้ไป
ให้คิดอัศจรรย์เปนหนักหนา จึงว่าถึงแพ้ก็แต่ไก่
ชาวเราโห่ย้างก็เปนไร แล้วตบเพลาเร่งให้โห่พลัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น กุดารัศมีไม่มีพรั่น
จึงถามว่าไก่แพ้เขานั้น มาเตือนกันให้โห่ทำไม

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาแถลงไข
ตัวอยู่เอาหูไว้แห่งใด แพ้ชะนะก็โห่ไปเถิดรา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กุดารัศมีก็หรรษา
ได้ฟังสังคามาระตา เฉยหน้าแล้วโห่ขึ้นทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เห็นคนทั้งปวงเขาสรวลหมด จึงถามว่าแกล้งปดฤๅไฉน
รบเร้าให้โห่เอาไชย เปนไรจึงสรวลไม่ช่วยกัน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปั่นหยีสำรวลสรวลสันต์
เสนาเข้าเฝ้าทั้งนั้น ก็สรวลขึ้นพร้อมกันสนั่นไป
แล้วจึงให้จัดสิ่งของ ริ้วทองตาดโหมดล้วนใหม่ใหม่
บรรดาเสื้อผ้าทั้งนี้ไซ้ ไก่แพ้พี่ให้อนุชา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มพลางทางว่า
มิใช่ไก่ของเราเอามา อันจะให้เสื้อผ้านั้นผิดไป

เล่นแต่พอสนุกด้วยกัน จะได้ว่าพนันก็หาไม่
จะรังเกียจเดียดฉันฉนั้นไย ทำกระนี้เหมือนไม่ปรานี

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระบั่นหยี
จึงว่าไม่ฉันทาอย่าพาที ถึงไก่พี่ไก่เจ้าก็เข้าใจ
เจ้าจะเห็นอะไรกับเข้าของ ประสารักพี่ปองจะใคร่ให้
เจ้าจงเมตตาอาไลย อย่าถือใจจงรับของพี่ยา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
จึงรับสิ่งของทั้งนั้นมา ให้แก่ขนิษฐานารี
วันนี้พี่เล่นชนไก่ มิไชยกะกังบั่นหยี
ได้สินพนันมากมี พี่ให้มารศรีจงรับไว้

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น มิสาระบั่นหยีศรีใส
จึงสั่งยาหยันทันใด เร่งให้ยกเครื่องเลี้ยงมา

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น ยาหยันรับสั่งใส่เกษา
ถวายอัญชลีแล้วลีลา เร่งรีบเข้ามาสั่งกัน

๏ ๒ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น ผ้ายฝงสุรางค์นางสาวสรรค์
ครั้นแจ้งก็แต่งกายพลัน แล้วเชิญเครื่องเนื่องกันทันที

๚ ๒ คำ ๚ ชุบ

๏ จึงตั้งสุพรรณภาชน์บรรจง ถวายองค์อุณากรรณปันหยี
คอยอยู่งานพระแสยิ่งคพัชนี ทำทีชม้ายชายหางตา
กิดาหยันก็ยกเครื่องเสวย มาเลี้ยงเหล่าเชลยถ้วนหน้า
แล้วเลี้ยงหมู่อำมาตย์มาตยา กับพวกพลโยธาทั้งนั้น

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงชวนมิสาอุณากรรณ เกษมสันต์เสวยโภชนา
อันเหล่าเชลยทั้งสองฝ่าย กับเสนาตัวนายถ้วนหน้า
กินเลี้ยงเคียงกันเปนหลั่นมา พูดเล่นเจรจาสำราญใจ

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ เสร็จเสวยโภชนาสาลี ปันหยียิ้มแย้มแจ่มใส
จึงชวนอุณากรรณทันใด จะขับรำเล่นให้สำราญ

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกล่าวคำอ่อนหวาน
ข้านี้ขับรำไม่ชำนาญ แต่ได้มาถึงบ้านก็จำเปน
พี่รำเถิดข้าจะขับให้ ท่าทางอย่างไรจะได้เห็น
เวลาจวนจรจรัลตวันเย็น เลิกเล่นแล้วจะลาคลาไคล

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ขึ้นหยีฟังซอยอัชฌาไศรย
เสด็จลุกขึ้นพลางว่าไป เจ้าขับให้ซอยใจเถิดจะรำ

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณท่วงทีคมขำ
เอาพัดทองป้องโอษฐแล้วกล่าวคำ ขับเปนลำนำมโหรี

๚ ๒ คำ ๚

เขนง
๏ เจ้าดวงยิหวาเอย ไม่ควรเลยจะอางขนางหนี
ชรอยกรรมจึงนำจรลี ป่านนี้จะเปนประการใด
จะเที่ยวมะงุมมะงาหรา จะรู้แห่งตามหาหนไหน
ตั้งแต่จะโศกาอาไลย ด้วยแรมร้างห่างไกลมา เอย

๚ ๔ คำ ๚

น้ำค้าง
๏ ฤๅหนึ่งจะมาตามเรา ฤๅเจ้าจะคืนยังเคหา
จะพะว้าพะวังวิญญา ห่วงน่าห่วงหลังกังวลใจ
แต่เราท่องเที่ยวมาเดียวดาย ไม่วายเศร้าสร้อยละห้อยไห้
ฤๅเจ้าจะสำราญบานใจ พร้อมกันอยู่ในบ้าน เอย

๚ ๔ คำ ๚

ร่าย
๏ เมื่อนั้น ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมสานต์
ฟังเสียงอุณากรรณให้บันดาล ซาบซ่านเสนาะเพราะจับใจ
พ่างเพียงศรแผลงมาแทงจิตร ยิ่งฟังยิ่งคิดพิศมัย
บรรดาคนทั้งสิ้นได้ยินไป รัญจวนใจไม่เปนสมประดี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ยิ้มพลางทางว่าไปทันที　　เป็นไรจึงพี่ไม่รำไป

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　บั้นหยียื้นตลึงหลงใหล
คืนได้สมประดิถีอายใจ　　ภูวไนยขับเทียบเปรียบเปรย

๚ ๒ คำ ๚

ดอกไม้ไทร ๏ เจ้าสายสุดที่รักพี่　　แม้นได้เหมือนฉนี้ณน้องเอ๋ย
จะถนอมเนื้อนวลไว้ชวนเชย　　เมื่อไรเลยจะร้างแรมรัก
ของพี่มีแล้วก็หายไป　　เจ็บใจพี่เพียงอกหัก
มาพบโฉมฉายละม้ายนัก　　พี่รักเจ้าดังดวงตา เอย

๚ ๔ คำ ๚

ร่าย ๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ฟังบั้นหยีขับจับวิญญา　　คิดถึงเชษฐายิ่งอาลัย
เหมือนเมื่อพระขับกล่อมน้อง　　ที่ในถ้ำทองยังจำได้
คิดพลางสท้อนถอนใจ　　โศกเศร้าฤาไทยแสนทวี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　บั้นหยีปรีดิ์เปรมเกษมศรี
จึงสั่งเหล่าเชลยล้วนตัวดี　　ให้ขับทีละคู่สู้กันไป

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น กุการัศมิ์เฉลยไข
ข้านี้โฉดเขลาไม่เข้าใจ จะขับร้องไม่ได้จงเมตตา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ยิ้มหยิบยิ้มพลางทางว่า
จะให้จะหรังวิสังกา เขาบอกให้ว่าอย่าทุกข์ร้อน

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาชาญสมร
จึงประดิษฐ์คิดกล่าวบทกลอน แล้วสอนให้ขับขึ้นฉับพลัน

๚ ๒ คำ ๚

ลีลากระทุ่ม
๏ เกิดมามิเสียที ฉลาดดีหน้าตาก็คมสัน
หูไวผิดเพื่อนไม่เหมือนกัน สารพัดอัศจรรย์กว่าคน
ทั้งรูปร่างจริตติดโอ่โถง เคยเล่นนอกออกโรงมาหลายหน
ขับรำทำได้อยู่ตามจน ดีจริงยิ่งคนที่มา เอย

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ เกิดมามิเสียที อะไรเล่าเมื่อกี้ที่สอนให้
ไม่รู้ที่จะว่ากะไร ข้าลืมไปเสียแล้วณเจ้า เอย[๑]

๚ ๒ คำ ๚

ร่าย
๏ เมื่อนั้น มิสาระบิ้นหยิสุกาหรา
ทั้งพวกพี่เลี้ยงแลเสนา สรวลสันต์หรรษาทุกคนไป

---

๑ บทนี้เข้าใจว่าเปนของแต่งแซกภายหลัง สัมผัสจึงไม่ต่อกับบทหน้าแลบทหลัง

แล้วสั่งคนเพลงนักเลงเล่น ให้ทำเปนครึ่งท่อนกลอนปรบไก่
โต้ตอบตามทำนองว่องไว เล่นไปจนเพลาราตรี

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

ช้า
๏ กิดาหยันจุดเทียนประทีปทอง ระย้าแก้วเรืองรองรัศมี
แขวนรอบอร่ามรูจี จับสีภักตราอุณากรรณ
ยิ่งงามผุดผาดประหลาดตา ดังโฉมนางฟ้ากระยาหงัน
นวลลอองผ่องเพียงดวงจันทร์ ผิวพรรณโสภาน่ารัก
ยิ่งพิศยิ่งคิดกินแหนง คลางแคลงหฤทัยไม่ประจักษ์
ท่วงทีขวยอายเห็นคล้ายนัก เหมือนพระน้องรักดังคนเดียว
พระดูทั่วสารพางค์ไม่วางตา เสนหาป่วนปั่นกระสันเสียว
ทำสนิทสนมกลมเกลียว กอดเกี่ยวเย้าหยอกไปมา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย
๏ เมื่อนั้น อุณากรรณป้องปัดหัดถา
พลางสเทินเขินขวยวิญญา จึงว่าค่ำแล้วจะลาไป

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปั่นหยีว่าจะด่วนไปไหน
กุมกรอุณากรรณไว้ อย่าเพ่อคลาไคลอนุชา
เราเล่นด้วยกันวันนี้ แสนสำราญใจพี่เปนหนักหนา
ปานนี้ยังไม่ควรจะด่วนลา จะเล่นอีกเจ้าอย่าเพ่อไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกล่าวกลแก้ไข
แต่เช้ามาข้าไม่สบายใจ พี่ให้ไปหาแล้วก็จำมา
บัดนี้ปวดเศียรให้เวียนวิง จริงจริงใช่จะแกล้งแสร้งว่า
คราวหลังจึงจะค่อยไคลคลา กลับมาเล่นอีกให้สำราญ
ว่าพลางทางลาลีลาศ ยุรยาตรย่างเยื้องจากสถาน
มาทรงมโนไมยไชยชาญ บริวารแวดล้อมคลาไคล

๚ ๖ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ่งคิดพิศมัย
แลตามอุณากรรณไป จนไกลเลี้ยวลับไนยนา
ให้เปลี่ยวเปล่าหฤไทยถวิลหวัง จะใคร่ตามไปยังวังดาหา
แต่รัญจวนป่วนใจไปมา พระราชาไม่เปนสมประดี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ครั้นถึงวังดาหาปาตี ก็จรลีเข้ายังห้องใน

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ จึ่งเรียกสองพี่เลี้ยงกัลยา เข้ามาแล้วแจ้งแถลงไข
น้องไปบ้านปันหยีวันนี้ไซ้ เห็นเขาจะแจ้งใจในแยบยนต์
เล่นเลี้ยมเทียมทำสัพยอก ยั่วเย้าเฝ้าหยอกเย่นหลายหน
พรั่นนักกลัวจักรู้กล เราจะคิดผ่อนปรนประการใด

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น สองนางพลางทูลเฉลยไข
อันจะแก้กินแหนงนั้นไซ้ จำจะให้ไปเชิญปั่นหยีมา
พูดจาปราไสทำสนิท เหมือนท่อยที่มีจิตรเสนหา
แม้นจะไปอย่าให้ไคลคลา ชวนเสวยโภชนาสาลี
ให้เหล่าราชธิดามารับใช้ ทำให้เหมือนกันกับปั่นหยี
แม้นแจ้งว่ามีอิสัตรี เห็นที่จะสิ้นสงกา

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ได้ฟังทั้งสองสนองมา ชอบในวิญญาอารมณ์
จึงว่าพี่ตรึกตรองข้องขัด ห่วงที่ที่คิดสนิทสนม
ตรัสพลางทางเข้าที่บรรทม แต่ปฐมยามก็หลับไป

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปั่นหยีศรีใส
ให้เร่าร้อนรัญจวนป่วนใจ อาไลยในองค์อุณากรรณ
จึงแสร้งเสเสด็จยุรยาตร ลงไปประพาศสตาหมัน
หอมกลิ่นมาลาหลายพรรณ แสงบุหลันสว่างกระจ่างฟ้า

ฯ ๕ คำ ฯ

๏ ช้า ขึ้นบนตำหนักน้อยในสวน เอนองค์ลงรัญจวนครวญหา
ยอกรขึ้นก่ายภักตรา ถวิลถึงบุษบายาใจ
โอ้ว่ายาหยีของพี่เอ๋ย ไฉนเลยจะรู้ว่าอยู่ไหน
ให้คลางแคลงแหนงจิตรเปนพ้นไป สงไสยในองค์อุณากรรณ

ให้ละม้ายคล้ายคลึงพระน้องนัก ทั้งรูปทรงวงภักตร์ไม่ผิดผัน
เขาก็มีสุริวงศ์พงศ์พันธุ์ จะสำคัญมั่นใจก็ใช่ที่

๏ ๖ คำ ๏

ร่าย ๏ แต่เรรวนครวญคิดไปมา จนจันทราเลื่อนลับอับศรี
จึงเสด็จจากสวนมาลี ไปเข้าที่บรรธมภิรมยา

๏ ๒ คำ ๏ ตระ

อิเหนาเล่ม ๒๒

ช้าปี่ ๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวเจ้ากรุงจะมาหรา
ภูนามขามเดชเดชา แต่บรรดาระตูไม่ต้านทาน
ท้าวมีพระเชษฐาร่วมอุทร ครองนครกะปาหลันราชฐาน
เสวยไอสวรรยามาช้านาน ทั้งสองศฤงฆารเสมอกัน
องค์ประไหมสุหรีจะมาหรา ประชวรโรคาอาสัญ
ส่งสการศพเสร็จได้เจ็ดวัน โอรสนั้นยังเยาว์ทั้งสองรา
ระตูครวญคร่ำกำสรด โศกศัลย์รันทดเป่นหนักหนา
ไม่สรงไม่เสวยโภชนา ไม่นำพาว่าขานการธานี

๏ ๘ คำ ๏

ร่าย ๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาทั้งสี่
เข้าไปกราบทูลด้วยภักดี ถึงทุกข์ไปใช่ที่จะคืนมา

ฝูงอาณาประชาราษฎร จะได้ความเดือดร้อนทั่วหน้า
ขอพระองค์จงทรงพระเมตตา ระงับความโศกาอาวรณ์
ข้าจะไปสืบเสาะแสวงหา องค์พระธิดาดวงสมร
รับมาภิเศกสยุมพร ภูธรอย่าเศร้าโศกี

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราเรืองศรี
ได้ฟังเสนาทูลคดี ภูมีค่อยสบายคลายใจ
จึงมีมธุรศพจนาตถ์ ตรัสถามอำมาตย์น้อยใหญ่
ตามบรรดาชวาเวียงไชย นางกระษัตริย์กรุงไหนจะโสภา

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น ตำมะหงงบังคมเหนือเกษา
ทูลว่าข่าวฦๅระบือชา แต่ธิดากาหลังธานี
ว่าทรงโฉมประโลมล้ำนางกระษัตริย์ ไม่มีใครเทียมทัดทุกกรุงศรี
จำเริญรุ่นชันษาสิบห้าปี ท้าวสิงหัดส่าหรีมากล่าวไว้
หวังจะแต่งวิวาห์กับโอรส แต่ยังหากำหนดการไม่
ขอพระองค์ผู้ทรงภพไตร จงทราบใต้ลอองบาทา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านพิภพจะมาหรา
ได้ฟังชื่นชมภิรมยา จึงสั่งสองเสนาผู้ภักดี
ดูก่อนดะหมังตำมะหงง ท่านจงแต่งศุภสารศรี
จะให้ไปกาหลังธานี ขอบุตรีโฉมงามทรามไวย

ถ้าท้าวตัดรอนไม่ผ่อนผัน จะชิงคู่ตุนาหงันให้จงได้
แล้วไปทูลพระเชษฐาชาญไชย ให้ยกพลไกรรีบมา

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกษา
แล้วชวนดะหมังออกมา นั่งในศาลาลูกขุนพลัน
จึงจัดเสนีนายใหญ่ ให้รีบไปภาราระกะปาหลัน
กราบทูลพระเชษฐาทรงธรรม์ ตามเรื่องราชบัญชาการ
ตำมะหงงดะหมังทั้งสอง ช่วยกันตริกตรองแต่งสาร
แล้วให้อาลักษณ์พนักงาน จานจารึกลงแผ่นทอง

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เสร็จใส่กลองแก้วแพรวพรรณ จัดสรรบรรณาการสิ่งของ
ขนมามากมายก่ายกอง บรรทุกช้างจำลองหลังคา
ตำมะหงงดะหมังทั้งสองนาย ขึ้นม้าผันผายนำหน้า
เกณฑ์แห่แห่ราชสารา ยกจากภาราเข้าป่าไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาถึงปลายด่านกาหลัง จึงหยุดยั้งโยธาอาไศรย
ให้ไปบอกชาวด่านทันใด ตามในเหตุผลแต่ต้นมา

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนด่านได้ฟังไม่กังขา
จึงจัดแจงแต่งตัวแล้วขึ้นม้า ขับควบเข้ามายังธานี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงศาลาลูกขุนใน | เห็นเสนาผู้ใหญ่อยู่ทั้งสี่
จึงเข้าไปเรียนความตามมี | ถ้วนถี่เสร็จสิ้นทุกประการ

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น | ตะหมังได้ฟังขุนด่าน
ซักไซ้ไต่ถามอยู่ช้านาน | แล้วเข้ามายังสถานพระโรงคัล

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ จึงก้มเกล้าประนตบทบงสุ์ | พระผู้พงศ์เทวากระยาหงัน
ทูลว่าท้าวจะมาหรานั้น | ให้ทูตถือสารสุวรรณบรรณาการ
มาอภิวาทโดยราชไมตรี | บัดนี้ยังหยุดอยู่ปลายด่าน
เห็นที่จะมีเหตุเภทพาล | จงทราบบทมาลย์พระผ่านฟ้า

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น | ท้าวกาหลังสุริวงศ์นาถา
จึงสั่งตะหมังเสนา | ให้รับมาตามราชประเพณี

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น | ตะหมังรับสั่งใส่เกศี
ออกมาสั่งพนักงานทันที | ให้ไปรับเสนีแขกเมืองมา

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น | ฝ่ายเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
จัดแจงเครื่องแห่แลโยธา | พร้อมแล้วก็พากันรีบไป

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงปลายด่านนอกบุรี จึ่งบอกสองเสนีนายใหญ่
แล้วเชิญสาราคลาไคล เข้าในกาหลังธานี

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระยี่นยักนัคเรศเรืองศรี
ครั้นแสงทองส่องฟ้าธาตรี จึ่งเข้าที่สระสรงคงคา

๚ ๒ คำ ๚ ลงสรง

๏ ครั้นเสร็จสำอางองค์ทรงเครื่อง รุ่งเรืองจำรัสพระเวหา
พระกรกุมกฤชฤทธา เสด็จออกยังน่าพระโรงคัล

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ พร้อมหมู่เสนาอำมาตย์ เฝ้าอยู่เดียรดายหลายหลั่น
ทั้งองค์ยีนหยีฤๅณาการรณ ต่างถวายอภิวันท์พระภูมี

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ตำมะหงงประนตบทศรี
ทูลเบิกทั้งสองเสนี ให้ทราบธุลีพระบาทา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์องค์ศรียี่ตหรา
จึ่งสั่งให้หาสองเสนา เข้ามายังท้องพระโรงไชย

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น เสนากรมวังบังคมไหว้
จึ่งนำแขกเมืองเข้าไป ยังในพระโรงรจนา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนีจะมาหรา
ก้มเกล้ากรายงามสามลา ทูลถวายสารายรรณาการ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาปรีชาหาญ
บังคมก้มเกล้ากรายกราน แล้วอ่านสารถวายพระภูมิ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ในสารว่าโอรสยศยง ผู้ดำรงจะมาหราบุรีศรี
จำเริญทางพระราชไมตรี มาในใต้ธุลีบทมาลย์
ขอถวายอภิวาทบาทบงสุ์ พระผู้วงศ์เทวามหาสถาน
ขจรเดชเดชากฤษฎาการ เปนประธานทั่วโลกแดนไตร
พระองค์จงโปรดปรานปราณี ด้วยประไหมสุหรีนั้นหาไม่
จะขอราชธิดายาใจ รับไปเปนศรีธานี
จะได้ดับอาดูรฎูลเทวศ เพราะพระเดชปกเกล้าเกษี
หวังจะเปนเกือกทองรองธุลี ภูมีจงทรงพระเมตตา

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริวงศ์นาถา
ฟังสารดาลเดือดในวิญญา จำเปนบัญชาตรัสไป
อันอะหนะของเราทั้งสอง ล้วนมีคู่ครองพิศมัย
ซึ่งสิงหัดส่าหรีกล่าวไว้ เปนในสุริวงศ์เดียวกัน

เราไม่ให้ระตูเปนผู้อื่น จงคืนบรรณาการไปเขตรขัณฑ์
พระเคืองขัดตรัสความแต่เท่านั้น แล้วทรงธรรม์ไม่ว่าประการใด

๏ ๖ คำ ๏

๏ บัดนั้น ทั้งสองทูตจึ่งทูลแถลงไข
องค์ท้าวจะมาหราเรืองไชย สั่งให้ทูลนอกสารา
แม้นขอโดยดีพระมิให้ จงเร่งแต่งเวียงไชยไว้ท่า
จะยกทัพทั้งสองภารา มาชิงคู่ตุนาหงันกัน
ว่าพลางอภิวันท์ทันที ทูลลาจรลีผายผัน
ลงจากพระโรงไชยฉับพลัน พากันรีบไปยังธานี

๏ ๖ คำ ๏ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกาหลังกรุงศรี
ครั้นเสนาลากลับไปบุรี พระภูมีขัดแค้นฤๅไทย
จึ่งสั่งเสนาฝ่ายทหาร บัดนี้จะเกิดการศึกใหญ่
จงเตรียมพหลสกลไกร ให้พร้อมแต่ในสามวัน
ทั้งป้อมค่ายคูประตูเมือง ครบเครื่องอาวุธทุกสิ่งสรรพ์
แล้วปฤกษาปั้นหยีอุณากรรณ ที่จะจัดทัพขันธ์ออกรอนราญ

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ปั้นหยีทูลไปด้วยใจหาญ
ข้าจะขออาสาไปต้านทาน ตั้งรับอยู่ด่านธานี

มิให้ลาจลแก่พลเมือง ระคายเคืองเขืองขาทยทศรี
จะให้ยั่งจามิตรติดบุรี ดังหนึ่งธานีไม่มีซาย

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังฟังสมอารมณ์หมาย
มิเสียทีพ่อมีบุตรชาย อ้ายเหล่าร้ายไม่รู้จังดูเบา
ซึ่งจะคิดอ่านการสงคราม สุดแท้แต่ตามน้ำใจเจ้า
อย่าให้ไพรินดูหมิ่นเรา สั่งเสร็จเสด็จเข้าปราสาทไชย

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ยั่นหยีผู้มีอัชฌาไศรย
จึงว่าแก่อุณากรรณทันใด เราสิได้มาอยู่ด้วยภูมิ
ควรจะสนองคุณพระทรงธรรม์ กว่าชีวันจะม้วยไม่ถอยหนี
แล้วได้พึ่งเดชาฝ่าธุลี ปกเกษเกษีเราสองรา
ครั้นมีศึกมาติดเวียงไชย จำเราจะตั้งใจอาสา
เมื่อกพี่ทูลพระราชา เป่นไรเจ้าไม่ว่าประการใด

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกล่าวคำแก้ไข
คิดอยู่ว่าจะทูลพระภูวไนย พี่ว่าไปก่อนแล้วก็เหมือนกัน
ข้าจึงคอยฟังยังอยู่ จะทูลข้างกีดูเหมือนเดียดฉัน
ถ้าเห็นขัดก็จะทัดทานกัน จะทำถือเชิงชั้นฉนั้นไย

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ปันหยียิ้มพลางแถลงไข
ข้าเปนชาวดงพงไพร　　หามีพี่น้องไม่ในภารา
ก็มิใช่ธุระของข้านัก　　แต่หากรักองค์ศรีปัตหรา
จำเปนเห็นแก่น้องพระธิดา　　ด้วยได้เคยปฤกษาหารือ
จะเปนแต่พลอยช่วยด้วยกระนั้น　　ซอยกันแล้วจะเสียได้ฤๅ
ตัวเจ้าเขาก็ย่อมเลื่องฦๅ　　จะได้เห็นฝีมือในครั้งนี้

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณจึงตอบปันหยี
ธรรมดาอาไศรยธานี　　ครั้นศึกมีจำช่วยชิงไชย
ใช่จะมีแต่น้องพระธิดา　　อย่าเจรจาเกี่ยงกันแก้ไข
มารังเกียจเดียดฉันกันไย　　ว่ากระนั้นเหมือนไม่เมตตา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ปันหยียิ้มพลางทางว่า
เจ้าสิมาอยู่ก่อนในภารา　　จำอาสาหักศึกก่อนเรา
ตัวพี่นี้พึ่งมาอยู่ใหม่　　จะชิงไชยต่อภายหลังเจ้า
มิใช่จะแกล้งแบ่งเบา　　จะเห็นอย่างไรเล่าอนุชา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
มิรู้ที่จะขึ้นขัดวาจา　　ในอุราร้อนรุมดังสุมไฟ
ด้วยไม่เคยว่าขานการสงคราม　　กลัวปันหยีจะมีความสงไสย
จึงแกล้งกล่าววาจาว่าไป　　จะชักช้าอยู่ไยให้ป่วยการ

องค์ศรีปัตหราบัญชาตรัส ให้เร่งรัดรี้พลทวยหาญ
พี่เปนผู้รับสั่งอย่านั่งนาน ไปคิดอ่านจัดแจงให้จงดี
ว่าแล้วลีลาคลาไคล จะแกล้งไปให้พ้นปั้นหยี
เสว่าจะไปหาพระบุตรี มาหลบอยู่ประตูที่ข้างใน

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ปั้นหยีผู้มีอัชฌาไศรย
แลตามอุณากรรณไป จนเลี้ยวลับเข้าในทวารา
จึ่งผันภักตรามาสั่ง ตำมะหงงดะหมังยาสา
จงเร่งรัดจัดพลโยธา เลือกล้วนแกล้วกล้าชิงไชย
สมทบกับทัพเราเข้ากัน ให้ทันฤกษ์รุ่งสุริย์ใส
สั่งเสร็จเสด็จคลาไคล ขึ้นทรงมโนไมยรีบมา

๏ ๖ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงตำหนักติกาหรัง สถิตย์บนบัลลังก์เลขา
พระนิ่งนึกถวิลจินดา ที่จะออกเข่นฆ่าไพรี

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น สังคามารตาเรืองศรี
จึ่งทูลว่าทำศึกมาทุกที่ ไม่เหมือนครั้งนี้น้องดีใจ
จะได้ดูอุณากรรณเปนขวัญตา จะแกล้วกล้าเหมือนภุฤๅไฉน
รูปร่างอย่างหญิงจะชิงไชย ครั้งนี้จะดูให้ได้สำคัญ

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น	ปั่นหยีตอบพลางทางสรวลสันต์
อย่าเพ่อคอยดูอุณากรรณ	จงไปจัดพลขันธ์ให้พร้อมไว้
ทั้งไพร่ทั้งนายอย่าให้อายเขา	สรรเอาที่ชำนาญการศึกใหญ่
พรุ่งนี้จะยกพลไกร	ออกไปตั้งนอกนัครา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	สังคามารตาก็หรรษา
รับสั่งแล้วเรียกประสันตา	ออกไปจัดโยธามิทันนาน

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี ๏ เกณฑ์พลบรรจบครบสิบหมื่น	แต่พื้นเข้มแข็งกำแหงหาญ
ต่างมีฝีมือเชี่ยวชาญ	เรียนรู้วิชาการเวทมนต์
เคยเข้าปล้นสดมอาคมขลัง	รู้จังงังบังเหลื่อมล่องหน
บ้างเรียนทรหดอดทน	แต่ละตนแทงฟันไม่พรั่นพรึง
ทนายปืนพื้นมีฝีมือแม่น	หลาวทวนล้วนแล่นทลวงถึง
ทหารดาบสองมือคือดึง	คนหนึ่งสู้ร้อยไม่ถอยมา
จัดทัพคับคั่งทั้งท้องถนน	พร้อมถ้วนกระบวนพลอาสา
รื่นเริงบรรเทิงใจโยธา	คอยท่าพระองค์ทรงไชย

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย ๏ เมื่อนั้น	อุณากรรณรัศมีศรีใส
แอบอยู่ที่ประตูข้างใน	ครั้นปั่นหยีกลับไปก็ยินดี

จึงมาทรงมโนไมยไคลคลา ภักตราเศร้าสร้อยหมองศรี
กิดาหยันตามเสด็จจรลี มาดาหาปาตีตำหนักใน

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในห้องทอง เรียกสองพี่เลี้ยงเข้ามาใกล้
ให้กิดาหยันนั่งระวังระไว ห้ามมิให้ใครเข้ามา
แล้วจึงแจ้งความตามคดี ว่าบ้ดนี้ระตูจะมาหรา
จะชิงตุนาหงันพระบิดา เห็นจะมีศึกมาถึงกรุงไกร
เราได้มาอยู่ในบุรี องค์ศรีปัตหราก็รักใคร่
จะหลบหลีกตัวนั้นฉันใด จะเคยรบกับใครก็ไม่มี
บัดนี้พระองค์ทรงธรรม์ ให้ไปช่วยกันกับปั้นหยี
เขาทูลรับอาสาออกต่อตี พูดจาพาทีเปนเชิงชั้น
ว่าข้านี้เปนน้องพระบิดา ให้อาสาออกตีทัพขัน
ฝ่ายเขาแต่จะช่วยป้องกัน ว่านั้นเห็นจะแกล้งดูที
น้องคิดประหวั่นพรั่นใจ จะชิงไชยต่อหน้าปั้นหยี
เขาจะเห็นประจักษ์เสียครั้งนี้ ว่าเปนสัตรีปลอมมา
จะคิดฉันใดฉนอกเอ๋ย ที่ไหนเลยจะได้พบพระเชษฐา
ว่าพลางทางทรงโศกา กัลยาเพียงสิ้นชีวัน

๏ ๑๔ คำ ๏ โอด

๏ บัดนั้น ทั้งสองพี่เลี้ยงสาวสรรค์
จึงทูลปลอบองค์อุณากรรณ คิดฉันนั้นไม่ชอบฉทรามไวย

ครั้งนี้สำคัญกว่าทุกครั้ง จำจะคิดบิดบังสงไสย
แล้วศรีบัตหราบัญชาใช้ ครั้นจะมิไปก็ใช่ที่
จะเปนที่ติฉินยินร้าย นานไปจะได้อายบั่นหยี
อุส่าห์ผินพระไทยให้จงดี การรบทั้งนี้ได้เรียนรู้
จงคิดถึงปะตาระกาหลา เห็นคงจะลงมาช่วยอยู่
พระประสิทธิ์พรไว้ให้โฉมตรู จะแพ้หมู่ปั่จจามิตรอย่าสงกา
แม่อย่าย่อท้อต่อไพรี ระวังข้างบั่นหยีจะคิดว่า
อย่าให้จับได้ในกิริยา ว่าเปนหญิงแปลงมามิใช่ชาย
ทำให้เห็นห้าวหาญในการยุทธ เหมือนหนึ่งบุรุษทั้งหลาย
เห็นจะสิ้นกินแหนงแคลงคลาย โฉมฉายอย่าประหวั่นพรั่นใจ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ฟังพี่เลี้ยงปลอบชอบฤๅไทย ทรามไวยค่อยสร่างโศกา
จึงเสด็จย่างเยื้องจรลี ออกไปยังที่ข้างน่า
ตรัสเรียกตำมะหงงเสนา เข้ามาแล้วมีพจมาน
ท่านจงเร่งจัดทัพไชย ตรวจเตรียมพลไกรใจหาญ
เลือกล้วนแขงขันประจันบาน เราจะออกรบราญครั้งนี้
กำชับกันให้สิ้นทั้งไพร่นาย ชิงไชยอย่าให้อายแก่บั่นหยี
ถ้าผู้ใดย่อท้อต่อไพรี จะตัดเกล้าเกศีเสียบไว้

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　ตำมะหงงบังคมประนมไหว้
ทูลว่าอย่าร้อนหฤไทย　　จะขอไปต่อยุทธด้วยไพรี
ข้าเปนผู้ใหญ่ท่านให้มา　　มิให้เคืองบาทาเท่าเกษี
จะอาสากว่าจะสิ้นชีวี　　จะให้อายยี่นหยีอย่าสงกา
ทูลพลางถวายบังคมคัล　　ลาองค์อุณากรรณวิยาหยา
ลงจากตำหนักในไกลคลา　　ออกมาจัดทัพทันที

๚ ๖ คำ ๚ เสมอ

ยานี ๏ เลือกสรรโยธาที่สามารถ　　เคยพิฆาฏข้าศึกไม่ถอยหนี
อาจองคงกะพันชาตรี　　ล้วนมีเครื่องอานสำหรับตัว
บ้างขัดคาบสะพายแล่งตะแบงมาน เอาประเจียดอาจารย์ขึ้นพันหัว
ทนายยี่นพี่นกล้าน่ากลัว　　คาดกะตุดตะกั่วลงเลขยันต์
กองกลางแต่งอย่างมลายู　　ถือหอกคู่คักคักมักกะสัน
ไม่หลบยี่นยิงวิ่งสวนควัน　　ขอขันเข้าน่าอาสาแทง
พร้อมสรรพทัพหลังทัพน่า　　ปีกซ้ายปีกขวากล้าแข็ง
ทัพหลวงเหล่าไพร่ใส่เสื้อแดง　　สารวัดจัดแจงตรวจตรา

๚ ๘ คำ ๚

ร่าย ๏ แล้วกำซับสั่งว่าครั้งนี้　　จะออกตีทัพระตูจะมาหรา
แม้นใครย่อท้อถอยมา　　จะตัดเกล้าเกษาเสียบไว้
เปนการประกวดกันกับยี่นหยี　　จะทำเหมือนทุกทีนั้นไม่ได้
เสร็จสรรพกำชับพลไกร　　เตรียมไว้คอยเสด็จยาตรา

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น ผ้ายสองเสนีจะมาหรา
ครั้นถึงกะปาหลันภารา ก็ตรงไปศาลาลูกขุนใน
แล้วแถลงแจ้งความตามคดี แก่ยาสาเสนีผู้ใหญ่
เวลาเช้าก็พากันเข้าไป ยังท้องพระโรงไชยฉับพลัน

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึ่งก้มเกล้าประนตบทยงสุ์ ทูลองค์ระตูกะปาหลัน
พระผู้ผ่านภาราของข้านั้น มเหยีสู่สวรรคาไลย
พระวิโยคโศกแสนรำคาญเคือง จะว่าขานการเมืองก็หาไม่
ไพร่ฟ้าประชากรร้อนใจ เสนาในทุกข์ทนพ้นกำลัง
จึ่งให้แต่งบรรณาการกับสารศรี ไปขอราชบุตรีเมืองกาหลัง
แม้นว่ามิให้ก็ไม่ฟัง ได้ตรัสสั่งให้เตรียมโยธา
แล้วให้ข้ามาทูลพระภูธร เชิญเสด็จไปนครจะมาหรา
จะชิงคู่ตุนาหงันกัลยา จงทราบบาทาผ่าขุลี

ฯ ๘ คำ ฯ

ช้า
๏ เมื่อนั้น ระตูกะปาหลันเรืองศรี
ฟังสองเสนาทูลคดี ภูมีร้อนทดสลดใจ
ให้สงสารหลานรักทั้งสองรา อนิจาชนนีมาตักไษย
เอนดูอนุชาจะอาไลย จำจะไปเยี่ยมเยือนให้เคลื่อนคลาย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย
๏ คิดแล้วจึ่งสั่งตำมะหงง ให้เร่งรัดจัตุรงค์ทั้งหลาย
ตรวจเตรียมพลไกรทั้งไพร่นาย กำหนดกฎหมายให้พร้อมกัน

เราจะยกไปช่วยธนุชา ชิงราชธิดาตุนาหงัน
สั่งเสร็จเสด็จจากแท่นสุวรรณ จรจรัลเข้าสู่ปราสาทไชย

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๑ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
จึงรับสั่งลาคลาไคล ออกไปจัดพลโยธา

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี ๑ เร่งรัดจัตุรงค์ทวยหาญ เคยชำนาญการศึกอาสา
ขุนช้างต่างผูกคชา ล้วนมีผึ้งากล้าชน
ขุนม้าก็ผูกพาชี ขับขี่เคยศึกฝึกฝน
ขุนพลรีบรัดจัดพล แต่ละตนห้าวหาญชาญฉกรรจ์
ขุนรถรีบเทียมรถา อาชาฉุดชักดึงจักรผัน
ทหารหลากสลับกับเกาทัณฑ์ ล้วนเหน็บกฤชสั้นกลิ้เม็ด
ปีกซ้ายปีกขวาน่าหลัง พร้อมพรั่งกระบวนทัพสรรพเสร็จ
แต่งทั้งกองสอดลอดเล็ด ตั้งทัพรับเสด็จพระภูมี

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย ๑ เมื่อนั้น องค์ท้าวกะปาหลันเรืองศรี
ครั้นใกล้รุ่งรางราตรี ก็เข้าที่สระสรงสุชารศ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน ๑ น้ำใสไขท่อประทุมทอง โปรยปรายอายลอองดอกไม้สด
ทรงสุคนธ์เฟื่องฟุ้งปรุงชะมด หอมกลิ่นเค้นธรศรวยรวย

สอดใส่สนับเพลาเพราพราย　　เชิงงอนงามลายปลายสลวย
ทรงภูษาช่อชายเชิงกรวย　　แย่งครุยฉุดฉวยวาสุกรี
ฉลององค์โหมดเหลืองเรืองระยับ เจียรบาดตาดทับสลับสี
ตาบทิศถมยาราชาวดี　　ทับทรวงดวงมณีเนาวรัตน์
ทองกรแก้วกุดั่นบรรจง　　ธำมรงค์ค่าเมืองเรืองจำรัส
ทรงชฎาเดินหนกุณฑลทัด　　กุมกฤชกรายหัตถ์จรจรัล

๏ ๘ คำ ๏ บาทสกุณี .

ร่าย
๏ มาทรงรถแก้วแววไว　　พรั่งพร้อมพลไกรแขงขัน
ให้ยกโยธาทัพฉับพลัน　　ออกจากกะปาหลันธานี

๏ ๒ คำ ๏ กราวนอก

โทน
๏ รถเอยรถแก้ว　　แพร้วแพร้วพรายพรายหลายสี
แอกอ่อนงอนงามรูจี　　กระหนกหน้าวาสุกรีจำหลักลาย
บุษบกที่นั่งบัลลังก์รัตน์　　น่ากระดานฐานยัดบัวหงาย
กาบเสาพรหมศรสบัดปลาย　　ตาอ้อยพลอยรายอร่ามเรือง
เทียมสินธพชาติทั้งสี่　　ต่างสีขาวเขียวกะเลียวเหลือง
เครื่องสูงชุมสายพรายประเทือง　　แห่แหนแน่นเนื่องเปนคู่กัน
เสียงม้าเสียงรถคชสาร　　เสียงทหารโห่ร้องหฤหรรษ์
เสียงประโคมฆ้องกลองก้องไพรวัน เร่งรีบพลขันธ์ดำเนินมา

๏ ๘ คำ ๏ เชิด

ร่าย
๏ แต่แรมร้อนนอนในพนาลี | จนลุถึงบุรีจะมาหรา
หยุดประทับอยู่นอกภารา | พักพลโยธาสำราญใจ

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

ช้า
๏ เมื่อนั้น | ระตูจะมาหราเป็นใหญ่
แต่ให้ไปกาหลังกรุงไกร | ภูวไนยคอยข่าวทุกเวลา
ให้เร่าร้อนอุราปรารมภ์ | กลัวจะไม่สมปราถนา
กำหนดไว้ก็ได้เดือนตรา | พอแจ้งเหตุเชษฐาถึงธานี

๚ ๔ คำ ๚

ร่าย
๏ จึงรีบแต่งองค์ทรงเครื่อง | ย่างเยื้องออกจากปราสาทศรี
มาทรงสินธพพาชี | เสนีแห่แหนแน่นมา

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงพลับพลาทองที่ประทับ ยังคมคำนับพระเชษฐา
ทูลเชิญภูวไนยให้ไคลคลา | เข้าในจะมาหราธานี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น | ระตูกะปาหลันเรืองศรี
ฟังพระอนุชาชี้ยดี | ภูมีชื่นชมภิรมย์ใจ
จึงจรลีลงจากพลับพลา | พร้อมหมู่มาตยาน้อยใหญ่
สององค์ต่างทรงอาชาไนย | เสด็จเข้าเวียงไชยฉับพลัน

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงที่ประทับเกยซาลา   องค์ท้าวจะมาหรากะป่าหลัน
ลงจากอัศดรจรจรัล   ขึ้นสู่สุวรรณปราสาทไชย

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

ช้า
๏ ลดองค์ลงนั่งบัลลังก์อาศน์   ตรัสประภาษโอภาปราไส
ถามเหตุมเหยีที่บรรไลย   ด้วยใจกรุณาปรานี
จึ่งเรียกราชนัดดามาชมเชย   นิจาเอ่ยกำพร้าทั้งสองศรี
ลูบหลังลูบหน้ากุมารี   ภูมีรันทดสลดใจ
แล้วตรัสถึงทูตาไปกาหลัง   จะคอยฟังกิจจาว่าไฉน
แม้นตัดไมตรีจริงจะชิงไชย   ท่อยทีถามไถ่กันไปมา

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

ร่าย
๏ เมื่อนั้น   ฝ่ายองค์อุณากรรณวิยะหยา
เนาในห้องสุวรรณรจนา   กับพี่เลี้ยงกัลยานารี
คิดวิตกที่จะยกไปชิงไชย   ให้เร่าร้อนหฤไทยหมองศรี
แต่ปรับทุกข์สนทนาพาที   จนเข้าที่สนิทนิทรา

๚ ๔ คำ ๚ ตระ

ยานี
๏ มาจะกล่าวบทไป   ถึงองค์ปะตาระกาหลา
สถิตย์ยังกระยาหงันชั้นฟ้า   ถวิลถึงนัดดายาใจ
แจ้งว่าจะออกรบไพรี   ประกวดกับขันหยีเปนการใหญ่
เปนหญิงไม่เคยชิงไชย   คงประหวั่นพรั่นใจเปนพ้นคิด

จำกูจะลงไปโลมเล้า ให้ยั้นเทารันทดสลดจิตร
คิดพลางผาดแผลงสำแดงฤทธิ์ ออกจากที่สถิตย์แล้วลงมา

ๆ ๒ คำ ๆ กลม

ร่าย
๏ ครั้นถึงภาราก่าหลัง ก็เข้าในนิเวศน์วังคาหา
ยืนอยู่ตรงภักตร์นัดดา แล้วมีบัญชาตรัสไป
เจ้าอย่าหวาดหวั่นพรั่นจิตร จะพ่ายแพ้ปัจจามิตรนั้นหาไม่
ไอยกาจะช่วยอวยไชย บันดาลให้ไพรีอัประา
จงแขงใจทำให้เหมือนชาย อย่าให้อายยิ้นหยิสุกาหรา
ประสาทพรสอนสั่งพระนัดดา แล้วคืนยังชั้นฟ้าสุราไลย

ๆ ๖ คำ ๆ เชิด

๏ เมื่อนั้น ดุณากรรณรัศมีศรีใส
ทั้งสองพี่เลี้ยงทรามไวย ค่อยสบายคลายใจที่จาบัลย์
ต่างคนชื่นชมภิรมย์จิตร ไม่คิดเกรงขามคร้ามครั่น
ทอยทีเจรจาปฤกษากัน จนบรรธมหลับในราตรี

ๆ ๔ คำ ๆ ตระ

๏ บัดนั้น เสนากาหลังทั้งสี่
มาจัดพลเร่งรัดสัสดี ยื่นบาญชีมีชื่อไพร่นาย
พวกพิการแก่ชราลาบวช หมู่หมวดกรมไหนให้จำหน่าย
ใครจะหักบาญชีหนีตาย เอาตัวนายมานั่งยั่งยืน

ๆ ๔ คำ ๆ เจรจา

ยานี ๏ ไพร่หลวงสมกำลังทั้งนั้น ล้วนฉกรรจ์สรรได้สิบห้าหมื่น
สารวัตจัดกองในกลางคืน จ่ายยื้นหมวกเสื้อสำหรับรบ
ทั้งมลายูหมู่ชวาอาสาจาม ตั้งกองท้องสนามตามขนบ
เกณฑ์เข้าในกระบวนถ้วนครบ สมทบทัพบั้นหยือุณากรรณ
ลางพวกพี่น้องแลลูกเมีย มาตามส่งสั่งเสียจนไก่ขัน
อลหม่านองมั่นนั่นนันต์ เตรียมกันคอยจะยกยาตรา

ๆ ๖ คำ ๆ เจรจา

ร่าย ๏ เมื่อนั้น มิสารบั่นหยีสุกาหรา
ครั้นราตรีเข้าที่ไสยา ปรีดาที่จะออกชิงไชย
ครั้งนี้อุณากรรณจะพ้นตู จะได้ดูให้สิ้นสงไสย
แต่นิ่งนึกเสนหาอาไลย กลัวจะปราไชยไพรี

ๆ ๔ คำ ๆ

ช้า ๏ ครั้นดาวเดือนเลื่อนลับอับแสง อโณไทยจวนแจ้งจำรัสศรี
เสียงฆ้องยามย่ำประจำตี เสียงประโคมดนตรีนั่นนันต์
เสียงช้างโกญจนาทกาจก้อง เสียงม้าเริงร้องหฤหรรษ์
เสียงพลตรวจตราหากัน ทรงธรรม์เสด็จจากไสยา

ๆ ๔ คำ ๆ เสมอ

โทน ๏ เข้าที่สรงสนานสำราญสกนธ์ ทรงสุคนธ์ปนปรุงกฤษณา
สอดใส่สนับเพลาอลงการ์ ภูษายกแย่งแสงระยับ
ฉลององค์อย่างนอกดอกไหม สอดใส่เกราะเกล็ดเพ็ชรประดับ
ห้อยน่าเจียรบาดคาดทับ ทรงสังวาลสำหรับรณรงค์

ขึ้นเหน่งเพ็ชรบานพับประจำยาม ทองกรแก้วภุกามก่องกุ่ง
ทับทรวงดวงกุดั่นบรรจง ชำมรงค์รจนาค่าเมือง
แต่งอย่างขึ้นจุเหร็จโจรป่า ห้อยอุบะบุหงาพุ้งเฟื่อง
ถือเช็ดหน้าเหน็บกฤชฤทธิ์เรือง แล้วย่างเยื้องมาทรงมโนไมย

๏ ๘ คำ ๏ เชิดฉิ่ง

ร่าย ๏ ครั้นได้ฤกษ์โหราให้ลั่นฆ้อง ทวยหาญโห่ร้องหวั่นไหว
เสียงประโคมขึ้กลองก้องเวียงไชย ยกพหลพลไกรยาตรา

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ มาถึงหอกลองท้องสนาม จึงให้ห้ามพลนิกายซ้ายขวา
หยุดอยู่ท่ามกลางภารา คอยท่ากองทัพอุณากรรณ

๏ ๒ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นแสงทองส่องฟ้าพรายพรรณ ก็จรจรัลมาสรงชลธี

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

โทน ๏ ไขสุหร่ายวารินกลิ่นเกลี้ยง ทั้งสองพี่เลี้ยงช่วยขัดสี
ทรงสุคนธ์ตระหลบอบอินทรีย์ น้ำดอกไม้มาลีละลายทา
สอดใส่สนับเพลาเนาหน่วง ภูษาลายลอยดวงดอกบุหงา
ฉลององค์โหมดตองพรายตา ห้อยน่าเจียรบาดตาดสุวรรณ
ทรงสังวาลเนาวรัตน์ตรัจเตร็จ ขึ้นเหน่งเพ็ชรพรรณรายสายกระสัน
ทับทรวงดวงวิเชียรซ้อนชั้น ทองกรแก้วกุดั่นจินดาดี

ชำมรงค์ทรงสอดทั้งซ้ายขวา ถือเช็ดหน้าชมพูชูสี
ห้อยอุบะเหน็บกฤชฤทธิ แล้วจรลีมาทรงอาชา

๏ ๘ คำ ๏ เชิดฉิ่ง

ร่าย
๏ ระเด่นสองศรีข้อศึกศัตร ตำมะหงงเดินก่อนเปนกองน่า
ครั้นได้ศุภฤกษ์เวลา ก็ยกพลยาตราออกจากวัง

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ มาถึงกึ่งกลางธานี โยธีสองทัพคับคั่ง
พอพบทัพบุ่นหยีก็หยุดยั้ง รอม้าที่นั่งรั้งไว้

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น บุ่นหยีผู้มีอัชฌาไศรย
เห็นอุณากรรณมาก็ดีใจ ยิ้มพลางว่าไปเปนแยบคาย
น้อยฤๅพี่มาคอยท่าอยู่ แต่เช้าตรู่หยุดพลจนจะสาย
มีแต่จะเฉยเชือนเอือนอาย ควรเปนน้องชายพระบิดา
ตรัสพลางพระทางสรวลสันต์ อุณากรรณสเทินเมินหน้า
ต่างองค์ทรงสั่งเสนา ให้ยกพลยาตราคลาไคล

๏ ๖ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงปลายด่านธานี เปนที่ไชยภูมิทัพใหญ่
ให้ตั้งค่ายมั่นลงทันใด นายไพร่เร่งรัดกันยัดยื้

๏ ๒ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนหมื่นนายหมวดกองมี่
เร่งกะเกณฑ์กันทันที ถางที่ทำค่ายทุกนายกอง

ค่ายหลวงหลายชั้นมั่นเหมาะ พูนดินสนามเพลาะเจาะช่อง
ชักปีกการายค่ายซอง ทั้งสองฟากน้ำลำธาร
เชิงป้อมวางปืนใหญ่น้อย หอรบหอคอยลอยตระหง่าน
สารวัตรรักเร่งทำการ อลหม่านไปทั้งกองทัพ
แล้วแต่งคนนั่งทางวางหลุม กองซุ่มกองตระเวนเกณฑ์กำกับ
นั่งยามตามไฟให้กำชับ ตั้งรับทัพพระภูจะยกมา

๚ ๘ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงดะหมังจะมาหรา
ซึ่งไปกาหลังกลับมา ถึงภาราก็รีบเข้าวังใน

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ พอเสด็จออกท้องพระโรงคัล อภิวันท์แล้วทูลแถลงไข
เดิมที่ไปถึงเวียงไชย เห็นแต่งให้มารับโดยดี
ครั้นข้าเข้าเฝ้าท้าวกาหลัง ทรงฟังเสร็จสิ้นในสารศรี
พระตัดขาดทางราชไมตรี มิได้มีมิตรภาพกรุณา
ตรัสว่าพระบุตรทั้งสอง ล้วนมีคู่ครองเสนหา
จะแต่งการมงคลวิวาห์ กับสุหรานากงให้ครองกัน
ไม่รับบรรณาการเข้าของ ดูทำนองรังเกียจเดียดฉันท์
มิได้เกรงองค์พระทรงธรรม์ ว่านั้นไม่มีเยื่อใย
ข้าจึงทูลตอบขึ้นทันที แม้นขอโดยดีพระมิให้
เร่งแต่งราชฐานบ้านเมืองไว้ ท่าทัพภูวไนยทั้งสององค์

พระจะยกโยธามาต่อตี ใครดีก็จะได้ดังประสงค์
ท้าวมิได้ย่อท้อต่อณรงค์ ขอพระองค์ทรงทราบฝ่าธุลี

๏ ๑๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ท่านท้าวจะมาหราเรืองศรี
ฟังสองเสนาทูลคดี ภูมีกริ้วโกรธโกรธา
คดีท้าวกาหลังผู้เปนใหญ่ กูตั้งใจจงรักหนักหนา
น้อยฤๅเคารพไปในสารา แต่จะรับวันทาก็ไม่มี
ถึงมาทมิให้อรไทย จะเต็มใจข้างสิงหัดส่าหรี
แต่ว่ามาให้งามก็ตามที นี่พูดได้ไม่มีเยื่อใย
ดีแล้วจะได้เห็นกัน กูจะชิงตุนาหงันให้จงได้
ถึงจะม้วยชีวันบรรไลย ก็ไม่ย่อท้อต่อไพรี
ตามบุพเพนิพาศวาศนา เกลือกว่าจะได้นางโฉมศรี
แม้นมิสมจินดาดังราน จะครอบครองบุรีไปไย

๏ ๑๐ คำ ๏

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนาอัชฌาไศรย
จึงบังคมทูลทันใด ข้าได้ยินข่าวเขาเจรจา
ว่ามีบันทุเหรจสองคน เคยประจญปล้นเมืองมาหนักหนา
ฤๅนามขามฤทธิ์ทุกภารา บัดนี้เข้ามาอยู่เวียงไชย
ชื่อว่าอุณากรรณกับยั้นหยี ภูมีรักสนิทพิศมัย
เลี้ยงเปนบุตรายาใจ ไว้พระไทยให้ว่าการธานี

ยกไปเห็นจะได้รณรงค์ กับองค์อุณากรรณบั่นหยี
ทั้งในกาหลังบุรี นอกไปกว่านี้ไม่มีใคร

๑ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูกะปาหลันเปนใหญ่
ได้ฟังโกรธาแล้วว่าไป กลัวอะไรบั่นหยีอุณากรรณ
เคยฦๅเลื่องแต่เมื่องเล็กน้อย ดังหิ่งห้อยฤๅจะแข่งสุริฉัน
อ้ายโจรไพรใครจะเกรงฝีมือมัน จะห้ำหั่นให้ม้วยด้วยฤทธิ

๑ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราเรืองศรี
ฟังพระเชษฐาพาที ชื่นชมยินดีเปนพ้นคิด
ดังได้พระธิดามาถึงเมือง ที่โศกแสนแค้นเคืองก็เปลื้องปลิด
จึงกราบทูลพระองค์ผู้ทรงฤทธิ พรุ่งนี้น้องคิดจะยกไป
ว่าแล้วตรัสสั่งเสนา พระเชษฐาจะเปนทัพใหญ่
กูจะเปนทัพน่าภูวไนย เร่งไปจัดทัพฉับพลัน

๑ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีจะมาหรากะปาหลัน
คำนับรับสั่งพระทรงธรรม์ ถวายบังคมคัลแล้วออกมา

๑ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี ๏ จึงเร่งรัดจัตุรงค์โยธี พวกพลบุรีจะมาหรา
สิบหมื่นพันถือสาตรา เข้ากระบวนทัพน่าครบครัน

เกณฑ์ลำลองกองหลวงสิบห้าหมื่น แต่พื้นโยธากะป่าหลัน
เกียกกายยี่กบ๊องกองพัน เคยหักโหมโจมประจันกลางแปลง
เหล่าทหารชำนาญศึกทั้งสองเมือง มีฝีมือฦๅเลื่องล้วนเข้มแขง
แต่ละคนเข่นเขี้ยวเรี่ยวแรง แผลแทงยับย่อยดังรอยเล็บ
ต่างขันเข้าน่าไม่ราถอย จะพื้นแทงทุบต่อยไม่อยากเจ็บ
มิได้ถอยหลังมาจนตาเย็บ เนื้อเหนียบหนังเหนียวเปนพ้นไป
ให้ผูกทั้งช้างเขนคชาธาร ทวยหาญพร้อมสรรพทัพใหญ่
แล้วเทียมรถประทับกับเกยไชย คอยสองภูวไนยจะไคลคลา

๏ ๑๐ คำ ๏ เจรจา

ร่าย
๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านจะมาหรา
ครั้นรุ่งรางส่างแสงสุริยา ก็ทูลเชิญเชษฐาสรงวาริ

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

โทน
๏ ไขสุหร่ายปรายลอองต้ององค์ พนักงานน้ำสรงขัดสี
ทรงสุคนธ์ตระหลบอบมาลี นางอยู่งานพัชนีรำเพยพัด
ต่างสอดสนับเพลาภูษาทรง ไว้วางหางหงษ์บรรจงจัด
ฉลององค์เกราะนวมสวมรัด เจียรบาดซาติสุหรัดริ้วทอง
ทับทรวงสังวาลวรรณพรรณราย บั้นเหน่งเพ็ชรถักสายลายสอง
ทองกรจำหลักลายลำยอง ชำมรงค์เรืองรองรจนา
ต่างทรงมงกุฎกุดั่นดวง ห้อยอุบะเพ็ชรพวงบุบผา
เหน็บกฤชฤทธิไกรแล้วไคลคลา เสด็จมาเกยแก้วแววไว

๏ ๘ คำ ๏ บาทสกุณี

ร่าย ๏ สององค์ขึ้นทรงราชรถ พร้อมทศโยธาน้อยใหญ่
เสียงประโคมฆ้องกลองก้องเวียงไชย ให้เลิกพลไกรเดินทาง

ฯ ๒ คำ ฯ กราวนอก

โทน ๏ รถเอยรถแก้ว เพริศแพร้วแต่ละกลคนละอย่าง
แสงแก้วแววววับจับนภางค์ มีบัลลังก์ตั้งกลางบนเรือนรถ
งามแปรกแอกอ่อนงอนระหง คุมวงกงแก้วมรกฎ
เทียมด้วยพาชีมีพยศ ชักพิไชยราชรถบทจร
อภิรุมชุมสายรายริ้ว ทวนทองธงทิวสลับสลอน
โยธาดาดายดงดอน คับคั่งกุญชรพาชี
เสียงประโคมครั่นครึกกึกก้อง ลั่นเลื่อนสเทือนท้องพนาศรี
เร่งรัดจัตุรงค์โยธี ข้ามคีรีห้วยธารผ่านมา

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย ๏ ครั้นใกล้แดนภาราภาหลัง ให้หยุดยั้งพลนิกายซ้ายขวา
ตั้งค่ายรายซักยึกกา คับคั่งทั้งป่าพนาลี

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เหล่าทหารกองตระเวนข้างขันหยี
ซุ่มอยู่ในไพรเห็นไพรี มาตัดไม้ได้ทีก็ดีใจ
จึงยิงขึ้นให้ตื่นตกใจกลัว แล้วจับตัวพลพวกระตูได้
เอามาให้แม่ทัพฉับไว ซักไซ้ไต่ถามกิจจา

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　มิสาระบั่นหยีสุกาหรา
แจ้งว่าไพรีกรีพลมา　　พระราชาชื่นชมภิรมย์ใจ
จึงยกโยธาออกจากค่าย　　ธงทิวปลิวปลายงามไสว
ครั้นพร้อมพหลพลไกร　　ภูวไนยจัดทัพทันที

ฯ ๔ คำ ฯ

ยานี ๏ ตั้งพยุหอินทรีมีศักดา　　ให้ต้องตามนามมิสาระบั่นหยี
ล้วนแต่ขี่สินธพพาชี　　ใส่เสื้อต่างสีสลับกัน
อันองค์อุณากรรณวิยาหยา　　เปนเศียรยักษาเฉิดฉัน
ตำมะหงงเสนาประมอตัน　　ยืนยันเปนปากสกุณา
ระเด่นเชลยทั้งสองศรี　　เปนตาอินทรีซ้ายขวา
สังคามาระตาอนุชา　　อาสาเปนคอเข้าต่อตี
กะระตาหลาปูนตาสองนาย　　เปนปีกขวาปีกซ้ายตามที่
ยะรุเดะประสันตาตัวดี　　เปนเท้าอินทรีทั้งสองคน
อันเหล่าเสนากิดาหยัน　　จัดกันเรียงรายเปนลายขน
องค์มิสาระบั่นหยีฤทธิรณ　　คุมพลเปนตัวอยู่ท่ามกลาง
ตำมะหงงเสนากาหลัง　　จัดแจงแต่งตั้งให้เปนหาง
ครบกระบวนถ้วนทั่วสารพางค์　　ตามอย่างพยุหะอินทรีย์

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย ๏ ต่างถือสาตราอาวุธ　　อาจองยงยุทธไม่ถอยหนี
โห่สนั่นครั่นครื้นพนาลี　　คอยทีจะเข้าชิงไชย

ฯ ๒ คำ ฯ รัว

๏ เมื่อนั้น ทั้งสองระตูเปนใหญ่
ได้ยินเสียงโห่เร้าก็เข้าใจ ว่าทัพชาวเวียงไชยยกมา

๚ ๒ คำ ๚

ยานี
๏ สององค์จึ่งทรงจัดทัพ พร้อมสรรพโดยกระบวนถ้วนหน้า
ตั้งพยุห์ยงยุทธเปนครุธา ตามตำราพิไชยสงคราม
องค์ระตูผู้ผ่านจะมาหรา คุมโยธาทวยหาญชาญสนาม
เปนเศียรครุธาสง่างาม ให้ข่มนามอริราชไพรี
ตำมะหงงมหาเสนา อาสาเปนปากยักษี
ยาสาปาเตะตัวดี เปนตาสกุณีทั้งสองนาย
อันคะหมังตั้งต่อเปนคอครุธ เคยณรงค์ยงยุทธมามากหลาย
องค์ระตูกะปาหลันเลิศชาย คุมพลเปนกายครุธา
ตำมะหงงยาสากะปาหลัน เปนปีกสุบรรณซ้ายขวา
คะหมังปาเตะเสนา เปนยาทาทั้งสองยืนยัน
ล้วนใส่เสื้อต่างสีขี่ม้า พรั่งพร้อมเสนากิดาหยัน
ต่างถืออาวุธครบครัน แน่นนันเพียบพื้นปัถพี

๚ ๑๒ คำ ๚

ร่าย
๏ ครั้นได้พิไชยฤกษ์ให้ลั่นฆ้อง ประโคมคึกกึกก้องพนาศรี
ทวยหาญขานโห่สามที คลายคลี่นิกรจรจรัล

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงเนินทรายชายทุ่ง   เห็นทัพกรุงกาหลังตั้งมั่น
ธงน่าโยกนำเปนสำคัญ   ให้ตีทัพพร้อมกันดังสัญญา

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น   ตำมะหงงเสนีจะมาหรา
ก็ขับพลพวกทหารม้า   ขนานหน้าระดมยิงเกาทัณฑ์
บ้างจุดปืนมณฑกนกคุ่ม   ควันกลุ้มกลบป่าพนาสัณฑ์
ปืนใหญ่ประจุใส่ปี่ศตัน   ยิงเปรี้ยงเสียงลั่นดังเสียงฟ้า

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น   ตำมะหงงประมอตันตัวกล้า
เห็นกองร้อยถอยรอบมา   จนกระทั่งโยธาน่าทัพ
เร่งให้ตีกลองศึกครึกครื้น   ระดมปืนใหญ่น้อยปล่อยตับ
ปีกขวาปีกซ้ายออกรายรับ   เคียวขับรณรงค์ยงยุทธ
ต่างเข้ารุกโรมโถมแทง   ไม่ย่อท้อต่อแย้งสัประยุทธ
พุ่งผัดสาตราอาวุธ   อุดตลุดเลี้ยวไล่พันฟอน

๚ ๖ คำ ๚ เชิด

๏ หอกดาบปืนต้องสองฝ่าย   ล้มตายก่ายกันดังไม้ขอน
ต่างหาญต่อหาญราญรอน   ตลุมบอนบั่นบุกคลุกคลี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น   ระตูจะมาหราเรืองศรี
เห็นทหารเข้าต้านต่อตี   โหมหักไพรีไม่ผ่ายพัง

ทรงพระแสงแกว่งไล่โยธา　　กะระตะอาชาม้าที่นั่ง
สบัดย่างวางไปไม่รอรั้ง　　ด้วยกำลังกริ้วโกรธโกรธา

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
เห็นระตูบุกบั่นกระชั้นมา　　ตกประหม่าหน้าซีดลงทันใด
ด้วยไม่เคยรณรงค์สงคราม　　ให้เกรงขามคร้ามครั่นหวั่นไหว
เหลือบดูขึ้นหยิเปนที่ไป　　หวังจะให้มาเรียงเคียงภักตรา
ครั้นเห็นไม่หนุนก็น้อยจิตร　　จึงคิดถึงปะตาระกาหลา
ขอเชิญพระองค์ลงมา　　ช่วยข้าครั้งนี้ให้มีไชย

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　องค์ปะตาระกาหลาเปนใหญ่
เสด็จจากฟากฟ้าสุราไลย　　ลงไปยังพื้นพสุธา

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงที่กองทัพฉับพลัน　　เทวัญหยุดยืนอยู่ตรงหน้า
มิให้ผู้ใดเห็นกายา　　ให้เห็นแต่มิสาอุณากรรณ
แล้วบัญชาตรัสแก่นัดดา　　เจ้าอย่าตกใจไหวหวั่น
อันระตูจะมาหรานั้น　　จะมอดม้วยชีวันเป่นมั่นคง

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณชื่นชมสมประสงค์
มิได้ย่อท้อต่อณรงค์　　หยุดยืนม้าทรงคอยที

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราเรืองศรี
ขับม้าผ่าพื้นโยธี รุกไล่ไพรีขึ้นมา
ครั้นเห็นมิสาอุณากรรณ งามดังอสัญแดหวา
พิศวงหลงแลไม่พริบตา จึงถามว่าเจ้านี้นามใด
ทรงโฉมประโลมใจเปนที่สุด เทวาฤๅมนุษย์เปนไฉน
ฤๅหน่อกระษัตริย์บุรีไร บอกให้แจ้งใจเราบัดนี้

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
จึงตอบระตูพลันทันที เรานี้ชื่อมิสาอุณากรรณ
เปนข้าทหารอาสา พระผู้ผ่านนัคราวังสรรค์
เรามาตั้งทัพท่าอยู่หลายวัน จะป้องกันขอบเขตรพระภารา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านจะมาหรา
ฟังเสียงอุณากรรณจำนรรจา ดังอมฤตย์ฟ้ายาใจ
ซึ่งพิโรธโกรธกริ้วดังเพลิงกาล ก็ยันดาลกลับคิดพิศมัย
จึงว่าแก่อุณากรรณทันใด จงกลับคืนเข้าไปธานี
เราเห็นเปนน่าเอ็นดูนัก ผิวภักตร์นวลลอองผ่องศรี
รูปร่างกิริยาดังนารี อย่างนี้ฤๅอาสามาสู้เรา

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้เฉิดโฉมเฉลา
จึงว่าระตูอย่าดูเบา ตัวเราอาสามาต้านทาน

ยังมิได้ยุทธยิงชิงไชย จะกลับไปใช่เชื้อชายทหาร
แม้นท่านมิเต็มใจจะรบราญ จงเลิกทัพกลับสถานธานี
เราจึงจะยกพลไกร . กลับคืนเข้าไปกรุงศรี
แม้นมิฟังจะขืนอยู่ต่อตี เราจะผลาญชีวิให้วายปราณ

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราได้ฟังสาร
เคืองขัดตรัสตอบพจมาน เราหักหาญจำนงจงมา
หวังจะชิงคู่ตุนาหงัน ยังไม่ทันได้สมปราถนา
จะเลิกทัพกลับคืนภารา ก็ป่วยการที่มาเปล่าไป
ซึ่งเราห้ามปรามด้วยความรัก เสียดายภักตร์นวลลอองผ่องใส
จะพลอยเอาชีวันมาบรรไลย มิใจเมตตาว่ายังเยาว์
อันชายในเมืองกาหลังนี้ ไม่มีฤๅไรจึงใช้เจ้า
อรชรอ้อนแอ้นดังกลึงเกลา ไม่สมควรจะเข้าชิงไชย

๚ ๘ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
จึงตอบว่าทหารชาญไชย ก็มีไม่ตรึกอยู่ในบุรี
แต่ข้าหากภักดีมาอาสา ถึงจะม้วยชีวาไม่ถอยหนี
ยังไม่เห็นฤทธิไกรว่าใครดี อย่าเพ่อพาทีอะหังกา
อันพระราชบุตรีโฉมยง เป็นวงศ์เทวัญอสัญหยา
ไม่ควรคู่ด้วยระตูต่ำช้า ดั่งกากับราชหงษ์ทอง

เมื่อนั้น　　　　อุนากรรณผู้รุ่งรัศมี
อุส่าห์ขึ้นอารมณ์สมประดี　　ต่อตีที่ทำให้เหมือนชาย

น่า ๔๐๙

ดังเอาบั้ดมาปนวิเชียรช่วง　　จะพาดวงมณีให้ศรีหมอง
ควรแต่เปนข้าผ่าลออง　　ท่านคิดตริกตรองให้จงดี

๚ ๘ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　ระตูจะมาหราเรืองศรี
ได้ฟังคั่งแค้นแสนทวี　　ดังเอาอัคคีมาจุดใจ
พิโรธโกรธเกรียวโกรธา　　ขับม้าสบัดย่างวางใหญ่
กวัดแกว่งทวนทองว่องไว　　เข้าไล่โรมรันราวี

๚ ๔ คำ ๚ เชิดฉิ่ง

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
อุส่าห์ขืนอารมณ์สมประดี　　ต่อตีทีทำให้เหมือนชาย
กลับอาวุธไม่ถนัดขัดขวาง　　ชักม้าหันห่างเรียงร่าย
รับรองบ้องบั้ดพระหัตถ์ซ้าย　　ประปลายทวนทองมิใคร่ทัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　สังคามารตากึ์สรวลสันต์
จึงกระซิบทูลองค์ปั้นหยีพลัน　　จงดูอุณากรรณซึ่งไชย
ผัดอาวุธแต่พอพ้นหน้า　　กะระตะอาชามิใคร่ไหว
เหมือนไม่เคยต่อสู้ด้วยผู้ใด　　แต่หากได้ฝึกสอนแต่ก่อนมา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　มิสาระปั้นหยีสุกาหรา
ประหลาดจิตรคิดเกรงจะอัปรา　　จึงขับม้าผ่าพลขืนไป

ยืนอยู่ใกล้ม้าอุณากรรณ ถ้าเสียทีจะถลันเข้าแก้ไข
พระหัตถ์ขวาถืออาวุธไว้ ภูวไนยคอยเขม้นไม่วางตา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านจะมาหรา
กริ้วโกรธพิโรธใจดังไฟฟ้า ขับม้าเข้าประทะประทวนแทง
เคล่าคล่องว่องไวมิได้ยั้ง ด้วยกำลังฤทธากล้าแข็ง
หันเหียนเวียนวงอยู่กลางแปลง ท่อยทีต่อแย้งแทงกัน

ฯ ๔ คำ ฯ พระยาเดิน

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
เลี้ยวล่อรอรบไม่ประจัญ รับรองป้องกันอาวุธไว้
ด้วยเดชะเทวัญบันดาล จะพ้องพานสาตราก็หาไม่
อุส่าห์ฝืนขืนแขงหฤไทย เข้าชิงไชยต้านต่อฤทธา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ชักอาชาหันเหียนเวียนวง พระหัตถ์ทรงหอกซัดเงื้อง่า
ได้ทีพุ่งพวยตรวยตรงมา ต้องระตูตกม้าม้วยชีวี

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ บรรดาโยธาทั้งนั้น ก็ซวนกันโห่ร้องอึงมี่
ต่างเข้าบั่นบุกคลุกคลี สังหารไพรีมรณา
อุณากรรณครั้นเห็นโลหิต ให้คิดตระหนกตกประหม่า
เมาเลือดผาดเผือดภักตรา ด้วยไม่เคยฆ่าใครบรรไลย

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปิ่นหยิ้ผู้มีอัชฌาไศรย
พระเร่งกะระตะอาชาไนย ขึ้นไปยืนเคียงอุณากรรณ
เห็นภักตราเผือดผิดติดอุทัจ พระยิ้มพลางทางตรัสเย้ยหยัน
เหตุไฉนฉนี้น่าอัศจรรย์ ผิวพรรณเผือดผาดประหลาดใจ
เสโทกิ์ซึมซาบอาบองค์ เปนน่านึกพะวงสงไสย
ฤๅเลื่องเฟื่องฟุ้งทุกกรุงไกร น้อยฤๅหฤไทยดังนารี

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณได้ฟังปิ่นหยี
สเทินใจเปนพ้นพันทวี จึงผินภักตร์พาทีตอบไป
ตัวข้าเคยเปนอยู่เช่นนั้น แม้นว่าฆ่าฟันใครตักไษย
ให้เวียนวิงสวิงสวายใจ เห็นเลือดไม่ได้แต่ไรมา

๏ ๔ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกะปาหลันเชษฐา
เห็นระตูผู้น้องมรณา ทัพน่าแตกกระจายพ่ายพัง
เร่งพิโรธโกรธนักดังอัคคี ทรงกระบี่ยกยันพื้นต้อนหลัง
ไล่พลโยธาดาประดัง แล้วขับม้าที่นั่งหนุนมา

๏ ๔ คำ ๏

๏ ครั้นเหลือบแลแปรผันไปทันที เห็นองค์ปิ่นหยีสุกาหรา
งามดังเทวัญในชั้นฟ้า ก็หยุดม้าตลึงแลดู

จึงถามว่าเจ้านี้นามใด สุริวงศ์พงศ์ไหนอย่างไรอยู่
จงเร่งบอกไปให้เรารู้ ฤๅเปนคู่ตุนาหงันกัลยา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น มิสาระบั่นหยิสุภาหรา
จึงตอบระตูพลันมิทันช้า เราเปนข้าทหารชาญไชย
มีนามชื่อว่าบั่นหยิ เปนจอมโยธีทัพใหญ่
มาตั้งมั่นป้องกันกรุงไกร จะชิงไชยด้วยระตูภูมี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกะปาหลันเรืองศรี
ได้ฟังโกรธนักดังอัคคี จึงตอบความตามคดีชี้แจง
ท่านเปนแต่ชาติโจรป่า อุประมาดังหิ่งห้อยน้อยแสง
เราเปนกระษัตราฤทธิแรง เข้มแขงแข่งเคียงพระอาทิตย์
อย่าพักพาทีให้เกินหน้า อหังการ์อาจองทนงจิตร
มาพันตูสู้เราผู้เรืองฤทธิ์ จะม้วยมิดไม่ทันพริบตา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น บั่นหยิยิ้มพลางทางว่า
ถึงท่านเปนเชื้อกระษัตรา ภาษาปรากฏในแดนดิน
เราเปนบั่นจุเหร็จก็จริงอยู่ ไม่เกรงฤทธิ์ระตูอย่าดูหมิ่น
อุประมาหมายมุ่งเหมือนยุงริ้น จะโผผินบินเข้ามากองไฟ
อันน้องของท่านที่มรณา เพราะผีมือโจรป่าฤๅมิใช่
ยังจะขืนเย่อหยิ่งมาชิงไชย จะบรรไลยไปตามอนุชา

ถ้าระตูรักตัวกลัวตาย จงถวายอัญชลีเสียดีกว่า
ขอขึ้นแก่เราผู้ศักดา เห็นว่าจะรอดชีวัน

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านกะปาหลัน
ได้ฟังกริ้วโกรธดังไฟกัลป์ จึงกระชั้นสีหนาทตวาดไป
เหวยเหวยโจรป่าสามาญ อย่าอวดหาญสู้กูผู้เปนใหญ่
ดังลูกฟานลูกกระจงในพงไพร จะสู้ไกรสีงหราชที่อาจอง
ไม่กลัวตุหลาปาป่า กูจะฆ่าให้ม้วยเปนผุยผง
ว่าพลางทางขับม้าทรง กระทืบโกลนโผนตรงเข้าโจมแทง

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปั้นหยีฤทธากล้าแขง
ขับม้าร่ารับกลางแปลง ประปลายพระแสงทวนทอง
ระวังท่าทีแทงแย้งยุทธ ผันผัดอาวุธไวว่อง
ชักอาชาวิ่งชิงคลอง ย้ายทำนองร่ายรำท่าที

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูกะปาหลันเรืองศรี
กะระตะมิ่งม้าพาชี เลี้ยวหนีลวงล่อรอรบ
กลับทวนสวนแทงเคล่าคล่อง ปั้นหยีปัดป้องหลีกหลบ
ชักอาชาหันหวนทวนทบ รุกรบประชิดติดพัน

ฯ ๔ คำ ฯ พระยาเดิน

๏ เมื่อนั้น　　ขุนหยิฤทธิแรงแขงขัน
กลอกกลับรับรองป้องกัน　　ชักม้ากระชั้นเข้าชิงไชย
กรายพระแสงแปลงเปลี่ยนเพลงทวน กลับหวนเข้าหาเปนท่าใหม่
ประทะแทงซ้ายขวาว่องไว　　เลี้ยวไล่โหมหักด้วยศักดา

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ เห็นท้าวกะปาหลันผันหนี　　ได้ทีกระหยับทวนเงื้อง่า
แทงต้องระตูตกม้า　　มอดม้วยมรณาทันใด

๚ ๒ คำ ๚ โอด

๏ พลข้างขุนหยิก็โห่ร้อง　　กึกก้องสนั่นหวั่นไหว
พวกระตูแตกยับทั้งทัพไชย　　วิ่งหนีเข้าในพนาลี

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ยืนม้าอยู่กลางโยธี　　ครั้นขุนหยิฆ่าระตูมรณา
แลเห็นโลหิตหลั่งไหล　　ให้พลุ่งพล่านฤทัยเปนหนักหนา
เมาเลือดผาดเผือดภักตรา　　ชักอาชากลับมาฉับพลัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　ขุนหยิเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นเห็นมิสาอุณากรรณ　　ชักม้าผายผันกลับไป
พระนิ่งนึกตรึกไตรไปมา　　แจ้งในกิริยาอัชฌาไศรย
จึงกะระตะอาชาคลาไคล　　เร่งรีบตามไปจะให้ทัน

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นมาใกล้เคียงหน้าพาชี พระพาทีสำรวลสรวลสันต์
เหตุไฉนริบมาไม่ท่ากัน ตรัสพลางเย้ยหยันด้วยมารยา
วันนี้พี่เห็นประหลาดอยู่ เมื่อเจ้าผลาญูระตูจะมาหรา
เมาเลือดผาดเผือดภักตรา ครั้นพี่ฆ่ากะปาหลันบรรไลย
ตัวพี่ก็เปนเหมือนเช่นเจ้า เมาเลือดเสโทหลั่งไหล
เจียนจะตกลงจากมโนไมย พี่เลี้ยงรับไว้ทันที
แต่ก่อนไม่เคยเปนพี่เห็นผิด ซรอยติดอนชาโฉมศรี
เหมือนมิใช่เชื้อชายชาตรี อัศจรรย์ใจพี่เปนพ้นนัก

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาอุณากรรณมีศักดิ์
ได้ฟังยิ่งสเทินเมินภักตร์ อุส่าห์หักผื้นอารมณ์ตอบไป
ได้บอกว่าเคยเปนอยู่เช่นนั้น ยังขึ้นแค่นเย้ยหยันกันได้
ไม่พอที่จะเอามาไยไพ ดังใครแกล้งทำมารยา

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปั้นหยีสรวลสันต์หรรษา
แกล้งชักพาชีเปนทีมา รอเรียงเคียงม้าอุณากรรณ
พร้อมพลโยธีทั้งสองฝ่าย ตามเสด็จเรียงรายหลายหลั่น
ทวยหาญแห่แหนแน่นนันต์ ตรงไปสุวรรณพลับพลา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากม้าทรง แล้วชวนองค์อุณากรรณวิยาหยา
จำจะไปสระสรงคงคา ตามวิไสยสืบมาแต่บุราณ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณครั้นได้ฟังสาร
จึงแถลงแกล้งกล่าวพจมาน พี่ว่าขานก็ชอบระบอบมา
แต่ตัวข้าไม่อาจจะอาบได้ ด้วยน้ำในสระเย็นเปนนักหนา
ถ้าแม้นขืนใจลงในคงคา วาตากำเริบทุกครั้งไป
ข้าเคยอาบแต่น้ำในสาคร ต่อเจือน้ำร้อนจึงอาบได้
ครั้งนี้จำเปนจะคลาไคล พลอยไปนั่งอยู่ริมสระนั้น
จะให้แต่เหล่าเซลยทั้งหลาย กับตัวนายเสนากิดาหยัน
ลงอาบน้ำในสระให้พร้อมกัน มิให้เสียระบอบบรรพ์บุราณมา

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปั่นหยีสุกาหรา
ยิ้มพลางทางตอบวาจา น้อยฤๅอนุชาช่างแก้ตัว
มีแต่เบี่ยงบิดเปนกระบวน ถ้อยคำสำนวนมิใช่ชั่ว
ฆ่าระตูดูเลือดก็เมามัว จะลงในสระบัวก็กลัวเย็น
มิเสียทีเปนน้องพระบิดา กิริยาแยบคายมิใคร่เห็น
ทำซ่อนเงื่อนเอื้อนอำเหมือนจำเปน พลางสำรวลสรวลเล่นไปมา
บรรดาเหล่าเสนากิดาหยัน ยิ้มดูตากันแล้วก้มหน้า
แล้วชวนองค์อุณากรรณไคลคลา เสด็จมาสู่สระชลธาร

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงเปลื้องเครื่องทรง ลีลาศลงสรงในสระสนาน
พร้อมด้วยระเด่นบริวาร ทั้งทวยหาญพหลมนตรี
ฝ่ายองค์มิสาอุณากรรณ นั่งอยู่ขอบคันสระศรี
ให้เหล่าระเด่นเสนี ลงคายวารีสำราญใจ

๚ ๔ คำ ๚

สระบุหร่ง
๏ ยั่นหยีชำระสระสรง ขัดสีพระองค์ผ่องใส
แล้วว่ายแหวกบุษยงบังใบ เลี้ยวไล่เล่นกับประสันตา
พวกระเด่นก็เล่นเป็นเหล่าเหล่า หยอกเย้าสรวลสันต์หรรษา
พวกทหารหักก้านบัวมา เงื้อง่าท่ากระบี่ตีกัน
บ้างเล่นไล่ว่ายเวียนวน ดั้นด้นดำผุดโผผัน
บ้างเด็ดฝักหักดอกบุษบัน พลางช่วงชิงกันไปมา

๚ ๖ คำ ๚ เพลงฉิ่ง เจรจา

ร่าย
๏ ยั่นหยีปรีดิ์เปรมเกษมสันต์ พลางดูอุณากรรณวิยาหยา
เห็นท่วงทีสเทินเมินภักตรา งามจริตกิริยาเหมือนนารี
พระเด็ดดอกโกมุทบุษยง ซัดองค์อุณากรรณเรืองศรี
แล้วแกล้งแสร้งสาดวารี ให้ต้องอินทรีย์อุณากรรณ

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงว่าแก่ยั่นหยีไปพลัน วานอย่าเล่นเช่นนั้นเหมือนไม่รัก

ยิ่งบอกว่าถูกเย็นไม่ได้ จะแกล้งให้โรคนั้นกำเริบหนัก
ว่าพลางทางสเทินใจนัก เมินภักตร์ผูกคิ้วไม่พาที

๑ ๔ คำ ๑

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระบั่นหยี
ยิ้มพลางทางตอบคดี ว่าไยอย่างน้อนุชา
เพราะรักดอกจึ่งหยอกเย้าเล่น ย่อมเปนประเวณีเสนหา
ควรฤๅถือโทษโกรธา รู้กระนี้พี่ยาจะหยอกไย
ว่าแล้วขึ้นจากสระสรง ชวนองค์อุณากรรณพิศมัย
จะเลิกทัพกลับคืนกรุงไกร เข้าเฝ้าภูวไนยให้พร้อมกัน
จะได้ทูลแถลงแจ้งกิจ ซึ่งเข่นฆ่าบั่นจามิตรอาสัญ
ตรัสพลางทางรีบจรจรัล ตรงไปสุวรรณพลับพลาไชย

๑ ๘ คำ ๑

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ครั้นมาถึงพลับพลาก็คลาไคล เข้าในที่สรงคงคา

๑ ๒ คำ ๑

โทน ๏ ทรงสุคนธ์กลิ่นเกลาเอาใจ น้ำกุหลาบลูบไล้มังสา
ส่องพระฉายผัดผิวภักตรา โสภาเพียงจันทร์เมื่อวันเพ็ง
สอดใส่สนับเพลาภูษาทรง ฉลององค์อร่ามรัดครัดเคร่ง
ใครเห็นเปนที่แลเลง พิศเพ่งเพียงหนึ่งจะขาดตา

เหนยกฤชเทวัญแล้วผันผาย พระหัตถ์ซ้ายนั้นถือเช็ดหน้า
ลงจากที่ประทับพลับพลา ขึ้นทรงอาชาฉับพลัน

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย
๏ พรั่งพร้อมพหลพลโยธา แสนสุรเสนากิดาหยัน
ทหารแห่แหนแน่นนันต์ จรจรัลเข้ามายังธานี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
อ่าองค์ทรงเครื่องเรืองรูจี กุมกฤชฤทธิ์แล้วลีลา
เสด็จขึ้นพาชีที่นั่งทรง เห็นองค์อุณากรรณนั้นไปน่า
พระเร่งรัดจัตุรงค์โยธา กะระตะอาชาไปตามทาง

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นทันอุณากรรณแล้วตรัสไป ช่างกระไรรีบมาไม่บอกข้าง
เสียแรงรักร่วมใจไว้วาง นี่เคืองข้องหมองหมางด้วยอันใด

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกล่าวคำแก้ไข
ข้าจะเคียดเคียดฉันฉนั้นไย เห็นเกือบใกล้สายัณห์จึงไคลคลา
ถึงน้องยาตรก่อนพี่ ก็รั้งรอพาชีเคร่าท่า
แม้นเร่งรีบมาจริงดังวาจา ที่ไหนพี่จะมาตามทัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ขุนหยีสำรวลสรวลสันต์
แล้วขับม้าเคียงม้าอุณากรรณ จรจรัลเข้าในธานี

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงราชฐานทวารวัง ลงจากม้าที่นั่งทั้งสองศรี
เสด็จยังพระโรงคัลทันที ถวายอัญชลีพระราชา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์องค์ศรีขัตหรา
ครั้นเห็นอุณากรรณขุนหยีมา มีความปรีดาปราไสไป
ลูกรักไปรบด้วยไพรี ได้ต่อตีเคี่ยวเข็นเปนไฉน
บิดาปรารมภ์หฤไทย ตั้งใจคอยเจ้าทุกคืนวัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ขุนหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
ได้ฟังบัญชาพระทรงธรรม์ บังคมคัลทูลสนองพจมาน
อันข้าศึกครั้งนี้สามารถ องอาจฮึกฮักเข้าหักหาญ
มิสาอุณากรรณประจันบาน ได้ผลาญจะมาหรายบรรไลย
ระตูผู้พี่นั้นหนุนมา ข้าสังหารชีวาตักไษย
เดชะพระเดชปกเกษไป พวกไพรียับอัปรา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริวงศ์นาถา
ได้ฟังขุนหยีก็ปรีดา จึงมีบัญชาตรัสไป

เจ้าทั้งสองศรีดังดวงเนตร มิเสียแรงบิตุเรศรักใคร่
ช่วยระงับดับเข็ญให้เย็นใจ ประชาชาวเวียงไชยได้สำราญ
จะเปนที่เลื่องฦๅระบือยศ ปรากฎไปทั่วทุกสถาน
บรรดาศัตรูหมู่พาล ใครอวดหาญต้านต่อจะม้วยมุด
แล้วสั่งให้ประทานเครื่องทรง ตามทิศชำมรงค์มงกุฎ
ทองกรเก้าคู่ชมพูนุท ให้สองราชบุตรเสมอกัน
อันพวกพี่เลี้ยงเสนี แต่บรรดาได้ตีทัพขันธ์
เงินทองกองให้เปนรางวัล ตามหลั่นอันดับกันลงมา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณปั้นหยีสุกาหรา
รับของประทานพระผ่านฟ้า แล้วบังคมลาคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

อิเหนาเล่ม ๒๓

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพสบไสมย
จึงสั่งยาสาเสนาใน ธิดาเราตกใจไพรี
ท่านจงจัดแจงแต่งการ จะสมโภชเยาวมาลย์ทั้งสองศรี
สั่งเสร็จเสด็จจรลี เข้ามายังที่ข้างใน

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ยาสาเสนาผู้ใหญ่
ออกมาจากท้องพระโรงไชย เร่งบัตรหมายไปดังบัญชา

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานซ้ายขวา
แจกหมายวายวุ่นเปนโกลา นายไพร่พร้อมหน้าจับเตรียมการ

๚ ๒ คำ ๚

ยานี ๏ ข้างปลูกโรงราชพิธี ยาวรีมีมุขสี่ด้าน
พรมเจียมปูลาดดาดเพดาน ห้อยภู่ผูกม่านลายสุวรรณ
แว่นเวียนเทียนทองแลบายศรี วางไว้ตามที่ทุกสิ่งสรรพ์
แล้วตั้งเบญจาห้าชั้น ราชวัตรฉัตรสุวรรณรจนา
ประชุมเหล่าโหราราชครู พราหมณ์ชีชีปะขาวประมาหนา
พนักงานของใครเร่งไตรตรา เสร็จโดยบัญชาพระภูมี

๚ ๖ คำ ๚ เจรจา

ร่าย ๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ครั้นแสงทองส่องฟ้าธาตรี ก็เข้าที่สระสรงคงคาไลย
ทรงภูษาซ่าโบะฉลององค์ เครื่องทรงซึ่งได้ประทานใหม่
มาขึ้นอาชาคลาไคล เสด็จไปยังที่พิธีการ

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปั้นหยีฤทธิไกรใจหาญ
สำอางองค์ทรงเครื่องได้ประทาน ชัชวาลย์ด้วยดวงจินดา

มาทรงอัศดรจรจรัล กิดาหยันโดยเสด็จพร้อมหน้า
พระเร่งกะระตะอาชา เสด็จมาโรงราชพิธี

ๆ ๔ คำ ๆ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากมโนไมย ไปนั่งใกล้อุณากรรณเรืองศรี
พระหัดถ์ตบเพลาพลันว่าวันนี้ เจ้ากับพี่แต่งตัวดังนัดกัน
อุณากรรณผันภักตร์สเทินอาย ยิ้มหยิบยิ้มพริ้มพรายคมสัน
พลางตรัสสนทนาปราไสกัน คอยองค์ทรงธรรม์จรลี

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีบัดหราเรืองศรี
ครั้นใกล้ฤกษ์พานาที ก็เข้าที่สระสรงคงคา
ทรงสุคนธ์รวยรินกลิ่นเกลา แล้วสอดสนับเพลาภูษา
แต่งเครื่องประดับองค์ทรงชฎา ห้อยอุบะบุหงาปะกัน
พระหัดถ์กุมกฤชฤทธิรงค์ ลีลามาทรงอุสงหงัน
เสนาแห่แหนแน่นนันต์ จรจรัลไปโรงพิธี

ๆ ๖ คำ ๆ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเสด็จยุรยาตร ขึ้นนั่งเหนืออาศน์อันเรืองศรี
พร้อมพระวงศาเสนี ต่างถวายอัญชลีพระราชา

ๆ ๒ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายมะดีหวีเสนหา
จึงพาสองราชธิดา เสด็จมายังที่สรงชล

ๆ ๒ คำ ๆ เสมอ

ชมตลาด
๏ ให้สระสรงสนานสำราญกาย วาริโปรยปรายดังสายฝน
พี่เลี้ยงเข้าขัดสีนิฤมล แล้วให้ทรงสุคนธ์ปนทอง
ลิกูกบ้องค์มะติหวิ ผัดภักตร์พระบุตริทั้งสอง
ให้โฉมยงทรงภูษาพื้นตอง เกี้ยวทองแย่งยกกระหนกใน
เข็มขัดรัดองค์ทรงสพัก ตาดปั๋กปิ๊กแมงทับสลับไหม
เฟื้องห้อยสร้อยสุวรรณแวววไว มะติหวิช่วยใส่ให้เทวี
ทองกรแก้วกุดั่นบรรจง ธำมรงค์ค่าเมืองเรืองศรี
บรรจงทรงมงกุฎพระบุตรี ห้อยพวงมาลีต่างกัน

๚ ๘ คำ ๚

ร่าย
๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
จึงพาสองศรีบุตรีนั้น มาทรงวอสุวรรณอำไพ
พร้อมเหล่าเถ้าแก่กำนัลนาง สาวสุรางค์นับร้อยน้อยใหญ่
เสด็จโดยมรคาข้างใน ตรงไปโรงราชพิธี

๚ ๔ คำ ๚ กลองโยน

๏ ครั้นถึงจึงประทับวอทอง แล้วนำสองธิดามารศรี
ออกไปเฝ้าองค์พระภูมี ยังที่มณฑลพิธีกรรม์

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ยั้นหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
เห็นสะการะหนึ่งหรัดแจ่มจันทร์ ผิวพรรณผุดผ่องดังทองทา

ให้แสนประดิพัทธประวัติจิตร ลืมคิดเกรงศรีบิตุห์รา
ตลิ่งแลดูนางไม่วางตา เสนหาอาวรณ์ร้อนใจ

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น พระโหราราชครูผู้ใหญ่
ได้ฤกษ์กลั่นฆ้องไชย เสียงประโคมหวั่นไหวเปนโกลา
พระบิตุเรศให้สองบังอร ทรงผลัดอาภรณ์ภูษา
แล้วนำนางยุรยาตรคลาศคลา ขึ้นยนเบญจาน่าพระลาน
พราหมณ์ชีบีภูประมาหนา ถวายอาเศียรพาทสรงสนาน
แล้วอวยไชยให้จำเริญชนมาน เสวยศุขสำราญหฤไทย

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระบิตุรงค์ทรงภพเปนใหญ่
ให้อะหนะทั้งสองทรามไวย ผลัดภูษาสไบฉับพลัน
ทรงเครื่องประดับองค์อลงการ์ งามเพียงนางฟ้ากระยาหงัน
ครั้นเสร็จก็พาจรจรัล มานั่งแท่นสุวรรณอันรูจี

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น จึ่งมหาเสนาทั้งสี่
ครั้นได้ฤกษ์งามยามดี ให้ลั่นฆ้องสามทีเปนสำคัญ
แล้วจุดเทียนเวียนแว่นไปเบื้องขวา รับส่งต่อมาเปนหลั่นหลั่น
เสียงประโคมดนตรีนี่นัน สังข์แตรแซ่สนั่นเสนาะไป

๚ ๔ คำ ๚ มหาไชย

๏ ครั้นถ้วนคำรบครบเจ็ดรอบ โดยระบอบชาพิคัมภีร์ไสย
จึงดับเทียนทองทันใด แล้วโบกควันให้พระบิดา
เอาจุณเจิมเฉลิมภักตร์บังอร แซ่ซ้องอวยพรพร้อมหน้า
ให้จำเริญศรีสวัสดิ์วัฒนา ไพร่ฟ้าจะได้พึ่งพระบารมี

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกาหลังเรืองศรี
ครั้นเสร็จสมโภชพระบุตรี ภูมิเกษมสานต์สำราญใจ
จึงพาพระบิดาทั้งสององค์ พร้อมฝูงนางอนงค์น้อยใหญ่
เสด็จยุรยาตราคลาไคล เข้าในปราสาทรจนา

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็ลีลา กลับไปดาหาปาตี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ปั่นหยีสุกาหราเรืองศรี
ครั้นพระองค์ผู้ทรงธรณี พาราชบุตรีเข้าวังใน
ให้ละห้อยสร้อยเศร้าสลดจิตร ถอนหฤทัยคิดพิศมัย
พลางเสด็จลีลาคลาไคล มาทรงมโนไมยกลับมา

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

ช้าปี่ ๏ ครั้นถึงห้องสุวรรณบรรจง ไม่ทันเปลื้องเครื่องทรงแลภูษา
ทอดองค์ลงกับที่ไสยา กรก่ายภักตราคำนึงครวญ

รศรักร้อนจิตรพิศวาศ ภูวนารถเศร้าสร้อยละห้อยหวน
คิดถึงโฉมยงอนงค์นวล ยิ่งรัญจวนจาบัลย์พันทวี
อกเอ๋ยจะแนะนำทำไฉน จึงจะได้เชยชมสมศรี
แม้นมิเกรงพระองค์ทรงธรณี อันจะละเหวี่ยอย่าสงกา
นี่สุดรู้สุดฤทธิ์จะคิดหมาย แสนรักเสียดายดวงยิหวา
เมื่อไรจะได้เห็นภักตรา พอคลายร้อนอุราจาบัลย์

๚ ๘ คำ ๚

ร่าย ๏ จึงคิดได้ว่าวันพรุ่งนี้ พระบุตรีเคยประพาศสตาหมัน
จะไปก่อนซ่อนอยู่ในสวนนั้น คอยดูสาวสวรรค์กัลยา

๚ ๒ คำ ๚

๏ คิดแล้วจึงสั่งกิดาหยัน จงไปยังอุณากรรณวิยาหยา
บอกว่าพรุ่งนี้ให้ไคลคลา ไปชมสวนมาลาเล่นด้วยกัน

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น กิดาหยันรับสั่งแล้วผายผัน
ออกจากตึกาหรังวังจันทร์ ไปยังอุณากรรณทันใด

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ พอเสด็จออกหมู่กิดาหยัน จึงเข้าไปบังคมคัลแถลงไข
ปันหยีให้มาเชิญคลาไคล ไปชมสวนดอกไม้ในพรุ่งนี้

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
จึงตอบกิดาหยันทันที ถ้าไม่มีธุระก็จะไป

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น กิดาหยันครั้นแจ้งก็กราบไหว้
ลาองค์อุณากรรณทันใด กลับไปตึกาหรังพระราชา

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งคลานเข้าไปเฝ้า ก้มเกล้ายังคมเหนือเกษา
ทูลตามอุณากรรณว่ามา ให้ทราบบาทาพระภูมี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น จึ่งองค์มิสาระปันหยี
ชื่นชมโสมนัศยินดี ก็เสด็จเข้าที่บรรธมใน

๚ ๒ คำ ๚ กล่อม

๏ ครั้นรุ่งอรุณรางส่างแสง สุริยาแจ่มแจ้งจำรัสไข
พระพันองค์สรงสนานสำราญใจ ลูบไล้สุคนธารทา
แล้วทรงเครื่องเรืองรัตน์รูจี สั่งให้ผูกพาชีเตรียมท่า
พระเสด็จมานั่งยังเกยลา ตั้งตาคอยองค์อุณากรรณ

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณทรงโฉมเฉิดฉัน
ไสยาศน์เหนืออาศน์พรายพรรณ ให้ผูกพันถวิลจินดา
พรุ่งนี้ปันหยีมาชวนไว้ จำจะไปให้สิ้นกังขา
ครั้นรุ่งรางสว่างเวลา ก็สระสรงคงคาอ่าองค์

ทรงเครื่องเรืองงามอร่ามรัตน์　แล้วหัดอุยะตันหยง
พระหัดถ์กุมกฤชฤทธิรงค์　มาทรงอาชาคลาไคล

๑ ๖ คำ ๑ เชิด

๏ เมื่อนั้น　บันหยีผู้มีอัชฌาไศรย
เห็นอุณากรรณมาก็ดีใจ　ยิ้มแล้วว่าไปด้วยวาจา
เปนไฉนมิใคร่จะจากบ้าน　พี่คอยท่าช้านานนักหนา
ตรัสพลางทางทรงอาชา　ต่างกะระตะม้าไปพลัน

๑ ๔ คำ ๑ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากพาชี　จรลีเข้าในสตาหมัน
พวกพี่เลี้ยงเสนาซึ่งมานั้น　ต่างแสนเกษมสันต์สำราญใจ

๑ ๒ คำ ๑ เพลงช้า

ชมดง
๏ ชะชมพุ่มพวงดวงบุหงา　ช่อช้อยย้อยระย้าอยู่ไสว
บ้างตูมบานกลีบแย้มแนมใบ　ทุกพรรณมิ่งไม้มากมี
สัพยอกหยอกเย้าอุณากรรณ　สำคัญว่าบุษบามารศรี
แล้วเก็บพวงบุปผามาลี　ยื่นเย้าเซ้าซี้ไปมา
อุณากรรณก็คิดถึงพระพี่　บันหยีคิดถึงขนิษฐา
ต่างชลเนตรคลอในยนา　ต่างผันภักตราหนีกัน
แกล้งเบือนเชือนชมมิ่งไม้　หฤทัยวิโยคโศกศัลย์
แล้วทำชื่นขื่นใจจรจรัล　เสด็จเลียบขอบคันสระมา

๑ ๘ คำ ๑ เพลงฉิ่ง

ร่าย
๏ พระหักก้านโกมุทบุษบง ถือทรงต่างกระบี่เงื่องง่า
ชวนองค์อุณากรรณอนุชา ร่ายรำทำท่าแทงพื้น

๚ ๒ คำ ๚ กลอง

๏ พวกระเด่นก็เล่นเปนคู่คู่ พี่เลี้ยงแลหมู่กิดาหยัน
เหล่าทหารจัดคู่เข้าสู้กัน ป้องปัดผัดผันกันไปมา

๚ ๒ คำ ๚ กลอง

๏ แล้วหยุดยั้งนั่งเล่นที่กลางสวน ใต้ร่มลำดวนหรรษา
พระพายชายพัดรำเพยพา หอมกลิ่นมาลาตระหลบไป

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์มะดีหวีศรีใส
เคยพาสองธิดาดวงใจ เสด็จไปชมสวนมาลี
ครั้นถึงเวลาก็อ่าองค์ สระสรงทรงเครื่องเรื่องศรี
ขึ้นทรงวอสุวรรณอันรูจี ฝูงนารีโดยเสด็จจรดล

๚ ๔ คำ ๚ กลองโยน

๏ ครั้นมาถึงที่สดาหมัน โขลนจ่าพากันวิ่งสับสน
บ้างทักถามไล่ห้ามผู้คน ขับไปให้พ้นอุทยาน

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปั้นหยีมีใจเกษมสานต์
จึงขับพี่เลี้ยงแลบริวาร ออกจากอุทยานทันใด

ทั้งพระองค์ก็ทำเปนผายผัน มิให้อุณากรรณนั้นสงไสย
แล้วแอบอ้อมมาซุ่มอยู่พุ่มไม้ ตั้งใจจะดูพระบุตรี

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
แต่องค์เดียวไปรับพระชนนี ยังประตูสวนศรีทันใด

๏ ๒ คำ ๏

๏ ครั้นถึงจึ่งถวายบังคม นบนิ้วประนมสนองไข
ขอเชิญพระมารดาคลาไคล ประพาศพรรณมิ่งไม้นานา

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น มะดีหวีได้ฟังก็หรรษา
จึ่งชวนราชบุตรีลีลา อุณากรรณนำน่าพาไป

๏ ๒ คำ ๏ เพลงช้า

ชมดง ๏ เข้าในอุทยานสวนขวัญ ร่มรื่นพื้นพรรณพฤกษาไสว
ที่พวงย้อยดังห้อยผูกไว้ ข้างตูมแย้มแนมใบแบ่งบาน
มะดีหวีเด็ดดอกสาวหยุด พุดทีซาดชาตบุษหอมหวาน
มาแซมเกล้าให้สองเยาวมาลย์ แล้วประทานมิสาอุณากรรณ

๏ ๔ คำ ๏ เพลงฉิ่ง

ร่าย ๏ จึ่งขึ้นนั่งยังแท่นศิลาอาศน์ ทรงเลือกบุษผชาติทุกสิ่งสรรพ์
พลางดูบุตรีกับกำนัล ชิงกันเก็บพรรณมาลา

๏ ๒ คำ ๏

พระทอง
◎ เมื่อนั้น นางสะการะหนึ่งหรัดเสนหา
กับระเด่นบุษบารากา เที่ยวชมบุหงาบรรดามี
ฝ่ายฝูงสุรางค์นางใน ต่างเที่ยวเลี้ยวไปในสวนศรี
เลือกสรรเก็บพรรณมาลี มาถวายพระบุตรีทั้งสององค์
ลางนางได้ไม้น้อยน้อย สอดสอยจำปากาหลง
ลำดวนดกดอกดวงพวงประยงค์ โน้มน้าวกิ่งลงชิงกัน

฿ ๖ คำ ฿ เพลงฉิ่ง

ร่าย
◎ แต่สะการะหนึ่งหรัดเทวี กับสาวศรีพี่เลี้ยงยาหยัน
เที่ยวเพลินเกินฝูงกำนัล จนกระชั้นบันหยีเข้าไป
แลลอดสอดดูแต่บุหงา จะเหลียวซ้ายแลขวาก็หาไม่
เห็นดอกไม้แย่งบานละลานใจ อรไทยเก็บพลางทางขับครวญ

฿ ๔ คำ ฿

สมิงทอง
◎ วันนี้น้องสำราญใจ ชมพรรณมิ่งไม้ในสวน
รศคนธ์ตระหลบอบอวล หอมหวนชวนชื่นชูใจ
พิกุลจะกรองอุบะห้อย ลำดวนจะร้อยเป็นสร้อยใส่
จะทำบุหงารำไป วางไว้ข้างที่ไสยา
จำปาจะแตระเปนสร้อยสน จะประสุคนธ์ให้หนักหนา
แม้นใครจงใจเจตนา จึงจะให้บุหงานี้ เอย

฿ ๖ คำ ฿

ร่าย
◎ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระบันหยี
พิศโฉมพระราชบุตรี สมประดีเดือดดิ้นแดดาล

ทั้งพึ่งสุรเสียงขับครวญ . โหยหวนเฉื่อยฉ่ำคำหวาน
ลำลำจะใคร่ตอบพจมาน แล้วภูบาลหยุดยั้งชั่งใจ
ให้กระสันรัญจวนป่วนจิตร สุดคิดที่จะหักรักได้
จึงเอาพลูรอยกัดซัดไป อรไทยเหลือบแลแปรมา
พระแย้มยิ้มพริ้มพรายเพราภักตร์ พลางพยักเรียกองค์ขนิษฐา
ง่าหัตถ์เหมือนจะรับกัลยา เอารศนาสาเปนกลใน

๚ ๘ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น นางสะการะหนึ่งหรัดศรีใส
อัปรยศอดสูสุดใจ อรไทยสเทินเมินเมียง
ลัดแลงเข้าแฝงพุ่มพฤกษา ครั้นแลสบหลบตาหลีกเลี่ยง
ทำซม้อยชม้ายอายเอียง หยิกตีพี่เลี้ยงด้วยมารยา
แล้วว่าพี่ยาหยันนี้ชั่วจริง เห็นแล้วช่างนิ่งไม่บอกข้า
เหมือนจะแกล้งแสร้งชักชวนมา เวทนาอัปรมาณเปนพ้นไป

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น ยาหยันทูลตอบแถลงไข
ข้าน้อยมิได้แจ้งใจ ว่าขึ้นหยิอยู่ในพุ่มไม้นี้
ว่าพลางเดินร่ายชายมา จนใกล้มิสาระขึ้นหยิ
แล้วกล่าวคำไปให้เปนที เจ้านี้หยาบหยามลามลวน
อาจองทนงศักดิ์หนักหนา ไม่รู้ฤๅพระธิดามาชมสวน
ฤๅผู้ใดจงรักชักชวน มาซุ่มอยู่ดูควรแล้วฤๅไร

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ปิ่นหยิกล่าวแกล้งแถลงไข
ข้านั้นสมประดิไป บาหยันจงได้เอ็นดูเรา
โทษผิดที่ล่วงพระอาญา จะรอดชีวาก็เพราะเจ้า
แล้วถอดธำมรงค์ให้นงเยาว์ จงเอาไว้เถิดเปนไมตรี

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น นวลนางบาหยันสาวศรี
เยื้อนยิ้มรับแหวนมาทันที แล้วรีบจรลีกลับไป

๚ ๒ คำ ๚

๏ ครั้นถึงจึงชวนพระธิดา ลีลาจากพุ่มพฤกษาใหญ่
ฝูงกำนัลทั้งสิ้นไม่กินใจ ก็คลาไคลไปยังพระชนนี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะดีหวี
ครั้นสุริฉายบ่ายคล้อยคีรี จึงชวนพระบุตรีลีลา
ทั้งสามองค์ขึ้นทรงวอทอง ชักม่านบิดป้องทั้งซ้ายขวา
สาวสรรค์กำนัลในตายตา โดยเสด็จไคลคลาเข้าวังใน

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปิ่นหยิยิ่งคิดพิศมัย
ครั้นพระบุตรีเสด็จไป ให้รัญจวนป่วนใจจาบัลย์
จึงชวนอุณากรรณอนุชา ลีลาออกจากสตาหมัน
ขึ้นทรงพาชีฉับพลัน เสนากิดาหยันก็ตามมา

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ ขุนหยิเดินพลางทางครวญคิด ให้รันทดสลดจิตรหวนหา
คล้ายคล้ายเหมือนจะเห็นภักตรา นางสะการะหนึ่งหรัดยาใจ
แว่วแว่วเหมือนเสียงสำเนียงขับ ครั้นตรับเงี่ยฟังก็มิใช่
พระริบเร่งกะระตะอาชาไนย หฤๅไทยกระสันรัญจวน

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากม้าที่นั่ง ไปยังตำหนักน้อยในสวน
จึงร่างสารใส่กระดานชนวน เปนคำคร่ำครวญถึงเทวิ
เสร็จแล้วจำลองทรงลงกระดาษ จึงสั่งพี่เลี้ยงราชเปนถ้วนถี่
เอาไปให้ยาหยันในวันนี้ จงดีอย่าให้ใครสงกา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งใส่เกษา
รับสารานั้นแล้ววันทา ไปตามบัญชาพระภูวไนย

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นเห็นนางสาวศรีพี่เลี้ยง ยิ้มแล้วเดินเคียงเข้าไปใกล้
นี่แน่หยุดก่อนอย่าเพ่อไป นายใช้มาแถลงแจ้งกิจจา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาหยันครั้นแจ้งก็แกล้งว่า
เจ้านี่บ่าวใครใช้มา มีธุระกิจจาจะว่าไร

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาจึงตอบแถลงไข
พี่เปนบ่าวขุนหยิชาญไชย อันในธุระของนายนั้น

เจ้าก็ย่อมแจ้งอยู่ได้รู้เห็น เมื่อเสด็จไปเล่นสตาหมัน
ว่าแล้วส่งสารสำคัญ ให้แก่ยาหยันทันใด

ๆ ๔ คำ ๆ

๏ บัดนั้น ยาหยันตอบตามอัชฌาไศรย
วันนี้เย็นแล้วจงกลับไป ถ้ากะไรพรุ่งนี้มาคอยฟัง

ๆ ๒ คำ ๆ

๏ บัดนั้น ปะระสันตายิ้มรับคำสั่ง
ครั้นยาหยันคลาไคลเข้าในวัง ก็กลับมาตึกาหรังทันใด

ๆ ๒ คำ ๆ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงประนตบทเรศ ทูลเหตุให้แจ้งแถลงไข
ยาหยันนัดข้าว่าไว้ ให้ไปคอยฟังดูพรุ่งนี้

ๆ ๒ คำ ๆ เจรจา

๏ บัดนั้น ยาหยันพี่เลี้ยงนางโฉมศรี
ไปยังปราสาทพระบุตรี อัญชลีถวายสารอรไทย

ๆ ๒ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น นางสะการะหนึ่งหรัดศรีใส
รับสารานั้นมาทันใด ทรามไวยคลี่ออกทัศนา

ๆ ๒ คำ ๆ

ช้า
๏ ในเรื่องรศพจมานสารศรี ว่ามิสาระบั่นหยีสุกาหรา
แสนสวาดิมาดหมายพระธิดา แต่รัญจวนหวนหาไม่เว้นวัน

เมื่อสมโภชอรไทยนั้นได้เห็น เปนสองครั้งทั้งไปเล่นสตาหมัน
ยิ่งอาวรณ์ร้อนใจจาบัลย์ ครวญใคร่ใฝ่ฝันทุกเวลา
อกเอ๋ยจนจิตรคิดขัดสน ด้วยเปนคนบุญน้อยวาศนา
เหมือนกระต่ายหมายชมจันทรา อันสูงสุดสายตาอยู่เต็มไกล
แม้นมิได้สมสนิทไม่คิดขาม จะสู้ม้วยด้วยความพิศมัย
โฉมยงจงเห็นที่จริงใจ อย่าสลัดอาไลยให้จำตาย

๚ ๘ คำ ๚

ร่าย ๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในสารา กัลยากระสันมั่นหมาย
ให้รักในคำร่ำบรรยาย คิดจะตอบก็อายอดสูใจ
แต่เรรวนครวญใคร่ไปมา จนเวลาจวนใกล้ประจุสสไมย
จึงร่างสารใส่กระดานชนวนไว้ แล้วบรรธมหลับไปในราตรี

๚ ๔ คำ ๚ ตระ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้เฉิดโฉมศรี
ครั้นถึงเวลาเช้าพระภูมี ก็เข้าที่สระสรงคงคา
สอดใส่เครื่องประดับสำหรับองค์ กุมกฤชแล้วทรงเซ็ดหน้า
มาขึ้นมโนไมยไคลคลา กิดาหยันโยธาก็ตามไป

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากพาชี จะเฝ้าศรีปัตหราก็หาไม่
ยุรยาตรเข้ายังวังใน รีบไปปราสาทพระบิดา

๚ ๒ คำ ๚ เสมอ

๏ ครั้นถึงห้องสุวรรณบรรจง จึ่งดำเนินเดินตรงเข้าไปหา
เห็นองค์อรไทยยังไสยา สาราอยู่ข้างนงคราญ
เร่งตริตรึกนึกถวิลกินใจ จึ่งเข้าไปให้ชิดพินิจอ่าน
ครั้นสิ้นซึ่งเขียนไว้ในกระดาน แล้วเห็นสารขั้นหยีที่ให้มา
คลี่ออกอ่านดูรู้ประจักษ์ รสรักผูกพันกันหนักหนา
น้อยจิตรคิดแค้นพระธิดา จะมาปนศักดิ์ด้วยโจรไพร
ทั้งคู่ตุนาหงันนั้นก็มี ฤๅมาเป็นเช่นนี้ก็เป็นได้
เสียแรงเป็นวงศาสุราไลย ไม่รักศักดิ์จะให้เขานินทา
แล้วคิดแค้นขัดใจขั้นหยี ไม่เจียมตัวกลัวศรีบัตหรา
แม้นพระองค์ทรงทราบกิจจา จะพลอยพาเรานี้ให้ชั่วไป
คนอะไรที่ไหนทนงศักดิ์ อหังการเกินภักตร์มักใหญ่
คิดพลางวางสารนั้นลงไว้ แล้วกลับไปดาหาปาตี

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาพี่เลี้ยงขั้นหยี
ครั้นรุ่งก็รีบจรลี ไปคอยพึ่งคดีดังสัญญา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น นางสะการะหนึ่งหรัดเสน่หา
ครั้นฟื้นตื่นจากนิทรา จึ่งทรงสาราที่ร่างไว้
ค่อยเขียนตัวผจงลงกระดาย มิให้ผิดเพี้ยนพลาดพลั้งได้
แล้วส่งให้บาหยันทันใด พี่คิดอ่านเอาไปให้จงดี

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　ยาหยันครั้นได้สารศรี
ถวายบังคมลาจรลี　　ออกไปยังที่ทวารา

๚ ๒ คำ ๚ เพลง

๏ ครั้นถึงที่ทิมริมประตู　　เหลียวดูผู้คนซ้ายขวา
เห็นสุหรันปาติก็เรียกมา　　ส่งสาราให้ฉับพลัน

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　ประสันตาพี่เลี้ยงคนขยัน
ได้สารแล้วรีบจรจรัล　　ไปยังจะรากันทันที

๚ ๒ คำ ๚

๏ ครั้นถึงจึงถวายอภิวาท　　กรายลงแทบบาทบทศรี
ทำเปรมปริ่มยิ้มย่องยินดี　　ถวายสารพระบุตรีที่ตอบมา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　ปั่นหยีเกยมสันต์หรรยา
รับสารมาจากประสันตา　　พระราชาคลี่อ่านทันที

๚ ๒ คำ ๚

ช้า
๏ ในลักษณ์ว่าทำทนงนัก　　ไม่เกรงศักดิ์สุราฤทธิ์เรืองศรี
แล้วคู่ตุนาหงันของเรามี　　จะให้รับไมตรีกลใด
แม้นทราบถึงองค์พระทรงธรรม์　　ที่จะคงชีวันนั้นหาไม่
เราไม่ปลดปลงลงใจ　　อย่าได้พะวงสงกา

๚ ๔ คำ ๚

ร่าย
๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในอักษร ภูธรแสนโสมนัศา
ยิ่งภูลเพิ่มพิศมัยในกัลยา เสนหาสนิทติดพัน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางสะการะหนึ่งหรัดสาวสวรรค์
ให้รักใคร่ในองค์ขุ้นหยินั้น จึงบรรจงแตระมาลี
ทำสิ้นฝีมือนางแล้ววางไว้ ตั้งจิตรคิดจะให้ขุ้นหยี
พวงหนึ่งนั้นแตระแต่พอดี เทวีจะให้อุณากรรณ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นเวลาเฝ้าพระทรงธรรม์ ก็ทรงม้าผายผันเข้าวังใน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากพาชี ไปเฝ้าพระบุตรีศรีใส
เห็นอุยะจึงทูลถามไป แตระอุยะทำไมพระพี่นาง

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบุตรีตรีตรกนกขนาง
หยิบบุหงามาซ่อนเสียพลาง แล้วคิดจะระคางเคืองใจ
จึงทำเปนแย้มยิ้มพริ้มภักตร์ นงลักษณ์กล่าวแกล้งแถลงไข
พวงอุยะบุหงามาไลย พี่ทำจะให้อนุชา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มพลางทางว่า
พวงไหนจะประทานก็ส่งมา เวลาเผ้าจวนจะด่วนไป

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบุตริผินภักตร์แถลงไข
จงงดท่าอย่าเพ่อคลาไคล ครั้นเสร็จส่งให้มิได้ช้า

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรับพวงบุหงา
ทรงทัดแล้วถวายบังคมลา ออกมายังท้องพระโรงไชย

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น นางสะการะหนึ่งหรัดศรีใส
ครั้นองค์อนุชาลาไป จึงหยิบดอกไม้พวงนั้นมา
อุหรับร่ำรศคนธ์ย่นปรุง ให้หอมฟุ้งประทิ่นกลิ่นกล้า
แล้วส่งให้บาหยันกัลยา อย่าช้าเร่งรีบเอาไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันบังคมประนมไหว้
เอาอุบะซ่อนใส่กลีบสไบ แล้วรีบคลาไคลไปทันที

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ มาถึงที่ทิมริมวัง หยุดนั่งคอยพี่เลี้ยงบันหยี
ครั้นพบสุหรันปาติ จึงส่งห่อมาลีให้ทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　　　　　　ประสันตาผู้มีอัชฌาไศรย
ครั้นได้ห่อบุหงามาไลย　　ดีใจก็เร่งรีบมา

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ เข้าในห้องทองที่บรรธม　　ก้มเกล้าบังคมเหนือเกษา
แล้วทูลว่าสร้อยสนจำปา　　พระธิดาถวายพระภูมิ

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　　　　　　พระโฉมยงองค์มิสาระบั่นหยี
รับมาแก้ออกด้วยยินดี　　มาลีหอมฟุ้งจรุงใจ
พระหยิบดมชมรศแล้วทรงทัด　ค่อยคลายโทมนัศที่หม่นไหม้
ดังได้ชมองค์อรไทย　　　แล้ววางไว้ในพานสลานั้น

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　　　　　　อุณากรรณทรงโฉมเฉิดฉัน
ครั้นออกจากเฝ้าพระทรงธรรม์　ก็จรจรัลมาทรงพาชี
เดินพลางทางตริกนึกใน　　จะใคร่ไปยังบ้านบั่นหยี
จะได้ดูอุบะพระบุตรี　　　คิดแล้วจรลีรีบมา

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ เมื่อนั้น　　　　　　　มิสาระบั่นหยีสุกาหรา
เหลือบเห็นอุณากรรณก็ปรีดา　จึงลีลาไปรับฉับพลัน
จูงกรมานั่งบัลลังก์อาศน์　　ตรัสประภาษปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
ให้พี่เลี้ยงยกพานสลานั้น　　มาสู่อุณากรรณอนุชา

พลางพูดจาปราไสไต่ถาม โดยความแสนสนิทเสนหา
คลึงเคล้าเย้าหยอกกันไปมา กายาเอนอิงพิงไป

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณก็มภักตร์ผลักไส
พิศดูพวงอุบะมาไลย จำได้ยิ้มแย้มไปมา

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น มิสาระปั่นหยีสุกาหรา
แจ้งใจในทีกิริยา จึ่งมีวาจาว่าไป
เจ้าดูอุบะไม่วางเนตร แล้วแย้มยิ้มสังเกตเปนไฉน
ของชาวป่าไม่เหมือนของชาวใน ประสาเข็ญใจก็จำมี

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณจึ่งตอบปั่นหยี
ข้าเห็นว่าบุหงาพวงนี้ งามดีซอยกลเปนพ้นไป
ต้องตาต้องจิตรจึ่งพิศดู เหมือนจะรู้จักจำเจ้าของได้
มิใช่ฝีมือชาวพงไพร เปนฝีมือชาวในบรรจงมา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ปั่นหยียิ้มพลางทางว่า
เจ้าเห็นที่ไหนอนุชา จงบอกพี่ยาแต่จริงไป

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตอบตามอัชฌาไศรย
จะว่าลองผิดต้องอย่าถือใจ เห็นอยู่ในตำหนักพระบิดา

ที่แตระนั้นส้ายคล้ายคลึง ประหนึ่งผู้มือเดียวกับของข้า
แม้นผิดจงคิดเมตตา ขออภัยเถิดอย่าถือโทษทัณฑ์

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ยั้นหยิเพราเพริศเฉิดฉัน
ทำเอนอิงพิงองค์อุณากรรณ สำรวลสรวลสันต์กันไปมา
อนุชาว่าไยอย่างนี้ เห็นผิดท่วงทีนักหนา
พี่ฤๅจะอาจเอื้อมเอาดอกฟ้า เกินหน้านักน้องอย่ากินใจ

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มแล้วแถลงไข
ถ้าดอกฟ้าน้อมกิ่งลงมาไซ้ จะถึงมือฤๅไม่ให้ว่ามา
นี่ฤๅรักใคร่ไว้ใจกัน ยังมิทันไรหมางระคางข้า
อย่าพักเอื้อนอำทำมารยา น้องแจ้งกิจจาอยู่เต็มใจ
แล้วว่าพี่เปนไรไม่ไปเฝ้า ทุกข์โศกโรคเร้าฤๅไฉน
ฤๅขุ่นระคางวลกลใด ดูที่เหมือนจะไข้ในอุรา

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ยั้นหยิยิ้มพลางทางว่า
พูดไยอย่างนั้นอนุชา เหมือนไม่เมตตาก็เหมือนกัน
แม้นใครได้ยินความไป ดังแกล้งฆ่ากันให้อาสัญ
พี่ป่วยไข้ไม่สบายมาหลายวัน จึ่งขาดเฝ้าทรงธรรม์ชิบดี

วันนี้ค่อยคลายจะคลาไคล อนุชามาไปเปนเพื่อนพี่
ว่าพลางต่างองค์ทรงพาชี จรลีมายังวังใน

๏ ๖ คำ ๏ เชิด

อิเหนาเล่ม ๒๔

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพเป่นใหญ่
ถึงเวลาเสด็จออกพระโรงไชย ภูวไนยสระสรงคงคา
ทรงเครื่องประดับสำหรับกระษัตริย์ มงกุฎเก็จเพ็ชรรัตน์มีค่า
กุมกฤชฤทธิไกรไคลคลา ออกมาพระโรงรัตน์ชัชวาลย์

๏ ๔ คำ ๏ เสมอ

๏ จึงตรัสสั่งตะหมังเสนี ถึงกำหนดพิธีสระสนาน
จะได้ดูพ่อแพนแลผัดพาน จงตรวจตราเตรียมการให้พร้อมไว้
แล้วตรัสสั่งอุณากรรณบุ๋นหยี ครั้งนี้สระสนานเปนการใหญ่
เจ้าแต่งตัวขี่ช้างระวางใน แห่ให้บิดาดูเปนขวัญตา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณบังคมแล้วก้มหน้า
บุ๋นหยีรับราชบัญชา แล้วแลดูตาอุณากรรณ

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกาหลังรังสรรค์
สั่งเสร็จเสด็จจากพระโรงคัล จรจรัลเข้าสู่ปราสาทไชย

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ตะหมังเสนาผู้ใหญ่
ออกมายังศาลาลูกขุนใน ให้หมายไปสั่งกันดังบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระปั่นหยีสุกาหรา
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็ลุกมา นั่งใกล้มิสาอุณากรรณ
ยิ้มพลางทางกล่าวอภิปราย เปนเยยคายเปรียบเปรยเย้ยหยัน
ครั้งนี้เดินสนานการสำคัญ พี่นี้กพรั่นเปนพ้นไป
จะประกวดกับน้องพระบุตรี ดูเยี่ยงมิที่รักบำรุงให้
สารพัดไม่ขัดสนสิ่งใด อิ่มใจอยู่ด้วยมิพี่นาง
ตัวพี่ไม่มีที่มุ่งหมาย ช่วยเยี่ยงบ่ายเพ็ดทูลให้บ้าง
ถึงไม่ได้เหมือนเช่นแต่เปนกลาง อย่าให้ข่มไปข้างเดียวนัก
เจ้าเปนที่ซอยหน้าอัชฌาไศรย คุ้นเคยข้างในได้รู้จัก
เอนดูด้วยช่วยพี่ที่ไร้รัก จะงามภักตร์ก็เพราะเจ้าเมตตา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ยิ้มพลางทางตอบวาจา กลับว่าดังนี้น่าอัศจรรย์
ถึงเปนอนุชาก็กาฝาก ไม่เหมือนปากพี่ว่าอย่าเย้ยหยัน
แม้นจงจิตรสนิทเสน่ห์กัน เช่นนั้นเห็นทีจะโปรดปราน

จะนิ่งดูอยู่ได้ที่ไหนพี่ ไม่พักมีนายหน้าไปว่าขาน
อย่าร้อนใจคงจะได้ของประทาน แต่ไม่มีงานการยังเนื่องไป

๏ ๖ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ขุนหยิ้ยิ้มแล้วแถลงไข
อนุชาเจ้าว่าฉนั้นไย เห็นเกินภักตร์พี่ไปอย่าพาที
ว่าพลางสรวลสันต์หรรษา แล้วออกมาจากพระโรงเรืองศรี
อุณากรรณไปคาหาปาติ ขุนหยิไปขึ้นจะรากัน

๏ ๔ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากอาชา ตรงไปพลับพลาสตาหมัน
เอนองค์ลงเหนือแท่นสุวรรณ ทรงธรรม์ตริตรึกนึกใน
คิดจะใคร่ลองใจพระบุตรี ดูที่จะว่าเปนไฉน
จึงเรียกประสันตาผู้ร่วมใจ เข้าไปช่วยประดิษฐ์คิดเพลงยาว
เสร็จทรงลงกระดาษแล้วตรัสสั่ง พี่ไปยังยาหยันอย่าอื้อฉาว
จงช่วยถวายสารอีกสักคราว คอยฟังให้ได้ข่าวมาวันนี้

๏ ๖ คำ ๏

๏ บัดนั้น ประสันตาเอางานรับสารศรี
ก้มเกล้ากรายงามสามที รีบไปตามมีพระบัญชา

๏ ๒ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นมาถึงสถานทวารวัง ก็แวะนั่งที่ทิมคอยท่า
พอเห็นยาหยันเดินมา พยักหน้าแล้วยิ้มพริ้มพราย

ว่าบัดนี้ขุนหยิไชยชาญ ใช้เรานักการให้ถือหมาย
มาแจ้งความตามร้อนธุระนาย เจ้าช่วยนำสารถวายพระบุตรี

๏ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น ยาหยันพี่เลี้ยงสาวศรี
ยิ้มพลางทางว่าไปทันที หน้าตาเช่นนี้ฤๅนักการ
รูปร่างช่างสมถือหมาย ปากคอเราะรายว่าขาน
ไหนเล่าส่งมาเถิดอย่านาน นางรับสารใส่สไบแล้วไคลคลา

๏ ๔ คำ ๚ ชุบ

๏ จึงเข้าไปเฝ้าองค์อรไทย ยาหยันยิ้มละไมอยู่ในหน้า
ถวายสารขุนหยิที่ให้มา แล้วแจ้งกิจจาทุกประการ

๏ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น นางสะการะหนึ่งหรัดยอดสงสาร
แย้มยิ้มพริ้มภักตร์พจมาน จึงคลี่สาราอ่านทันใด

๏ ๒ คำ ๚

ช้า
๏ ในสารนั้นว่านิจาเอ๋ย ไฉนเลยจะสมคิดพิศมัย
ถึงมาทแม้นชีวันจะบรรไลย แต่ขอให้เสร็จสมอารมณ์รัก
แค้นใจไม่เกิดในสุริวงศ์ ให้เหมือนองค์อุณากรรณมีศักดิ์
จะได้เปนคนโปรดนางนงลักษณ์ นี่น้อยหน้านักเปนชาวไพร
แสนวิตกที่จะต้องเดินสนาน จะตระการงามหน้ามาแต่ไหน
จะแข่งเคียงอุณากรรณฉันใด เขาเปนน้องอรไทยพระธิดา

สารพัดงามครบเครื่องตบแต่ง จะจัดแจงมาแต่ในนั้นหนักหนา
อันขึ้นหยันเปนชาวอรัญวา ทั้งไร้ที่พึ่งพาก็จำจน
ชาววังจะนั่งสรวลสำรวลเย้ย อกเอ๋ยยิ่งคิดยิ่งขัดสน
เห็นสุดธุระร้อนจะผ่อนปรน นฤมลจงทราบคดี เอย

๚ ๑๐ คำ ๚

ร่าย
๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในสารา กัลยาเย้มสรวลเกษมศรี
น้อยฤๅน้ำคำร่ำพาที ลิ้นลมพอดีไปเมื่อไร
ช่างแนมเหน็บเกียว่าสารพัน พี่ขาหยันจะเห็นเปนไฉน
คิดจะตอบสาราให้สาใจ ทรามไวยเวียนอ่านไปมา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ครั้นบ่ายชายแสงพระสุริยา เวลาเฝ้าองค์พระทรงธรรม์
จึงชำระสระสรงทรงเครื่อง แล้วเสด็จย่างเยื้องผายผัน
มาทรงอัศดรจรจรัล กิดาหยันตามหลังพรั่งพรู

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ บัดนั้น ประสันตาตัวดีไม่มีคู่
นั่งอยู่ที่ทิมริมประตู คอยขาหยันอยู่ยังไม่มา
พอเหลือบไปเห็นองค์อุณากรรณ ก็นึกพรั่นกลัวเกลือกจะกังขา
จึงหลบเข้าแฝงเสาศาลา แอบเอียงเมียงหน้าเสียทันที

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ครั้นเห็นสุหรันป่าตี　　ก็เข้าใจในทีกิริยา
จึงเสด็จลงจากอาชาไนย　　ไม่ไปเฝ้าศรีบัตหรา
นึกแหนงจะใคร่แจ้งกิจจา　　ก็ตรงมาปราสาทพระบุตรี

๏ ๔ คำ ๏ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงแอบม่านมองเมียง　　ได้ยินเสียงซุบซิบอยู่ในที่
เห็นสะการะหนึ่งหรัดเทวี　　อ่านสารบันหยีที่ให้มา
นิ่งนั่งฟังความอยู่เป็นครู่　　ก็รู้แจ้งใจไม่กังขา
จึงทำถามกำนัลกัลยา　　พระธิดาเสด็จอยู่แห่งใด

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　นางสะการะหนึ่งหรัดศรีใส
ได้ยินเสียงอุณากรรณก็ตกใจ　　จึงม้วนสารซ่อนไว้ใต้เพลา

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณผู้เฉิดโฉมเฉลา
เข้าไปเฝ้าองค์นางนงเยาว์　　ทำเมินยิ้มพริ้มเพราไม่เจรจา

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　นางสะการะหนึ่งหรัดเสนหา
เห็นอุณากรรณยิ้มไปมา　　ทำทีกิริยาเหมือนจะรู้
ยิ่งประหวั่นพรั่นจิตรขวยเขิน　　ทั้งสะเทินทั้งอายอดสู
จึงเสสั่งพี่เลี้ยงโฉมตรู　　ยกสลามาสู่อนุชา

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　　อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
เห็นนางสเทินเขินวิญญา　　　จึงแสร้งทำเฉยหน้าพาที
ยังค้นน้องจะต้องเดินสนาน　　　เปนการประกวดกันกับยี่หยี
ข้างเขาเปนคราวเคราะห์ดี　　　ข้างน้องนี้ดูเหมือนจะเคลื่อนคลาย

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　นางสะการะหนึ่งหรัดโฉมฉาย
เห็นอุณากรรณรู้แยบคาย　　　จึงกล่าวเกลี้ยงเยี่ยงย่ายเอาใจ
แหวนทองต้องการจงบอกพี่　　　เพ็ชรทับทิมดีดีจะให้ใส่
จวนกำหนดสระสนานเมื่อใด　　　จะให้เขาไปให้อนุชา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　อุณากรรณแกล้งทำเปนหรรษา
ก้มเกล้าอัญชลีแล้วลีลา　　　กลับไปดาหาปาตี

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากม้าทรง　　　จึงตรัสสั่งตำมะหงงถ้วนถี่
จงจัดแจงเกณฑ์แห่ให้ดี　　　สระสนานครั้งนี้อย่านอนใจ
เปนการออกหน้าแต่ละครั้ง　　　เสื้อแสงในคลังจงจ่ายให้
สั่งแล้วลีลาคลาไคล　　　เข้าในห้องรัตน์รูจี

๚ ๔ คำ ๚ เสมอ

๏ เมื่อนั้น　　　นางสะการะหนึ่งหรัดโฉมศรี
จึงจัดของต่างต่างอย่างดี　　　เทวีหยิบยกออกมาวาง

พี่เลี้ยงช่วยเลือกชำมรงค์ ทั้งภูษาผ้าทรงเปนสองอย่าง
ที่จะให้อุณากรรณนั้นปานกลาง ไม่เหมือนข้างยั่นหยิที่จงใจ
จึงตรัสสั่งบาหยันด้วยมารยา ของนี้พี่ว่าของพี่ให้
อย่าว่าน้องรู้เห็นเปนใจ รำคาญวานเอาไปอย่าอยู่ช้า

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงบังคมคัลหรรษา
รับของที่จะให้ยั่นหยิมา ซ่อนใส่ห่อผ้าแล้วคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นมาถึงพี่เลี้ยงยั่นหยิ จึงพาทีกล่าวแกล้งแถลงไข
ที่ในสารว่าขานอะไรไป อรไทยเคืองขัดอัธยา
ว่าแล้วหยิบผ้ากับชำมรงค์ ยิ้มพลางวางลงให้ตรงหน้า
ของนี้มิใช่ประทานมา ของข้าให้ดอกจงบอกนาย

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาชื่นชมสมหมาย
รับของมาพลางทางยิ้มพราย แยบคายบาหยันนี้ครันไป
จึงว่าผ้าทรงชำมรงค์นี้ ดูทีทำนองใช่ของไพร่
ถึงเราเปนชาวป่าพนาลัย พอรู้เท่าเข้าใจอย่าเจรจา
วันนี้เย็นแล้วจะลาไป ถ้ากะไรพรุ่งนี้จะมาหา
บาหยันค้อนให้แล้วไคลคลา ประสันตาก็กลับไปฉับพลัน

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงตำหนักที่ข้างน่า　แจ้งว่าเสด็จอยู่สถาหมัน
จึงรีบมาเฝ้าองค์พระทรงธรรม์　ยิ้มแล้วอภิวันท์ไปแต่ไกล
กิดาหยันรู้ทีมิอัชฌา　ต่างขยายออกมาไม่อยู่ใกล้
ประสันตาพี่เลี้ยงเมียงเข้าไป　ถวายของอรไทยที่ให้มา

๚ ๔ คำ ๚

ช้า
๏ เมื่อนั้น　มิสาระบั่นหยีสุกาหรา
เห็นเสื้อทรงธำมรงค์รจนา　พระปรีดาด้วยสมอารมณ์ปอง
จึ่งหยิบธำมรงค์บรรจงใส่　หฤไทยคิดคนึงถึงเจ้าของ
แต่เปลี่ยนวงทรงนิ้วพระหัตถ์ลอง　เปรมปริ่มยิ้มย่องไปมา
แล้วคลี่ฉลององค์ออกดูพลัน　กลิ่นสุคันธรศรีนนาสา
หวังถวิลว่ากลิ่นกัลยา　ดั่งได้เห็นหน้าเยาวมาลย์

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย
๏ แล้วสั่งอนุชาผู้ภักดิ์　พรุ่งนี้จะขี่ช้างเดินสระสนาน
ประสันตาตัวดีให้เปนควาญ　วิชาช้างชำนาญพานแยบคาย
อันพลเราที่จะเข้ากระบวนนั้น　กำชับกันทุกคนให้ขวนขวาย
นุ่งห่มเสื้อแสงแต่งกาย　อย่าให้อายสาวสาวชาวภารา

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ บัดนั้น　ชีพ่อหมอเถ้าถ้วนหน้า
จึงทอดเชือกสำหรับรำพัดชา　กรมช้างซ้ายขวาประชุมกัน
แล้วน้อมศิโรตม์ราบกราบกราน　โอมอ่านดุษฎีคำฉันท์
บรรดาที่เข้ามณฑลนั้น　พร้อมกันโปรยเข้าตอกดอกไม้

แล้วให้รำพัดชาทำท่าทาง กระหยับย่างเยื้องกรายส่ายไหล่
ประโคมพิณพาทย์กลองฆ้องไชย เสียงสนั่นหวั่นไหวเปนโกลา

๚ ๖ คำ ๚ สาธุการ

๏ บัดนั้น เสนีซ้ายขวา
พนักงานของใครก็ไตรตรา วิ่งไขว่ไปมาทั้งไพร่นาย

๚ ๒ คำ ๚

ยานี ๏ กรมช้างผูกคชสารศรี บรรดามีในโรงทั้งหลาย
ช้างเขนช้างที่นั่งพังพลาย มากม่ายขึ้นระวางช้างสำคัญ
บ้างผูกเครื่องกุดั่นดาวจำหลัก ที่กริยาหนักผูกเครื่องมั่น
สังหารคชสีห์มีน้ำมัน จัดสรรคนดีขึ้นขี่คอ
ใส่เสื้อสีทับทิมริมกรอง โพกผ้าขลิบทองทั้งควาญหมอ
มาไลยใส่มือแล้วสวมคอ ถือขอเกราะกรายเปนท่วงที
แล้วเลือกสรรช้างระวางใน ให้เสนาผู้ใหญ่ทั้งสี่
ช้างเดินสพัดพังหลังดี จัดให้ขึ้นหยิอุณากรรณ

๚ ๘ คำ ๚

๏ กรมม้าก็ผูกม้าต้น หมอกหม่นขนแซมสลับคั่น
กะเลียวเหลืองสำลีสีจันทน์ ประดับเครื่องสุวรรณชัชวาลย์
ม้าแซงนอกในซ้ายขวา ม้าอาสาเกราะทองทวยหาญ
พร้อมพรั่งตั้งกระบวนน่าพระลาน อลหม่านมิ่งคนึงไป

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

ร่าย ๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองน้อยใหญ่
ต่างพวกต่างพากันคลาไคล มายืนนั่งตั้งใจจะคอยดู
บ้างชิงที่วิวาทเถลาะกัน เสียงสนั่นอึงคนึงหนวกหู
ผู้ดีเข็ญใจก็ไม่รู้ เข้าเบียดบังนั่งอยู่ไม่อยากกลัว
เมียขุนนางบ้างพาพวกเมียน้อย ต่างคนมาคอยจะดูผัว
ทำชม้ายชายตาเล่นตัว ดัดจริตยิ้มหัวเป็นท่วงที
เหล่าข้าหลวงช่วงชิงช่องเสมา เยี่ยมหน้านั่งเบียดเสียดสี
พลับพลาสูงฝุ่งกำนัลมากมี เลิกมู่ลี่แลลอดสอดตา
พวกขุนนางลางคนขึ้นบนป้อม ข่าวไพร่มิให้ปลอมแปลกหน้า
บ้างพาเมียมานั่งในศาลา ตั้งตาคอยดูอยู่แน่นนันต์

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปั่นหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นอุทัยไขศรีรวิวรรณ ก็จรจรัลเข้าที่สำอางองค์

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน ๏ ทรงสุคนธ์รวยรินกลิ่นเกลา สอดใส่สนับเพลางอนระหง
ภูษาเขียนสุวรรณกระสันทรง ฉลององค์ตาดปักปีกแมงทับ
ห้อยหน้าซ่าโบะครุยแครง เจียรบาดทองแล่งเลื่อมสลับ
ปั้นเหน่งเพ็ชรพรรณรายสายบานพับ ตาบประดับทับทรวงดวงจินดา
ทองกรแก้วกุดั่นบรรจง ธำมรงค์เพ็ชรพรายทั้งซ้ายขวา
ทรงห้อยสร้อยสนจำปา แล้วลีลามาเกยกิริณี

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย
๏ พรั่งพร้อมเกณฑ์แห่แออัด เปนขนัดคับคั่งทั้งวิถี
เสด็จทรงช้างที่นั่งหลังดี ไปยังที่เกณฑ์แห่ทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น จินตาหราวรรณรัศมีศรีใส
จึงเข้าที่สระสรงคงคาไลย พระพี่เลี้ยงเคียงไขประทุมทอง

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด
๏ น้ำกุหลาบอาบอบตระหลบกลิ่น วารินชำระรดหมดหมอง
ทรงอุหรับจับเนื้อนวลละออง ผัดภักตร์ผิวผ่องโสภา
สอดใส่สนับเพลาเพลางอนสบัด บรรจงทรงพิพัฒภูษา
ฉลององค์พื้นตาดเพียงบาดตา ห่มน่าผ้าทิพย์ขลิบสุวรรณ
ทองกรแก้วมณีศรีประเทือง ธำมรงค์ค่าเมืองเรืองฉัน
ห้อยอุบะบุหงาปะกัน แล้วจรจรัลมาเกยกุญชร

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย
๏ เสด็จขึ้นทรงคอช้างที่นั่ง คับคั่งเกณฑ์แห่แลสลอน
กระบวนหลังสลับซับซ้อน โดยเสด็จบทจรมาเน่นนันต์

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกาหลังรังสรรค์
สำอางองค์ทรงเครื่องพรายพรรณ ห้อยอุบะสุวรรณมาลี
แล้วชวนสองราชธิดา กับห้าอัคเรศมเหสี
พร้อมฝูงกำนัลนารี จรลีไปยังพลับพลา

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ เสด็จนั่งเหนืออาศน์อำไพ เสนาในกรายงามสามท่า
จึงมีพระราชบัญชา ให้เดินพวกกระบวนมาบัดนี้

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เกณฑ์แห่คับคั่งทั้งวิถี
สารวัตรรัดเร่งจรลี โยธีถือธงทวนทอง
ช้างที่นั่งพังพลายรายเรียง เดินคู่เคียงเปนแถวถ้อง
เสียงประโคมดนตรีปี่กลอง กึกก้องนี่นนั่นสนั่นไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปิ่นหยิ่งผู้มีอัชฌาไศรย
ครั้นสิ้นกระบวนคชไกร จึงทรงไสช้างต้นตามมา

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

๏ ถึงน่าที่นั่งพระภูมี ถวายบังคมศรีปิ่ตหรา
พลางชม้ายชายดูพระธิดา สบตากันเมินยิ้มพริ้มพราย
แกล้งเดินทีสพัดไม่ขัดขวาง ไว้วางท่วงทีเฉิดฉาย
ประสันตาเปนควาญรู้ระคาย แกล้งบ่ายช้างตรงพระบุตรี

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ทรงช้างพลางรีบจรลี เปนลำดับปิ่นหยิ่งลงมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงน่าที่นั่งก็บังคม เบื้องบาทบรมนาถา
เห็นหญิงชายหนุ่มสาวชาวภารา เขาตั้งตาจำเภาะเจาะจงดู

ให้ขวยเขินสเทินฤไทยนัก　　เอาพัดทองบ้องภักตร์ด้วยอดสู
ผืนฤไทยมิให้ใครล่วงรู้　　มาหยุดอยู่เคียงช้างบั้นหยิพลัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　ตำมะหงงเสนาคนขยัน
ครั้นสิ้นกระบวนแห่อุณากรรณ　　ก็รีบเดินโดยหลั่นลำดับมา
ฝ่ายดะหมังมหาเสนี　　โยธีแห่แหนแน่นหนา
ครั้นเดินไปถึงท้ายพลับพลา　　ก็เลี้ยวมายืนที่ทันใด
ฝ่ายปาเตะตัวดีมิยศ　　เดินกระบวนถ้วนกำหนดนายไพร่
ครั้นพ้นน่าพลับพลาก็แวะไป　　เข้ายืนในเชิงเรียงเคียงกัน
เสนียาสามาสุดท้าย　　พวกยโทนทนายหลายหลั่น
ครั้นถึงน่าที่นั่งพระทรงธรรม์　　ก็ถวายบังคมคัลวันทา
เข้าหยุดช้างยืนที่ทั้งสี่นาย　　รายตามน่าฉานขนานหน้า
อันเหล่าบ่าวไพร่ที่ตามมา　　ต่างกลับสาตราวุ่นไป

๚ ๑๐ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　พระองค์ทรงพิภพเปนใหญ่
ครั้นสุดสิ้นกระบวนเสนาใน　　บรรหารให้เรียกช้างน้ำมันมา

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　เสนีรับสั่งใส่เกษา
จึงใช้ปะหรัดกะติกา　　ให้ไปเร่งช้างมาฉับพลัน

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น　　　　　　หมอควาญช้างต้นคนขยัน
เห็นกวักมือเรียกรู้สำคัญ　　ก็ไสช้างน้ำมันออกมา
ช้างต้นตัวร้ายส่ายเสย　　กลอกตางาเงยแหงนหน้า
เรียกมันขึ้นป่วนกิริยา　　หมอควาญรักษาสกดไป
ช้างนำเข้าหลอดมาน่า　　ห้ามคนไปมามิให้ใกล้
ครั้นถึงน่าที่นั่งสูงไชย　　ถวายบังคมไหว้ทั้งหมอควาญ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　　　　　คนพานว่องไวใจหาญ
ออกน่าปรำแล้วกรายกราน　　ฉวยพัดใบตาลเดินเข้าไป
ครั้นใกล้ร้องผัดตบพัดผาง　　หมอเบี่ดขอช้างทะลวงไล่
ถึงปรำซ้ำแทงทลายไป　　ไม้ไหล้หักโค่นไม่ทนงา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น　　　　　　พระองค์ทรงพิภพนาถา
จึงมีพระราชบัญชา　　ให้เรียกม้าเข้ามาล่อแพน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　　　　　เสนีสี่เหล่าที่เผ้าแหน
รับสั่งพระองค์ทรงดินแดน　　แล้วแล่นมาสั่งดังบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　　　　　ขุนหมื่นม้าแซงอาสา
จึงเหยียบโกลนโจนขึ้นหลังม้า　　แล้วรำทำท่าเปนท่วงที

ตระหลบเลี้ยวเข้าใกล้แล้วให้แพน ช้างแล่นไล่ม้าควบหนี
กระชั้นชิดติดตามคลุกคลี โกญจนาทอึงมี่เปนโกลา
หมอควาญเอาไว้มิใคร่หยุด อุดตลุดลากพื้นกันหนักหนา
เหล่าพวกคนดูบรรดามา บ้างเฮฮาบ้างตื่นตกใจ

๏ ๖ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝูงสนมนารีศรีใส
ดูแห่สระสนานสำราญใจ เพลิดเพลินหฤทัยทุกนารี
ลางนางตั้งตาพิศวง ดูรูปทรงมิสาระบั่นหยี
สกิดเพื่อนพูดจาพาที บั่นหยีเหมือนเหรัจคนนี้งามครัน
ดูที่ขี่ช้างก็เฉิดฉาย กิริยาเยื้องกรายคมสัน
ลางพวกที่รักอุณากรรณ ก็ผูกพันเขม้นไม่วางตา

๏ ๖ คำ ๏ เจรจา

๏ เมื่อนั้น นางสะการะหนึ่งหรัดเสนหา
ชำเลืองดูบั่นหยีด้วยปรีดา กัลยายิ้มพรายม่ายเมียง
หยิบสลามาเสวยทำเฉยภักตร์ นงลักษณ์แกล้งกล่าวก้าวเฉลียง
เสซมผู้อื่นที่ยืนเคียง แล้วสกิดพี่เลี้ยงให้แลดู
ครั้นบั่นหยีชำเลืองแลมา สบตาก็เอียงอายอดสู
ทำซ่อนเงื่อนมิให้ผู้ใดรู้ โฉมตรูพิศวาสเพียงขาดใจ

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น บั่นหยีผู้มีอัชฌาไศรย
เอาพัดทองบังภักตร์เปนที่ไว้ ภูวไนยดูนางกัลยา

ความรักร้อนรุ่มกลุ้มจิตร มิได้คิดเกรงศรีปิ่นหล้า
แต่เวียนชม้ายชายหางตา ให้สบเนตรพระธิดาเนืองไป

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
เห็นเชิงชั้นปิ่นหยักเข้าใจ สังเกตได้โดยดูก็รู้ที
จึงกล่าวคำขำคมเปนแยบคาย กระทบเทียบเปรียบปรายปิ่นหยิ
อย่าเมินนักรักษาให้จงดี กิริยาหลบเหลือมผิดทำนอง
แม้นฉวยตื่นไปไม่เปนการ จะพากันอัประมาณหม่นหมอง
อายพวกชาววังที่นั่งมอง เห็นคะนองหนักนักจึงตักเตือน

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ปิ่นหยิตอบตามกระแสแง่เงื่อน
ถึงเมินไปใจยังไม่พ้นเพื่อน อย่ากลัวว่าจะพาเพื่อนได้อาย
อันกิริยาโรงในมิใช่ชั่ว แต่ละตัวยังยืนไม่ตื่นง่าย
ถึงผีมือหมอควาญจะพานคลาย อย่าหมายว่าจะเปนเหมือนเช่นนั้น
ไม่พอที่จะยกหยิบเอามาว่า เหมือนอนุชารังเกียจเดียดฉัน
พี่เปนชาวป่าพนาวัน จะขี่ช้างสำคัญไม่สมควร

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตอบพลางทางแย้มสรวล
ช่างแก้ไขไพเราะห์เสนาะนวล แต่ล้วนเปนระแบบแยบคาย

ใช่จะเกียจกันเดียดฉันพี่ อย่าพาที่กลยเกลื่อนเงื่อนสาย
ว่าพลางทางเบือนเชือนชาย แย้มยิ้มพริ้มพรายเปนกลใน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงภพเปนใหญ่
สั่งให้ย้ายช้างน้ำมันไป แล้วเรียกให้เดินกระบวนม้ามา

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น ตัวนายปลายเชือกซึ่งนำน่า
เดินแห่แออัดรัถยา สารวัดตรวจตราเรียบร้อย
ม้าต้นคนจูงเคียงข้าง สบัดย่างเยื้องย่ำทำถอย
บ้างหกมุ่นดิดโดดโลดลอย ฎูกน้อยซอยเต้นตามกัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ ขุนนางกรมม้าขี่พาชี ล้วนมีสัปทนคนกั้น
ม้าแขกฝรั่งเคียงเรียงกัน ม้าพม่ารามัญเปนหลั่นมา

๚ ๒ คำ ๚

๏ พวกอาสาม้าเซงแต่งเปนช่อ ยืนเคียงเรียงรอขนานหน้า
ครั้นสิ้นกระบวนแห่แลสุดตา ก็ขับควบม้ามาทีละคน
ที่ไม่สันทัดชัดเจน ม้วนตกหกคเมนลงกลางถนน
บ้างรั้งไว้ไม่อยู่เหยียบผู้คน ประชาชนสรวลเสเฮฮา

๚ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงภพนาถา
ครั้นเกณฑ์แห่เลียวถนนพ้นพลับพลา พอเพลาย่ำเที่ยงนาที

จึงตรัสชวนธิดาโฉมยง　　กับห้องค์อัคเรศมเหสี
เสด็จจากพลับพลารูจี　　จรลีเข้ายังวังใน

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณบั่นหยีศรีใส
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็คลาไคล　　ต่างไปที่อยู่พระภูมี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น　　ฝ่ายมหาเสนาทั้งสี่
ต่างคนต่างกลับมาทันที　　พร้อมกันอยู่ที่จวนคลัง
พวกวิเศษยกของเข้ามาเลี้ยง　　เรียงเรียงสำรับคับคั่ง
บ่าวไพร่ให้เลี้ยงตามลำพัง　　เสนานั่งกินโต๊ะทุกตัวนาย

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ ครั้นเสร็จอิ่มโอชโภชนา　　พออ่อนแสงสุริยาเพลาบ่าย
เห็นที่สนามร่มลมชาย　　ให้ทนายเรียกมวยเข้ามาพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　พวกมวยเกณฑ์หัดจัดสรร
เปรียบไว้ได้คู่เท่ากัน　　เข้ามาตั้งมั่นประจันชก
ท่อยทีหนีไล่ไปมา　　ปะเตะตีเข่าลาเข้ายอดอก
ขับเคี่ยวกันไปหลายยก　　ตำมะหงงให้ตกรางวัล

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงมวย

๏ บัดนั้น เสนานั่งดูอยู่เปนหลั่น
ครั้นเลิกมวยพอเพลาสายัณห์ ต่างคนจรจรัลกลับไป

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ เมื่อนั้น อณากรรณรัศมีศรีใส
จึงบอกสองพี่เลี้ยงทรามไวย ปั้นหยีนี้ไซ้อะหังการ์
ไม่เจียมกายหมายมาดพระบุตรี ท่อยทีท่อยรักกันหนักหนา
เมื่อวันยืนช้างน่าพลับพลา ยังอุส่าห์แลลอดสอดดูกัน
น้องเห็นหนักนักจึ่งตักเตือน ก็กล่าวเกลื่อนกลับว่าข้าเคียดฉัน
พลางแถลงแจ้งความทุกสิ่งอัน ซึ่งเห็นสำคัญแลมาลี

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น จึงนางพี่เลี้ยงทั้งสองศรี
ลูบอกตกใจแล้วพาที ช่างทำได้ดังนี้ไม่กลัวไภย
แม้นพระองค์ทรงทราบเหตุการณ์ จะพากันรำคาญเปนข้อใหญ่
จะว่าแม่รู้เห็นเปนใจ แกล้งชักนำให้เปนไมตรี
จำจะผ่อนปรนให้พ้นผิด คนร้ายเร่งคิดเอาตัวหนี
จะผูกพันรักใคร่ไปไยมี ควรที่จะสลัดซัดทิ้ง
หนึ่งเล่าข้างเขาก็นึกแหนง เหมือนจะแจ้งว่าพระน้องนี้เปนหญิง
จึงลามเลียมเทียมเล่นเทียมจริง ข้าเกรงกริ่งกลัวเกลือกจะได้อาย
คิดจะใคร่ไปเชิญมาวังเรา ให้เห็นเหล่านางเชลยทั้งหลาย
น่าที่จะสิ้นแหนงแคลงคลาย โฉมฉายจะเห็นประการใด

๚ ๑๐ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　　อุณากรรณพึ่งชอบอัชฌาไศรย
จริงแล้วพี่ว่าข้าลืมไป　　　　แต่ครั้งก่อนเราได้คิดกัน
จำจะให้ไปเชิญมาวันนี้　　　　เห็นจะมาโดยดีไม่เดียดฉัน
พี่ตระเตรียมไว้ให้ครบครัน　　　　ว่าแล้วจรจรัลออกมา

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงสั่งกิดาหยันทันที　　　　จงไปยังบ้านหยีสุกาหรา
บอกว่าเรารำฦกตรึกตรา　　　　ขอเชิญให้มาเวลานี้

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　　　กิดาหยันรับสั่งใส่เกษี
ก้มเกล้ากราบงามสามที　　　　แล้วรีบไปดังมีพระวาจา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงวังบ้านจะรากัน　　　　เข้าไปยังคมคัลด้วยหรรษา
ทูลตามอุณากรรณสั่งมา　　　　ให้ทราบบาทาภูวไนย

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　　　บ้านหยีผู้มีอัชฌาไศรย
ทั้งสังคามาระตาก็ดีใจ　　　　ที่จะไปหาองค์อุณากรรณ
จะได้ดูระแบบแยบคาย　　　　ว่าเปนหญิงฤๅชายแม่นมั่น
ครั้นจวนเวลาสายัณห์　　　　จึงสั่งกิดาหยันให้ผูกม้า
แล้วเข้าที่สรงทรงเครื่อง　　　　อร่ามเรืองจำรัสทัดบุหงา
มาทรงพาชีลีลา　　　　เหล่าระเด่นเสนาก็ตามไป

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงวังคาหาปาติ ตำแหน่งที่อุณากรรณอาไศรย
พระเสดจลงจากอาชาไนย ขึ้นไปบนตำหนักทันที

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณครั้นเห็นบั้นหยี
จึงคลาไคลไปรับด้วยยินดี พาไปยังที่ข้างใน
สององค์ทรงนั่งร่วมอาศน์ ตรัสประภาษพูดจาปราไส
ยิ้มแย้มสรวลสันต์ด้วยกันไป ท่อยทีมิใจปรีดา

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น พนักงานก็ยกพานสลา
เผยม่านคลานตามกันออกมา ตั้งให้หน่อกระษัตราทุกองค์

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น เหล่าระเด่นบุตรีนวลหง
ต่างแต่งประกวดกันบรรจง แต่ละองค์เฉิดฉินเพียงขวัญตา
มานั่งพรั่งพร้อมอยู่ข้างใน ตรวจตรามิให้ใครขาดหน้า
ครั้นเห็นย่ำค่ำควรเวลา ก็ยกโภชนาออกไป

๚ ๔ คำ ๚ เพลง

๏ อันเครื่องอุณากรรณบั้นหยี พระบุตรีเชิญมาตั้งให้
เครื่องระเด่นเชลยทั้งนั้นไซ้ สาวใช้เชิญมาตั้งเรียงรัน
แต่ละคนไว้วางกิริยา ไม่ทอดตาเหลือบแลแปรผัน
นั่งโบกปัดพัชนีแส้สุวรรณ หมอบเฝ้าเปนหลั่นกันลงมา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　　　อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
จึงชวนบั้นหยีด้วยปรีดา　　　ให้เสวยโภชนาสาลี

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　　　จึงองค์มิสาระบั่นหยี
เสวยพลางชำเลืองดูนารี　　　แล้วภูมิตริตรึกนึกใน
อุณากรรณนี้มีภรรยา　　　ล้วนทรงโฉมโสภาผ่องใส
เห็นจะมิใช่หญิงดังกริ่งใจ　　　เสียแรงเรารักใคร่ได้ผูกพัน

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　　　สังคามาระตาเฉิดฉัน
เห็นองค์อรไทยวิไลยวรรณ　　　ที่ได้ตุนาหงันกันมา
เปนบุพเพสันนิวาศแต่ชาติก่อน　　　พเอิญให้อาวรณ์เสนหา
แต่เวียนชายชำเลืองไนยนา　　　ดูนางกุสุมาเทวี
ไม่เปนอันเสวยกระยาหาร　　　ตลึงลานอาไลยในโฉมศรี
เสโทซึมซาบอาบอินทรีย์　　　ภูมิซับภักตร์เนื่องไป

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　　　　มิสาระบั่นหยีศรีใส
รู้ว่าอนุชาชาญไชย　　　ใส่ใจภรรยาอุณากรรณ
เห็นจริตนั้นผิดกิริยา　　　ไนยนาเหลือบแลคมสัน
เกรงผัวเขาจะรู้เท่าทัน　　　จะเคียดฉันขุ่นข้องหมองใจ

ครั้นเสร็จเสวยโภชนา　　พูดเล่นเจรจาปราไส
แล้วลาอุณากรรณคลาไคล　　กลับไปที่อยู่พระภูมิ

๏ ๖ คำ ๏ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงตรัสแก่อนุชา　　ทันถึงเทวาในราษี
จะว่าอุณากรรณเปนสัตรี　　พี่นี้ไม่เชื่อวาจา
อันความผูกพันมั่นหมาย　　แต่นั้นก็คลายลงนักหนา
แล้วว่าเปนไรอนุชา　　จึงรักภรรยาเขาดังนั้น
ดังไร้หญิงโสภาทั้งธาตรี　　เจ้าของเขามีมาไผ่ผั่น
แล้วเปนมิตรชิดชอบอัชฌากัน　　อย่าคิดฉนั้นจะแหนงใจ

๏ ๖ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　สังคามาระตาเฉลยไข
วิบากกรรมแล้วจำจะเปนไป　　โดยใจน้องนึกตรึกตรา
ถึงเปนภรรยาอุณากรรณ　　แต่เขานั้นไม่สู้เสนหา
ทำรักแต่พอกันนินทา　　เมื่อคิดมาจะเปนอะไรมี
แม้นพระได้ขนิษฐามาเมื่อไร　　ข้าน้อยก็จะได้นางโฉมศรี
ถ้าพระมิได้พระบุตรี　　น้องนี้ไม่สมอารมณ์ปอง
ทูลพลางทางถวายบังคมลา　　จรจรัลกลับมาเคหาห้อง
พระครวญคร่ำรำภุกตรึกตรอง　　คิดถึงนวลลอองแล้วอาไลย
รศรักร้อนจิตรพิศวง　　ให้ผูกพันพะวงหลงใหล
จึงคิดกับพี่เลี้ยงร่วมใจ　　ให้คนไปสอดแนมดูทุกวัน

๏ ๑๐ คำ ๏ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายสองนางพี่เลี้ยงสาวสรรค์
จึงทูลมิสาอุณากรรณ พี่น้องพรั่นเป็นพ้นไป
ด้วยทรงพระจำเริญกว่าแต่ก่อน จะซ่อนเพศสัตรีนั้นมิได้
ทั้งขันหยิเล่าก็กินใจ จะนิ่งอยู่อย่างไรในภารา
จงทูลลาองค์พระทรงเดช ว่าบิตุเรศประชวรหนักหนา
เสนีนำหนังสือถือมา ให้หากลับคืนไปเวียงไชย

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณฟังชอบอัชฌาไศรย
จึงสั่งตำมะหงงเสนาใน เร่งเตรียมพลไกรให้พร้อมกัน
พรุ่งนี้เราจะกรีธาทัพ คืนกลับไปนิเวศน์เขตรขัณฑ์
สั่งเสร็จเสด็จจรจรัล มาทรงม้าผายผันเข้าวังใน

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากอัศดร เข้าไปยอกรบังคมไหว้
เห็นได้ช่องดังประสงค์จำนงไว้ จึงทูลภูวไนยด้วยใจภักดิ์
บัดนี้เสนีมาแจ้งเหตุ ว่าบิตุเรศของข้าประชวรหนัก
พระให้คิดถึงคำนึงนัก ลูกรักจักถวายบังคมลา

๚ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริวงศ์นาถา
ได้ฟังอุณากรรณทูลลา พระราชาเศร้าสร้อยลห้อยใจ
จำเป็นจึงมีพระบัญชา แก้วตาของพ่อผู้พิศมัย
เป็นการร้อนแล้วเจ้าจำรีบไป ท้าวคลายเมื่อไรเร่งกลับมา

พ่อเคยเห็นหน้าเจ้าอยู่เช้าเย็น　หมายเหมือนหนึ่งเป็นโอรสา
แต่นี้จะเปล่าใจเปล่าตา　จะคิดถึงทุกทิวาราตรี

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
จึงสนองบัญชาพระภูมี　ลูกนี้มิใคร่จะจากไป
ด้วยพระองค์ทรงคุณนี้สุดแสน　ยังไม่ทดแทนสนองได้
ถึงมาทจะนิราศแรมไกล　ไม่ลืมคุณภูวไนยที่เมตตา
ทูลพลางชลเนตรนองภักตร์　ด้วยความรักองค์ศรีปิตุหรา
สะอื้นร่ำกำสรดโศกา　สุดแสนเสนหาอาวรณ์

ฯ ๖ คำ ฯ โอด เจรจา

๏ เมื่อนั้น　องค์ประไหมสุหรีศรีสมร
ทั้งสี่มเหษีบังอร　ให้อาวรณ์เมตตาอุณากรรณ
ฟังคำร่ำว่าจะลาไป　ต่างสลดระทดใจโศกศัลย์
โฉมยงองค์ระเด่นบุตรีนั้น　ก็ครวญคร่ำรำพรรณโศกา
นิจาเอ๋ยเคยเล่นอยู่ด้วยกัน　นับวันจะเว้นว่างห่างเห็นหน้า
ไปแล้วเมื่อไรจะกลับมา　จะทุกข์ทนบ่นหาด้วยอาลัย
บรรดาสาวสรรค์กำนัลนาง　ต่างคนก็ต่างร่ำไห้
แล้วชวนกันอำนวยอวยไชย　จงไปเป็นศุขสวัสดี

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　อุณากรรณโศกเศร้าหมองศรี
กราบลงแทบบาทพระภูมี　แล้วบังคมชนนีทั้งห้าองค์

อำลาพี่นางทางอาวรณ์ ทอดถอนฤทัยคิดพิศวง
ว่าน้องจะนิราศยาทยงส์ พระองค์ค่อยอยู่อย่ามีภัย
สั่งเสร็จแล้วเสด็จลีลา เดินพลางชลนาหลั่งไหล
อุส่าห์ผินอารมณ์ข่มใจ กลับไปที่สำนักตำหนักจันทน์

๚ ๖ คำ ๚ เชิด

ช้า ๏ เมื่อนั้น ฝ่ายสังคามาระตาเฉิดฉัน
แต่ให้สอดแนมดูอุณากรรณ หลายวันแล้วมิได้แยบคาย
พระกระสันรัญจวนครวญคนึง ถวิลถึงกุสุมาโฉมฉาย
เสนหาอาไลยอยู่ไม่วาย ผูกพันมั่นหมายในเทวี
อุณากรรณกลับเปนบุษยา จึงจะได้กุสุมาโฉมศรี
ครั้นแจ้งว่าจะคืนไปธานี ยิ่งทวีเทวศจาบัลย์

๚ ๖ คำ ๚

ร่าย ๏ พระนิ่งนึกตรึกไตรไปเปนครู่ แล้วปฤกษายาหงูกีดาหยัน
บัดนี้มีสาอุณากรรณ เขาจะไปประมอตันเวียงไชย
ทำไฉนจะแจ้งประจักษ์จริง ว่าเปนชายฤๅหญิงยังสงไสย
จงคิดอ่านปลอมแปลงแกล้งเข้าไป ดูให้ถึงที่สรงคงคา

๚ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น ยาหงูกีดาหยันหรรยา
คำนับรับคำแล้วอำลา รีบไปวังดาหาปาตี

๚ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ เห็นรถรัถอัศดรรพล สับสนออองคนงมี่
คอยคอยดูจนเวลาสรงวารี ก็ทำทีเที่ยวหาเพื่อนกัน

๚ ๒ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นแสงทองส่องฟ้าพรายพรรณ ก็จรจรัลมาสรงคงคาไลย
เคยให้ห้ามแหนเปนกวดขัน มิให้คนทั้งนั้นกล้ำกรายได้
อยู่แต่สองพี่เลี้ยงผู้ร่วมใจ ที่สนิทชิดใช้เปนอัตรา
ผันภักตร์ยืนสรงตรงประตู คอยดูผู้คนแปลกหน้า
ฝ่ายสองพี่เลี้ยงกัลยา นั่งอยู่ตรงภักตราคอยใช้

๚ ๖ คำ ๚

๏ บัดนั้น ยาหยูผู้มีอัชฌาไศรย
รู้ว่าเสด็จสรงคงคาไลย ก็รีบเข้าไปดังใจจง
ผู้คนทั้งนั้นไม่ทันรู้ ล่วงจู่เข้าไปถึงที่สรง
เหลือบเห็นอุณากรรณโฉมยง ยืนผันภักตร์ตรงทวารา
แลเห็นทรวงเต่งเคร่งครัด ให้อัศจรรย์จิตรคิดกังขา
บุรุษฤๅเพศดังธิดา ครั้นสบตาก็ก้มบังคมคัล

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตกใจไหวหวั่น
ทรุดนั่งกอดเข่าเข้าไว้พลัน แล้วถามว่าใครนั่นเข้ามาไย

๚ ๒ คำ ๚

๏ บัดนั้น กิดาหยันกรายก้มบังคมไหว้
จึงว่าบันหยีชาญไชย ใช้ให้มาเชิญไปบัดนี้
ทูลพลางทางทำเปนอำลา เดินรีบเร็วมาจากที่
แล้วแอบนั่งพึงระคายร้ายดี จะโกรธาด่าตีประการใด

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณแค้นขัดอัชฌาไศรย
ดูฤๅคนแปลกหน้ามาถึงใน ไม่มีผู้ใดใครห้ามปราม
กูก็ได้ประกาศไว้ขาดอยู่ เหตุใดนายประตูจึงไม่ห้าม
มันลเมิดคำเราเบาความ ให้มัดไว้สักสามนาฬิกา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งใส่เกษา
จึงให้เอาตัวนายทวารา มาลงอาญามัดไว้
ไม่รู้ฤๅว่าสรงวารี เปนที่ห้ามนักใครเข้าได้
มีแต่ตัวเราทั้งสองไซ้ พระบัญชาสั่งให้อยู่ในนี้

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น กิดาหยันครั้นแจ้งถ้วนถี่
จึงออกจากดาหาปาตี กลับไปวังบันหยีมิได้ช้า

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคม นบนิ้วประนมเหนือเกษา
ทูลระเด่นสังคามาระตา ต่อหน้าบันหยีฤทธิรงค์

ข้าเห็นอุณากรรณเรืองศรี เมื่อเข้าที่ชำระสระสรง
ทรวงเต่งเคร่งครัดดังบุษบง มิใช่ชายมั่นคงพระทรงไชย

๏ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาศรีใส
สรวลพลางตบเพลาเข้าทันใด นั่นมิใช่ฤๅพระราชา
บรรดาคนนั่งอยู่ทั้งนั้น ก็สรวลขึ้นพร้อมกันถ้วนหน้า
ต่างถุ้งเถียงกันอยู่ไปมา ด้วยสงไสยมิสาอุณากรรณ

๏ ๔ คำ ๚ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์อุณากรรณเฉิดฉัน
จึงว่าแก่พี่เลี้ยงไปพลัน น้องคิดประหวั่นพรั่นใจ
เมื่อเขาเห็นประจักษ์อยู่ฉะนี้ จะไปหาบั้นหยีกระไรได้
เขาจะรุมกันเย้ยไยไพ น้องจะได้ความอายพันทวี

๏ ๔ คำ ๚

๏ บัดนั้น นวลนางพี่เลี้ยงทั้งสองศรี
ตรึกตราแล้วทูลทันที ครั้นมิไปบัดนี้จะช้ำร้าย
จงไปหาบั้นหยีดีกว่า ให้สิ้นจินดาที่มุ่งหมาย
ความแหนงแคลงใจจะเคลื่อนคลาย โฉมฉายอุส่าห์เสด็จไป

๏ ๔ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณคิดพรั่นหวั่นไหว
จำเป็นมาทรงอาชาไนย เสด็จไปยังบั้นจะรากัน

๏ ๒ คำ ๚ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเดินเข้าไป　　พอได้ยินสำรวลสรวลสันต์
ยิ่งคิดขวยเขินสเทินครัน　　ขึ้นใจจรจรัลด้วยจำเปน

๏ ๒ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น　　ปั่นหยีครั้นเหลือบแลเห็น
ทั้งพี่เลี้ยงอนุชาไม่มิเว้น　　ต่างคนเขม้นดูอุณากรรณ
ปั่นหยียิ้มพลางทางว่าไป　　เปนไฉนขัดแค้นแสนศัลย์
ลงอาญาข้าไทอยู่เป่นควัน　　แล้วสรวลขึ้นพร้อมกันทันใด

๏ ๔ คำ ๆ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณผินภักตร์มาแก้ไข
อย่าเล่นซ้ำข้าไม่สบายใจ　　เสนาในนำสารมาวานนี้
พระบิตุเรศประชวรโรคา　　ให้ข้าทูลลาไปกรุงศรี
จำจะเร่งรีบไปวันนี้　　ค่อยอยู่จงดีจะขอลา

๏ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น　　ปั่นหยีเศร้าใจเปนหนักหนา
ว่าเจ้าไปเมื่อไรจะกลับมา　　พี่จะนับวันท่าทุกราตรี
ตัวเจ้าจะกลับไปเวียงไชย　　ที่ไหนจะคิดถึงพี่
จะเพลินชมพระสนมนารี　　ที่ทรงศรีโสภายาใจ

๏ ๔ คำ ๆ

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณกล่าวแกล้งแถลงไข
พระบิดาประชวรฉนี้ไซ้　　ฤๅจะมีใจชมอิสัตรี

อันตัวข้าจะลาคลาไคล แต่ใจจะคำนึงคิดถึงพี่
ฝ่ายพี่กังวลสิ่งใดมี เห็นที่จะไม่เหมือนอนุชา
แม้นบิตุเรศไม่ประชวรหนัก น้องรักก็ไม่จากเชษฐา
ถึงไปก็ไม่อยู่ช้า พี่อย่าปรารมภ์ตรมใจ
องค์ศรีบิดาเมตตาน้อง ยังไม่ทันสนองพระคุณได้
ไม่ลืมคุณพระองค์ทรงภพไตร ท้าวคลายเมื่อไรจะกลับมา

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ได้ฟังอุณากรรณจำนรรจา พระผ่านฟ้าสลดระทดใจ
ทั้งสังคามาระตาซาญชิต ก็ร้อนรนจิตรดังเพลิงไหม้
พี่เลี้ยงกิดาหยันนั้นไซ้ ก็อาไลยด้วยรักอุณากรรณ
ทั้งหลงหนึ่งหรัดอรไทย นางเร่งละห้อยให้โศกศัลย์
อันนางกระยัตรีย์แลกำนัล ชวนกันเศร้าสร้อยละห้อยใจ
ต่างคิดถึงองค์อุณากรรณ จะกลับไปประมอตันกรุงใหญ่
เคยเล่นเปนศุขสำราญใจ ไปแล้วเมื่อไรจะเห็นกัน

๏ ๘ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเศร้าใจไห้วหวั่น
จึงว่าแก่ปันหยีไปพลัน น้องจะลาจรจรัลวันนี้
ถ้ามีทุกข์โศกไปวันน่า จะให้เสนานำสารศรี
มาแถลงแจ้งอรรถคดี ถ้าพี่รู้แล้วอย่าทิ้งกัน

๏ ๔ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเลิศฉลัน
จึงตอบวาจาไปพลัน ข้อนั้นจะเปนไรมี
ถ้าทุกข์อนาทรร้อนเร่า จะช่วยเจ้ากว่าจะสุดกำลังพี่
ตามคำสัญญาได้พาที จะสูญเสียไมตรีกันไย
พี่ลาพรตตามมาอยู่ภาหลัง เพราะรักเจ้าควรฤๅยังหาเห็นไม่
จะไคร่ตามอนุชาจะลาไกล เยี่ยมประชวรท้าวไทด้วยน้องรัก
จะให้เสียทีไปไยเล่า เจ้าพาพี่พลอยเผ้าให้รู้จัก
พอกะไรก็จะได้ไปพึ่งพัก อาไศรยสำนักในกรุงไกร

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณคิดพรั่นหวั่นไหว
มิได้ตอบวาจาประการใด ก็ลาไปคาหาปาตี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงขึ้นรถแก้วแววไว กับพี่เลี้ยงร่วมใจทั้งสองศรี
ให้เคลื่อนหมู่พหลมนตรี เสนีพลสกลไกร
อันรถประเทียบทั้งนั้น ถัดกันตามน้อยตามใหญ่
เหล่าทหารนั้นขี่อาชาไนย แห่น่ารถไชยไคลคลา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์ปันหยีสุกาหรา
จึงสั่งให้ผูกอาชา จะไปส่งมิสาอุณากรรณ

สั่งแล้วชำระสระสรง　　สำอางองค์ทรงเครื่องเฉิดฉัน
มาทรงม้าเหลืองเครื่องสุวรรณ　เสนีกิดาหยันก็ตามมา

๚ ๔ คำ ๚ เชิด

๏ พระพลางกะระตะมโนไมย　ถอนฤาไทยตลิ่งแลหา
ตามไปส่งถึงทวารา　　ทันรถมิสาอุณากรรณ
พระจึงตรัสอำนวยอวยพร　อย่าให้มีทุกข์ร้อนโศกศัลย์
ปราศจากอันตรายโรคันต์　สารพันเภทไภยอย่าพาธา
อันเสนีรีพลทั้งสองฝ่าย　ไพร่นายมาพบกันพร้อมหน้า
ก็หยุดส่งสั่งเสียกันไปมา　ตามมีเสนหาอาไลย

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณรัศมีศรีใส
รับพรขึ้นหยีชาญไชย　　ด้วยใจยินดีปรีดา

๚ ๒ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น　　มิสาระขึ้นหยีสุกาหรา
ให้ละห้อยสร้อยเศร้าวิญญา　จึงมีพจนาไปทันใด
อุณากรรณเจ้าไปจงดี　　พี่นี้จะกลับเข้ากรุงใหญ่
ว่าพลางชักม้าจะคลาไคล　แล้วหยุดอยู่มิได้ลีลา
พระตลิ่งแลดูอุณากรรณ　　หฤาไทยไหวหวั่นกระสันหา
ฝืนภักตร์หักใจไคลคลา　　กลับมาติกาหรังทันใด

๚ ๖ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ครั้นมิสาระขึ้นหยิกลับไป ก็เร่งรีบพลไกรยาตรา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ชมดง
๏ เข้าในพนมพนาวัน พลางพินิจพิศพรรณพฤกษา
ให้วังเวงพระไทยไปมา ตรึกตราเศร้าสร้อยละห้อยใจ
ฟังสำเนียงเสียงวิหคกู่ก้อง ข้างร้องขันขานในป่าใหญ่
ข้างจับพฤกษาค่าคบไม้ ข้างไซ้ปีกหางข้างชมกัน
ลางตัวม่ายเมียงเคียงคู่ ข้างเคล้ากันอยู่เกษมสันต์
ข้างจิกผลไม้มาป้อนปั่น ลูกน้อยนั้นเรื่อยร้องก้องดง
ชมพลางทางเร่งพลากร สัญจรไปในไพรระหง
เสด็จมาเหนือราชรถทรง ยิ่งคำนึงถึงองค์ภูวไนย

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย
๏ เที่ยวเตร่เร่ตามพระเชษฐา ไม่รู้ว่าจะไปหนไหน
พอสายัณห์ยอแสงอโณไทย ก็สั่งให้พักพหลพลโยธา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกษา
มาเกณฑ์กันทุกหมวดตรวจตรา ให้ตั้งตารีวรอบขอบคัน
จุกช่องกองเพลิงเรียงราย ไพร่นายกำชับเปนกวดขัน
บรรดาโยธาทั้งนั้น ผลัดกันนั่งนอนในราตรี

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
สถิตย์ในราชรถรูจี ถวิลถึงภูมีพี่ยา
เอนองค์ลงเหนือบรรจฐรณ์ ยิ่งอาวรณ์เศร้าสร้อยละห้อยหา
แต่รำฦกตรึกไตรไปมา นิทราโศกศัลย์รัญจวนใจ

๚ ๔ คำ ๚ กล่อม

๏ บัดนั้น สองพี่เลี้ยงนารีศรีใส
จึงปฤกษากันทันใด แล้วเข้าไปทูลแจ้งกิจจา
แต่มาเที่ยวอยู่ก็หลายวัน ที่ในอรัญราวป่า
ไม่ประสบพบองค์พระพี่ยา จะกลับไปภาราประมอตัน
เกลือกว่าขุ้นหยิจะไปตาม จะได้ความเดือดร้อนเปนแม่นมั่น
จะเสียศักดิ์สุริวงศ์เทวัญ จำจะคิดผ่อนผันให้พ้นไภย
ถ้าเห็นพหลมนตรี โยธีกองทัพหลับใหล
ขอเชิญกัลยาคลาไคล เสด็จไปในป่าพนาลี
เที่ยวซอกซอนอาไศรยไพรสณฑ์ จะได้พ้นมิสาระขุ้นหยิ
แม้นไม่ม้วยมุดสุดชีวี เห็นที่จะพบพระพี่ยา

๚ ๑๐ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ฟังสองพี่เลี้ยงทูลมา ตรึกตราเห็นต้องทำนองใน
ครั้นดึกสงัดเงียบเสียงสำเนียงคน พวกพลนอนหลับทั้งทัพใหญ่
จึงทรงอักษรทันใด แขวนไว้ในรถรัตนา

แล้วชวนพี่เลี้ยงสองศรี จรลีจากราชรถา
ค่อยหลบหลีกเหล่าโยธา รีบมาให้พ้นคนล้อมวง

๏ ๖ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๏ ครั้นออกมาพ้นพลไกร เข้าในป่าไม้ไพรระหง
ให้สร้อยเศร้าเปล่าใจมาในดง เลาะลัดพุ่มพงพนาวา
มาพบภูผาตะหลากัน พอสุริยันต์รุ่งสว่างเวหา
เดินพลางทางทอดทัศนา แลเห็นศาลายนบรรพต
จึงว่าแก่พี่เลี้ยงทั้งสองศรี เห็นที่จะมีพระดาบศ
เราจะได้อาไศรยพระนักพรต ก็เลียบขึ้นบรรพตดำเนินไป

๏ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงอาศรมศาลา จะเห็นพระสิทธาก็หาไม่
เห็นเครื่องแอหนังแขวนไว้ ที่ในอาศรมก็ยินดี
จึงปฤกษาพี่เลี้ยงทั้งสองคน ที่นี่เห็นจะพ้นปิ่นหยี
ด้วยห่างไกลกาหลังธานี เป็นที่สงัดเงียบซอบกล
ทั้งน้ำท่าผลาผลไม้ พอจะอยู่อาไศรยไม่ขัดสน
เราจะบวชเป็นชีทั้งสามคน จำเริญผลให้คลายทุกข์ร้อน
ว่าแล้วอุณากรรณเรืองยศ ก็ทรงพรตเป็นแอหนังก่อน
อันสองพี่เลี้ยงบังอร ชลีกรแล้วบวชทันใด

๏ ๘ คำ ฯ ตระ

๏ ตั้งใจจำเริญภาวนา อยู่ยังตะหลากันเขาใหญ่
มีความเบิกยานสำราญใจ เภทไภยมิได้ยายี

ๅ ๒ คำ ๆ เจรจา

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงตำมะหงงประมอตันกรุงศรี
ทั้งหมู่รีพลมนตรี ซึ่งอยู่ที่พลับพลาอุณากรรณ
ครั้นแสงทองเรืองรองเรื่อฟ้า ปักษีตื่นตาขานขัน
บรรดาเสนาทั้งนั้น ตื่นขนฉับพลันมิทันช้า
ชวนกันเข้าเฝ้าอุณากรรณ เห็นม่านนั้นปีดรอบรถา
ให้คิดพะวงสงกา เคยเสด็จออกน่ารถไชย
วันนี้บรรธมพ้นเวลา ฤๅประชวรโรคาเปนไฉน
ตำมะหงงค่อยย่องเข้าไป แหวกดูมิได้เห็นองค์
ทั้งสองพี่เลี้ยงก็หายไป ตกใจใคร่คิดพิศวง
ชวนกันเที่ยวหาทุกพุ่มพง เวียนวงจังหวัดพนาไลย

ๅ ๑๐ คำ ๆ เชิด

๏ ครั้นไม่ประสบพบองค์ ตำมะหงงผู้มีอัชฌาไศรย
กลับมาขึ้นยนรถไชย เห็นอักษรเขียนไว้มิได้ช้า
ในสารนั้นว่าอุณากรรณ คือองค์อสัญแดหวา
ไม่ควรอยู่ในพสุธา เทวัญจึงพาขึ้นไป
สถิตย์ในฟากฟ้ากระยาหงัน อันเปนศุขเกษมสันต์ผ่องใส
แต่องค์อุณากรรณชาญไชย ถวายบังคมไหว้ใต้บาทา

องค์พระชนกชนนี ซึ่งมีพระคุณเปนหนักหนา
ดังหนึ่งบิตุเรศมารดา อันเกิดเกษลูกมานี้ไซ้
คิดว่าจะอยู่สนองคุณ กว่าบุญลูกยาจะหาไม่
เปนกรรมจำเปนจำไกล มิได้อยู่ทูลพระบาทา
อันตำมะหงงผู้ใจภักดิ์ ซึ่งให้มาพิทักษ์รักษา
พระองค์จงทรงพระเมตตา ขอประทานโทษาเสนาใน

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ ครั้นอ่านสารทราบเหตุการณ์ ตำมะหงงส่งสารสอื้นไห้
บรรดาเสนาทั้งนั้นไซ้ ทั้งนายไพร่พหลพลโยธา
ต่างคนวิโยคโศกศัลย์ ร่ำรักอุณากรรณถ้วนหน้า
กำสรดระทดใจไปมา โศกาไม่เปนสมประดี

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น นางจินตะหรากุสุมาโฉมศรี
กับบรรดาระเด่นบุตรี หน่อกระษัตริย์ธิบดีทั้งนั้น
รู้ว่าอุณากรรณหายไป ต่างตระหนกตกใจไม่มีขวัญ
สองกรข้อนทรวงเข้าจาบัลย์ โศกศัลย์ครวญคร่ำร่ำไร

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้ ๏ โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว ทิ้งข้าเสียแล้วฤๅไฉน
จึงให้เทวามาพาไป อยู่ในฟากฟ้าดุษฎี
ข้าไกลบิตุเรศมารดา มาเปนข้าอยู่ใต้บทศรี
คิดว่าจะได้พึ่งพระภูมี มิรู้ว่ามาหนีข้าไป

แต่นี้ที่ไหนจะมีศุข ตั้งแต่จะทนทุกข์หม่นไหม้
ต่างแสนโศกาอาไลย ร่ำไรรำพึงถึงคุณาภรณ์

๑ ๖ คำ ๆ โอด

ร่าย ๑ บัดนั้น ตำมะหงงค่อยคลายโศกศัลย์
จึงทูลนางกุสุมาด้วยพลัน อันจะทรงกรรแสงอยู่ในไพร
ใช่องค์มิสาอุณาภรณ์ จะมาจากกระยาหงันก็หาไม่
จงระงับดับโศกาไลย เชิญไปประมอต้นธานี

๑ ๔ คำ ๆ

๑ เมื่อนั้น ระเด่นกุสุมาโฉมศรี
ได้ฟังตำมะหงงเสนี เทวีค่อยคลายโศกาไลย
จึงชวนหน่อกระษัตริย์สุริวงศ์ ขึ้นทรงรถาศรีใส ๆ
เสนานำพลสกลไกร เข้าในพนมพนาลี

๑ ๔ คำ ๆ เชิด

ชมดง ๑ เดินเอยเดินไป ตามแถวแนวไพรพนาศรี
ชี้ชวนระเด่นยุตรี ชมฝูงสกุณีนานา
โกญจาร่อนร้องในดง ส่งเสียงสำเนียงก้องป่า
มยุเรศรำเคล้ากันไปมา จากกระพรากต่างพากันโบยบิน
หงษ์ทองม่ายเมียงเคียงคู่ เล่นอยู่ในสระกระแสสินธุ์
โพระโดกโคกม้าโกกิล ทั้งขมิ้นขาบคุ่มกะลุมพู
เขาไฟกะไนไก่ฟ้า สาลิกาเชยชมสมสู่
กดแก้วระวังไพรสีชมพู แขกเต้าเคล้าคู่คลอกัน

พระองค์ทรงรถมาในไพร　　เคยชี้ให้น้องชมเกษมสันต์
เปนกรรมสิ่งไรมาตามทัน　　เทวัญพาเสด็จไปเมืองฟ้า
ชมพลางทางคิดถึงภูวไนย　　เร่าร้อนพระไทยเปนหนักหนา
แต่รอนแรมมาในพนาวา　　นับได้สิบห้าราตรี

๏ ๑๒ คำ ๏ เชิด

ร่าย
๏ มาถึง　　ยังซึ่งประมอต้นกรุงศรี
จึงหยุดรี้พลเสนี　　รถาพาชีทันใด

๏ ๒ คำ ๏

๏ บัดนั้น　　เสนาตำมะหงงผู้ใหญ่
จึงเชิญหน่อกระษัตริย์ทั้งนั้นไซ้　　เข้าไปยังพระโรงรจนา

๏ ๒ คำ ๏ เสมอ

๏ ครั้นถึง　　จึงถวายบังคมเหนือเกษา
ทั้งหน่อกระษัตริย์ขัติยา　　กราบเกล้าวันทาพระภูมี

๏ ๒ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น　　ระตูประมอต้นกรุงศรี
ครั้นเห็นตำมะหงงเสนี　　กับโอรสบุตรีกระษัตรา
มิได้เห็นองค์อุณากรรณ　　เร่งคิดอัศจรรย์เปนหนักหนา
จึงมีพระราชบัญชา　　ตรัสถามมหาเสนาใน
อันองค์อุณากรรณมีศักดิ์　　ลูกรักของกูไปอยู่ไหน
ฤๅประชวรโรคาประการใด　　จึงไม่เห็นมายังธานี

๏ ๖ คำ ๏

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกล้า
ความกลัวเปนพ้นพ้นทวี อัญชลีแล้วทูลสนองไป
อันองค์พระราชโอรสา ฤทธาไม่มีใครเปรียบได้
ยกพลไปถึงกรุงใด ระตูไม่อาจหาญต้านต่อยุทธ
บ้างถวายเครื่องบรรณาการ สร้อยสนสังวาลมงกุฎ
อีกเครื่องสาตราอาวุธ ทั้งบุตรีโอรสยศไกร
แล้วเข้าอยู่กาหลังภารา ได้อาสาทำการศึกใหญ่
ผสาญระตูจะมาหรายรรไลย เลื่องฦๅทั่งในธานี
ครั้นกรีธาทัพกลับมา ถึงกลางมรคาพนาศรี
พอเปนเวลาราตรี จึงพักรี้พลโยธา
อุณากรรณบรรธมบนรถทอง กับสองพี่เลี้ยงเสนหา
ข้าให้นั่งยามตรวจตรา ล้อมวงรักษาทรงฤทธิ์
เมื่อพี่เลี้ยงกับองค์พระหายไป ไม่มีใครรู้เลยแต่สักหนิด
เกณฑ์กันเที่ยวค้นจนสุดคิด พ้นที่จะติดตามพระโอรส
จึงกลับมายังรถา ก็เห็นสาราปรากฎ
แจ้งว่าเทวาในโสฬศ พาองค์ทรงยศไปเมืองฟ้า
ครั้นทูลเสร็จสิ้นความตามตรง ตำมะหงงบังคมเหนือเกษา
แล้วจึงถวายสารา ซึ่งองค์อุณากรรณเขียนไว้

๚ ๑๘ คำ ๚

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันเปนใหญ่
ได้ฟังก็ตระหนกตกใจ ภูวไนยเพียงจะม้วยวายปราณ

รับสารมาจากตำมะหงง พระองค์จึงคลี่ออกอ่าน
เห็นลายหัดถ์อุณากรรณมิทันนาน ภูบาลจำได้ประจักษ์ใจ
ครั้นทรงเสร็จสิ้นสารา ชลนาแถวถั่งหลั่งไหล
ถ้อยคำซึ่งร่ำว่าไว้ ให้อาไลยเปนพ้นพันทวี
แล้วพระจึงแจ้งความไป แก่องค์ประไหมสุหรี
อันราชโอรสของเรานี้ มีบุญประเสริฐเลิศไกร
มิใช่มนุษย์ในธรณี พ้นที่ตัวเราจะเลี้ยงได้
เทวาจึงพาขึ้นไป อยู่ในสวรรค์ชั้นฟ้า

๏ ๑๐ คำ ๏

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเสนหา
ได้ฟังพระราชบัญชา กัลยาข้อนทรวงเข้าร่ำไร
โอ้ว่าอุณากรรณเจ้าแม่เอ๋ย กรรมสิ่งใดเลยมาซัดให้
เวรามาทันจึงชักไป สุดใจแม่แล้วณลูกรัก
แม้นว่ามารดานี้ไปได้ จะตามเจ้าไปในไตรจักร
จะพาเอาโฉมยงนงลักษณ์ คืนมานัคเรศดังจินดา
ตัวแม่ก็แก่ชราแล้ว จะได้พึ่งลูกแก้วไปภายน่า
ตั้งใจจะให้ผ่านภารา เปนปิ่นไพร่ฟ้าในกรุงไกร
คิดว่าเจ้าเกิดมาในครรภ์ จะว่าบุตรบุญธรรม์ก็หาไม่
จะได้สืบวงศ์พงศ์พันธุ์ไป ด้วยไร้โอรสแลธิดา
หมายจิตรคิดจะฝากผีเจ้า เทวาเขาแกล้งฤษยา
พรากลูกข้าไปยังเมืองฟ้า ไม่มีความเมตตาปรานี

ฤๅว่าบุญแม่น้อยนัก ลูกรักจึงเอาตัวหนี
จะคิดผ่อนผันฉันใดดี แม่นี้จะตรอมใจตาย
โอ้ว่าอุณากรรณเจ้าแม่อา กลับมาหาแม่ก่อนณโฉมฉาย
แม่จะได้เชยชมให้สบาย สายสวาดิอย่าตัดอาไลย
เจ้าจากไปทั้งรักดังนี้ แม่จะมีความศุขก็หาไม่
ร่ำพลางข้อนทรวงโศกาไลย อรไทยพิลาปไปมา

๚ ๑๙ คำ ๚ โอด

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันนาถา
ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา ครั้นค่อยคลายโศกาจาบัลย์
จึงพิศโฉมกุมารโฉมศรี พระบุตรีทั้งห้าอันเฉิดฉัน
ทรงลักษณ์วิไลยลาวรรณ โฉมงามละกลกันดังหยาดฟ้า
จึงประทานวังลูกหลวงให้ ทั้งสิ่งของเครื่องใช้เปนหนักหนา
พระเลี้ยงเปนโอรสธิดา มิให้อนาทรร้อนใจ
เย็นเช้าขึ้นเฝ้าอัตรา จะว่างเว้นเวลาก็หาไม่
มีความเสนหาอาไลย ดังในสุริวงศ์เชื้อชิด
มิได้ลืมองค์อุณากรรณ ทรงธรรม์เศร้าสร้อยละห้อยจิตร
รำภุกตรึกถึงอยู่เปนนิจ ด้วยพิศวาศดังชีวา

๚ ๑๐ คำ ๚

